

STHAVIRĀVALĪ CĪRITA

OR

PARISĪSHṬĀPARVAN

BEING

AN APPENDIX OF THE

TRISHAṢṬĪŚALĀKĀ PURUṢĀ CĪRITA

BY

HEMACHANDRA

EDITED BY

HERMANN JACOBI, PH. D.,

PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE UNIVERSITY OF BONN

PUBLISHED FOR THE BIBLIOTHECA INDICA.

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS.

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1891.

THE *Sthavirāvalī-charita*, i. e., the Lives of the Jaina Patriarchs, by Hemachandra is, as its other and more frequently used title *Parīśiṣṭaparvan* indicates, the Appendix or continuation of the same author's great work in ten parvans or books on the Hagiology of the Jainas, the *Trishasṭīśālākā-puruṣa-charita*. The sixty-three *śālākā-puruṣas* are the great personages, divine or human, who, according to the belief of the Jainas, have, since the present order of things, risen in the history of the world, and directed or influenced its course; they comprise the twenty-four *Tīrthakaras* or prophets, the twelve *Chakravartins* or universal monarchs, the nine *Vāsudevas*, the nine *Baladevas*, and the nine *Prativāsudevas*. With the exception of the last two *Tīrthakaras*, *Pārśvanātha* and *Mahāvīra*, all these great men must be regarded as belonging not to history, but mythology or epical fiction. It is different with the patriarchs of which the *Parīśiṣṭaparvan* treats. For it cannot reasonably be doubted, that patriarchs of the name and, partially at least, in the order which the unanimous tradition of the *Svetāmbaras* has preserved, have really existed. But nobody will therefore go the length of maintaining the historical character of the tales which Hemachandra has pieced together into something like a connected history of the Jaina church. For most of these legends are, on the face of it, legends, which, however, may have preserved some grains of historical truth imbedded in a ground-work of fiction and miracles. But an attempt to separate the historical facts from the legendary matter which has grown round them, would be a futile undertaking, because we have

no mark by which we can distinguish between what is fact and what is fiction. If we were to put aside as deserving no credit, whatever is miraculous or against the course of nature, and were to retain only what appears plausible, it is almost certain that we should retain a mixture of fiction and fact; since fiction not only invents what is impossible but also what is possible, and even looks quite natural; and it is not unlikely, that we should reject something historical, since fiction may distort facts to such a degree that they appear fabulous. Nor would our criticism derive considerable benefit from a comparison of Hemachandra's tales with other and older versions of the same; for, wherever the latter are preserved, they generally agree with Hemachandra's narrative in the main points or essential parts.

We cannot, however, avoid discussing the most important question connected with this subject, viz., the relation between the history of Jainism and the general history and chronology of India.

In the Introduction to my edition of the *Kālpasūtra* of Bhadrabāhu, I have called attention to *Parīśiṣṭaparyan* viii, 339, where it is stated that 155 years after the liberation of Mahāvira, Chandragupta "became king." As in the memorial verses which give the adjustment between the eras of Vira and Vikrama, and make the interval between them consist of 470 years, Chandragupta's succession to the throne is placed 255 years before Vikrama, I concluded that, according to a tradition, different from the generally accepted one, the Nirvāṇa was placed $255 + 155 = 410$ years before Vikrama, or 467 B. C. Professor Bühler¹ objects to my conclusions, because it can be proved that Hemachandra in the *Mahāvira Charitra* adopts the general tradition which places

¹ Professor Leumann informs me that no date is mentioned in the *Āvaśyaka*.

² *Denkschriften der phil. hist. Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien*, Vol. XXXVII, p. 213.

the Nirvāṇa 470 years before Vikrama. Therefore, he says, unless Chandragupta's date, 155 A.V., is due to some mistake of Hemachandra, he must have placed Chandragupta's succession to the throne 315 before Vikrama, just as the southern Buddhists placed this event too early. Now I do not think that Chandragupta's date, 155 A.V., is an error of Hemachandra, because it tallies with another traditional date of the Śvetāmbara Jains. For in their Paṭṭāvalis and similar works, they place the death of Sambhūtavijaya in 156 A.V. This athavira was the teacher of Sthūlabhadra who, according to the legends told in the Pariśiṣṭaparvan, was Śakaṭāla's son, and became monk under the last Nanda; consequently he was also a contemporary of Chandragupta. It will be seen that Chandragupta's succession to the throne and Sambhūtavijaya's death occurred nearly at the same time, which, if the legends are based on facts, must indeed come near the truth. Thus far collateral evidence corroborates Hemachandra's date. We arrive at a similar conclusion by arguing from the date of Suhastin's death 265 A.V. Suhastin was a contemporary of Samprati, the successor of Aśoka. Accordingly 110 years intervened between Chandragupta's accession to the throne and the death of Suhastin. This interval of 110 years must contain the reigns of Chandragupta, Bindusāra, Aśoka, and Samprati, which is by no means incredible as the Buddhist give 84 years to the three first reigns.¹

As regards Buhler's suggestion that Hemachandra must have placed Chandragupta's accession to the throne 315 years before Vikrama, we must leave this question undecided. For though thus much may be inferred from the dates adopted by Hemachandra, it does not necessarily follow that he did make this inference. At all events no other Jaina

¹ It must, however, be admitted that 100 years is too large a period for two successive athaviras.

author, as far as we know at present, explicitly placed Chandragupta 315 years before Vikrama.

The main point is the interval between Chandragupta and the Nirvāṇa. As Hemachandra's statement on this head is not, as we said above, gratuitous, but well-supported by collateral proof, we can use it for fixing the Nirvāṇa. The date of Chandragupta's accession to the throne has been fixed by Professor Kern between 321 and 322 B. C.;¹ accordingly the date of the Nirvāṇa is somewhere about 476 and 477 B. C.; and this date is probably correct within a few years, as it nearly agrees with the adjusted date of Buddha's Nirvāṇa in 477 B. C.

Hemachandra seems to have taken from older works all the stories and legends which form the subject of the *Parīśiṣṭaparvan*, without materially altering or augmenting them. Many older versions of his stories can be pointed out. I have published as an appendix of this work, a few such parallel texts: a passage from the *Rishimandala-stotra* by Dharmaghosha,² whose age is as yet unknown, a passage from Padmāmandira's commentary thereon, and *Kathānakas* in *Prākṛit* from Devendra's commentary on the *Uttarādhyāyana*³ which was completed in *Samvat* 1179 or 1122 A. D. All these *Kathānakas*, except those on pp. 2 and 20, are taken, as Professor Leumann of Strassburg informs us, from the *Chārṇi* and Haribhadra's commentary on the *Āvaśyaka Nirukti*.⁴ Since my appendix has been printed, Professor Leumann, to

¹ See Kern, *der Buddhismus und seine Geschichte in Indien*. Leipzig, 1884, p. 331, note **

² I used one MS. of the text, A, and one of the commentary B; both in my possession. These MSS. are not dated, but A is very old, B modern.

³ The two MSS. used, A and B, belong to my collection. They are dated *Samvat* 1611 and 1660 respectively.

⁴ The verses inserted in Devendra's text are wanting in the original, except the verse *कीर्तिनः श्रेष्ठः* on p. 14, and the verses on pp. 17—19. The verse *कुविद्याय श्रद्धाया*, however, is added by Devendra.

whose zeal and sagacity the Jaina studies owe so many fine discoveries, has investigated the Kathānaka literature. One result of his researches is, that he traced many stories contained in the *Parīśiṣṭaparvan* to the following works: the *Āvaśyaka Nirukti*, the *Āvaśyaka Chūrni*, the *Viśeshāvaśyaka Bhāṣya* by Jinabhadragaṇi, Haribhadra's commentary on the *Āvaśyaka*, the *Bhāṣya* and the *Chūrni* on the *Bṛihat Kalpasūtra* and the *Niśīthasūtra*, and the *Vasudevahiṇḍī*. The numerous references to these authorities with which Professor Leumann most kindly and liberally has supplied me, are incorporated in the notes to my analysis of the *Parīśiṣṭaparvan*. It will thus be made apparent that for a great part of Hemachandra's narrative, ancient authorities can be proved to exist, and it is beyond doubt that for the rest they existed likewise.

On comparing Devendra's, or to be more accurate, Haribhadra's texts printed in the Appendix with Hemachandra's text, it will be found that the latter closely follows the former with very few and immaterial alterations. Hemachandra's narrative is fuller, while that of Haribhadra is very condensed and sometimes verging on the enigmatical; it is so to such a degree that if we did not know the chronological position of Haribhadra¹ and Hemachandra, we should suppose the latter to be the original author and the former his epitomator. I am therefore inclined to believe that Haribhadra's tales are no original work but abstracts from a more detailed work either in prose or verse;² yet, I must

¹ Haribhadra is said to have died in Samvat 885. Hemachandra lived Samvat 1145—1229.

² There are some verses in Haribhadra's text which have been copied by all his followers. These verses appear to me to have been taken over from his original which is lost to us. Hemachandra knew these verses and had them before him. For he paraphrases them in the *Parīśiṣṭaparvan*. As it is of interest to see what use he made of his original, I subjoin these verses together with Hemachandra's paraphrase.

mention that Professor Leumann who thoroughly knows Haribhadra's writings, considers them original and does not subscribe to my opinion. Whichever opinion may in the end turn out to be correct, whether mine or Professor Leumann's, I am convinced that Haribhadra's kathānakas were not the direct source of Hemachandra's *Parīśiṣṭaparvan*. Such an original, for the ten first books of the *Trishasṭi-salākā Puruṣa* at least, has turned up. For Professor Peterson "saw on the occasion of his" first visit to Cambay, a copy on palm leaf of a *Mahāpuruṣacharitra* in *Piākṛit*

वाहति दंतवीर्यं दरिद्रिणीं ज्ञाय कं पिरसरोरा । App, p 1.

Comp नदा दरिद्रिण्यानां दन्तावीर्याप्रवादका । VI, 13

राघ नंदु न विद्याणद । ज मगडालु करेसर ।

नंदु राघ भारेता । मिरिपउ रज्जि उवेसर ॥ App, p 4

Comp न वेति राजा यदवी शकटासुः करिष्यति ।

व्यापाद्य नन्दं नदाञ्च यौयकं स्थापयिष्यति ॥ VIII, 59.

कोमेन भव्येय निवहगूलं पुर्वेय भिवैय विहहभाच ।

उयाट्टा मन्दं परिवर्तयामि मदाहुमं बापुरिवीपवेम ॥ App, p 11

Comp सकीमभृत्य समुह्यतुमं मवलवाचनम् ।

मन्दमुन्मूलयिष्यामि मदाबापुरिव दुर्म ॥ VIII, 225.

The verse अधेराप्यधरे मिवे (भृत्यं यो न हन्यात् हन्यवे । App, p 17 occurs also VIII, 330 with the better reading

हो मउम धाउरणादं कंचनकुंडिया निदं च ।

राया निधनभवती च एत वि ता मे होलं बारहि ॥ App, p 17.

Comp. वले दे धागुरजे मे विदं च मणकुंडिका ।

अपतिवैभवती च नदादयत भुम्बरीम् ॥ VIII, 339.

अपवीपयसु ममसु उपाययसु जीवयमहसो ।

एर एर मयमहसो एत वि ता मे होलं बारहि ॥ App, p 18

Comp. योजनमहवयाने यानोभस्य यदाम्यहो ।

नामि खर्षमहवय प्रत्यकं यजयाम्यहम् ॥ VIII, 361.

and प्रतिचिकीर्षु, the use of the simplex चतिर् instead of the causative. Another proof of Hemachandra's careless and hasty composition is his rather too frequent use of meaningless words to fill up an otherwise too short verse. His verses frequently bear the marks of rapid versification like those of the Latin poet who

in hora saepe dacentos,
ut magnam, versus dictabat stans pede in uno

Some verses contain metrical faults: in त्रैलोक्यभट्टनख, I, 264, किं वडनार्धपरां II, 329, नौ मयना प्रीतिवि VI, 49, सख्यपञ्चमेदं, XI, 38, कान्तविकानयादिशब्, XI, 110, मासवकीर्तिकीर्तुष्य*, XIII, 59 the second and third syllables of the *pāda* are short, though this is expressly forbidden by writers on metrics. In I, 288, II, 251, 484, III, 9, VIII, 370, XIII, 73 an enclitical monosyllabic word stands after the caesura against the rule. The third *pāda* in III, 214 उज्जितान्नवदयायाति consists of nine syllables; such *pādas* of nine syllables are not unfrequent in epical poetry, but classical poets avoid them. There are some nicer rules on the Vipulā form of the śloka which though not laid down in native works on metrics are always observed by Mahākavis. Hemachandra's verses set these rules aside nearly as often as they conform to them, e. g., in III, 115 the first *pāda* is correct, but the third is bad. Moreover he uses not only those Vipulās, to which the epical poets and mahākavis restrict themselves, but any other that comes handy.¹

Now as Hemachandra composed a grammar (Sabdānuśāsana), a dictionary (Ābhidhānachintāmaṇi), a work on poetics (Ālankārachintāmaṇi) and on metrics (Chandonnūśāsana),

* It seems that the metrical instinct or tact, which taught the older poets to make melodious verses without the help from express rules of the Śāstra, had grown faint in later times especially in Guzerat. For it is at least remarkable that another highly accomplished poet of that province, Sumatrasara, the author of the Kirtikamull, throughout abstains from the use of the Vipulā.

he certainly did not lack the learning necessary to avoid the blemishes we have pointed out. His inaccuracies therefore prove that he rapidly and somewhat carelessly composed the *Parīśiṣṭaparvan*. He would not have been able to do so, if the sources on which he drew had furnished him only the materials and not something more. I therefore think that his source was a *Prākṛit* poem, and that his own work is scarcely more than a Sanskrit paraphrase of it. Still he has done his work cleverly, and he has succeeded in producing a narrative which the reader will peruse with as much pleasure and interest as many works of greater pretension.

The chronology of Hemachandra's literary compositions has been fully discussed by Professor Buhler in his masterly monograph "On the life of the Jaina monk Hemachandra" quoted above. To this work the reader is referred for all details concerning our author. The conclusion at which Professor Buhler arrived, is that the *Trishasṭīśālākā-purusha-charita* has been composed at some time between *Saṃvat* 1216 and 1229, the dates of Kumārapāla's conversion to Jainism by Hemachandra and the latter's death. As the first event is mentioned in the *Mahāvīracharitra*, the last parvan of the *Trishasṭīśālākā-purusha-charita*, the completion of that work, and, *a fortiori*, the composition of the appendix belonging to it, *viz.*, the *Parīśiṣṭaparvan*, must be subsequent to *Saṃvat* 1216. Hemachandra composed, in the period specified above, the following works in the order in which they are named :

1. The commentary on the *Yogasūtra*.
 2. The *Trishasṭīśālākā-purusha-charita*.
 3. The Sanskrit *Dvyāśraya*.
 4. The *Prākṛit Dyāśraya*.
 5. The commentary on the *Abhidhāna Chintāmani*.
-

I proceed now to give a detailed analysis of the contents of the *Parisishtaparvan* which will be useful for reference to the student of Jainism. In the notes I have named the older works in which the same legends are told or alluded to. The references which I owe to Professors Tawney and Leumann are distinguished by their names in brackets. I have mentioned also such stories which bear some resemblance to those told by Hemachandra.

CONTENTS OF THE PARISISHTAPARVAN.

CANTO THE FIRST.

After a mangala of four verses, the author states that after having related the history of the sixty-three great personages of the Jain history of the world (*trishashṭiśalākāpuruṣa*) in ten books, he will now proceed to narrate the lives of the *sthavīras* from Jambūsvāmin downwards, in an additional book, the present *Parīśiṣṭaparvan* (1—6)

¹The book opens with a flowery description of Magadha (7—12), and its capital Rājagriha (13—21), and with a eulogy on Srenika, the king of Rājagriha (22—28)

In the courtyard of the temple Ganaśīla, near Rājagriha, Mahāvira had taken his residence and was preaching to the assembled Sangha. Srenika, hearing of Mahāvira's arrival, set out in full state to visit the Jina (29—45)

²Two soldiers in the king's retinue observed on their way an ascetic doing severe penance. One of them admired and praised the ascetic, but the other declared those austerities would not benefit their author. The ascetic was king Prasannachandra who, on taking *pratyāgyā*, had left his young son and his wives in the care of his ministers. But they wanted to kill the prince, and thus the king, having become an ascetic, would cause the extinction of his line (46—56)

The ascetic overhearing this conversation was instantly seized with wrath against his vile ministers. In his rage he wildly fancied himself putting his foes to death and cutting them to pieces (57—65).

When Srenika had come to Mahāvira, and paid him his reverence, he asked him what would be the future lot of the ascetic whom he had seen on his way there. Mahāvira answered, that if

¹ All that follows down to II, 311 closely agrees with the *Vasudevahindī*, (LUXMAN)

² Prasannachandra and his adventures are mentioned in the *Āvaśyaka Niryukti* X, 80, (LUXMAN).

the ascetic had died at the moment when the king saw him, he would have gone to hell; but were he to die now, he would go to heaven. For when the king had passed by, the ascetic had forgotten his tapas and relapsed into worldly passions; but now he had repented and entertained but the purest thoughts (66—90)

¹At the request of Srenika, Mahāvīra related the history of Prasannachandra. In the town of Patana ruled Somachandra; his wife was Dhārini. Once dressing the king's hair, she detected a white hair and rallied him upon it². The king became melancholy; for all his ancestors had adopted a religious life before their heads had turned grey; he, therefore, resolved to go to the woods as a hermit. The queen, not willing to be separated from him, accompanied him. Their son Prasaunachandra was installed king (91—108). In the woods they led a hermit's life, and being very fond of each other, they spent their time pleasantly enough. After some months the queen gave birth to a boy, but she died in childbed. The boy was called Valkalachirin. He was first in charge of a nurse who had come out with the king and the queen to the woods. But the nurse too soon died, and the father had to bring up the child with buffalo's milk. Valkalachirin grew up in the company of his father, seeing only *munis*, never any females, of whose very existence he thus remained totally ignorant (109—128).

Meanwhile Prasannachandra who had succeeded to his father's throne, was told that a young brother of his was growing up in the woods with his father, the hermit. He sent painters to take

¹ Valkalachirin is mentioned by Haribhadra as an example to Āv. VIII, 161, 3. (LXXIV). The story of Valkalachirin itself is evidently an imitation of the well-known story of Rishyasunga in the Ādikāṇḍa of the Rāmāyaṇa.

² The same motive is found in the ninth Jātaka of the Bodhidatta, ed. Faubell, I, p. 137, (LXXIV). Compare also Ekaṇḍa Vācā, 12, 2, [and Kathā Sarit Sāgar I, 67, II, 629. A similar incident is found in the Kathā Kotā, in the story of Amaravattā and Mārāṇḍa, Sanskrit College 112, Folio 57 B. Here a queen finds a white hair while combing her husband's head. She says "My lord, here is a messenger of religion (*dharma-dūtā*) come to you." Tawney.] See also the sculpture of the Māhaderiya Jātaka in Genl Sir A. Cunningham's Bharhut Stūpa, p. 74, plate XLVIII, No. 2. (LXXV.)

how far they had succeeded. It was doubtful whether Valkalachirin would find the way to Patana, or be lost in the woods. While the king was desponding, and the whole town seemed to share his grief, the sound of the music, the merry-making in the courtesan's house, jarred upon his ear. The king's complaint about it was no sooner repeated to the woman, than she apologized to the king by telling him all that had happened. He readily guessed who the juvenile hermit was who had been enticed to marry the courtesan's daughter, and after having identified him by those who had seen him before, he had him brought to his palace. Valkalachirin got a share in the government from his brother, and was married by him to girls of royal birth (196—217).

He soon got an opportunity to show his gratitude to his fellow-traveller, the cartman. For the man had sold some of the robber's treasure, which was recognised by several inhabitants as their own. He was therefore arrested and brought before the king, but set at liberty on Valkalachirin's recognition (218—221).

Somachandra, the old hermit, had lost his eyesight by excessive crying over the separation from his lost son, though he was soon informed that he was safe with his brother. In his state of helplessness fellow-hermits tended him. Twelve years had now elapsed, when one night Valkalachirin reflected on his ingratitude towards his old father in leaving him alone in the woods. He made up his mind to visit him, and was joined in this by Prasannachandra. When they drew near the hermitage, Valkalachirin, after so many years of absence, beheld with mingled feelings of joy and sadness the scene of his childhood, and pointed out to his brother such places as were dearest to his memory. They at last met their old blind father, who weeping for joy suddenly recovered his eyesight (222—246).

Valkalachirin seeing in the hut the implements of the ascetic lying about, rubbed them clean with his clothes. Thus employed he fancied that he had been in a similar situation he did not know when and where. He strained his memory, when all of a sudden the remembrance of his former births came upon him, of the times when he had been a pious monk. Concentrating his

under Susthita. Once a member of his *Gachekha* asked and got leave to visit his relations and to convert his step-brother. He found, however, the young man so engaged in the preparations for his marriage, that he scarcely took any notice of his brother's arrival. Disappointed at his failure, the monk returned (287—297). Bhavadatta inveighed against the undutiful brother, upon which another monk challenged him to try the same experiment on his own brother. Bhavadatta agreed, and when they had come near his native place, he visited his brother who was just on the point of marrying Nāgilā, the daughter of Nāgadatta and Vāsukī. The relations greatly rejoiced at Bhavadatta's visit and pressed him to stay. He saw Bhavadeva, who according to custom was assisting at his bride's toilet, but rose at once on seeing his brother. Promising to return presently, he followed his brother who made him carry his almsbowl. Many of the relations joined them, but after some time returned, first the women, then the men. Only Bhavadeva would not return, unless expressly dismissed by his brother. The latter amused him with pleasant conversation and remembrances of old times, till they reached the village where his *Gachekha* was staying. Bhavadatta introduced his brother to the Āchārya as intending to take *dīkṣā*, and Bhavadeva dared not contradict him, lest his brother should appear to have said anything untrue. Accordingly he was ordained and sent somewhere else. His relations, arriving after some time and enquiring where Bhavadeva was, were put off by Bhavadatta (298—347).

Bhavadeva kept the vows which had been forced upon him, till his brother died; but then he considered himself free to keep his engagement with Nāgilā whom he had forsaken against his will. He secretly returned to his native village, and rested somewhere near a temple (348—357). Just then he was met by Nāgilā and a Brāhmaṇi, but he did not recognise his bride, nor did she him, when he asked her news of his parents who had died long ago. But when he enquired after his bride, Nāgilā guessed who he was, and asked him whether he was not Bhavadeva, and why he had come. He then explained how he had been induced to become a monk, and how he was now longing for his beloved bride. Upon this Nāgilā made herself known to him, but blaming him for his

intention to break his vows, bade him return to his Āchārya and repent of his sins (357—373).

A chance occurrence lent weight to her words. For the child of the Brāhmaṇi, Nāgilā's companion, ran up to his mother asking for some jar or pot. He had drunk his milk, he said, but he had now got an invitation; he would therefore vomit the milk to enjoy the promised treat, and afterwards drink the milk he had saved. All blamed the boy, and Bhavadēva said he would be like a dog who returns to his vomit. Nāgilā now turned upon Bhavadēva and said, he would be no better, since he intended to return to her whom he had as it were vomited. Bhavadēva was thus persuaded by her to repent of his sins. He henceforth led a pious life. After his death he was born again in the Ādikālpa as a Sakrasāmānika (374—389).

Bhavadatta had after his death become a god in the Sandharma Kalpa, whence his soul again descended on earth and was born as Sāgaradatta, son of the emperor Vagradatta and Yaśodharā, in the town of Paṇḍarikṣi of Pashkalkratī, a district of Videha. Grown up he once amused himself with his wives on the flat roof of the palace, when he saw a cloud shaped like mount Meru. While he gazed upon the cloud, it slowly dissolved. This phenomenon brought home to him the truth of the instability of all things.¹ He therefore desired to become a monk, and though his parents were at first against the plan, he finally succeeded in obtaining their consent. He was then ordained and converted many princes. Persevering in his tapas, he was at last endowed with the Avadhī knowledge (390—416).

Bhavadēva, descending from heaven, was re-born as Siva, son of Pādmarathī, king of Vīṭāṭoka in Videha, and Vanamālā. When Siva had grown up and been married, Sāgaradatta took up his residence near that town in the house of a rich merchant Kāmasamiddha whose hospitality was rewarded by a sudden influx of riches. Siva, hearing of this, visited Sāgaradatta and respectfully listened to his sermon. He felt an unaccountable affection for the

¹ In the Kāṭhī Kōśa there is a similar incident. King Kāṇakarathī is in the same way convinced of the instability of the world. *Sanskrit College MS., folio 45 B. (TANNEY)*

went to the hills and became chief of a gang of robbers (166—170). His spies having informed him of Jambū's impending wedding, he went there in expectation of a rich booty. He possessed two spells, one for opening doors, the other for casting all asleep.¹ By means of these spells, he and his men entered Jambū's house, and began their work. Then Jambū calmly bade them not to touch one of his sleeping wives. Prabhava was greatly astonished to see Jambū proof against his spell, and thought he possessed a counterspell. He made himself known to Jambū, and asked him to exchange their spells. But Jambū said, he had no spells and did not set any value on them; for he intended to take *dikṣhā* on the next morning; being already a *bhārayatī*, the spells had no influence upon him. Prabhava then took the influence of his spell from Jambū's wives, and implored Jambū to give up his premature design and to enjoy life together with his wives. But Jambū answered that he would not be induced by pleasures of short duration to bring down upon him heavy consequences. In confirmation of his opinion he told the story of the man in the well (171—190).

*1st story (191—223)*² Once upon a time a merchant and his caravan were in a forest attacked by robbers; their goods were taken, and all the people dispersed. The merchant himself had penetrated the thicket, when suddenly an enormous elephant rushed upon him. The furious beast drove him on till he reached an old well, into which the man jumped to save his life. He caught hold, however, of a root of a banyan tree which stood on the brink of the well, and sent from an overhanging branch, one root down into it. From the mouth of the well, the elephant, putting forth his trunk, just touched the miserable man's pate. At the

¹ In Europe this effect was produced by candles of human fat. See Kathā Sarit Sāgara, Addendum to Fasciculus IV. It comes immediately after p. 331. (TANNY)

² A full monography on this apologue "which has edified Brāhmanas, Jains, Buddhists, Muhammedians, Christians, and Jews" has been given by Prof. E. Kuhn. (Festgruss an Otto von Böhtlingk, Stuttgart, 1858, p. 697. The oldest Indian version is found in the Mahābhārata, Śrīparvan, Adhy. 5 and 6.

bottom of the well an enormous serpent opened his jaws ready to devour the prey which could not be long in dropping. From the walls of the well issued four snakes trying to sting him, and a black mouse and a white one alternately gnawed the root, to which he clung. The elephant not able to catch the man, furiously shook the branch of the tree, and thus disturbed a swarm of bees which had built their hive on it. Flying about and covering the man, they stung him. But from the shattered hive, drops of honey fell on the man's forehead, and thence into his mouth. Notwithstanding his dangerous situation, the man relished the honey (191—214).

The moral of this apologue is as follows: The man is the worldly man; the forest, the world; the elephant, death; the well, human life; the serpent, hell; the four snakes, the passions, wrath, etc.; the root of the banyan tree, man's life; the two mice are the dark and light fortnights; the bees, sorrows and cares, the drops of honey, worldly pleasures (215—218).

If a god should rescue the man from danger, would he not be thankful? Thus, Jambū said, he would not reject the help of the Gaṇadhara to escape from the Saṃsāra. As Prabhava reminded him of his duty towards his family, he said family-ties were rather an illusion (219—233) and related

The 2nd story of the courtesan who married her son (224—314).

Kuberasenā, a courtesan in Mathurā, once became mother of twins, Kuberadatta and Kuberadattā. Her mother, however, prevailed upon her to expose them. So the twins were put in a tight box, which was floated on the Yamunā and at last landed at Sauryanagara. There they were discovered by two merchants, who adopted each one of them. Their names were discovered on two rings found on them. The children were carefully educated, and developed to such beauty, that they were thought a proper match, and accordingly betrothed to one another (224—247). Once the newly married couple was playing some game, when Kuberadattā's ring was thrown into the lap of his wife, who perceiving it to be exactly like her own, readily guessed the true relation between Kuberadattā and herself. She then returned the ring, together with her own, to Kuberadatta who, of course,

came to the same conclusion. In order to arrive at the truth, he induced his nominal mother to tell him all she knew about him and Kuberadattâ. Her tale left no doubt that he was betrothed to his sister. His only comfort was, that nothing criminal, beyond the marriage ceremony itself, had taken place. He therefore resigned his bride to the care of her guardians, and went on a journey. In Mathurâ he fell in with Kuberasenâ, the courtesan, whom he did not know to be his mother, and conquered by her charms he made her his wife and got a son by her¹ (248—279). Kuberadattâ meanwhile had become a nun. Her devotion was rewarded by the Avadhi knowledge which disclosed to her Kuberadattâ's new incest. In order to reclaim him, she went to Mathurâ and, not recognised by Kuberadattâ, took up her lodging in his house. When her host's boy was once playing about her, she said to him: "You are my brother, son, brother-in-law, nephew, uncle, and grandson, and child. Your father is my brother, father, grandfather, husband, son, and father-in-law. Your mother is my mother, grandmother, my brother's wife, daughter-in-law, mother-in-law, and my husband's second wife." Asked by Kuberadattâ about the meaning of her words, she explained to him their mutual relation. The consequence of this discovery was, that Kuberadattâ became a monk and Kuberasenâ a devout laywoman. Therefore Jambû concluded, let us put no trust in relations but in Jina who is our only true friend* (280—311). As Prabhava reminded Jambû of his duty towards the manes, viz., to engender a son, he answered by telling

*The 3rd story,*² of Mahesvaradatta (315—354).

In Tâmrâlipti there lived a rich merchant Mahesvaradatta. His parents, Samudra and Bahulâ, a greedy and cunning couple, were, after their death, reborn, he as a buffalo, she as a bitch. Mahesvaradatta frequently went on long journeys during which his handsome wife Gângilâ consoled herself with her paramours. Once

¹ The reader will scarcely require to be reminded of Oedipus nor of the medieval legend of Gregorius, the subject of many works in different languages.—[Cp. the 17th story in the *Erotica* of Parthenius, *De Periandri Matre*. TAWNEY.]

² Compare 4th night of the *Arabian Nights* (LEUMANN)

when her husband returned unexpectedly, he found his wife in the embrace of another man, and beat him so thoroughly that he could but crawl a short distance, when he broke down and died. But his soul was lodged in the embryo which he had just engendered. Gāngilā gave, in due time, birth to a boy whom, in spite of his being evidently a bastard, Maheśvaradatta loved tenderly, and believed to be his son. On the anniversary of his father's death, he bought and killed a buffalo who chanced to be his transformed father. He ate of the meat himself, and gave slices of it to his son, the bones he threw to that very bitch, in whom his mother's soul had been embodied. These deeds were witnessed by a monk who chanced to come there for alms. The holy man, by his superhuman knowledge, perceived at once in what relation the actors in that scene stood to each other, and turned away in disgust. Maheśvaradatta ran after him, but could not induce him to accept any gift. At last the monk explained the nature of the sins he had just witnessed. To confirm his tale, he bade the bitch dig up a hidden treasure, which she did. Upon this Maheśvaradatta, disgusted with the world, became a monk (315—354).

Sainudra⁴ warned Jambū not to renounce rashly worldly pleasures lest he should repent of it like the husbandman in

The 4th story (356—378)

In the village of Susiman, there lived a husbandman, Baka. He sowed his field with pance seed and corn. When the seed had well sprung up, he went to visit some relations in a remote village. There he was treated to sweet cakes, which delicacy he had never tasted before; but he relished them very much, and asked how the materials for them were obtained. His relations told him that on a field well watered by a Persian wheel, wheat should be sown; when ripe and gathered in, it should be ground and baked in iron pans. In the same way sugarcane should be grown, and from its juice sugar should be produced. Baka returned with seeds of wheat and sugarcane and decided to use them as he had been directed. He began by mowing his still green crop, and notwithstanding the earnest remonstrations of his sons, he cleared the field. Then he sunk a well, but there was no water. Thus he had ruined his fine crop of corn, and was not able to grow

wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356—378) Jambū replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380—403) ¹

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcase, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcase, and by the influence of its rays the anus closed.² Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcase; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcase of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsāra.

Padmaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

This 6th story³ of the monkey (407—430)

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place.⁴ His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king.

¹ The same story in *Āvaśyaka Chūri* III, 123 (LUEMANN.)

² A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the *Kathā Sarit Sāgara*, see p 77 of Tawney's translation.

³ The same story in *Kalpabhāshya* Pedhiyā, 233, and *Vīśeshāvaśyaka Bhāshya* by Jñānabhadraguṇa, I, 863. (LUEMANN.)

⁴ In the *Kathā Kōśa* a bathing place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS, Folio, 19 B. (TAWNEY.)

who made her his favourite consort. The monkey was caught by strolling actors, and taught to dance. Once he was made to perform before the king and queen. When he recognised the queen as his former companion, he burst into tears, repenting of his foolishness.

Jambū relates

The 7th story of the charcoal-burner, (432—443)

A charcoal-burner going to the woods had provided himself with plenty of water. However he grew so thirsty by his work, that he had soon spent his provision, and was obliged to go in search of more water. Creeping along in a scorching sun, he dropped exhausted in the shade of a tree. The coolness somehow refreshed him, so that he fell asleep. He dreamt that he was quaffing the water of many wells, tanks etc., but not yet satisfied he came to an old well, from the bottom of which he licked up the muddy remnant of water.

Resembling him is a man who, having in former births enjoyed the delights of heaven, is still attracted by the empty pleasures of human life.

Padmasenā then told

The 8th story (446—460) of the cunning woman with the anklet, and of the jackal.

Devadinnā, son of Deradatta, a goldsmith in Rājagṛīha, had married a shrewd beauty, Durgilā. Once she bathed in the river and was seen by a young man, who instantly fell in love with her. He succeeded in making sure that she returned his love, and then enquired of some boys her name and the place where she lived. He employed an old nun as a go-between, but Durgilā, who was just scouring *sauti* vessels, first reviled her as a prostitute, and then beat her with her hand. The lover however, heard patiently the lamentations of the old woman, for he saw at once that the impression of Durgilā's hand with the five fingers stretched out,¹ which the nun showed him on her back, meant that they should meet on the fifth night of the waning moon, but he did not know where. So the go-between led again to find Durgilā, but failed

¹ Kathā-bandhān Vol II, p. 237. (Tāvatī.)

wheat and sugarcane. He repented when it was too late (356—378). Jambū replied that he would not act foolishly like the crow in

The 5th story (380—405) ¹

In the Vindhya hills an old elephant once stumbled in the dry bed of a torrent and died. Many beasts of prey assembled about the carcase, and finding no other way attacked it by the anus. A greedy crow forcing his way into the interior lost himself in the inflated mass. The sun shone upon the carcase, and by the influence of its rays the anus closed ². Then the rains set in, and the torrent swelled carrying the dead elephant into the Narmadā. Thence it drifted into the ocean. There the skin of the elephant burst and the crow got out of its prison. Flying about, the crow could discover no land, but was forced to remain on the floating carcase; and when the latter was gradually eaten up by fishes, the crow was drowned in the sea.

The carcase of the elephant is to be compared to woman; the ocean to the Samsāra, and the crow to man. He who hankers after women will sink in the Samsāra.

Padmaśrī objected that the known should not be given up for the unknown, illustrating this sentence by

The 6th story³ of the monkey (407—430).

In a wood on the Ganges there lived a couple of monkeys who loved each other tenderly. Once the male monkey jumped carelessly, fell down and died, but rose at once as a man, such was the holiness of the place ⁴. His spouse followed his example and became a girl of great beauty. The man, hoping to become a god by repeating the experiment, jumped again, but was changed into a monkey. The woman was found and brought before the king,

¹ The same story in *Āvaśyaka Chārma* III, 123. (LUTHERY)

² A somewhat similar incident is related in the 12th Taranga of the *Kathā Sarit Sāgara*, see p 77 of Tawney's translation.

³ The same story in *Kalpabhāshya* Pedhiyā, 293, and *Vīśeshāvaśyaka Bhāshya* by Jinabhadraguṇin, I, 863. (LUTHERY)

⁴ In the *Kathā Kōśa* a bathing-place is mentioned, which has the power of turning animals into men. Two monkeys created by magic are heard talking about it. Sanskrit College MS, Folio, 19 II. (TAWNEY)

even worse than before. For Durgilā grasped her by the throat and, dragging her through the Aśoka-grove, expelled her by the western gate. This, therefore, was the place, the young man concluded, where they should meet (446—499). Accordingly he went, on the appointed night, to the Aśoka-grove and met Durgilā. The lovers gratified their passion till they fell asleep. About that time Devadatta chanced to go to the Aśoka-grove, and there discovered his daughter-in-law sleeping with a stranger. Having ascertained that his son was alone in his bed, he returned and abstracted an anklet from Durgilā's foot as evidence of her crime. Durgilā, however, observed Devadatta abstracting the anklet, and guessing his intentions took her measures accordingly. Having dismissed her lover and joining her husband's couch, she roused him, saying, that she could not bear the close heat in the room. She prevailed on him to spend the rest of the night in the garden, and there she lay down with him on the very spot where Devadatta had seen her with her lover. Devadatta resumed his slumber in his wife's embrace, but she soon woke him up and said that the father-in-law had just now insulted her; for he had by stealth taken an anklet from her foot. The husband promised to charge his father with his wickedness, but Durgilā insisted upon his doing so at once, lest Devadatta should pretend to have seen her lying with a stranger. At last she prevailed upon her husband to swear that he would repeat in the morning what he had just said. And so he did, but his father denied the charge and declared that he had at that time seen Devadatta alone in his bed when Durgilā slept with a stranger in the garden. Upon this Durgilā appealed to an ordeal in order to prove her innocence. Now there was there a statue of the Yaksha Solhāna of such sanctity that no guilty person could pass through between its legs.¹ There she went and, in the presence of a crowd of

¹ Cf. the termination of the *Andābhūta Jātaka*, No. 62 in Fausbøll's first Volume. A Brāhman woman promised to enter the fire, if she had ever touched the hand of *any* one except her husband. The fire was made ready. But she secretly instructed her paramour to be present at the ceremony. She exclaimed, "Brāhman, I have never touched the hand of any man except you; if this is true, may the fire not burn me." Then she began to enter the fire.

found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Vaubhâra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546—594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After awhile a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jain, called Jinadâsa, promised to fetch him water if he would mean-

reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank. In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover. He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinās. The queen followed his advice and became a nun (619—640).

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vratādhya mountain there lived two Vidyādhara, the brothers Megharatha and Vidyūnmālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Chāṇḍālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kāṣṭhīpratiṣṭha and to have been disowned by their parents. The Chāṇḍālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Chāṇḍāla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyūnmālin nevertheless loved his spouse who at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyūnmālin, who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit

found out that even ladies of noble birth were so deeply degraded by their sensuality. He at once fell into a sound sleep which lasted a whole week. When he woke up, he was brought before the king who inquired into the cause of the sudden change in the guard's condition. Devadatta then related all he had seen of the queen's intercourse with the elephant's keeper. The king ascertained the truth of this information in the following way. He caused the naked queens to ascend an elephant constructed out of mats. When it was the guilty queen's turn to get on the counterfeited elephant, she pretended to be afraid of it, and being beaten by the king with a lotus-stalk, she feigned a swoon. The king discovering on her back the marks which the shackle had left, condemned her to death. She had to ascend the elephant together with her low-born lover, who had to drive the animal to a precipice on the Væbhâra mountains, and thence to precipitate the elephant together with themselves. When the crowd of spectators saw the elephant on the brink of the abyss first lifting one, then two, and at last three legs, they besought the king to spare the noble animal. The king assenting, the keeper undertook to lead the elephant safely back, on condition that his and the queen's lives should be spared. This they were granted, but they were banished from the country (546—594). Once at nightfall the couple reached an empty shrine and there put up for the night. After awhile a robber, pursued by policemen, entered the same temple, and feeling his way in the dark, touched and woke the queen up, who by his touch at once became enamoured of him, and promised to save his life. In the morning when the policemen entered the temple in search of the robber, the queen gave him out for her husband, and the policemen believing her, and naturally mistaking the elephant's driver for the robber they sought, seized and impaled him on the spot. The tortured man greatly suffered from intense thirst, but nobody dared to bring him water. At last a compassionate Jaina, called Jinadâsa, promised to fetch him water if he would meanwhile invoke the Arhats. This the poor man did, but before Jinadâsa returned, he died, still invoking the Arhats. He was reborn as a Vyantara god (595—618).

The queen and her new lover had set out on their journey and

reached a swollen river. The robber proposed to bring over first the queen's clothes and jewels, and then herself. But when he had crossed the river with everything the queen had had on her body, he thought it safer to part company with so dangerous a woman and left her naked like a newborn baby on the opposite bank. In this plight she was discovered by the Vyantara god, the late elephant's driver, who had resolved upon saving her soul. He therefore took the form of jackal who had a piece of flesh in his mouth. But seeing a fish who had jumped out of the water and tumbled on the dry ground, he let go the flesh and rushed on the fish; the fish, however, jerked himself again into the water, while a bird coming suddenly down seized the piece of flesh. The queen seeing this, laughed at the jackal who had lost his flesh and missed the fish, whereupon the transformed god rejoined that she too had lost her first and her second lover. He exhorted her to repent of her sins and to take refuge with the Jinas. The queen followed his advice and became a nun (619—640).

Jambū, in order to show the effects of indulgence in passion, related

The 9th story of the enamoured Vidyādhara

In the celestial city of Gaganavallabha on the Vairādhya mountain there lived two Vidyādhara, the brothers Megharatha and Vidyunnālin. In order to attain some magical power they each resolved to marry a girl of low extraction, with whom, however, they were to live in chastity for a whole year. So these brothers went to Vasantapura and thence to a village of Chāṇḍālas whose confidence they succeeded in gaining. They gave themselves out to be natives of Kāśīprastishpa and to have been disowned by their parents. The Chāṇḍālas admitted them into their community on condition of their conforming to the habits of Chāṇḍāla life, and gave them each a deformed girl for wife. Vidyunnālin nevertheless loved his spouse who, at the end of the year, was big with child. He therefore refused to leave her, when his brother, who had been true to his purpose, went home promising, however, to return after a year. At that period things were worse than before. The wife of Vidyunnālin, who had given birth to a boy, was again pregnant, and her husband was not willing to quit

her. The close of the third year found Vidyumnālin equally unsuccessful in attaining his end; for the love for his children had added a new tie which he had not the heart to break, though his wife was a deformed shrew, and his life among the Chândālas was loathsome. Megharatha therefore left his infatuated brother, never to return. He enjoyed the most exquisite pleasures in his state of life. At last, being ordained by the monk Sasthita, he died to be reborn as a god, while his brother's soul erred about in the Samsāra (645—691).

Kanakasena warning Jambū against over-eagerness, told

The 10th story of the shell-blower

A husbandman in Sâhgrāma used to protect his fields from inroads of deer by sounding a conch while sitting on a tree. One night a gang of robbers was driving off a herd of stolen cattle when they heard the conch, and supposing themselves pursued, they dispersed in all directions. In the morning the shell-blower discovered the herd without a shepherd, grazing close by. He drove it to the village and gave it away to his co-villagers, pretending to have received it from some deity. But he had to pay dearly for his easily won popularity; for when, in the next year, he was again on the same tree blowing the conch, the same robbers coming again with a herd of stolen cattle, heard the same sound issuing from the same spot as on their former expedition. They now ascertained the cause, and finding out their mistake, brought the man down from the tree, beat and tortured him, took away his cattle and stripped him naked. Then they left him alone to reflect on the evil effects of over great zeal.

Jambū relates

The 11th story of the monkey and the bitumen (720—745)

In the Vindhya hills a very strong monkey drove away the other males and dilled with the females. Once another monkey, young and strong, came and courted the females, but the older one resenting the liberty he took, threw a stone at him. A bloody quarrel ensued, in which, however, the older monkey decidedly suffered the most. He retired, covered with wounds and thoroughly exhausted. Coming to a rock from which bitumen was oozing, he mistook the liquid for water and began to lick it. But the

only part of the good things intended for her, and consumed the rest himself. To atone for this fraud, he was, after his death, again and again born as an animal, till at last he was born as the son of Somadatta and Somasri, Brāhmans of Kṣhitipratishṭha. About the same time, the soul of the mare became embodied in the daughter of the courtesan Kāmapatākā, who grew up the finest girl in the town. All the young men outbade each other in order to purchase her favour. The son of Somadatta had also fallen in love with her, but as he was very poor, the courtesan did not even vouchsafe a kind look. To be at least near her, the infatuated lover became her servant, and when he was turned out, he rather submitted to the worst treatment than to leave the house of the beloved girl.

Kamalavati relates

The 16th story (142—147).

A man driven from home by famine joined a caravan. Once when the caravan was making a halt in the woods, the man strolled about, and saw a bird tearing a piece of flesh from the mouth of a sleeping lion. Flying off and perching on the bough of a tree it croaked *mā ajhosa*, i. e., 'beware of rashness'! The man was astonished at the ludicrous contrast between the words and the act of the bird. Kamalavati warns her husband not to act like that bird.

Jambū relates

*The 17th story of the three friends¹ (149—184) **

The domestic priest and chief minister of Jitastatra, king of Kṣhitipratishṭha, was Somadatta who had three friends Sahamitra, Parvamitra, and Pranāmamitra. Sahamitra was his constant and intimate companion, Parvamitra was occasionally his guest on parties of pleasure, with the third, Pranāmamitra, he used to talk when they met, but he never admitted him to greater intimacy. Now it happened that the minister fell in disgrace with the king, so that he thought fit to hide himself, till the

¹ This closely resembles the 129th story in the *Gesta Romanorum* (Bohn's Antiquarian Library). See also Kathā Santī Sāgara, Vol. II. p. 57, and note. (Tavast.)

* Cf. *Haribhārata* XII, 12456, Manu IV, 239 E.

filthy floor, she had waited till Chatta was asleep and had then crept into the same bed. Chatta, however, had become aware of her presence, and tried to suppress his suddenly awakened passions. This effort had killed him. When she had discovered the fact, she had become afraid that as appearances told against her, she would be thought guilty of having killed Chatta and be punished accordingly. She therefore had cut the corpse into pieces and buried them secretly.¹ When she had effaced all traces of what had happened, her parents had arrived. The king asked Nāgaśri whether what she had told was true or not. The girl laughed and said that there was no more truth in her story than in any other which he had heard before. Jayaśri winds up her tale by saying Jambū would not succeed in deluding them by empty stories.

Jambū relates

The 19th story about Lalitānga (215—275).

King Satāyudha of Vasantapura had a beautiful wife, Lalitā. Once she was looking from the pavilion of the palace on the passing crowd in the street, when she observed a very handsome young man of whom she at once became passionately enamoured. Her servant, a shrewd woman, abetted her passion and found out for her that the young man was a certain Lalitānga, son of the merchant Sāmandrapriya of this town. The queen wrote him a letter in which she owned her passion, and sent it to him by her servant. The woman encouraged the timorous lover, and promised to bring him together with the queen. When on a festival the king went a-hunting and but few people remained in the palace, the servant woman there introduced Lalitānga disguised as a statue of a Yaksha. Thus he and the queen were enabled to gratify their passion for each other. But the guards of the seraglio somehow made sure that a strange man was concealed in it, and on the return of the king communicated to him their suspicion. The king at once went into the seraglio, but though he trode noiselessly, he was perceived by the watchful servant who warned the queen. Both women threw Lalitānga

¹ Compare *Āraṇyaka Niryakhi* IX, 29, 16. (LALITĀNGA)

and asked what had happened that all the people were leaving the town. Being informed that Sudharman was staying in the neighbourhood, he dressed splendidly and went there in great state. Arriving, however, at the park, he put off the royal insignia, and barefooted he approached the Gaṇadhara who was preaching to the people (1—37). When the sermon was at an end, the king asked Sudharman who Jambū was; for the king was greatly struck with the beauty and remarkable appearance of Jambū (38—47). Sudharman related to him Jambū's history and foretold that he would be the last Kevalin. After him nobody would reach the *Manakparyāya* and the *Paramāvadhi* stages of supernatural knowledge, the *Jinakaḥpa* would be abandoned together with other holy institutions and practices, while on earth the sanctity of men would go on decreasing. Having heard all this the king paid his reverence to Sudharman, and returned to his palace (48—55). Sudharman entered the order at the age of fifty; thirty years he was the disciple of Mahāvira, twelve years after whose death he reached the *Āvalamb*. He died eight years later, having accomplished his one hundredth year.

Jambū reached beatification sixty-four years after Mahāvira's *nirvāṇa*, having appointed Prabhava of the Kātyāyana gotra as the visible head of the church (56—61).

CANTO THE FIFTH

Prabhava anxious to find a worthy successor to his own place, in vain mustered his faithful flock. But his mental sight (*upatyoga*) discovered among the heretics a fit man in the person of Sayyambhava of the Vatsa gotra, who was just celebrating a sacrifice in Rājagṛīha (1—7). He then proceeded towards Rājagṛīha, despatching two monks to the place where the sacrifice was going on. They were to ask alms from the priests, and if the priest should give them nothing, they should loudly exclaim: "Ah, you know not the Truth." All happened as Prabhava had foreseen, and the monks acted as they had been told. Sayyambhava overhearing the strange exclamation of the holy men became unsettled in his mind about the Truth. His guru whom he questioned on this head, of course, affirmed that the Vedas were

truth, and that there was no truth beyond the Vedas. But Sayyambhava did not let himself be put off in this way. He charged his guru with deceiving him and the public in order to gain his livelihood, and he threatened to cut off his head, if he withheld the truth from him (8—24). The guru thoroughly intimidated, then confessed that a Jina idol was hidden below the sacrificial post. Only by its influence sacrifices could be celebrated, otherwise Nārada, a faithful believer in Jina, would hinder any sacrifice.¹ He showed the idol to Sayyambhava, and declared that only the *dharma* of the Jinas was true, and that the Vedas were an imposture, upheld only for the purpose of procuring the priests an easy livelihood (25—35). Sayyambhava taking an affectionate farewell from his former guru, went in search of the two monks, and at last came to Prabhava whom he asked for instruction in the Jaina religion. Prabhava explained to him the five vows of the Jainas; and when Sayyambhava had renounced his former heretical views, he received *dikṣā* and became a zealous ascetic. He learned the fourteen *pāras* and became, after Prabhava's death, the head of the church (36—54). When Sayyambhava took *dikṣā*, he left his young wife behind. They had as yet no children. This circumstance made the forsaken woman's case appear still more miserable, so that people compassionately asked her if there was no hope of offspring. She answered in Prākṛit, *manayam, i e.*, a little. Hence the boy to whom she did eventually give birth was called Manaka (55—62). When Manaka was eight years old, and became aware that his mother was not dressed like a widow, he asked her who was his father. He then learned that his father was Sayyambhava, who becoming a monk had left her, before he, Manaka, was born, and never returned since. Manaka who yearned after his father, secretly left his mother and went to Champā. There he met his father, and as he did not recognise him as such, he inquired of him after his father by whom he wanted to be ordained. Upon which Sayyambhava gave himself out for the most intimate friend of his father in whose stead he would ordain him. Manaka agree-

¹ Compare Rishumandalastotra, v, 161, Appendix, p. 30.

ing to this, Sayyambhava brought him to the monks without explaining the relation subsisting between the boy and himself. Then the boy was ordained (63—80). Sayyambhava, by means of his supernatural knowledge, perceived that his son would die in six months. The time being too short for mastering the whole sacred lore *in extenso*, Sayyambhava condensed its essence in ten Lectures which he composed in the afternoon. Hence the work is called *Daśavaikāhika*¹. For though to make abstracts of the Law is allowed to none but to the last *Daśapūrvin*, yet under certain circumstances a *Srutakevalin* may do so. Maṇaka learned the *Daśavaikālika*, and thus he was well instructed in his religion. When the six months were over and he died (81—88), Sayyambhava so heartily wept at Maṇaka's death that his disciples were at a loss to comprehend his deportment which appeared so unbecoming a world-renouncing sage, and said as much. He then told them Maṇaka's history, and declared that he wept for joy because his son had died as a saint. The disciples only learning then that Maṇaka was their *ācārya*'s son, wondered why he had not told them this before. Sayyambhava replied that if they had known Maṇaka to be his son, they would not have exacted the obedience which is the duty of every novice, and the most meritorious part of his moral exercise. He added that for the sake of Maṇaka's instruction he had composed the *Daśavaikālika Sūtra*, but now the object being attained, he would cause his work to disappear (89—100). The disciples, however, moved the Sangha to solicit Sayyambhava that he should publish the *Daśavaikālika*. Sayyambhava complying with their wishes, that work has been preserved (101—105). At last Sayyambhava died, having appointed Yaśobhadra as his successor (106, 107).

CANTO THE SIXTH

After a most exemplary life of an ascetic and a teacher Yaśobhadra died, leaving the management of the church to his disciples Bhadrabāhu and Sambhūtavijaya (1—4). *Four traders of

¹ Cf. Appendices, p. 26

² See Appendices, pp. 1 and 32 (*Rahamandalistotra*, v. 183.)

Rājagriha, who had grown up together, took *dikṣā* under Bhadrabāhu and became most zealous monks. They separated and wandered about till the cold season when they returned to Rājagriha (5—15). In the afternoon, after having collected alms, they left the town for the Vaibhāra hill. When the evening set in, one of them had got to a mountain-cave, another to the park, the third near the park, the last not far from the town. They put up for the night at the places which they had severally reached, and there they were killed by exposure to the cold. The one on the hill died in the first watch of the night where the cold was most intense, he in the park died in the second watch and so on, as the cold decreased as one approaches the town (16—21.)

The founding of Pāṭaliputra.¹

Udāyin succeeded his father Kūnika in the reign of Champā. Everything in his residency brought back to him the memory of his deceased father, and rendered him exceedingly sad. His ministers, therefore, persuaded him to found a new capital, just as Kūnika had founded Champā, after leaving Rājagriha on the death of his father (21—32). In order to find a site suitable for the future capital, Udāyin despatched men versed in the interpretation of omens. When they had reached the bank of the Ganges, they came on a magnificent Pāṭali tree. On a bough of this tree was perched a Chasha bird, and opened from time to time its bill in which insects fell by themselves. The augurs, noticing this remarkable omen, returned to the king and recommended the spot for erecting there the new capital. An old augur then declared, that the Pāṭali tree was not a common tree, for he had heard from some wise man the following story about it (33—41.)

The story of Annakāputra (43—174).

There are two towns of the name of Mathurā, one in the north, the other in the south of India. Devadatta, the son of a trader

¹ *Ānandyaśa Nirṇyūkti* XVII, 11, 27, (LUXMAN). For other legends on the founding of the city of Pāṭaliputra, see *Kathā Sarit Sāgara*, Vol. I, pp 15, 16; *Pilgrimage of Fabru* (Calcutta, 1815), p. 257, ff.

treating her children to dissolve their criminal union. But perceiving her remonstrations utterly disregarded, she became a nun. At last she died and was born again as a god (105—107). This god being aware by his superior knowledge of the awful punishment which Pushpachûlâ would incur in the next world if she did not separate from her husband brother, showed her in a dream the different hells. Great was the terror which these sights caused her, and in vain did the king try spells and incantations to allay it! (108—116). At last he assembled wise men of different creeds and asked them for a description of hell. They identified hell with various ills inherent in the human lot. Of course the queen knew better and dismissed these men with open contempt. Then Annikâputra was brought forward: and his description of the hells¹ exactly coincided with what the queen had seen in her dream (117—126). Again the god sent the queen a dream in which she saw the delights of heaven, and again the heretic philosophers put forward their rationalistic views of heaven. But Annikâputra's description of the heavens satisfied the queen, so that she was persuaded of the truth of the Jaina faith and desired to join the order of nuns. Her husband consenting on condition that she would beg alms only at his house, she took *dîkshâ* (127—140). Annikâputra foreseeing that a famine would set in, sent off his *gacchâ* to some other country. He stayed behind himself as he was too old to wander about, and the queen carefully ministered to all his wants. For her devotion she was at last rewarded by acquiring the *kevala* knowledge. But she concealed this fact from all and especially from Annikâputra, whom continuing to attend she astonished by divining all his wishes. Once she arrived with his food in a shower of rain. The old monk upbraided her, because it is forbidden to go out in the rain; but she excused herself by saying that she knew the water-bodies on the road to be lifeless, and in order to account for such knowledge she was obliged to confess that she possessed the *kevala* (147—159). Annikâputra then asked her when he should

¹ For the queen had the same dream every night.

² Which he stated to be given according to the sacred books.

attain the *kevala*. She replied that this would happen on his crossing the Ganges. Annikāputra therefore hastened to the ferry-boat on the Ganges; but on whatever side of the boat he placed himself, that part of the boat went down. The other passengers perceiving this threw him over board; the same moment a demon, an enemy to the Jainas, erected a pike in the river so as to impale the unhappy monk. Even in this painful situation Annikāputra succeeded in concentrating his thoughts, and thus at last reached Nirvāṇa which event was duly celebrated by the gods near the place, which henceforth became a famous Tirtha called Prayāga (160—169). The skull of Annikāputra was drifted down by the river and landed on the bank. There the seed of a Pātala tree found its way into it, and springing up it developed into the tree which was to mark the site of the new capital (170—174).

Such being the auspiciousness of the place, the king gave order to build in it the new capital, which was to be called after the tree Pātaliputra. The artisans of the king arriving at the spot went round the tree in an ever widening circle till they heard the cry of a jackal. At that moment they dropped the measuring line, thus marking the limits of the city. In its centre a fine Jaina temple was raised by the order of the king who was a devout Jaina, and many other stately buildings adorned the new capital of Uddāyin. He became a powerful monarch of whom the other kings stood in great awe (175—188).¹ Once a king who had incurred Uddāyin's displeasure was dethroned by him and died in the flight. His son entered the service of Uddāyin's enemy, the king of Avanti, and promised to rid him of his rival, if he would acknowledge him afterwards as his friend and equal. He accordingly went to Pātaliputra watching for an occasion to get near Uddāyin. Observing that the Jaina monks had free access to the king, the disguised prince entered the order as a novice, and succeeded in completely gaining the confidence of his superior. On a paushadhaday the Śūri accompanied by the novice who carried a concealed weapon about him, went to the palace and preached to the king. After the sermon, all laid themselves down and soon fell asleep,

¹ Compare *Avatīyaka Niryukti* XVII, 11, 23

except the novice who boldly cut the king's throat and escaped unchallenged by the guards (189—210). Being afraid that he might be regarded an accessory to the crime, and thereby bring disgrace on the Jain community, the *guru* determined to cut his own throat, so that the murderer would appear to have killed the king and him. Accordingly when in the morning the corpses of the king and the monk were discovered, but the novice could not be found, all thought the latter guilty of the deed. He was pursued, but having the start of his pursuers he escaped. However, he met with the reward he deserved. For the king of Avanti disowned and banished him. Thus he wandered about an exile, detested by all as the murderer of Udāyin (211—230).

¹In Pāṭaliputra there lived a certain Nanda, the son of a courtesan by a barber. Dreaming once that the town was surrounded by his entrails, he told his dream to his *guru*. This man, guessing the meaning of the omen, betrothed his daughter to Nanda. Now the marriage procession took place at the same time, when, on the death of Udāyin who left no heirs, the five royal insignia, viz., the state elephant, the horse, the parasol, the *kumbha*, and the two *chauris* were anointed by the ministers and led through the streets. When the two processions met, the state elephant put Nanda on his back, the horse neighed, etc.; in short, it was evident, that the royal insignia themselves pointed him out as the successor of Udāyin. He was accordingly proclaimed king and ascended the throne sixty years after the Nirvāṇa (231—243).

Nanda's dependent chiefs were disinclined to acknowledge his authority; even in his *sabha* they refused him the customary respect. For, when he rose, nobody stirred to leave the room with him. Returning therefore and seating himself on the throne, he ordered the armed guards to put the assembled chiefs to death. But the guards smiling at each other disobeyed him. Now there were two sentinels, painted *al fresco* on the wall. Into these pictures a goddess, moved by Nanda's merits, put life, upon which the sentinels, slipping out of the wall, immediately put to death

¹ Compare *Av. Niry.* XVII, 11, 30.

the disloyal chiefs. Thus the king's authority was restored and soon acknowledged throughout his kingdom (214—252).

CANTO THE SEVENTH.

¹In a suburb of Pātāliputra lived a Brāhman called Kapila. Once after sunset a Jainā monk arrived at his house, and as it was too late to enter the town, he asked for shelter in the Brāhman's house. He succeeded in converting him to the Jainā faith and left him in the morning (1—13). During the rainy season some Jainā monks were staying in Kapila's house when a boy was born to him. This child, however, was at once possessed of Rovatī demons who were expelled by pouring water from the monks' bowls on him. From this circumstance being *muni-bhājana-kalpāmbho'-bhishikta* the boy was called Kalpaka. He grew up a very learned and very pious man, who refusing offers of marriage, led the single life of a scholar and gained the esteem of all citizens (14—23). In a street where Kalpaka used to pass on his daily walks, lived a beautiful Brāhman girl. However, as she was afflicted with dropsy, nobody would marry her. Her father, therefore, resolved to cheat somebody into marriage with her, and fixed on Kalpaka as the man most likely to be taken in and to keep his word. Having sunk a well near his house, he placed the girl in it, and when Kalpaka passed the place, he cried for help, promising to marry his daughter to him who should save her. Not heeding the second part of the Brāhman's cry, Kalpaka rescued the girl. But then the father forced him to accept her as bride, as he had silently agreed to this proposition in rescuing her. Kalpaka, in the simplicity of his mind, thought himself bound by honour to marry the girl quite against his will, and did so after having cured her of her disease (24—39).

Nanda, hearing of Kalpaka's wisdom, wanted to make him his minister, but could not induce him to accept his offer. He then closely watched Kalpaka, hoping by some casual trespass of the man he would get him in his power. Kalpaka's life, however, continuing unrepachable, the king resolved by artifice to involve him in difficulties. He therefore ordered his washerman, a neigh-

hour of Kalpaka's, never to return the clothes which Kalpaka should give him to wash. Once Kalpaka's wife wanted her best clothes to be washed for a festival by the king's washerman, and her husband, though unwilling at first to risk his things with the fashionable washerman, ended by letting her have her way. Of course he could not get her clothes back, though he constantly called at the washerman's for two years. His patience being worn out at last, he swore to dye the clothes in the cheat's blood. One night he furiously entered the washerman's house and frightened him so much that the clothes were at once given to him; however true to his word, he ripped open the poor man's belly and dipped the clothes in his blood. The wife of the washerman pleaded in vain that the king had commanded them to retain the clothes (40—70).

Kalpaka becoming aware that the king had used this artifice in order to get him in his power, now hastened to the palace to appease him. To his utter astonishment, however, he was most graciously received by the king and pressed to accept the post of Minister, which, in his present situation, he of course did not refuse. Thus the guild of washermen, coming to the palace in order to prosecute the murderer of their member but finding him high in the king's favour, had to return without having presented their grievances. Under Kalpaka as prime minister, the power and fame of Nanda attained its meridian (70—84).

A former minister of Nanda, and predecessor of Kalpaka, anxious to overthrow the minister, made friends with his favourite servant, and was informed by her all that was going on in Kalpaka's house. Once Kalpaka prepared the wedding feast for one of his sons, and intending to invite the royal family, had a crown, parasol, &c prepared with which to present the king on this occasion. Of these doings the fallen minister informed Nanda, at the same time artfully rousing his suspicions as to Kalpaka's treacherous designs of assuming himself the royal state. The king had therefore the minister's house thoroughly searched, and finding the information true, cast Kalpaka and his sons into a deep empty well. As only a pittance of food, hardly sufficient for one man, was daily let down for the prisoners, the sons resolved to give the whole of it to their father

in order that he might save his life and revenge them on their enemy (85—104).

The vassals of Nanda perceiving that Kalpaka was no more, laid siege to the capital and reduced it to great distress. It was then that Nanda remembered the services of Kalpaka and deeply regretted his absence. Hearing that one of the prisoners in the well had survived, he gave order to set him free. Thus Kalpaka pale and weak was at last delivered from his prison. Seated on a palankin he was paraded on the walls in sight of the enemy, who, however, thinking the whole thing an imposture, designed to frighten them, renewed their attacks (105—115). Kalpaka proposed to the enemy to meet their prime minister on a boat on the Ganges. When both boats were at a little distance, Kalpaka holding up part of a sugarcane, cut off the joints at its bottom and top, asking by gestures his opponent what would become of the sugarcane.¹ The latter was, of course, unable to guess Kalpaka's meaning which was this. as the sugarcane grows at both its joints (*sandhi*), thus the Kshatriya thrive by either true or sham treaties (*sandhi*). The enemy, however, could not make a true treaty with Nanda, nor could they deceive him into a sham treaty. Therefore they would have no chance of success but must perish in the contest. Kalpaka then pointed out to his opponent an Abhira girl, carrying on her head a pot of sour thick milk which was smashed by a stick. His meaning was, that just as the milk was spilled, the army of the enemy would be scattered by him. At last Kalpaka had his boat rowed round and round the other to indicate that the enemy, would be beaten on all sides,² and then left his puzzled opponent. The latter returning to his party was obliged to confess that he could not make out the meaning of Kalpaka's strange behaviour. The enemy, being thus convinced that the formidable minister was again at the head of affairs, fled in a panic leaving behind all their train. Under the ad-

¹ Cf. the symbolic action of Tarquinius Superbus when Sextus sent a messenger to him from ■abū (TAWNEY)

² The double meaning in the original देज चारिखिदे allows no literal translation.

ministration of Kalpaka, Nanda regained his power and severely punished Kalpaka's enemy (116—138)

CANTO THE EIGHTH.

¹There were nine Nandas succeeding each other. Their ministers were Kalpaka and his descendants; for Kalpaka had new offspring after the loss of his sons which has been related above. The minister of the ninth Nanda was Sakatāla, whose wife bore him two sons. The elder, Sthūlabhadra, was enamoured of the courtesan Koshā, with whom he had lived twelve years, while the younger son, Sriyaka, was in the king's service, whose confidence and love he had gained (1—10). Vararuchi a Brāhman, famous as poet, philosopher, and grammarian, daily attended the king's audience and recited one hundred and eight stanzas of his own making. The king, though pleased with the verses, did not reward the poet, because Sakatāla, a zealous Jain, looking upon him as a heretic, withheld his praise. Vararuchi² therefore wormed himself into the favour of the minister's wife who induced her husband to applaud his composition. The king then daily gave the poet one hundred and eight dināra (11—91). The minister once asked the king why he gave such sums to Vararuchi? Nanda replied, that he did so, because the minister himself had applauded the poet. Upon which Sakatāla

¹ With 1—108 comp *Āv. Nir.*, XVII, 32 f. See Appendixes, p. 2 ff. Devendra's text agrees with the *Chārṇi* and *Tikā* of the *Āvaśyaka Nirukti*. (LEUXANN.)

² In the 4th and 5th Tarangas of the *Kathā Sarit Sīgara* are related some stories in which figure the same persons as in our narrative, but their relation to each other and the incidents differ widely from those related by Hemachandra. The persons mentioned in the *Kathā Sarit Sīgara* are: Vararuchi and his wife Upatoshā, the last Nanda and a false Nanda, Sakatāla their minister and his sons who starve in a dark dungeon, while he subsists on the scanty food permitted them, Chāpakya and an obscure antagonist of his, Sobandhu and Chandragupta. Very little that may claim to be historical, can be made out from these two traditions if traditions they may be called. Only thus much can be asserted with safety, that some centuries after the beginning of our era popular stories about the epoch of the Nandas and the Mauryas were current in India.

said that he admired the verses, which were not of Vararuchi's making, but were well known by all. He could even produce some girls who would recite Vararuchi's pretended composition. The minister had seven daughters, namely Yakshâ, Yakshadattâ, Bhûtâ, Bhûtadattâ, Epikâ, Venâ, and Renâ. The first of these could repeat anything which she had once heard, the second could do so after two hearings, and so on. These girls were placed by the minister behind a curtain when Vararuchi recited a new composition of his, and then repeated the verses to the king. The latter, thinking himself deceived by Vararuchi, stopped his pension (20—29). The poet now secretly hid a machine in the Gangâ which, when touched, would jerk up a purse of one hundred and eight dinârs previously deposited there. Taking his morning bath in the river he used to sing a hymn in praise of Gangâ, and moving the spring by his foot would catch up the purse, pretending it to be the gift of the goddess. The news of this apparent miracle spreading fast, at last reached the king who talked about it with his minister. To come to the bottom of this mystery, Sakaṭâla set a spy to watch Vararuchi, and thus discovered the whole trick. He caused the purse to be abstracted from the machine where Vararuchi had deposited it in the evening. Therefore when on the following morning Vararuchi tried, in the presence of the king and his minister, to play his trick again, he searched in vain for the purse. Then Sakaṭâla exposed the trick and returned the purse to the utterly confounded poet (30—45). Vararuchi impatient of his defeat, learned from the servants of Sakaṭâla everything that passed in the minister's house. Once a servant girl told him, that at the impending wedding feast of Sakaṭâla's son, Sriyaka, the king would be among the guests, and that he would be presented with weapons, &c. Availing himself of this opportunity for his revenge, Vararuchi engaged some boys to recite everywhere a verse of his, stating that Sakaṭâla would kill Nanda and proclaim Sriyaka king. Ere long this rumour came to the king's knowledge, who, in order to find out the truth, had the minister's house searched. The collection of weapons being there discovered confirmed the suspicion prevailing against the minister. The latter finding himself in disgrace and anxious to prevent the ruin of his whole

wonderful, since it depended merely on practise. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him, and being further instructed by Koshā, adopted the Jaina faith. Koshā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170—193).

¹In Chanaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Chanin, a devout Jaina, whose wife was Chapeśvari. Their son, who got the name Chānakya, had all his teeth complete² on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Chānakya would govern by proxy Chānakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Chānakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,³ while she made but a poor appearance,

¹ Compare Appendices, p. 13. These stories are taken, as Prof. Leumann informs me, from the Chārpi and Tīkā on the Āvafyaka Niryukti IX, 64, 33, VIII, 149, 2.

² The same circumstance is told of Richard III of England. See Henry VI. C. V. 6. 52,

"Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to late the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 49. (TAWNEY)

³ Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It happened that Sulpicius was Consular Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his hectors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed

that he entreated her to return his love. But she replied, that being a courtesan, her love was to be had only for money. In order to procure with what to pay her, the infatuated monk went to Nepal, the king of which country gave a precious shawl to every monk on his first arrival. Having got the king's liberal gift, the man returned. On the route by which he was travelling, there halted a gang of robbers who kept a presaging bird. Now, when the monk approached, the bird said: "there comes a *lākḥ*." The robbers, keeping a sharp look out, were astonished to see only a monk. They searched him, however; but finding nothing on him, they set him free. Then the bird sang out: "there goes a *lākḥ*." Upon which the leader of the robbers, anxious to learn the truth, recalled the monk who confessed that he had concealed in his stick a precious shawl which he intended as a present for a courtesan. Being dismissed without further interference, he hastened back to his beloved Koshā and presented her with the shawl. But she flung it in a gutter, and told the monk who deprecated her folly, that he was a still greater fool to allow his precious soul to sink in the mud of worldly passions. On which the monk repented and commenced a new life of austerities. It was about this time that Sambhūtavijaya died (133—169).

¹The king gave Koshā to a charioteer, a favourite of his. As Koshā continually praised Sthūlabhadra in his presence, he thought that by showing his skill, he would be able to gain her applause. To carry out his plan, he sat down in the garden and pierced a cluster of mangoes by an arrow; then hitting the end of the arrow by a second arrow, and that arrow by a third &c., he was at last able to draw the fruits towards him, and to deliver them to Koshā without leaving his place. Koshā, in order to show her skill, made a heap of mustard seed on the floor, and putting a needle in it, covered it by petals of flowers. She then danced on the heap without scattering the seeds or hurting her feet by the needle. Exceedingly pleased by this performance, her lover promised her any reward which she would ask and he could give. Koshā, however, replied, that skill was nothing so very

wonderful, since it depended merely on practise. But the deed of Sthūlabhadra, she asserted, was of a different kind; for he had, of his own will, subdued his passion and not yielded to the greatest temptations. The charioteer, learning who Sthūlabhadra was, desired to serve him, and being further instructed by Koshā, adopted the Jaina faith. Koshā herself became a nun. About this time a famine of twelve years set in (170—193).

In Chapaka, a village of the Golla district, lived the Brāhman Chanin, a devout Jaina, whose wife was Chanēsvari. Their son, who got the name Chānakya, had all his teeth complete⁴ on being born. The monks being informed of this marvellous circumstance, foretold that the boy would become a king. But the father being rather of a religious turn of mind, desired to spare his son a lot which he considered dangerous to the well-being of the inner man. Accordingly to remove the omen he broke out the boy's teeth. Upon which the monks foretold that Chānakya would govern by proxy. Chānakya, growing up and becoming learned in all sciences, married a poor Brāhman girl. Once the wife of Chānakya went to her parents on the wedding of her brother. There she met her sisters who, being married to rich men, were fine ladies,⁵ while she made but a poor appearance,

⁴ Compare Appendices, p. 13. These stories are taken, as Prof. Leumann informs me, from the Chūṛṇi and Tīkā on the Āvāyaka Niryukti IX, 64, 38, VIII, 149, 2.

⁵ The same circumstance is told of Richard III. of England. See Henry VI. C. V. 6. 52,

"Teeth hadst thou in thy head when thou wast born
To signify thou camest to bite the world."

See also line 74 of the same scene, and Richard III. IV, 4. 49. (TAWNEY)

⁶ Cf. the following story in the history of Rome, which lead to the enactment that one of the Consuls should always be a Plebeian: M. Fabius Ambustus, a Patrician, had two daughters, the elder married to Serv. Sulpicius, a Patrician, the younger to C. Licinius, a Plebeian. It happened that Sulpicius was Consul Tribune in the same year that Licinius was Tribune of the Plebs; and as the younger Fabia was on a visit to her sister, Sulpicius, returning home from the forum with his victors, alarmed the Plebeian's wife by the noise he made in entering the house. The elder sister laughed

and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194—213).

Chânakya, intent on making money, went to Pâtaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brâhmins. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Chânakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Chânakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Chânakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215—226).

Remembering the prophecy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayûraposhaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Chânakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Chânakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Chandragupta. Chânakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227—241).

at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TANNER)

and was accordingly ridiculed by her rich relations. Greatly dejected, she returned home, and being earnestly questioned by her husband, she told him how she had been treated because of her poverty (194—213).

Chânakya, intent on making money, went to Pâtaliputra; for he had heard that Nanda was wont to make a very liberal present to renowned Brâhmans. Arrived at the court he sat down on the first chair which was the king's seat. As Nanda's son, entering together with the king, noted Chânakya's presumption, an attendant girl offered him another chair. Chânakya, however, did not rise, but put his drinking vessel on the second chair, his stick on the third, his rosary on the fourth, his Brahmanical cord on the fifth. Impatient at his arrogance, the girl in attendance kicked him from his seat. Upon which Chânakya, furious with rage, vowed that he would dethrone Nanda and destroy his power. He then left the town (215—226).

Remembering the prophesy that he should reign through the intervention of a nominal king, he searched for a person fit to play that part. Wandering about he arrived at the village of the feeders of the king's peacocks (*mayûraposhaka*). There he heard that the chief's daughter, who was pregnant with child, had a strange craving for drinking the moon. Chânakya promised to satisfy her, on condition that the child to be born should be handed over to him. The parents of the woman agreed, because they were afraid that if balked in her desire she would miscarry. Chânakya now caused a shed to be constructed, the thatch of which had an opening. In the night when the moon shone through the opening and was reflected in a bowl of milk placed below it, he led the woman into the shed, and ordered her to drink the milk; and as she drank it in her delusion, a man on the thatch of the shed gradually covered up the opening. Thus the woman was satisfied that she had drunk the moon. In due time she gave birth to a boy who, from the circumstance just related, was called Chandra-gupta. Chânakya then continued to wander about in quest of means for procuring money (227—241).

at her ignorance; and the younger Fabia, stung to the quick, besought her husband to place her on a level with her proud sister. (TAUNTY)

resolution he had found out in observing him laying fire to such places in his house as were nests of bugs¹ This man proved equal to his task, for he succeeded in putting to death all robbers (340—346).

Châpakya had an old grudge against the inhabitants of a village who had once refused him food. He now gave them an order which could be interpreted in two ways. When the men had done what they thought they were bidden to do, Chânakya could charge them with disobeying him, and under this pretext he had the village burnt down together with all its inhabitants (347—351).

Chandragupta's treasury having by this time become almost empty, Chânakya was anxious to fill it again. He, therefore, invited the rich to gamble with him. Through staking a cup filled with dinârs against a single dinâr, he easily won great sums as he employed forged dice. But as even this operation took too much time, he hit on the following plan. He invited the richest merchants to a party; when all were in their cups, he sang a stanza in which he boasted of his luck, his influence with the king, &c, and there the musicians sounded a flourish. The guests, excited by the example he had set them, sang in their turn, stanzas in which each man boasted of his wealth. Chânakya thus learned the extent of their means, and used this knowledge to fill the king's treasury (352—376).

The Âchârya Susthita lived in Chandragupta's capital, when a famine, which lasted twelve years, forced him to send his *Gana* to some other country. Two young pupils of his unable to bear the separation from their teacher, returned after awhile, but soon severely suffered from the scarcity of food. Having learned the art of making themselves invisible by rubbing their eyes with a miraculous ointment, they secretly determined to procure food by this art. Unseen by anybody, they entered the palace, and sitting by the side of the king, ate from his plate. They thus daily shared

¹ A similar story is told about a low minstrel of Cologne whose house swarmed with bugs. He set it on fire and danced before it, singing to his fiddle to this effect: "if this will not do for the bugs, the devil may know what is more effective."

the king's dinner. But the diminution of his food soon told upon the king, he grew thinner every day. At last Chānakya being alarmed by these symptoms, directly questioned the king. The latter owned that though plenty of food was always set before him, he did scarcely get half of it, the rest disappearing by some unseen cause. In order to discover it, Chānakya had the floor of the dining-hall strewn with a very soft powder, in which at the next dinner the imprints of human feet became visible. By this means he made sure that somebody was the constant guest of the king, and he correctly guessed that the man must have made himself invisible by applying a miraculous ointment to his eyes. On the next day, therefore, when the king was at his dinner, Chānakya caused the room to be filled with a thick smoke which brought the tears to the eyes of all present. Thus the miraculous ointment being washed down from the eyes of the two monks, they suddenly were seen sitting near the king and eating from his plate. All were dumb-founded in spite of their resentment; but Chānakya afraid of offending the church, addressed the intruders as heavenly saints and dismissed them. Chandragupta thought himself degraded for having eaten food left over by somebody else, but Chānakya allayed his misgivings by saying that it was highly meritorious to feed monks. Afterwards, however, he complained about the two monks to the Âchârya who laid the blame on the laity; for, he said, by neglecting the duty of charity, they forced the monks to help themselves as well as they could. His arguments induced Chānakya henceforth liberally to give alms to the monks (377—414).

¹As Chandragupta patronised the heretic teachers, Chānakya tried to persuade him that they did not deserve his favour because they were given to sensual pleasures. Though the king affirmed that he placed implicit trust in his minister's words, still he insisted on having the charge proved. Chānakya, accordingly, invited all heretic teachers together to expound their doctrines in the king's presence. They gladly obeyed his orders, and were conducted to a part of the palace facing the queen's apartments, near which the

¹ Compare Âr. Niry., XX, 15 19, 2, 4. (Lecman.)

floor was strewn with a fine dust. These men finding that the king had not yet arrived, stole to the scraglio and glanced through the windows at the women, till the king came to hear their discourse. After their departure, Chânakya proved by the traces of their feet, that they had been looking at the women. The Jaina teachers, however, who were invited on the next day, remained in their seats from the beginning till the end of their visit, and this time, of course, the dust on the floor in front of the windows was found untouched. Chandragupta seeing this proof of the sanctity of the Jaina teachers, henceforth made them his spiritual guides (415—435). On Chânakya's order, the food of Chandragupta was mixed with a gradually increased dose of poison, so that in the end even the strongest poison had no effect upon him. Once the queen Durdharâ who was big with child was dining with the king, when Chânakya came upon them. Observing that the poison almost instantly killed the queen, he ripped open her womb and extracted the child. He had been nearly too late; for already a drop (*bindu*) of the poison had reached the boy's head, who, from this circumstance, was called Bindusâra. In ripe age he was placed on the throne by Chânakya on the decease of his father who died by *samâhâti* (436—445).

Chânakya had adopted Sabandhu as his colleague, but this ambitious man anxious to become prime minister himself, warned Bindusâra not to trust Chânakya, because he had ripped open the belly of the queen, his mother. The king, learning an inquiry, that this charge against Chânakya was true, began to hate him. The fallen minister, however, feeling that his life was drawing to its close, and being therefore indifferent to worldly interests, resolved that after his decease his enemy should not enjoy his victory. He laid his plan in the following way: Having pronounced strong spells over exquisite perfumes, he placed them, together with some lines written on *bhûrjapatra*, in a well-varnished casket, this he put in a chest, which he carefully locked and hid in his house. Having done this, he distributed his riches among the poor, and retired to a dunghill near the town, there to starve himself to death. About this time the king, who had learned the details of his mother's death, repented of his inconsiderate ingratitude towards the benefactor of his

race, and went to Chānakya, imploring him to resume his office. But finding him firm in his purpose, the king vented his anger on Subandhu, who pleaded his innocence and offered to pacify Chānakya. He actually visited him, but while he made a show of paying his compliments to him, he contrived to put a faintly burning charcoal among the dry dung. The dunghill soon caught fire, and the great minister was consumed in its flames (446—469).

CHAP. THE NINTH

With the king's consent Subandhu took possession of Chānakya's house. Searching it for hidden treasures, he came on the chest and forced its locks, it yielded the casket. When he had burst it open, a delicious smell spread about, which he eagerly inhaled. At last he found the *bhūjapatra*, which he supposed to contain the inventory of the looked-for treasures. But he was greatly alarmed by the perusal of the lines written on it; for they briefly stated that whoever, not leading the life of an ascetic, should smell the perfume must die by it. Subandhu tried the effect of the perfume on somebody else, and as that man died, though he was plied with all sorts of antidotes, he saw no other way of escaping a similar lot, but to turn monk. But as he conformed to monastic life in appearance only, he became the object of contempt wherever he went (1—13).

On Bindusāra's decease, his son Aśoka-śri ascended the throne. He sent his son and presumptive heir, Kunāla, to Ujjayinī, there to be brought up. When the prince was eight years old, the king wrote (in Prākṛit) to the tutors that Kunāla should begin his studies (अधीयत). One of Asoka's wives who wanted to secure the succession to her own son being then present, took up the letter to read it, and secretly putting a dot over the अ changed अधीयत into अधीयत, i. e., "he must be blinded"¹. Without re-reading the letter, the king sealed and despatched it. The clerk in Ujjayinī was so shocked by the contents of the letter, that he was unable to read it aloud to the prince. Kunāla, therefore, seized the letter and read the cruel sentence of his father. Considering

¹ See *Indian Antiquary* for 1891, Vol. X, p. 120 (Tawney).

that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kunāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kunāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinī (14—34).

In the course of time S'arachchhri, the wife of Kunāla bore him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kunāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*rālini*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kunāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kunāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When" cried the king "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kunāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jain (35—54).

¹ A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassem-

¹ Compare *Āv. Nir.*, XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four *adhyayas*, viz., the *āhiraṇḍ* and *revaṇḍ* are mentioned. (LXXVIII)

that as yet no Maurya prince had disobeyed the chief of the house, and unwilling to set a bad example, he stoutly put out his eyesight with an hot iron. Great was the king's grief when these news reached him. For he dearly loved Kuṇāla, and he had intended him for his successor. But now he had to give up what hopes and plans he had formed; for Kuṇāla's blindness definitely disabled him from reigning. The king gave him a rich village on the revenue of which he might comfortably live, and placed the son of the rival queen in the residency of Ujjayinī (14—34).

In the course of time Ś'arachchhri, the wife of Kanāla bore him a son for whom he decided to secure the succession. Disguised as a minstrel he went to Pāṭaliputra and won the hearts of the people by his fine voice. At last the king heard of the famous blind minstrel, and ordered him to perform in his presence. Kuṇāla, exhibiting his art, sung a lay to that effect that Aśoka's blind son claimed his penny (*rāḥi*). On the king's question who he was, he made himself known. The king pushing aside the curtain behind which he had been concealed, now recognised and tenderly embraced his son. He promised to grant him whatever he should ask. Kuṇāla merely repeated that he claimed his "penny." Being then informed by the ministers that princes denoted the kingdom by "penny," Aśoka sadly objected that being blind Kuṇāla never could ascend the throne. Thereupon the latter said, he claimed the kingdom not for himself, but for his son. "When" cried the king "has a son been born to you?" "Just now" (*samprati*) was the answer. Samprati, accordingly, was named Kuṇāla's son, and, though a baby in arms, he was anointed Aśoka's successor, after whose demise he ascended the throne and became a powerful monarch. Samprati was a staunch Jain (35—54).

¹A dreadful dearth prevailing about this time forced the monks to emigrate as far as the seaside. During these unsettled times they neglected their regular studies, so that the sacred lore was on the point of falling into oblivion. The Sangha therefore reassembled.

¹ Compare *Āv. Nir.*, XVII, 11, 35 f. There is this difference that only two and not four *adhyāyana*s, viz., the *bhāra* and *vinaya* are mentioned. (LECMAN)

strength at last gave way and he died. She had reproached herself with having caused his death, and though the Sangha had declared her free from all guilt, she would not be satisfied without an absolving sentence from a Jina. The Sangha, therefore, by joining in a common penance, induced a Śāsanadevatī to carry her to Simandharasvāmin. Thus Jina had not only confirmed her innocence, but had also taught her four sacred texts: the Bhāvanā Vimukti, Ratikalpa, and Vicitracharya. On her return to the Sangha, who had remained in the same posture (*rāyotsarga*) for the whole time, she communicated these texts to the community. The first two texts were added to the Āchārāṅga Sūtra, the remaining two to the Daśavaikāhika Sūtra¹ (84—100).

When his sisters had left Sthūlabhadra, he went to Bhadrabāhu for his daily lesson. But the latter refused to teach him any more, as he had become unworthy of it. Sthūlabhadra replied that he remembered no sin since his ordination, but on being reminded by him of what he had done, he fell at his feet and implored his forgiveness. Bhadrabāhu, however, would not take up his instruction. Even the whole Sangha could only with great difficulty overcome his reluctance. He at last consented to teach Sthūlabhadra the rest of the Pūrvas on the condition only that they (i.e., the four last Pūrvas) should not be handed down by him to anybody else. On Bhadrabāhu's death, 170 years after the Nirvāṇa, Sthūlabhadra became the head of the church (101—103).

CANTO THE TENTH.

Sthūlabhadra once visiting Srāvastī preached there in a suburban park. In the crowd of faithful hearers he missed his old friend Dhanadeva, and to inquire after him he went to his house. Dhaneśvari, his friend's wife, received him with deep respect, and told him that her husband had lost all he possessed, and was now travelling about as a trader. Sthūlabhadra knowing by his superior knowledge that an immense treasure was hidden below a pillar of the house, stretched out his hand in that direction, saying, "Lo, such is this house, such your husband's trade, and such is this!"

¹ See Appendix, p. 36.

marked deference, rose and greeted him to the utter astonishment of Vasubhûti who could not imagine that anybody did rank above Suhastin. The latter, however, declared Mahâgiri to be the holiest of men because of his austerities; for he did only eat the offal of food, and if he could not get that, he would not break his fast. After this interruption Suhastin accomplished the conversion of Vasubhûti, and returned to his place (6—15).

On Vasubhûti's suggestion his kinsmen always kept some remnants of their meals in store for Mahâgiri, in case he should beg at their doors. The saint, however, by dint of his superior knowledge perceived at once that the alms offered him were unacceptable, because they were especially reserved for him. He, therefore, severely rebuked Suhastin for having caused this nuisance, but at last he forgave him on his promise never to give him any more annoyance (16—22).

During a visit of Suhastin in Ujjayini¹ a procession of Jivanta-svâmin's image took place. Suhastin and Mahâgiri, having come to that town, followed the sacred car together with the whole community. When the procession passed the palace, Samprati intently regarded Suhastin, whose very prepossessing appearance struck him as having been familiar to him in some far off period. But while he racked his memory, he suddenly swooned. With his returning breath came the remembrance of his meeting with Suhastin in his preceding life. Eagerly hastening to, and prostrating himself before him, he professed his faith. On his question whether Suhastin also did recognise him, the latter answered in the affirmative and proceeded to relate their former meeting (23—38). Once,² he said, he and Mahâgiri were staying in Kauṭmbi. Although there was then a dearth, the laity continued to provide the monks with food. When on some day they returned from their begging tour, a starving vagabond begged food of them. They excused themselves, however, by saying that they could do nothing without the consent of their superior. The vagabond, therefore, went up to Suhastin who, foreseeing that this man in

¹ Compare *Rishimayajñastotra*, v. 184, Appendixes, p. 32.

² Compare *Rishimayajñastotra*, v. 185, Appendixes, p. 22.

future times, would become a patron of the church, offered him food on condition that he should first take the vows. Complying with this demand, the beggar received plenty of food, but he gorged himself with it to such a degree that he was suffocated. He died in the following night, and was born again as Kunāla's son, the present king Samprati (39—54).

The king looking up to Suhastin as his greatest benefactor, was converted by him to the true faith, and henceforth strictly performed all duties enjoined to the laity. He further showed his zeal by causing *Jaina temples* to be erected over the whole of Jambūdvīpa (55—65).

During Suhastin's stay in Ujjayinī, and under his direction, splendid religious festivals and processions in honour of the Arhat were celebrated, and great was the devotion manifested by the king and his subjects on this occasion. The example and advice of Samprati induced his vassals to embrace and patronise his creed, so that not only in his kingdom but also in the adjacent countries the monks could practise their religion (66—83).

In order to extend the sphere of their activity to uncivilized countries, Samprati sent there messengers disguised as Jaina monks. They described to the people the kind of food and other requisites which monks may accept as alms, enjoining them to give such things instead of the usual tax to the revenue collectors who would visit them from time to time. Of course these revenue collectors were to be Jaina monks. Having thus prepared the way for them, he induced the Superior to send monks to those countries, for they would find it in no way impossible to live there. Accordingly missionaries were sent to the Andhras and Dramilas, who found everything as the king had told. Thus the uncivilized nations were brought under the influence of Jainism (89—102).

Remembering that in his preceding life he had been a starving beggar, Samprati gave order that at the gates of the town the needy should be supplied with food and drink. The remnants of the food which the cooks used to eat themselves, he caused to be reserved for the monks, and compensated the cooks with money. Such was the religious zeal of the king, that he ordered the merchants to give the monks gratis all things they should ask for,

and to draw on the royal treasury for the value of the goods. It may be imagined that the merchants did not hesitate to obey the liberal king's order (103—112).

Although the alms with which the monks were thus supplied, are expressly forbidden by the rules of the church, Suhastin, afraid to offend the zealous king, dared not make any opposition. Mahâgiri, therefore, severely blamed Suhastin, and resolved definitely to separate from him. For, as he said, there was an old prophecy that after Sthûlabhadra the conduct of the Jainas would deteriorate. Accordingly after saluting the image of Jivantasvâmin he left Avanti and went to the Tirtha Gajendrapada, i. e., the footprints of the elephant on which Indra rode to attend the sermon of the last Arhat when he converted Daśarnabhadra. There, starving himself to death, he reached *niarga*. Samprati dying at the end of his reign, during which he continued a patron of the Jainas, became a god and at last he will reach Siddhi (113—127).

Suhastin, returning after an absence of some time to Ujjayini in order to pay homage to Jivantasvâmin, sent two of his pupils into the town to procure lodgings. A merchant's wife, Bhadrâ, offered them a spacious stable of which Suhastin gladly took possession¹. While in the evening he repeated the Nalinigulma Adhyayana to the monks assembled in the stable, Avantiskumâla, Bhadrâ's son, amused himself with his wives on the top of the house. Listening to Suhastin's description of the Nalinigulma, he suddenly remembered having in a former existence lived as a god in that realm. He went down to Suhastin and asked him for *dikshâ*, in order that on his death he might return to that delightful place. Suhastin refused to comply with his wish on account of the young man's delicate health, but as the latter persevered, he ordered him first to obtain the consent of his relations, which, however, was withheld from him. Avantiskumâla, therefore, of his own will, plucking out his hair and assuming the appearance of an ascetic, presented himself before Suhastin who in order to prevent such irregularities, consented to ordain him in due form (128—148).

¹ Compare Rishmandakâvata, vv. 186, 187, Appendix, p. 32.

As Avantisukumāla's constitution rendered him unable long to sustain the hard life of an ascetic, he at once asked and got permission to end his earthly career by self-starvation. He, therefore, went to a Kanthārīka grove in a burial-ground, his delicate feet bleeding as he walked on, and there laid down in religious contemplation. Meanwhile a female jackal with her young ones licked the bloody footprints, and following them came up to Avantisukumāla. The hungry beast now began to gnaw the feet, to eat the legs, to feed on the entrails of the young monk who, out of compassion with all living beings, did not chase away his tormentors. Dying at last, his soul was transferred to the Nalinigulma while the gods celebrated a festival over his corpse (149—162).

The wives of Avantisukumāla, learning from Subastin the death of their husband, communicated the sad news to Bhadrā, who, bewailing the lot of her son, went to the burying place. Having burnt her son's corpse on the bank of the Sīprā, she and her daughters-in-law took the vows with the exception of one who was big with child. The son, to whom the last-mentioned widow gave birth, built a magnificent shrine on the spot where his father so manfully had faced death. This temple still exists famous in the world as the temple of Mahākāla.

In the course of time Subastin left this world starving himself to death and entered heaven (163—178).

CANTO THE TWELFTH

After Subastin, Vajrasvāmin became the head of the church. ¹In Tumbavana, a village in the Avanti district, there lived about that time a pious layman, Dhanagiri, who had made up his mind to become a monk. Whenever, therefore, his parents would marry him to some girl, he informed her family of his intention. In spite of this discouragement, the merchant Dhanapāla's daughter, Sunandā, whose brother Ārya Śamita had been ordained by Śaṃhagiri, insisted upon becoming the wife of Dhanagiri. Soon

¹ The story of Vajra is epitomised in the *Āvāṭyaka Nirukti*, VIII, 40 ff. The verses have been inserted in the *Rishimanvadhātotra*, see Appendices, p. 33 ff. vv. 196—201.

after the marriage, she became big with child, the soul of which was that of ■ Vaiśramāṇa Sāmānika god who, on the Âṣṭâpada hill, had listened to Gautamasvâmin's delivering the Pundarikâdhya-yana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Simhagiri (1—20)

Sunandâ in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices were employed to amuse him (21—30).

Six months after the boy's birth, Simhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Âryasamita. Just when the two disciples asked Simhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon ■ the two monks arrived at Sunandâ's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31—44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Simhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Simhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i. e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandâ saw him so different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45—63).

In the Achalapura district between the rivers Kanyâ and Purnâ

after the marriage, she became big with child, the soul of which was that of a Vaiṣṇava Sāmānika god who, on the Āṣṭāpada hill, had listened to Gautamasvāmin's delivering the Pundarikādhyāyana. Upon this, Dhanagiri, true to his purpose, left his wife and was ordained by Sīṃhagiri (1—20)

Sunandā in due time gave birth to a boy who was endowed with preternatural gifts. A short time after his having come into the world, he overheard the conversation of the ladies who attended his lying-in mother, and learned from it that his father had become a monk. Though still a baby he desired to share his father's lot. He, therefore, did his utmost to tire out his mother's patience by continually crying, notwithstanding all sorts of artifices were employed to amuse him (21—30).

Six months after the boy's birth, Sīṃhagiri came to that place together with his disciples Dhanagiri and Āryasamita. Just when the two disciples asked Sīṃhagiri's permission to visit their relations, he happened to observe a good omen. Accordingly he enjoined them to accept whatever should be offered them. As soon as the two monks arrived at Sunandā's house, her relations, who were thoroughly tired of the troublesome boy, advised her to get rid of her burden by leaving him to the care of his father. Dhanagiri gladly carried off his son, after he had been legally made over to him before witnesses (31—44).

The boy, ceasing at once to cry, was brought by the two monks to Sīṃhagiri. But he was so preternaturally heavy that his father's arms were quite stiff from carrying him, and Sīṃhagiri, too, who afterwards took him up, was scarcely able to hold him. He thought that he had a thunderbolt in his hands, for with reason the boy got the name of Vajra, i. e., thunderbolt. The nuns gave him in charge of the women in their lodging, under whose care he grew up an exemplary boy and became the favourite of all who knew him. When Sunandā saw him so different from what he had been, she reclaimed him as her own. But the women to whom the Vajra had been entrusted, would not give up their charge; they allowed, however, the mother to see and nurse her boy in their own houses (45—68)

In the Achalapura district between the rivers Kanyā and Purnā

there lived some Brāhmanical ascetics of the Tāpasa sect. One of them, anointing his feet with a magical unguent which enabled him to walk on the water as if it were dry land, used to visit the town to the wonder and astonishment of the inhabitants. On the strength of this miracle, the real cause of which he concealed, he maintained the superiority of his religion and abused Jainism. Ārya Samita, therefore, who discerned the nature of his deceit, was anxious to show him up as an impostor and to vindicate the true faith. On his advice a rich Śrāvaka invited the Tāpasa to a splendid dinner, and in apparent devotion, begged to wash his feet. He rubbed the feet so thoroughly that no atom of the magical ointment was left on them. Accordingly, when after the dinner the Tāpasa, trusting that not all the ointment was gone, attempted to cross the river as usual, he at once sunk down in the water, hooted and laughed at by the crowd on the shore. Ārya Samita then bade the banks of the river meet, and thus stepped on the opposite shore. This miracle made such an impression on the Tāpasas that they changed religion and became Jaina monks. They are mentioned in the scriptures under the name of Brahmadvīpikas, because they lived in Brahmadvīpa (69—99).

During a visit of Dhanagiri to his native place, Sunandā reclaimed her boy who was then three years old. But the father was not willing to surrender Vajra to her, as she had of her own will given up all rights in her child. The king, to whom the case at last was referred, declared that the boy should belong to the party whose call he would obey. The monks being placed on the right hand of the king, and Sunandā on the left, it was decided that the mother should first try her chance. In vain she tried to allure the boy with playthings, promised him everything, implored him to come to her. Vajra did not stir from his place. But when, in his turn, Dhanagiri told him to take up the broom, if he had once wished to become a monk, Vajra at once obeyed, and getting on his father's knees never so much as took off his eyes from the broom. Sunandā was deeply distressed by the ruin of her hopes and by the prospect of her loneliness, for her brother and her husband were already monks, and her son would become one in time. She, therefore, resolved to retire from the world, and entered the order. Vajra was

brought up by the nuns, from whom¹ he, without effort, acquired the knowledge of the *Angas*; but in his eighth year he was transferred to the care of the monks (100—138).

During a journey to *Avanti*, on which *Vajra* accompanied his *guru*, a heavy shower of rain drove them to the shelter of a *Yaksha* shrine. Some *Jimbhaka* gods, friends of *Vajra* in a former life, thought his present situation an opportunity for putting his character to the test. Producing by magic an encampment in which all sorts of goods were laid out, they assumed the form of merchants and invited the *Āchārya* to get his alms from them. The latter, however, sent *Vajra* who presently returned, because nearly imperceptible drops of rain were still falling. The gods then caused the rain entirely to cease, upon which *Vajra* again sallied out to collect alms. But from the nature of things offered and the demeanour of the donors, he inferred the latter to be gods from whom he, as a *Jaina* monk, was not allowed to accept alms. Being pleased with the correctness of his conduct, the gods made themselves known to him and gave him the *Vaikriya* spell. On another occasion the gods disguised as merchants offered him pots filled with *ghṛi*. But *Vajra* again found out who the donors were and refused the alms. This time he was rewarded by the *Ākāṣa-gāmini* spell* (139—160).

Vajra's memory was such that he soon had mastered the whole canon; still he hid his knowledge from his superiors, and behaved so that he was considered rather a lazy scholar. Once when the monks had gone out and had left him to mind their lodging, he arranged the cushions of the monks in a circle round him, and sitting down in the centre, recited some parts of the scriptures as if he was teaching. Meanwhile the *guru* returned and overheard *Vajra*. He at once became aware that he had been thoroughly mistaken about the boy, who was indeed master of almost the whole sacred lore. In order not to surprise *Vajra*, he went back some

* The text has पडदाये, I think we should read पडदाये.

† The possession of magic spells appears to be attributed to *Vajra* in the legends, because the sign of the *Vajra* is made much use of by the professors of the occult art.

so impressed in his favour that she vowed to marry none but him. *If she could not get him for her husband, she said, she would enter the order to share his lot (242—250).*

About that time Vajra accompanied by many monks went to Pāṭaliputra. The king of that town hastened to meet him, but he could not make him out in the crowd of his followers, for all of them appeared to him to be beings of a higher order. When Vajra was pointed out to him, he humbly bowed to him and attentively listened to his sermon. Returning to the seraglio, he related to the queens his meeting with the saint, and easily induced them to pay a visit to Vajra (251—272).

Rukmini, who had heard of Vajra's arrival, implored her father Dhana now to give her in marriage to Vajra. Dhana, therefore, had her splendidly decked out and took enormous treasures with him in order to make Vajra accept his offer (272—280).

On the preceding day Vajra had been preaching, and the people were so much impressed by his many accomplishments that they wondered what would be the effect, if Vajra's outward appearance were in harmony with his mental perfection. The saint who had reduced his natural splendour in order not to cause any disturbance, was aware of the thoughts of the people; assuming therefore his true form, he appeared seated on a beautiful lotus; but after having produced a great sensation, he prudently resumed a more humble appearance. Thus the king and all the people came to know of Vajra's magical powers (280—291).

Dhana then addressed Vajra and offered him his daughter, at the same time promising him great riches as Rukmini's dowry. Vajra, however, smilingly declined the offer, but he advised the noble girl to become a nun. Rukmini of course did as she was bidden, and many besides her were awakened to the knowledge of truth (292—306).

Vajra, who possessed the Padmaṅgaṇī Vidyā since his very birth, extracted from the Mahāpariṇī Adhyāyana of the Āchāraṅga Sūtra the Ākāśagāminī Vidyā¹ which enabled him to go through

¹ Above XII, 160, we are told that the gods gave to Vajra the Ākāśagāminī Vidyā, while in this place he gets it himself from the Āchāraṅga. We are

the air wherever he listed; but he resolved to keep the knowledge of it to himself (307—310). *

Once when Vajra travelled in Northern India a dreadful famine caused incredible distress; the people were starving, the country swarmed with famished vagabonds, and the monks could scarcely obtain any alms. As the Sangha implored Vajra to save the faithful, he produced by magic a very large carpet on which he bade all monks stand. The carpet flew up in the air with the Sangha assembled on it. At that moment Datta,^a a layman, who had been Vajra's host, cried to be taken with the rest, tearing out his hair, so that he might be regarded as a monk. Vajra, out of consideration for the man's religious zeal, made him ascend the magical carpet, which then pursued its journey, while the gods and genii of the upper regions hastened to worship the saint. At last the carpet landed the travellers in the town Parī (311—334).

The king of that town was a Buddhist, and so were part of the inhabitants, while the majority of them were Jainas. As the two rival sects were continually competing with each other, the Jainas, being richer than their rivals, bought up all flowers so that the Buddhist could get none to offer in their temples. But the Buddhists induced the king to issue a strict order that no flowers should be sold to the Jainas. In this calamity the latter entreated Vajra to help them; for the Paryushanāparvan was drawing near, when the laity used to worship the images of the Arhats with flowers (335—350).

Promising his aid, Vajra went through the air to the town of Mahāvīra, and entering the park of Hutākana he met the gardener Taḍit who was a friend of his. Feeling greatly honoured by Vajra's visit, the gardener inquired with what he could serve him, and being told that flowers were wanted, he promised

not explicitly told what the Pāṇinīyāna. But I make no doubt that the word is a wrong translation from Prākṛit. For *payāṇadri* may be *pañṇaśāla* or *pañṇaśālin* (cf. *jāṇaka*—*jāṇaka*). Vajra remembered every word that he had heard of XII, 161.

* A flying carpet is found in *Byriack's Märchen* by Frym and Kohn, p. 72 of the translation. (TANNEY)

Nepāla 54, 65	Bhadrāgupta 75, 80
Naishedhiki 79	Bhadrabāhu 41, 42, 65, 66
Patana misprint for Potana	Bhadrā 70, 71
Padānusrīti (spell) 75	Bhavadatta 17—19
Padmaratha 19	Bhavadeva 17—19
Padmaśrī 21, 26	Bhāvanā 66
Padmasenā 21, 27	Bhūtadattā 51
Padmahrada 78	Bhūtā 51
Padmāvati 21	Bhola, "ka (a Yaksha) 33
Parvataka 58, 59	Magadha 13, 17
Parvāmītra 35, 36,	Manaka 40, 41
Pāṭaliputra 42, 45-47, 56, 57,	Mathurā I 23, 42, 43
59, 64, 65, 67, 75, 76, 78	Mathurā II 42, 43
Pundarikādhyayana 72	Mahākālā 71
Pundarikūt (town) 19	Mahāgiri, Ārya° 67, 68, 70
Puri 77, 78, 80	Mahāparijñā adhyayana 76
Pushkalāvati (district) 19	Mahāvira 13, 14, 17, 20, 39, 59
Pushpaketa 43	Maheśvara's town 77
Pushpachūla 43	Maheśvaradatta 24, 25
Pushpachūlā 43, 44	Megharatha 31, 32
Pushpabhadra (town) 43	Meru 19
Pushpavati 43	Maurya 64
Purnā (river) 72	Yakshadattā 51
Potana (town) 14-17	Yakshā 51
Pranāmamītra 35, 36	Yakshāryā 67
Prabhava 21—24, 38—40	Yamunā 23
Prabhu 21	Yasodharā 19
Prayāga 45	Yasobhadra 41
Prasannachandra 13—17, 20	Yasomitra 20
Priyasamudra 20	Ratikalpa 66
Phalgurakshita 78, 80	Rathāvaritta (hill) 81
Baka 25	Ramaniya town 36
Bahulā 24	Rājagṛha 13, 17, 20, 21, 27, 39, 42
Bindusāra 62, 63	Rāshtrakūṭa 17
Buddhi 33	Rukmī 75, 76
Brahmadvīpa 73	Rudrasoma 78
Brahmadvīpika monks 73	Reṇā 51

Sopāra 82	Sollaka 34
Somachandra 14, 16	Sandharmakalpa 19
Somadatta I 35	Sthūlabhadra 50, 52—55, 65—67, 70.
Somadatta II 35, 36	Himavatkūta 58
Somadeva 78	Himālaya 78
Somaśrī I 35	Hutāsana's park 77
Somaśrī II 36	

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Rājputānā, no date, but not modern, 77 folios, 15 lines

B, a modern MS of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS in the Deccan College (collection of 1872-73) Samvat 1648, 117 folios, 13 lines

D, a good MS originally in Professor Buhler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern.

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts

Bonn, May, 1891

HERMANN JACOBI.

Sopāra 82	Sollaka 34
Somachandra 14, 16	Saudharmakalpa 19
Somadatta I 35	Sthūlabhadra 50, 52—55, 65—67,
Somadatta II 35, 36	70
Somadeva 78	Himavatākūṭa 58
Somaśrī I 35	Himālaya 78
Somaśrī II 36	Hutāśana's park 77

My edition of the Text is based on the following MSS.

A, a fairly good MS. in my possession, bought in Rājputānā; no date, but not modern, 77 folios, 15 lines

B, a modern MS. of nearly no value, in the Berlin collection. In the latter part of my work I have used this MS. only to settle doubtful readings.

C, a good MS. in the Deccan College (collection of 1872-73) Saṃvat 1648, 117 folios, 13 lines.

D, a good MS. originally in Professor Bühler's possession. It has been corrected, and contains marginal glosses; the separation of words is usually indicated, 84 folios, 15 lines; no date, but not modern

My thanks are due besides to the scholars mentioned in the course of this Preface, to the Director of Public Instruction, Bombay, and the Chief Librarian of the Royal Library in Berlin, who have liberally complied with my applications for the loan of manuscripts.

Bombay, May, 1891

HERMANN JACOBI.

CANTO I.

श्रीमते वीरनाथाय सनाथायाहुतश्रिया ।
 महानन्दमरोराजमराम्नायाहते नमः ॥१॥
 सर्वेषां वेधसामाद्यमादिमं परमेष्ठिनाम् ।
 देवाधिदेवं सर्वज्ञं श्रीवीरं प्रणिदधे ॥२॥
 कल्याणपादपारामं श्रुतगङ्गादिमाचलम् ।
 विश्वाम्भोजरविं देवं वन्दे श्रीज्ञातनन्दनम् ॥३॥
 पान्तु वः श्रीमहावीरस्वामिनो देशनागिरः ।
 भव्यानामान्तरमन्त्रप्रक्षालनजलोपमाः ॥४॥
 चिपष्टिश्चलाकापुंसां दम्पतीं विनिर्मिता ।
 हृदानीं तु परिशिष्टपर्वाम्नाभिः प्रतन्यते ॥५॥
 अथ ॥ जम्बूस्त्राम्यादिष्वविराणां कथोच्यते ।
 विश्वस्य कण्ठान्नहारकते हारावली गुडभा ॥६॥
 अथैव जम्बूदोषस्य भरतार्धे ऽथ दक्षिणे ।
 देशो ऽस्ति मगधाभित्यो वसुधामुखमण्डनम् ॥७॥
 तस्मिन्मगधोपमा गोष्ठा यामाद्य पुण्यधिगाः ।
 पुराणि शेषरपुरप्रायाणद्वयया यिया ॥८॥
 अथेकवारमुत्तानि नूनान्यपि हि कथंकेः ।

शिरोदेशपरिसृंशि तत्रैर्जिनमद्गनाम् ।
 स्वर्णकुम्भाविभक्त्यौष्ठुङ्ग्याभान्ति राशिषु ॥२८॥
 तत्र राजतमौवर्णैः प्राकारः कपिशौर्यकैः ।
 भाति चन्द्रांशुमद्विम्बैर्मत्स्यात्तर इवाचलः ॥२९॥
 तत्र वासगृहे मुष्टधूपगन्धाधिवासितः ।
 प्रेयानिव लग्नत्रजे खेचरीणां सुदे ऽनिलः ॥२९॥
 श्रेणीकृतयशास्तत्र श्रेणिको ऽभूत्तमोपतिः ।
 नेतेव दक्षिणः क्षोणीं लङ्गीं चावर्जयन् गुणैः ॥२९॥
 सम्यक्तरमोद्योतेन हृदि तस्य प्रसर्पता ।
 मिथ्यात्वतिमिरस्यावकाशो नाभूत्तमागपि ॥२९॥
 कर्णपेया सुधेयान्या शुभदां ददती शुभम् ।
 मध्ये सुधमं तत्कौर्तिरसुरोभिरगौयत ॥२९॥
 केन्द्रे दुष्टपक्ष इव तस्मिन्प्रातीत्यवर्तिनि ।
 अनर्थं कलयामासुः परितः परिपन्थिनः ॥२९॥
 अखण्डप्रापने राशि तस्मिन्वाखण्डलोपमे ।
 एकातपत्रैवाभूद्भूयैरिवैकनिष्प्राकरा ॥२९॥
 शौदार्यधैर्यगाम्भीर्यशौर्यप्रभृतयो गुणाः ।
 सामुद्रलक्षणगीव जग्नतस्तस्य जशिरे ॥२९॥
 विदधानस्य वसुधामेकच्छां महेजमः ।
 तस्याशा वज्रिणो वज्रमिव नासुसुचि केनचिन् ॥२९॥

20 a A तथा । 22 c A C pr. m. जेदेव, A B C जेदेव, D pr. m.
 २९ पिच, d D चावर्जयन् । 24 b A मुरा, c A शुभम् । 26 d D
 निष्प्राकरा ।

एकदा तेत्पुराभ्यर्णे चैत्ये गुणशिलाकृतये ।

सुरासुरपरीवारः श्रीवीरः समवासरत् ॥२८॥

रूप्यस्वर्णमणिमयैः प्राकारैर्भूषितं त्रिभिः ।

चक्रुः समवसरणं तत्प्रदेशे तदामराः ॥२९॥

अग्न्योक्तवृक्षस्तस्थान्तर्विचक्रे ध्यन्तरामरैः ।

पद्मवैः पवनोद्भूतैर्भयजन्तूनिवाङ्मयम् ॥३०॥

समेहरिव पुंरूपो जात्यजाम्बूनदद्युतिः ।

तस्मिन्समवसरणे पूर्वद्वाराविशद्विभुः ॥३१॥

अशोकाधःस्यिते देवच्छन्दे स्वामी यथाविधि ।

सिंहासनमलक्षके राजहंस इवाम्बुजम् ॥३२॥

निषसाद यथाम्यानं सप्तस्तव चतुर्विधः ।

स्वाम्यप्यमृतवृक्षाभां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥३३॥

तद्देशवासिनस्त्वनं प्रवमाना मृगा इव ।

स्वामिनं समवसृतमेत्य राज्ञे व्यजिज्ञपन् ॥३४॥

राज्ञः पीतवतो नाथागमोदन्तामृतं तदा ।

वपुः पनसफलवदुत्कण्टकमभ्यनुदा ॥३५॥

सिंहासनं पादुके च विहाय मगधाधिपः ।

स्वामिनं मनसिकृत्यानमङ्गून्यस्तमस्तकः ॥३६॥

स्वाम्यागमनशंसिभ्यो भृपालः पारितोषिके ।

हिरण्यमनूणीकारकारणं प्रचुरं ददौ ॥३७॥

31 c A B •इति: स., C pr. m. •तैर्भे. 32 a A पुंरूपे. d A द्वारे. 33 a B इवे, b A B विधिः. 34 c B वृक्षाभां, C •वृक्षां. 37 A numbers 34 etc. 38 b A B पारितोषिकं.

अहंन्दनयात्रार्हं सद्यो श्वेतवासमी ।
 क्षीरोदलहरीव्यूते इव राजाथ पर्यधात् ॥३८॥
 तदा च खामरणैरामुक्तेमुकुटादिभिः ।
 अन्यैः कल्पशास्त्रीव रेजे राजगृहेभ्यः ॥३९॥
 हस्त्यादीनि यानानि राजदारे तदाश्रया ।
 मञ्जीकृतान्यढौकन्त द्राम् ज्ञातय इव श्रिया ॥४०॥
 कल्याणकारणं भद्रकुञ्जरं नृपकुञ्जरः ।
 अथाहरोह तेजस्वी पूर्वाचलमित्रार्यमा ॥४१॥
 कुम्भिभिर्भवमिन्दुरारुणकुम्भैरनेकाः ।
 सन्ध्याभ्रविभ्रमकरैः परिवर्त्ते नृपदिपः ॥४२॥
 गजघण्टाटण्टकारैः पूरयन्परितो ऽम्बरम् ।
 प्राचालीदधनागायन्तीर्यनायमनूत्सुकः ॥४३॥
 गजेन्द्रगर्जितैरग्रेष्वहेषितैरथ चीत्कृतैः ।
 मिलद्भिरम्बरतले शब्दो ऽम्बरगुणो ऽभवत् ॥४४॥
 राशो ऽय्यमैगिकौ च द्वावेकमेकाग्रमागमम् ।
 एकाङ्किण तन्निर्वाप्तमेकमूलमित्राङ्गिपम् ॥४५॥
 मिद्धिस्त्रेभमित्राफणुमुदञ्चितभुजद्वयम् ।
 आदर्श इव सूर्यो ऽपि निष्कल्पन्यस्तलोचनम् ॥४६॥

39 d B मदेते: 40 b B मदेते: 41 d MSS मदे, A. D मदेते
 मदेते 44 b A मदे, c C मदेते: 46 a B मदेते, d C
 मदेते 47 a C मदेते, D मदेते

- तदधोवात्यया कर्णकोटरेण प्रविष्ट्या ।
 प्रमन्नचन्द्रराजर्षेः समाधिद्रुमज्यत ॥५७॥ ५
 दध्यौ चैवं स राजर्षिरहो तेषां कुमन्विणाम् ।
 सन्मानो यो मयाकारि स भस्मानि ज्ञतं ध्रुवम् ॥५८॥
 भक्तूनोः क्षीरकण्ठस्य तैः शठैः पापकर्मभिः ।
 राज्यमाहेतुमारोहे धिक् तान्विद्वत्सत्तकान् ॥५९॥
 तत्राहमभविष्यं चेत्तदा तेषां दुरात्मनाम् ।
 अकरिष्यं नवनवैर्निघडैरनुशासनम् ॥६०॥
 जीवितेनामुना किं मे तपसा भूयसापि ।
 श्रुतिगोचरमायाषीत्सुरनोर्यत्पराभवः ॥६१॥
 एवं राजर्षिरारोहदुर्ध्यानमधिकाधिकम् ।
 आविष्टः क्रोधभूतेन आमण्यं व्यसरन्निजम् ॥६२॥
 मिंशवलोकनन्यायेनासीदः चततेजसा ।
 प्रायश्चानिब्रुवो ऽद्राचीन्नाममात्यान्सुतद्विपः ॥६३॥
 पूर्ववद्रणरत्नैकसूचधारो ऽसिधारया ।
 मगमा खण्डशदने तान् रणे सूरणानिव ॥६४॥
 क्षेदनं भेदनं चान्यदपि दुःकर्म दास्यम् ।
 क्रोधान्नो मगमाकार्षीद्राजर्षिः किं न मन्त्रिणाम् ॥६५॥
 तत्र प्रदेशे च तदा राजा राजमहेन्दरः ।
 आजगाम जिनोपशममद्रुमविहंगमः ॥६६॥

59 d D ह्यौ, A कुमन्विणम् । 60 d B ज्योः । 61 = A पणं । 62 d D विमलमिषः । 63 = C न वना, b B चाप, c D अन्धकारिणः । 64 d A अरणाजिपः । 66 c A दामनः ।

उत्ततार मुनिं दृष्ट्वा कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ।
 भालं तिलकयभूमिरेणुना प्रणनाम च ॥६७॥
 उद्वाहमेकपादभ्यं तं दृष्ट्वा तापनापरम् ।
 अमोदिष्टान्वमोदिष्ट चात्यर्थं पार्थिवायणीः ॥६८॥
 प्रसन्नचन्द्रराजर्षेस्तपःसामर्थ्यमद्भुतम् ।
 विन्तयन्नय राजागाज्जगद्गुरुजिमान्तिके ॥६९॥
 प्रभुं प्रणम्य पञ्चाङ्गस्यष्टभूर्भुजां वरः ।
 निषसादे यथाश्रानं पद्मकोशीकृताञ्जलिः ॥७०॥
 समये ऽय जगन्नार्थं महीमायशिरोमणिः ।
 नत्वाष्टच्छन्मुखद्वाररचितप्रच्छदाञ्जलिः ॥७१॥
 ध्यानस्थः समये यत्र प्रसन्नर्षिमन्दैच्छत ।
 तत्रैव चेदिपद्येत तत्कामासादयेद्गतिम् ॥७२॥
 स्वाम्यास्वाप्तच समये कृतकालो मजेनृपः ।
 प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः सप्तमीं गरकावनिम् ॥७३॥
 अमणोपासको राजा अजुधौरित्यपिन्तयत् ।
 अणुयतपसो ऽमुष्य गतिः केयं महामुनेः ॥७४॥
 नृपो भूयो ऽपि पप्रच्छ समये ऽस्मिन्महामुनिः ।
 स कालं यदि कुर्वीत कां लभेत ततो गतिम् ॥७५॥

67 d D प्रणनाम । 69 b C सार्थ्यं, D सामर्थ्यं । 70 d D कृताञ्जलिः ।
 72 a A ध्यानस्थे, C ध्यानस्थ, b A II मण्डिपद्यत, C चत, D घत, d B
 •माधये• । 73 d B गरकावनीं । 74 a A चरकोः, II राजः । 74 c
 D अत्युप । 75 d B A लभते ।

प्रभुः प्रोवाच हे राजन्स राजर्षिर्महातपाः ।
 सर्वार्थमिद्विगमनयोग्यः सम्प्रति वर्तते ॥७६॥
 राजा जगाद भगवन्किमियं व्याकृतिर्दिधा ।
 समाख्याहि ममाशस्य सार्वज्ञी वाक्कुतोऽन्यथा ॥७७॥
 स्वाम्याचख्यौ यदा राजनराजर्षिर्वन्दितस्त्वया ।
 रौद्रध्यानी तदा सोऽभूच्छुक्रध्यानी तु सम्प्रति ॥७८॥
 स तदा नरकोर्षोऽभूद्रौद्रध्यानपरायणः ।
 सर्वार्थमिद्वियोग्यस्तु शुक्रध्यानपरोऽधुना ॥७९॥
 ज्ञानालोकार्कर्महर्त्तं पप्रच्छ श्रेष्ठिकः पुनः ।
 रौद्रध्यानी कथमभूच्छुक्रध्यानी कथं च सः ॥८०॥
 स्वाम्यधुनाप राजंस्त्वदयमैनिकयार्त्तया ।
 श्रुत्यात्राभिभवं तुनोर्मन्त्रिभ्यः स्वेभ्य एव सः ॥८१॥
 एषुः सुतममत्वेन प्रसन्नो विस्मयततः ।
 मगमा चोद्गुमारेभे तैः समं क्रूरमन्त्रिभिः ॥८२॥
 प्रायतेरिव तैः सार्धं युध्यमानोऽधिकाधिकम् ।
 निष्ठितास्तः प्रसन्नोऽभूदप्रमथमनाः क्रुधा ॥८३॥
 स कथं स्वमज्ञासीदिति चाश्रित्यल्लुधा ।
 शिरस्तेषां हि हृद्येतावन् सर्वं शस्त्रं हि दोषताम् ॥८४॥
 ततश्च शिरमि न्याषाच्छिरस्त्रादिकथा करम् ।

76 c B प्रभुः । 77 d O कु वाक्कुतो O pr. m. कृदिन-व्यथा ७७. m.
 A निवन्दया, D वाक्कुतो वाक्कुतो । 80 a A D जगन् । 82 a B ७८ ।
 83 c MSS तद्विषयः, d B जगन् । 84 a A नरकोर्षः, c A B C शिरस्त्रादि,
 D शिरस्त्रादि । 85 c B श्रुत्यात्राभिभवं ।

तं लुप्तितं स्पृशन्नान्तमतमात्मानमस्मरत् ॥८५॥

अचिन्तयच्च धिग्धिग्मां रौद्रध्यानानुबन्धिनम् ।

किं तेन सुनुना किं तैर्मन्त्रिभिर्निर्ममस्य मे ॥८६॥

इति चिन्तयतस्तस्य विलीने मोहदुर्दिने ।

विवेकभास्करः प्रादुरभूद्भूयो ऽपि भास्वरः ॥८७॥

भक्त्या तत्रैव वन्दित्वा चो ऽस्मानये स्थितानिव ।

आलोच्याथ प्रतिक्रम्य प्रशस्तं ध्यानमास्थितः ॥८८॥

प्रसन्नचन्द्रो राजर्षिः शुभध्यानकृशानुना ।

कर्मकलमुवाच द्वाग्दुर्ध्यानारण्यसम्भवम् ॥८९॥

श्रेणिकस्तस्य राजर्षेशरितेन सुगन्धिना ।

वासितः श्रीमहावीरं धर्मवीरो व्यजिज्ञपत् ॥९०॥

अपि बालं सुतं राज्ये विनिवेश्य विद्यां पतिः ।

प्रसन्नचन्द्रो भगवन्प्रशङ्गामाददे कथम् ॥९१॥

अथाख्यद्भगवान्प्राजस्यगरे पोतनाभिधे ।

अभूत्सौम्यतया चन्द्रः सोमचन्द्रो महौपतिः ॥९२॥

सधर्मचारिणी तस्य धारिणी धर्मधारिणी ।

यभूव श्रीलालङ्कारा विवेकजलदीर्घिका ॥९३॥

सा गवात्ते ऽन्यदा पत्युरासीनस्य कचोचयम् ।

स्वयं करमरोजाभ्यां विवरीतुं प्रचक्रमे ॥९४॥

ददर्श च तदा राज्ञः पलितं मूर्ध्नि धारिणी ।

भ्यानं स्त्रीदृष्ट्यभिज्ञानं जरयेव गिवेक्षितम् ॥९५॥

व्याजहार च राजानं स्वामिन्दूतोऽयमागतः ।
 दिशोऽवलोक्य राजापि प्रोचे किं नेह दृश्यते ॥८६॥
 राजगयादर्शयद्राज्ञः पलितं मूर्ध्नुवाच च ।
 प्राणेश केशराजोऽयं प्रशस्यो धर्मदौत्यकृत् ॥८७॥
 एतीयवयसः श्रद्धामिव धौवनधातकम् ।
 तन्मूर्ध्नि पलितं दृष्ट्वा राजा दुरमनायत ॥८८॥
 अभ्यधाद्भारिणी देव किं दृष्ट्वेन लज्जसे ।
 श्रयेकं पलितं दृष्ट्वा यद्येवं पुमनायसे ॥८९॥
 पटहोहोयणां कृत्वा लोकः सर्वो निधेस्त्वते ।
 न यथा दृष्ट्वा भावं ते वार्त्तयापि प्रकाशयेत् ॥९०॥
 राजा प्रोवाच जिह्रेमि नाहं पलितदर्शनात् ।
 दौर्मनस्यो पुनरिदं कारणं जीयितेश्वरि ॥९१॥
 श्रद्धृष्टपलितैरमात्पूवंजैराददे व्रतम् ।
 अहं ॥ विषयामक्तः प्रिये पलितवानपि ॥९२॥
 अहमज्ञाय गृह्णामि व्रतमेवं म्रियतेऽपि हि ।
 किं ॥ दुग्धमुखे खनौ राज्यमारोप्यते कथम् ॥९३॥
 यदा मे व्रतमादित्योः किं राज्येन सुतेन किम् ।
 धौमनि व्रतमादास्यो त्वं त्वं संवर्धयात्प्रजम् ॥९४॥
 धारिण्यभिदधे नाहं त्वां विना म्यातुमीश्वरी ।
 सत्यः पत्यनुयायिन्यः समये यत् तच्च वा ॥९५॥

तद्वाले ऽपि सुते राज्यं निदधीथा अहं पुनः ।
 गृश्रूपिष्ठे वने ऽपि त्वां देहच्छायेव पार्श्वगा ॥१०६॥
 अरण्यजस्तुरिव सुतः खैरेव कर्मभिः ।
 प्रसन्नचन्द्रे वालो ऽपि वर्धतां तेन किं मम ॥१०७॥
 सोमचन्द्रस्ततो राज्यमारोप्य तनुजानि ।
 दिक्प्रेषितस्तापसो ऽभूत्पत्न्या धात्र्या च संयुतः ॥१०८॥
 स आश्रमपदं किञ्चिच्चिरं गृह्यन्मग्निरयत् ।
 दुस्तपं च तपस्तेषु गृह्यपचादिभोजनः ॥१०९॥
 पलाशपचाष्टादाय स आश्रमकुटीं व्यधात् ।
 गृगाणामध्वगानां च शीतच्छायामृतप्रपाम् ॥११०॥
 स्वादुस्वादून्युदकानि वनस्पतिफलानि च ।
 सोमेन्दुरानयत्पत्न्यै स्नूतस्तप्त्रेमतन्तुभिः ॥१११॥
 तत्रापि धारिणी सा तु पत्यावत्यन्तभक्तिभाक् ।
 तत्पं प्रकल्पयामास तदये कोमलैस्तृणैः ॥११२॥
 तत्रेष्टुदानि पक्वानि पेषं पेषं च धारिणी ।
 त्वेहं जयाह दिवसे चक्रे च मिश्रि दीपकान् ॥११३॥
 अरण्यगोमयैर्द्रव्यैः सा लिलेपायमाङ्गणम् ।
 पत्युः सुखामिकाहेतेर्मार्जयामास चामटम् ॥११४॥
 तत्राश्रमे दम्पती तौ लालयन्तौ गृगार्भकान् ।
 तपःकष्टमजानन्तौ कश्चित्कालं व्यतीयतुः ॥११५॥

सन्तोषसुखधारिण्या धारिण्याः पूर्वसम्भवः ।
 तत्र क्रमेण वष्टधे गर्भा ऽनुत्पादितव्ययः ॥११६॥
 धारिण्याः स्रुनुरन्यूनलक्षणः सुपुत्रे ऽन्यदा ।
 काम्या दीप इवातैलपूरो ऽन्तःस्रुतिकामृदम् ॥११७॥
 आग्रमे वस्त्वलान्येवेत्यवेक्ष्यत स वस्त्वलैः ।
 पित्रा वस्त्वलचौरीति ततस्तन्नाम कल्पितम् ॥११८॥
 विप्रेदे धारिणी स्रुतिरोगेण तनयः पुनः ।
 अदृष्टमात्मकः सो ऽभूत्पुमानिव निरन्तरः ॥११९॥
 अरण्यमहिषीचौरं पाययित्वा सुजमुञ्जः ।
 सोमेन्दुरार्पयद्वाच्या धारणाय तमर्भकम् ॥१२०॥
 अत्रापि मापि पञ्चत्वं कालेन कियतापि हि ।
 धात्री दैववशेनानुयियासुरिव धारिणीम् ॥१२१॥
 अपीयन्महिषीचौरं सोमेन्दुस्तं शिशुं स्वयम् ।
 यान्निषणः शयानो वा स्वयमङ्गे दधार च ॥१२२॥
 स क्रमाद्धर्मानो ऽभूत्पादचक्रमणवतः ।
 चक्रे च प्रत्यहं पाण्डुकौडां वनमृगार्भकैः ॥१२३॥
 एधाभिः स्वयमानौतैर्नारैः स्वयमादृतैः ।
 स्वयं रमवतो ह्रत्वा सोमेन्दुस्तमभोजयत् ॥१२४॥
 वनधान्यैर्वनफलैः पोषं पोषं तमर्भकम् ।
 सोमचन्द्रे व्यधादात्ममखं तपमि दुस्तपे ॥१२५॥
 यौवनाभिमुखश्चाक्षदूर्माणः सर्वकर्मसु ।

पितृचर्याप्रवौणो ऽभूदथ वत्कलचौर्यपि ॥१२६॥

फलाद्यानयनैर्नित्यमङ्गसंवाहनेन च ।

शुश्रूषां स पितृशुके सा हि सर्वप्रतोत्तमा ॥१२७॥

आजन्मत्रह्णचार्येव प्रती वत्कलचौर्यभूत् ।

स्त्रीणां नामापि नाश्नामीदस्त्रीके निवसन्वने ॥१२८॥

प्रसन्नचन्द्रः शुश्राव धनम्यस्यान्यदा पितुः ।

धारिणीकुचिसभूतं सुतं सोदरमात्मनः ॥१२९॥

कीदृशो ऽस्ति स मे भ्राता मिलिष्यति कथं पुनः ।

इत्यभूद्रणरणको राज्ञो मनसि दुर्धरः ॥१३०॥

अथादिशचित्रकरांस्तत्र घात तपोवने ।

थच्छ्रीमन्तातपादानां पादपद्मैरलङ्कृतम् ॥१३१॥

पितृपादाब्जदंसस्य मदीयस्यानुजन्मनः ।

वने निवसतो रूपमालिख्यामयत द्रुतम् ॥१३२॥ युग्मम् ॥

प्रमाणमादेश इति प्रोच्य चित्रकरा अपि ।

धुसुस्तत्र वने पुष्पीकृते वत्कलचौरिणा ॥१३३॥

ते विश्वकर्मणो मूर्त्यन्तराणीवातिकौशलात् ।

तमालिखन्त्यथावम्यमादर्शप्रतिबिम्बवत् ॥१३४॥

आनीय दर्शयामासु रूपं वत्कलचौरिणः ।

ते चित्रकारिणो राज्ञः सुधावर्तिनिभं दृशोः ॥१३५॥

दध्यौ नृपतिराकृत्या मत्पितुर्नैव ह्रीयते ।

आत्मा वै जायते पुनः श्रुतिरेषा हि नान्यथा ॥१३६॥

दिष्ट्या शेदर दृष्टो ऽमीत्यभिधायामलक्ष्यः ।
 तं सखजे मूर्ध्नि जघ्नौ न चाङ्गादुदतारयत् ॥१३७॥
 वल्कलाच्छादनधरं दृष्ट्वा वल्कलचौरिणम् ।
 उदयुर्द्रागभृद्द्रागा सनिर्झर इवाचलः ॥१३८॥
 ऊचे च प्रवयास्तातो युक्तमापरतु प्रतम् ।
 मङ्गातुल्यस्य बालस्य वनवासो ऽपि नार्हति ॥१३९॥
 अहं राज्यसुखद्वदे मग्नः क्रीडामि संभवत् ।
 पुलिन्द इव मे भ्राता वनवृत्त्यानुजीवति ॥१४०॥
 अरण्याजो जीव इव दुराणेयः स पत्तने ।
 कष्टं तु मम राज्ये ऽपि तस्मिन्वाज्याविभागिनि ॥१४१॥
 वनकष्टमिति भ्रातुरनुशोचन्महीपतिः ।
 एवमाज्ञापयामास वेण्याद्यातुर्यशालिनीः ॥१४२॥
 मुनिवेषेण गताङ्गस्पर्शनवनवोक्तिभिः ।
 प्रलोभ्य खाण्डेय फलैरिष्टानयत मे ऽनुजम् ॥१४३॥
 इति राजाशया वेण्या मुनिवेषभृतो द्रुतम् ।
 तदाश्रमपदं जग्मुः सोमचन्द्रेण सेवितम् ॥१४४॥
 फलान्यादाय वित्तादीन्यायान्तमृषिपुत्रकम् ।
 वल्कलाच्छादनं तच्च ददृग्गुहां गृहीदृशः ॥१४५॥
 मुनिवेषभृतां नामां शो ऽकार्षादभिवादनम् ।
 अग्रजुषीरित्यष्टच्छय के दूर्यं को व आश्रमः ॥१४६॥

ताः प्रोचुर्वयमृषयः पोतनाश्रमवासिनः ।

तत्रागताः स्मो ऽतिथयः किमातिथ्यं करिष्यसि ॥१४७॥

उवाच स फलान्येतान्याहृतानि मया वनात् ।

यूयमश्रीत पक्वानि मधुराणि महर्षयः ॥१४८॥

ताद्योचुराश्रमपदे ऽस्मदीये नेदृशान्यहे ।

फलानि कश्चिदश्राति नीरसान्यतिनीरसः ॥१४९॥

अस्मदाश्रमवृत्ताणामीषस्व फलवर्णिकाम् ।

इत्युक्त्वा ता निषेदुर्दुमूले तं च न्यपादयन् ॥१५०॥

तास्य तं प्राशयग्वण्डफलान्यविफलाग्रथाः ।

यो ऽपि सद्यस्तदास्वादादित्वाद्युद्वेगभागभूत् ॥१५१॥

एकस्यानस्थितं तास्तं स्वाङ्गस्पर्शमचौकरन् ।

तत्करं च न्यधुः पीनकुचकुम्भे निजोरसि ॥१५२॥

स ऊचे कोमलमिदं किमङ्गं यो महर्षयः ।

किमुन्नते स्थले एते यौग्राकीले च वचसि ॥१५३॥

ताः प्रोचुस्तं स्पृशन्धः स्त्रैः कोमलैः पाणिपङ्क्तैः ।

अस्मदनफलास्वादे क्षीदृक् स्वादङ्गमार्दवम् ॥१५४॥

आस्वादितैर्वनफलैरस्मदीयैर्महारसैः ।

अत्यन्तोपचयादेते जायेते हृदि च स्थले ॥१५५॥

तदिमुंचाश्रममिममसाराणि फलानि च ।

अस्मादाश्रमसारास्त्य जगण्यस्यादृशो भव ॥१५६॥

अथ खण्डफलाखादलुब्धो वल्कलचौर्यपि ।
 सङ्केतमग्रहीन्मुग्धस्ताभिः सह यियामया ॥१५७॥
 संस्थाप्य तापसभाण्डमागादल्ललचौर्यपि ।
 यथोदितं च सङ्केतस्थानं ताभिरधिष्ठितम् ॥१५८॥
 तदा च ददृशे वृत्ताधिष्ठैररूपैः ।
 आगच्छन्सोमपद्मिरेकयत्त च योषिताम् ॥१५९॥
 मां शास्त्रीदेव इति तास्तस्माद्भीता द्रुतद्रुतम् ।
 नेष्टुर्हृग्य इव व्याधादमिलन्यः परस्परम् ॥१६०॥
 स्थानं गते च पितरि क्षुमारस्ताः पणाङ्गनाः ।
 नष्टः स्वमिवान्धुमुपाक्रंस्ताखिले वने ॥१६१॥
 ददर्श रथिनं सैकं स धावन्मुग्धवदने ।
 तमपृथिं मन्यमानो ऽवदत्तातामिवादये ॥१६२॥
 रथपृच्छत्कुमार त्वं क्व गमिष्यसि सो ऽवदत् ।
 गमिष्याम्याश्रमपदं महर्षे पोतनाभिधम् ॥१६३॥
 रथवादीदहमपि यियासुः पोतनाश्रमम् ।
 ततो ऽन्वगात्तमग्रेणूनिव वल्कलचौर्यपि ॥१६४॥
 स तापसकुमारो ऽपि पथि यान्त्रथिकप्रियाम् ।
 रथाधिष्ठं तातेति भाषते स मुञ्जमुञ्जः ॥१६५॥
 रथिनं तन्प्रियावोचत्केयमस्योपचारगीः ।
 यत्तापसकुमारो ऽयं मयि तातेति जल्पति ॥१६६॥

158 a A तापसं । 160 b sec. m. B दत्ता द्रुतं । 161 a D गदेव ।
 162 d B •वादेव ।

रथिकः स्नात्वा मुग्धो ऽयमस्त्रीको ऽस्मिन्वने वसन् ।

स्त्रीपुंसयोरभेदज्ञो नरं त्वामपि मन्यते ॥१६७॥

प्रवीयमानान्दृष्ट्वाश्वानूचे वल्कलचौर्यदः ।

वाह्यन्ते किममौ तात मृगा नार्हन्त्यदौ मुनेः ॥१६८॥

व्याजहाराय रथिकः स्मिता वल्कलचौरिणम् ।

“हं हे कर्मदमेवैषां मृगाणां नात्र पुष्यति ॥१६९॥

रथिको मोदकान्खादृन्ददौ वल्कलचौरिणे ।

सो ऽखादच्च तदाखादमुखमग्नौ जगाद च ॥१७०॥

ईदृशानि वनफलान्यहमग्रे ऽप्यखादियम् ।

महर्षिभिः प्रदत्तानि पोतनाश्रमवासिभिः ॥१७१॥

अभूच्च मोदकाखादात्पोतनं गन्तुमुत्सुकः ।

कषायरूजैर्नष्टितः स शिल्पामलकादिभिः ॥१७२॥

रथिमद्याभवद्युद्धं चौरैरेकैम दोषता ।

रथी गाढप्रहारेण तं चौरं निजघान च ॥१७३॥

चौरौ ऽप्युवाच घातो हि वैरिणे ऽपि प्रशस्यते ।

मामजैषीः प्रहारेण तेन तुष्टो ऽस्मि मानव ॥१७४॥

विपुलं धनमवाप्ति मदीयं तद्गृहाण भोः ।

अयो ऽप्यारोपयामासुरथ तद्द्रविणं रथे ॥१७५॥

क्रमेण पोतनं प्राप्तो रथी वल्कलचौरिणम् ।

प्रोवाच प्रेषितो यस्ते पोतनाश्रम एष सः ॥१७६॥

किञ्चिच्च द्रविणं तस्मै रथी तर्पिसर्तनवे ।
 प्रददौ मार्गसुहृदे सायमानो जगाद च ॥१७७॥
 अमुभिन्नाश्रमपदे न विना द्रव्यमाश्रमः ।
 तदाश्रमार्थी कस्मैचिद्द्याद्रव्यमवक्रये ॥१७८॥
 किमत्र यामि याम्यत्र किं वेति सकले पुरे ।
 उत्प्रेक्षमाणो हर्म्याणि वभ्राम मुनिपुङ्गवः ॥१७९॥
 नराणामथ नारौणामृषिबुद्ध्या च सुगन्धीः ।
 अभिवादनवात्सल्य उपाहास्यत नागरैः ॥१८०॥
 पुरे भ्रमन्नयैकस्या वेग्यायाः स निकेतने ।
 विवेश त्वरितं चापमुक्तः शर इवास्तलन ॥१८१॥
 स तद्देशाश्रमं मेने वेग्या मुनिममन्यत ।
 इति तामपुवाचैवं तात त्वामभिवादये ॥१८२॥
 इति च प्रार्थयाञ्चके समर्पय भसोटजम् ।
 अमुव्यावकये द्रव्यं महर्षे गृह्यतामिदम् ॥१८३॥
 तदीय उटजो ह्येष गृह्यतामिदुदीर्य सा ।
 तदङ्गसंस्कारलते दिवाकौर्तिमगूहवत् ॥१८४॥
 अनिच्छतोऽपि तस्यर्षेर्नापितो गणिकाश्रया ।
 शूर्पेपमाण्पादनखानदुन्नुदतारयत् ॥१८५॥
 कृत्वा वल्कलचौरापनयनं सा पणाङ्गना ।
 तं कुमारं स्रपयितुं वराशिं पर्यधापयत् ॥१८६॥

178 b C चय । 179 c A B D उत्प्रेक्षमाणो । 180 c C चापमुक्तः ।
 182 d III अभिवादयेत् । 183 d A गृह्यतामिदम् । 185 = MSS अर्था or
 अर्थो । 186 d A चौराः ।

आजन्त मुनिवेपं मे मापनैषीर्महामुने ।

स वक्त्रलापनयनादिति बाल इवारटन् ॥१८७॥

वेग्रावोचन्महर्षीणामतिथीनामिहाश्रमे ।

उपचारपदं ह्येतत्तत्प्रतीच्छसि किं न हि ॥१८८॥

लमसादाश्रमाचारानीदृशांयेत्प्रतीच्छसि ।

तदा हि लस्यसे वस्तुमुदञ्जं मुनिपुत्रक ॥१८९॥

ततस्तद्वासलोभेन स तापसकुमारकः ।

जाह्नमप्यधुनेनान्ववशीकृत इवारगः ॥१९०॥

तत्केशपाशं जटिलं तैलेनाभ्यज्य सा स्वयम् ।

जर्णापिण्डमिव शनैर्विक्रमे वरवर्णिनी ॥१९१॥

अभ्यज्य नृज्यमानाङ्गसया सोमेन्दुभूरभूत् ।

कण्डूयमान इव गौः सुखनिद्राणलोचनः ॥१९२॥

गणिका स्तूपधित्वाथ कवोष्णैर्गन्धवारिभिः ।

तमानोषयदय्याणि वक्त्राण्याभरणानि च ॥१९३॥

तयैकस्या दारिकायाः पाणियहमकारि सः ।

साभात्तस्य करगता गार्हस्थ्यश्रीरिवाङ्गिनी ॥१९४॥

बधूवरं च गायन्त्यः सर्वास्तस्युः पणाङ्गनाः ।

दध्याहपिकुमारसु श्लषयो ऽमी पठन्ति किम् ॥१९५॥

अवीवदथ मङ्गल्यान्यातोद्यानि पणाङ्गनाः ।

किमेतदिति सम्भ्रान्तः पृधात्कर्णौ ॥ सोमभूः ॥१९६॥

मुनिवेषजुषो वैश्याः कुमारानयने गताः ।

यथा गतास्तथैवेत्य तदेवैर्वां व्यजिज्ञपन् ॥१८७॥

तैस्तैः प्रकारैः प्रालोभि स कुमारो वनेचरः ।

इहागन्तुं च महेतमस्माभिः सममयहीत् ॥१८८॥

अप्यायान्तं तदा दूरे दृष्ट्वा तत्पितरं वयम् ।

तस्य बापभयान्नष्टाः कातराः स्त्रीस्वभावतः ॥१८९॥

षो ऽस्मान् गवेषयन्मन्त्रप्रलोभनवशंवदः ।

भ्रमन्वनादनं गामी न गामी पितुरायमम् ॥२००॥

अनुशिष्ये विशामीशः किमकार्षमर्हं जडः ।

वियोजितौ पितापुत्रौ मया प्राप्तश्च नानुजः ॥२०१॥

पितृपार्थात्परिभ्रष्टो जीविव्यति कथं नु सः ।

कियच्चिरं जीवति हि मीनो नीराद्वहिष्कृतः ॥२०२॥

एवं दुःखादरतिभागभूङ्क्षुमिलापतिः ।

उद्वेकज्जयने ऽप्यम्लान्मीनः श्लोक इवाभसि ॥२०३॥

वैश्यायाः सद्ने तस्यास्तदा च मुरजध्वनिः ।

कर्णधारवनीभर्तुरप्रियातिथितां ययौ ॥२०४॥

ऊचे च राजा नगरं सर्वे महुःखदुःखितम् ।

लोकोत्तरमुखी को ऽयं यस्यागे मुरजध्वनिः ॥२०५॥

स्वार्थनिष्ठो ऽथवा सर्वो मृदङ्गध्वनिरेव हि ।

मुदे कस्यापि मम तु मुद्राघातसन्निभः ॥२०६॥

197 c C D pr. m. वेत्य । 199 a B अपार्थात् । 200 m C भ्रमद् ।
200 d Bi marg. नाजानी । 201 a MSS अनुशिष्ये, b A *क र्षमि* ।
203 m MSS उद्वेकम् । 204 a C सद्नेच । 205 b C दूषणं, A दुषितम् ।

सा राज्ञो वाग्जनश्रुत्या पानीयमिव कुस्यया ।
 कर्णालवालं वेग्नायास्तस्यास्त्पूर्णमपूयत् ॥२०७॥
 प्रमन्नचन्द्रं राजानं माय गत्वा कृताञ्जलिः ।
 वेग्ना विज्ञपयामास धार्ष्ट्यात्कष्टप्रगल्भवाक् ॥२०८॥
 पुरा मे देव दैवज्ञो ऽकथयद्यस्तवौकसि ।
 ऋषिषेपो युवाभ्येति दद्यास्तस्य निजां सुताम् ॥२०९॥
 ऋषिषेपो युवा को ऽपि गोवन्न व्यवहारवित् ।
 अभ्यागान्मदृष्टे सो ऽद्योदाहितः सुतया स्वया ॥२१०॥
 तद्विवाहोत्सवे देव गौतमाद्यादि मदृष्टे ।
 दुःखिनं त्वां न जानामि यद्यागो मे सहस्र तत् ॥२११॥
 अथादिशन्नराज्याज कुमारं दृष्टपूर्विणः ।
 उपलव्यितुं ते ऽपि गत्वापासचर्यश्च तम् ॥२१२॥
 अथैत्य ते नरेन्द्राय तं तथैव यजिज्ञपन् ।
 राजापि दृष्टसुखप्र द्वात्यर्थममोदत ॥२१३॥
 तया ममन्वितं बभूव करेणुमधिदद्या च ।
 आग्निनाय निजं वेग्ना राजा वल्कलचौरिणम् ॥२१४॥
 अखिलव्यवहारज्ञो राज्ञाकारि क्रमेण सः ।
 पश्यतो ऽपि हि शिष्यन्ते नियुक्तैः किं पुनः पुमान् ॥२१५॥
 तस्मै राज्यंविभागं च दत्त्वा राजा कृतार्थभृत् ।
 राजकन्याश्च तेनोद्वाहयत्स्वर्धूपमाः ॥२१६॥
 बधूभिः संहितः ताभिरखण्डितसमीहितः ।

रेमे वल्कलचीर्युचैः सुखाभिजलकुञ्जरः ॥२१७॥
 सो ऽन्यदा रथिको मार्गसुहृद्वल्कलचीरिणः ।
 तद्यौरदत्तं स्वर्णादि विक्रीणानो ऽभ्रमत्पुरे ॥२१८॥
 यद्यस्य यस्य चौरेणापहृतं स स तद्धनम् ।
 उपलब्धारसकाणामूर्ध्वबाज्जरचौकयत् ॥२१९॥
 संधम्य च स आरक्षे राजद्वारमागीयत ।
 तं च राजानुजो ऽद्राक्षीद्ब्रह्मा जीवानुकल्पया ॥२२०॥
 तमुपालययद्वल्कलचीरी मार्गीपकारिणम् ।
 अमोचयच्च सन्तो हि नोपकारस्य घस्रराः ॥२२१॥
 सोमचन्द्रो ऽपि पुत्रं स्वमपम्यन्नममदने ।
 दृष्ट्वादृष्टं नेत्रजलैः सिञ्चन्निव निरन्तरम् ॥२२२॥
 प्रसन्नचन्द्रप्रदितैर्नरैर्वल्कलचीरिणः ।
 प्रवृत्तौ कथितायां च सो ऽभ्युद्भूतलोचनः ॥२२३॥
 परं सुतवियोगेन तेन तस्यातिरोदनात् ।
 अहो ऽपि राजौकरणमन्त्रमुदपद्यत ॥२२४॥
 स जरात्तापसो ऽन्यैश्च तपःसम्रह्मचारिभिः ।
 तापसैस्तपसः प्रान्ते फलादिभिरपार्थत ॥२२५॥
 पूर्णेषु द्वादशस्तब्धेभ्यन्यदैवमचिन्तयत् ।
 प्रसन्नचन्द्रावरजो रजन्यर्धं प्रबोधभाक् ॥२२६॥

विपेदे मन्दभाग्यस्य जातमात्रस्य मे प्रसूः ।

कुमारभृत्यामकरोत्तातो ऽरुणे वसन्नपि ॥२२७॥

अहर्निशं कटिस्थेन मया दूरं दुरात्मना ।

तपःकष्टादप्यधिकं कष्टमुत्पादितं पितुः ॥२२८॥

यावत्प्रत्युपकाराय क्षमीभृतो ऽग्नि यौवने ।

दैवादिहागमं तावत्पापो ऽहमजितेन्द्रियः ॥२२९॥

पितुरानृण्यभाग्राहं भवान्येकेन जन्मना ।

येनाहं षोडशकृतेन पूतरः कुञ्जरीकृतः ॥२३०॥

स एवं चिन्तयन्नेव गत्वा राजानमब्रवीत् ।

देवाहं तातपादानां भृशमुत्क्रो ऽस्मि दर्शने ॥२३१॥

राजा प्रोवाच हे भ्रातः पिताहि सम आवयोः ।

तत्पाददर्शनौत्सुक्यं तथेवास्ति ममापि तत् ॥२३२॥

राजा च युवराजश्च ततस्तौ सपरिच्छदौ ।

तदाश्रमपदं तातपादालङ्घितमीयतुः ॥२३३॥

द्वावणुत्तेरतुर्यानादूचे वल्कलधीर्यदः ।

दृष्ट्वा तपोवनमिदं राज्यश्रीस्तृणवन्मम ॥२३४॥

सरोवराणि तान्येतान्यक्रीडं ध्रुव हंसवत् ।

ते ऽमी द्रुमाः कपिरिवाखादिषु यत्फलान्यहम् ॥२३५॥

ते ऽमी मे भ्रातर इव पाण्डुक्रीडासखा भृगाः ।

मह्यिष्ठा इमा मायनिभा यामामपां पयः ॥२३६॥

स्वामिन्वने सुखान्यस्मिन्कियन्ति कथयाम्यहम् ।
 अथेकं पितृशुश्रूषा सुखं राज्ये कुतो मम ॥२३७॥
 तत्राश्रमे विविशतुर्भानरौ तावुभावपि ।
 तातं चापे ददृशतुर्नयनाभोजभास्करम् ॥२३८॥
 उवाच सोमचन्द्रपिं प्रणमन्नेदिनीपतिः ।
 प्रसन्नचन्द्रसो सृगुसात त्वां प्रणमत्यसौ ॥२३९॥
 प्रणमन्तं च राजानं सोमः पश्यं पाणिना ।
 मार्जन्निव तदङ्गेषु सङ्क्रान्तवर्तनीरजः ॥२४०॥
 पित्रा स्वपाणिपद्मेन शृङ्गमानोऽवनीपतिः ।
 उत्कोरककदम्बाभो बभूव पुलकाङ्कुरैः ॥२४१॥
 राजानुजोऽपि सोमपिं प्रणमन्निदमब्रवीत् ।
 प्राप्नो वल्कलचौर्येण तत्पादाभोजभङ्गताम् ॥२४२॥
 मौलिमाघाय तस्याङ्गमिव सोमः प्रमोदभाक् ।
 तमासिलिङ्गं सर्वाङ्गं नगं नभ इवाम्बुदः ॥२४३॥
 सोमर्षेस्तु तदा कोष्णो वाय्वः प्रादुर्भवद्दृशोः ।
 बभूव तत्क्षणादान्ध्यप्रध्वंसपरमौषधम् ॥२४४॥
 दृग्भ्यां तत्कालमालोकवतीभ्यां तावुभौ मुनिः ।
 ददर्श पुनरावृत्तगार्हस्थ्यस्तेहवन्धनः ॥२४५॥
 पृच्छति स च हे वत्सौ सुखं कालोऽतिवाहितः ।
 तावूचतुस्त्वप्रसादात्कल्याणद्रुमदोहदात् ॥२४६॥

240 d D II संक्रान्तं, II बभूव रजः, A रजो । 241 a A विना, A II
 शृङ्गमानो, d C सवीपतिः । 245 d A बभूव ।

अप्रेक्षमाणं तत्कौटुम्भमुत्तापसभाण्डकम् ।

इति वल्कलचौर्यन्तरुजं प्राविशद्द्रुतम् ॥२४७॥

तानि तापसभाण्डानि स्वीत्तरीयाञ्चलेन सः ।

प्रतिलेखितुमारुहे प्राग्गमत्वं परित्यृजन् ॥२४८॥

तस्य दैवमभ्युचिन्ता पाचाणि घतिनामहम् ।

किं पाचकेसरिकया कापि प्रत्यल्लिखं पुरा ॥२४९॥

इति चिन्तयन्तस्तस्य जातिस्यतिरजायत ।

सस्मार च ध्याःकृतवद्देवमर्त्यभवान्निजान् ॥२५०॥

आमर्त्यं प्राग्गमत्वं स्मरन्वल्कलचौर्यं च ।

वैराग्यं परमं भजे मिथं निर्वाणसम्पदः ॥२५१॥

धर्मध्यामं व्यतिक्रम्य शूराधाने दितीयके ।

न्यितो वल्कलचौर्यापत्केवलज्ञानमुज्जसम् ॥२५२॥

तत्कालकेवलज्ञानी महात्मा सोमचन्द्रभूः ।

पितुर्भातुय विदधे सुधाभां धर्मदेशनाम् ॥२५३॥

सोमचन्द्रः प्रसन्नश्च ततो वल्कलचौरिणम् ।

सुरार्पितयतिनिद्रां प्राप्तबोधीं प्रणेतुः ॥२५४॥

वयं च समवामार्गं विहरन्तो ऽन्यदा गृप ।

उद्याने पोतनप्रत्यामये गाथा मनोरमे ॥२५५॥

प्रत्येकमुदुः पितरं निजं वल्कलचौर्यं च ।

अर्पयित्वा तदाग्राफं गतो ऽन्यथा भराधिप ॥२५६॥

राजा प्रसन्नचन्द्रो ऽपि प्रययौ पोतनं पुरम् ।
 तस्यौ च स्थिरवैराग्यो वाग्मिर्वल्कलचौरिणः ॥२५७॥
 तदा प्रसन्नचन्द्रः स्वे राज्ये ऽर्भमपि नन्दनम् ।
 स्वयं न्यस्य विरक्तात्मा प्राप्ताजीदम्नदन्तिके ॥२५८॥
 एवमाख्याय विरते श्रीवीरे परमेश्वरे ।
 ददर्श देवसम्पातमाकाशे मगधेश्वरः ॥२५९॥
 पप्रच्छ श्रेणिको भूयः प्रणम्य जगदीश्वरम् ।
 किमेव देवसम्पातो दृश्यते द्योतिताम्बरः ॥२६०॥
 स्वाम्यप्याख्यतममन्त्रैर्हृत्पत्रमिह केवलम् ।
 कर्तुं च तन्नाहिमानममराः सम्पतन्मयी ॥२६१॥
 पुनर्विज्ञपयामास जिनेन्द्रं मगधाधिपः ।
 भगवन्केवलज्ञानं कस्मिन्व्युच्छेदमेव्यति ॥२६२॥
 नाथो ऽयकथयत्पद्म विद्युन्माली सुरो ह्यसौ ।
 सामानिको ब्रह्मेन्द्रस्य चतुर्देवीसमावृतः ॥२६३॥
 अक्रो ऽमुष्माक्षप्रमे ऽक्रि च्युत्वा भावी पुरे तव ।
 श्रेष्ठिच्छपभदस्य जम्बू पुत्रो ऽन्यकेवली ॥२६४॥
 राजाष्टच्छदमौ यद्यासन्नप्रप्यवनो ऽमरः ।
 तेजो ऽस्य तस्मिन्लोणमयाचस्थौ जगद्गुरुः ॥२६५॥
 राजन्नेकावताराणामन्तकाले ऽपि नाकिनाम् ।
 तेजःसयादिष्यवनलिङ्गान्याविर्भवन्ति न ॥२६६॥

तदा मुदानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।

शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् ॥२६७॥

तदा च श्रेणिको ऽष्टच्छङ्खगवन्तं कृताञ्जलिः ।

देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुते कुतः ॥२६८॥

सर्वज्ञः कथयामास राजन्त्रैव पत्तने ।

इभ्यो गुप्तमतिर्नाम बभूव भुवि विश्रुतः ॥२६९॥

तस्य ह्यै तनुजन्मानावभृतां क्रमयोगतः ।

ज्यायानृपभदन्ताख्यो जिनदासाभिधो लघुः ॥२७०॥

ज्यायानतिसदाचारो धूतादिष्यसनी लघुः ।

तौ द्वावाद्यन्तयुगयोः प्रत्यक्षे इव वर्षाणी ॥२७१॥

ततश्चर्षभदत्तेन जिनदासः सुमेधसा ।

त्यक्तो दुराचार इति सर्वस्वजनसाक्षिकम् ॥२७२॥

अहमभ्रातृको ऽस्मीति ज्येष्ठः स श्रेष्ठिस्त्वं वदन् ।

कनिष्ठस्य शून्य इव प्रवेष्टुं न गृहे ऽप्यदात् ॥२७३॥

जिनदासो ऽन्यदा दीव्यन्नन्वेन धूतकारिणा ।

संजातधूनकलहे सद्यो ऽस्त्रेण न्यहन्यत ॥२७४॥

फलं धूतविपतरोरायुधाघातवेदनम् ।

जिनदासो ऽन्वभद्रह इव भूमितले सुठन् ॥२७५॥

स्वजनाद्यर्पभदत्तमूर्ध्ना परमार्हत ।

प्राणिमात्रसाधारिण्या दयया जीवयानुजम् ॥२७६॥

पात्रं कीर्त्तैर्विशुद्धायाः स बन्धुः स च नायकः ।
 यो बन्धु सेवकं चाभ्युद्धरते व्यसनावटान् ॥२७७॥
 ष्टपभो ऽथभ्यधाद्गत्वात्रजं स्वजनेरितः ।
 समान्यसिद्धिं हे वत्स चास्ये त्वामौषधादिभिः ॥२७८॥
 जगाद् जिनदासो ऽपि क्षमस्व मम दुर्नयान् ।
 कार्यमाभुषिकं कुर्या जीवितव्यास्पृहस्य मे ॥२७९॥
 प्रयच्छ परलोकाध्वप्रस्थितस्य ममाधुना ।
 धर्मोपदेशपाथेयमार्यान्जनपूर्वकम् ॥२८०॥
 ष्टपभो ऽयन्वशादेवमनुजं निमंसेो भव ।
 जप स्वच्छमनाः पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥२८१॥
 एवमाद्यनुश्रित्यानुजन्मानमृपभः स्वयम् ।
 आराधनां सामगर्नां कारयामास शुद्धधीः ॥२८२॥
 विपद्य जिनदासो ऽपि तेन पण्डितमृत्युना ।
 जन्मद्वीपाधिपो जज्ञे देवो ऽयं परमर्द्धिकः ॥२८३॥
 अयं चास्यदसो ऽश्रौयीद्यद्राजमहपत्तने ।
 केवली चरमो भावी जन्मूर्ध्वपदत्तजः ॥२८४॥
 श्रुत्वा केवलिनो भावि स्वे कुले जन्म पावनम् ।
 देवो ऽयमेवं स्वकुलप्रशंसां कुरुतेतमाम् ॥२८५॥
 राजापृच्छत्पुनर्विद्युन्मान्येय भगवन्सुरः ।
 किं सुरेक्ष्यति तेजस्वी गृहेष्विव दिवाकरः ॥२८६॥

आचख्यौ प्रभुरप्येवं जन्मद्वीपस्य भारते ।
 मगधाख्ये जनपदे ग्रामे सुग्रामनामनि ॥२८७॥
 आर्यवाचाष्टकूटो ऽभूत्तस्य पत्नी तु रेवती ।
 भवदत्तो भवदेवश्चाभूतां तनयौ तयोः ॥२८८॥ युग्मम् ।
 भवदत्तो भवाम्बोधेरुत्तारणतरौ दृढाम् ।
 यौवने ऽप्याददे दीक्षां सुम्यिताचार्यसन्निधौ ॥२८९॥
 स व्रतं पालयन्ब्रह्मधारोऽयं श्रुतपारगः ।
 व्यहरद्गुह्यं सार्धं द्वितीयकीव तत्तनुः ॥२९०॥
 तस्मिन्गच्छे साधुरेको ऽन्यदाचार्यान्वजिज्ञपत् ।
 अनुजानीत मां यामि यच्च बन्धुजनो ऽस्ति मे ॥२९१॥
 तच्चास्ति मे लघुभ्राता च भ्रातृ खेदलो मयि ।
 प्रमजिष्यति मां दृष्ट्वा प्रकृत्याये ऽपि भद्रकः ॥२९२॥
 ततस्तं श्रुतभ्राताधुसमेतं गुरुरादिशत् ।
 परनिस्तारणपरे गुरुः शिष्ये हि भोदते ॥२९३॥
 स जगाम पितुर्धाम गतमात्रो ददर्श च ।
 भ्रातुर्ददाहमारब्धं मन्मथद्रुमदोहदम् ॥२९४॥
 विवाहकौतुकव्ययः ॥ भ्रातां कन्यसो मुनेः ।
 विसृतान्यकरणीयो बुद्धातुलस्तदाभवत् ॥२९५॥
 विवाहसमये प्राप्तमजानन्निव सो ऽयम् ।
 नाकार्पीत्स्नागतमपि व्रतादानकथापि का ॥२९६॥

विलक्षः स भुजिर्भूयो ऽप्यागमत्सन्निधौ गुरोः ।
 आलोप्याकथयत्सर्वामनुजस्य कथां तथा ॥२८७॥
 भवदत्तो ऽवददहे काठिन्यमनुजन्मनः ।
 व्यायांसं यदवाज्ञासीदृषिमभ्यागतं गृहे ॥२८८॥
 गुरुभक्तैरपि श्रेयः किं नामोद्वाहकौतुकम् ।
 तत्परित्यज्य सानन्दः स ज्येष्ठं नान्वियाय यत् ॥२८९॥
 कश्चिदूचे तदा साधुर्भवदत्तासि पण्डितः ।
 यदि त्वमनुजन्मानं निजं प्रयाजयिष्यसि ॥३००॥
 भवदत्तो ऽप्रवीह्ये मे जगधाख्ये गुरुर्यदि ।
 विहरिष्यति तददः कौतुकं दर्शयिष्यते ॥३०१॥
 विहरन्तो ऽन्यदा जग्मुर्मगधानेव सूरयः ।
 समीरणवदेकत्र श्रमणाणां न्यतिर्न हि ॥३०२॥
 आचार्यपादान्बन्धित्वा भवदत्तो यजिज्ञपत् ।
 स्वजनानित आसन्नान्दिदृचे युगदाज्ञया ॥३०३॥
 भवदत्तं ततश्चैकमपि तत्रादिगङ्गुरुः ।
 एकाकिनो ऽप्यहंति हि विहारो वग्निनो मुनेः ॥३०४॥
 भवदत्तो जगामाद्य स्त्रियां संसारिणां गृहे ।
 प्रमज्याग्राहणेनानुयहीतुमनुजं निजम् ॥३०५॥
 मागदत्तस्य तनयां वामुकीकुक्षिमग्नशाम् ।
 उपयेमे भवदेवो भवदत्तानुजन्तदा ॥३०६॥

297 b C एवमनु, d B तदा । 300 b B भवदत्तासि स पण्डितः । 301
 b C गृह, c B C by second hand गृहे । 303 d A B • १८८ • ।
 305 b B C b. 2. h वेत्, c A पश्ये ।

कृतोद्वाहोत्सवाः सर्वे बन्धवस्तुं मुदाभ्ययुः ।

मन्यमाना उत्सवोपर्युत्सवं तत्समागमम् ॥३०७॥

सद्यः पाद्येन तत्पादौ प्रक्षाल्य प्राप्तुकेन ते ।

पादोदकमवन्दन्त मत्वा तौर्योदकाधिकम् ॥३०८॥

भवाभिमञ्जनभयादवलम्बमिवेच्छवः ।

लगित्वा पादयोः सर्वे बन्धवस्तुं ववन्दिरे ॥३०९॥

मुनिरप्यभ्यधाद्वन्धून्निवाह्व्याकुलाः स्य भोः ।

यामो विहर्तुमन्यत्र धर्मलाभो ऽस्तु वो जनघाः ॥३१०॥

तन्मृषिं बन्धवः सर्वे भक्तपानादिभिर्मुदा ।

एषणीयकल्पनीयप्राप्तुकैः प्रदत्ताभयन् ॥३११॥

तदानीं भवदेवो ऽपि कुलाचारं प्रपातयन् ।

सेव्यमानां वयस्याभिर्नवोढां मण्डयन्मभूत् ॥३१२॥

चक्रे ऽङ्गरागं प्रेषस्थाः श्रीचन्द्रनरसेन सः ।

चन्द्रातपरसेनेवाकृष्टेन शशिमण्डलात् ॥३१३॥

तस्या मूर्ध्नि च धम्मिस्तं मुमनोदामगर्भितम् ।

बबन्ध यक्षशशिनः स्वर्भाणोः श्रीमल्लिख्यम् ॥३१४॥

तत्कपोलफलकयोः कस्तूर्या पद्मवल्लीम् ।

मीनकेतोस्त्रिव जयप्रशस्तिमलिसत्स्वयम् ॥३१५॥

कुचयोर्मण्डनं यावन्नवोढः स प्रचक्रमे ।

तावदागममश्रौषीद्भवदत्तमहामुनेः ॥३१६॥

308 a A पाद्येन, b C D प्राप्नुकेन । 309 b B C निरोत्सवः । 310 b B विवाहे । 311 d A यामघा, c B एषणीये, A कल्पनीयः । 314 c A मल्लिभुषं ।

म भ्रातृदर्शनोत्तालः कितवो जयवानिव ।
 द्रागुदम्यादिदायार्धमण्डितानपि वल्लभाम् ॥३१७॥
 हितार्धमण्डितां कान्तां न गन्तुमुचितं तव ।
 तस्याः मखीनामित्युक्तिं म एड इव नाग्रष्टणेत् ॥३१८॥
 मायष्टं वारयन्तीनां ताषां चेत्युत्तरं ददौ ॥
 कृत्वा गुरुप्रणिपातं पुनरेष्यामि बालिकाः ॥३१९॥
 भवदेवस्ततः स्यानात्प्रवमानः प्रवङ्गवत् ।
 अभ्येत्य भवदत्तपिं तत्र स्थितमवन्दत ॥३२०॥
 वन्दितोत्थितमात्रस्यानुजस्य घृतभाजनम् ।
 मुनिः आमण्डदागाय भृत्यं कारमिवार्पयत् ॥३२१॥
 भवदत्तमातो ऽगारादभगारगिरोमणिः ।
 निर्जंगाम धियां धाम मनाग्भ्रातरि दत्तदृक् ॥३२२॥
 भवदेवो ऽपि तत्सर्पिर्भोजनं भाग्यन्करे ।
 अन्यगाद्भवदत्तपिं तत्पदाभोजपदपदः ॥३२३॥
 अन्ये ऽपि यद्वेवो मार्थो जगत् भवदेववत् ।
 अन्येषु भवदत्तपिमुदूर्भिर्प्रमदद्वदाः ॥३२४॥
 मुनिर्न कश्चिद्वायजगुनीनामुचितं ह्रदः ।
 श्विष्टष्टाय मुनिना न प्यावष्टतिरे जनाः ॥३२५॥
 दूरं गत्वा च निर्विषामं वन्दित्वा महामुनिम् ।
 मयमेव व्याजृष्टुगदौ मार्थो जगत्ततः ॥३२६॥

319 d D बलिष्ठः । 320 a A जगत् जगत्ततः । 321 d B जगत्ततः ।
 322 d A विविष्टमिष्टमद्वदाः । 323 a A विविष्टः । 324 b A B
 बलिष्ठः । 325 a C निर्विष्टः ।

भवदेवस्तु भद्रात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ।

अप्यविसृष्टा व्याघुटन्वेते नैते हि सोदराः ॥३२७॥

अहं तु सोदरो ऽमुष्यो दावावां स्नेहलो मिथः ।

तदनेनाविसृष्टस्य न्याय्यं व्याघुटनं न मे ॥३२८॥

भक्तपानादिभारेणाक्रान्तो ऽयं नूनमग्रजः ।

ततो ममार्पयद्दोषं प्रसीदन्धृतभाजनम् ॥३२९॥

चिरादभ्यागतं आन्तं ज्ञायांमं भ्रातरं मुनिम् ।

अमुक्त्वा तदसुं स्थाने न निवर्तितुमुत्सहे ॥३३०॥

मामौ वलेदिति मनोव्याचेपार्थं कनौयसः ।

गार्हस्थ्यवार्तां प्राकृष्टा भवदत्तो महामुनिः ॥३३१॥

एते ते ग्रामपर्यन्तपादपाः पान्यमण्डपाः ।

भ्रातरावां वामरवधेषु स्त्रैरमरंस्वहि ॥३३२॥

सरोवराणि तान्येतान्यावाभ्यां यच्च शैशवे ।

अकारि नलिनीनालैर्हारश्रीः कण्ठयोर्मिथः ॥३३३॥

एताश्च ग्रामपर्यन्तभूमयो भूरिवालुकाः ।

यत्रावां वालुकाचैत्यक्रौडां प्रावृष्यत्स्वहि ॥३३४॥

भवदत्तो ऽनुजन्मानमेवमध्वनि वार्तयन् ।

जगाम ग्राममाचार्यपादपद्मैः पवित्रिणम् ॥३३५॥

मानुजं भवदत्तार्थं वसन्तिदारभागतम् ।

निरीक्ष्य जुल्लुकाः प्रोचुः दृतवक्रोष्ठिका मिथः ॥३३६॥

327 d A नैतेहि चसोदराः B सोसदराः । 328 d A न्याय्यं । 330 a A चिरादि B चिरादा । 332 c A वानिर० । 333 d A B C हरि A B D श्री ।

दिव्यवेपथरो नूनमनुजो मुनिनामुना ।
 प्रव्राजयितुमानीतः खं सत्यापयितुं वचः ॥३३७॥
 स्वरिणो भवदत्त तरुणः को ऽयमागतः ।
 सोऽवदद्गवन्दीनां जिघृक्षुर्मे ऽनुजो ह्यसौ ॥३३८॥
 स्वरिणा भवदेवो ऽपि पप्रच्छे किं प्रतार्यसि ।
 माभृङ्गाता नृपावादीत्येवमित्यवदत्स तु ॥३३९॥
 भवदेवस्तदैवाय पर्यव्राज्यत स्वरिभिः ।
 साधुभ्यां सहितो ऽन्यत्र विहृतुं च न्ययोज्यत ॥३४०॥
 भवदेवः किमद्यापि नायात इति चिन्तया ।
 स्वजनाः पृष्ठतो ऽभ्येत्य भवदत्तं वभाषिरे ॥३४१॥
 भवदेवोऽन्वगाद्युष्माग्निषां हितार्धमण्डिताम् ।
 तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिन्जीवन्मृता वयम् ॥३४२॥
 खिद्यते चक्रवाकीव सा युक्तिविधवा बधूः ।
 वियाम्यति न तस्यास्य नयनान्बु निराम्बुवत् ॥३४३॥
 एकाक्षस्मानमापृच्छ भवदेवः कश्चिद्भजेत् ।
 इति स्वप्ने ऽप्यमभावं गतस्य कापि किं ह्यदः ॥३४४॥
 नष्टस्वानिव यद्विलाग्भवदेवमपश्यतः ।
 अस्मानमुग्रहाण्यै कथय क स ते ऽनुजः ॥३४५॥
 धर्मोदकेऽक्षुरनुजस्योचे मिय्याप्यथो मुनिः ।
 यात आयातमात्रो ऽपि न विद्वः स ययौ कश्चित् ॥३४६॥

गतो ऽन्येनाध्वना किं स इति जल्पन्त आशु ते ।
 प्रत्यावर्तन्त दीनाया दस्युभिर्मुपिता इव ॥३४७॥
 तां नवोढां हृदि ध्यायन्भ्रातृभक्तैव केवलम् ।
 प्रप्रज्यां भवदेवो ऽपि सशल्यां पर्यपालयत् ॥३४८॥
 महर्षिर्भवदन्नो ऽपि कालेन बद्धनेयुषा ।
 विपेदे ऽनशनं कृत्वा सौधर्मे च सुरो ऽभवत् ॥३४९॥
 भवदेवो ऽप्यदो दध्यौ नागिसा प्रेयसी मम ।
 प्रेयांस्तस्या अक्षमपि विरहो ह्यो दयोरभूत् ॥३५०॥
 भ्रातुरेवोपरोधेन व्रतं चिरमपालयम् ।
 तस्मिंस्तु स्वर्गते किं मे व्रतेनायासहेतुना ॥३५१॥
 न तथा व्रतकष्टेन दुष्करेणास्मि पीडितः ।
 यथा तद्विरहेणोच्चैर्भविष्यति कथं नु सा ॥३५२॥
 गजीव चारीपतिता पद्मिनीव हिमाविला ।
 मरालीव मरुगता वल्लीव ग्रीष्मतापभाक् ॥३५३॥
 द्यूयभ्रष्टेव हरिणी पाशबद्धेव शारिका ।
 सा मन्ये दैन्यभाग्लोकानुकम्प्यैव भविष्यति ॥३५४॥ युग्मम् ॥
 यदि प्राप्स्यामि जीवन्तीं तां प्रियामायतेवणाम् ।
 तदद्यापि हि गार्हस्थ्यदत्तो रंसे तथा सह ॥३५५॥
 चिन्तातनुभिरेवं स्वं नियच्छन्पूर्णाभावत् ।
 स्वविरर्षिर्ननापृच्छ भवदेवो विनिर्ययौ ॥३५६॥

तूष्णीं जगाम च घामं सुषामं राष्ट्रकूटभूः ।
 तस्यौ च संवृतदास्वाक्षातनसविधौ ॥३५७॥
 गन्धमाल्यधरा नारी ब्राह्मण्या सममेकया ।
 तत्राभ्यागान्गुनिरसावित्यवन्दत तं च सा ॥३५८॥
 पप्रच्छ भवदेवतां राष्ट्रकूटः स आर्यवान् ।
 एतौ ॥ रेवती तस्य भद्रे जीवति वा न वा ॥३५९॥
 कथयामास साऽप्येवमार्यवाजेवती च सा ।
 यपक्षेतां तयोद्यागाङ्गुयान्कालो विपन्नयोः ॥३६०॥
 भूयो ऽप्यष्टक्षत्स मुनिरार्यवत्सूनुना प्रिया ।
 भवदेवेन या त्वया गवोढा साक्षि वा न वा ॥३६१॥
 सा दध्यौ भवदेवो ऽयं नूनमात्तमतो ऽयजात् ।
 यदि वा वार्तयाम्येनमनेनममिहागतम् ॥३६२॥
 उवाच चिन्तयिष्वेमार्थवद्रेवतीसुतः ।
 तमेव भवदेवो ऽसि किमिहागाम्परोधन ॥३६३॥
 भवदेवो ऽवदत्साधु तयाहमुपलक्षितः ।
 स एव भवदेवो ऽस्मि नागिलाजीवितेश्वरः ॥३६४॥
 तदापलोपरोधेन तां विमुष्य निरीयुषा ।
 अमिच्छतापि हि मया घनमादायि दुष्करम् ॥३६५॥
 विपश्ये साम्प्रतं आतर्धदमदुष्टवर्जितः ।
 नागिला सा कथमभुदित्यागां तद्दिदृक्षया ॥३६६॥

नागिला चिन्तयामास चिराद्दृष्टां हि मामसौ ।

न हि प्रत्यभिजानाति परावृत्तवयोगुणाम् ॥३६७॥

आत्मानं ज्ञापयाम्येनमिति प्रोवाच नागिला ।

नागिला सास्म्यहं हन्त नवोढात्याजि या त्वया ॥३६८॥

एतावता च कालेन यौवने ऽपि व्यतीयुषि ।

किं नाम मयि स्तावच्छ पुण्याश्रय विमृश्यताम् ॥३६९॥

सुज्ञा रत्नत्रयं स्वर्गपवर्गफलदायकम् ।

वराटिकामाचनिभां मा यद्दीर्घां महाशय ॥३७०॥

अत्यन्तघोरनरकपातप्रतिभुवामहो ।

विषयाणां स्मरास्त्राणां मा गस्त्वं भेदनीयताम् ॥३७१॥

ग्राहितो ऽसि व्रतं भ्रात्रा हृद्गनापि हितैषिणा ।

तमप्यनामं मा मंस्या मयि पापखनौ रतः ॥३७२॥

तदद्यापि निवर्तस्व गुरुपादाननुव्रज ।

मयि रागकृतं चाघमालोचय तदन्तिके ॥३७३॥

यावदेवं भवदेवं नागिला मृगमन्त्रशात् ।

प्राह्मण्या दारकस्तावत्तत्रागाहुक्कपायसः ॥३७४॥

ऊचे च पायसं भुक्तं यन्मयाद्य सुधोपमम् ।

तदमिथ्याम्वहं मातरधो धारय भाजनम् ॥३७५॥

निमन्त्रितो ऽहमन्यत्र लप्स्ये तत्र च दक्षिणाम् ।

अवान्तपायसो मातर्भोक्तुं शक्यामि नो पुनः ॥३७६॥

आदाय दक्षिणमवागतो भूयो ऽपि पायसम् ।
 स्वयं वान्तं स्वयं भोक्ष्येका द्वीः सोच्छिष्टभोजने ॥३७७॥
 ग्राह्यपुत्राश्च वान्ताग्नी जुगुप्सस्त्वं भविष्यसि ।
 अन्नं जुगुप्सनीयेन कर्मणानेन दारक ॥३७८॥
 तच्छ्रुत्वा भवदेवो ऽपि निजगादेति हे वटो ।
 त्वं भविष्यसि वान्ताग्नी निष्ठाष्टः कुक्षुरादपि ॥३७९॥
 नागिलोवाश्च तमृषिं यद्येवं वेत्सि वचि च ।
 तन्नामुदम्य किमिति भूयो ऽप्युपबुधुचसे ॥३८०॥
 मांमाह्वगव्यविष्णुवर्णोद्दमधमाधमा ।
 वान्तादपि जुगुप्स्यामि मामिच्छन् किं न सज्जसे ॥३८१॥
 पश्यत्यद्वैतं ज्वलदग्निं न पुनः पादयोरधः ।
 यापरं श्रितयस्तेवं न त्वं श्रितयसि स्वयम् ॥३८२॥
 का हि पुंगवना तेषां ये ऽन्यश्रिताविवचणाः ।
 ये त्वं श्रितयितुं दत्तास्तेषां पुंगवना नृणाम् ॥३८३॥
 भवदेवो ऽवदत्ताधु श्रितितो ऽग्नि त्वयागये ।
 आनीतः पथि जात्यन्ध इव यामहमुत्पथे ॥३८४॥
 तदपि सज्जनान्द्रष्टा ध्याम्यामि गुरुमग्निधी ।
 प्रतातीचारमानोऽप्य तस्ये ऽहं दुःसापं तपः ॥३८५॥
 नागिस्त्राण्यदम् किं ते सज्जनेः स्वार्थभाग्यव ।
 मूर्तिमग्नो हि ते विघ्ना भाविनो गुरुदर्शने ॥३८६॥

तद्गच्छ गुरुपादान्ते दान्तात्मा प्रतमाचर ।

प्रप्रजिष्याम्यहमपि प्रतिनौजनमन्निधौ ॥३८७॥

भवदेवो ऽथ वन्दित्वार्हद्विम्बानि ममाहितः ।

गता गुर्वन्तिके ऽकार्षीत्स्थित्यमालोचनादिकम् ॥३८८॥

श्यामण्ये निरतीचारं भवदेवः प्रपालयन् ।

कालं कृत्वादिकल्पे ऽभृच्छकसामानिकः स्मरः ॥३८९॥

इतथ भवदत्तस्य जीवः स्वर्गात्परिष्युतः ।

विजये पुष्कलावत्यां विदेहोर्वीशिरोमणौ ॥३९०॥

नगर्थां पुण्डरीकिष्णां वज्रदत्तस्य चक्रिणः ।

यशोधराभिधानाया राज्ञ्याः कुशाववातरत् ॥३९१॥ युग्मम् ।

तस्मिन्नुपागते कुलिशरोवरमरालताम् ।

अभृद्यशोधरादेव्या दोहदो ऽम्भोधिमञ्जने ॥३९२॥

ततस्याम्भोधिसुभीच्यां सीतानद्यां महीपतिः ।

क्रीडयित्वा महादेवीं तद्दोहदमपूरयत् ॥३९३॥

सम्पूर्णदोहदा साय महादेवी यशोधरा ।

वल्लीव कलयाभास लावण्यमधिकाधिकम् ॥३९४॥

पूर्णे च ममये ऽस्यत मर्दिषी चक्रवर्तिनः ।

उत्तमं तनुजन्मानं गङ्गेव कनकाम्बुजम् ॥३९५॥

यशोधराया उत्पन्नदोहदानुगतां नृपः ।

सागरदत्त इत्याख्यां तस्यालत शुभेऽहनि ॥३९६॥

धात्रीभिलाख्यमानस्य पयःपानादिकर्मभिः ।
 शाखीवासामदयहृद्धिं राजपुत्रः क्रमेण सः ॥३८७॥
 वक्तुं प्रवीणतां प्राप्तः स कुमारो ऽध्यजीगपत् ।
 उद्यम्य काञ्चनलतामुत्सुकं शुक्रशारिकाः ॥३८८॥
 प्रौढौभवस्तुहृद्भिश्च स रेने रत्नकन्दुकैः ।
 पीनांसभूमिकारङ्गनृत्यन्माणिक्यकुण्डलः ॥३८९॥
 समये स नरेन्द्रेण निधुक्तो गुरुसन्निधौ ।
 गुरोः कलाः परिपयौ कृपादप इवाभ्यगः ॥४००॥
 विद्यम्यापि भृशं नेत्रकैरवाणि प्रमोदयन् ।
 शशीव सम्पूर्णकलः प्रतिपेदे स धौवमम् ॥४०१॥
 स्वयंवरागताः कन्याः पितृभ्यां पर्यषायि सः ।
 एता हि पाचमायान्ति रत्नाकरमिवापगाः ॥४०२॥
 अमङ्गाहौभिस्तेव करेणुभिरिव दिपः ।
 ताराभिरिव ग्रीतांशुस्ताभिः सममरंस्त सः ॥४०३॥
 गारौभिरन्यदा क्रीडन्प्रामादे मदमोपमः ।
 मेरुसन्निभमाकाशे स ददर्शाभ्रमण्डलम् ॥४०४॥
 अचिन्तयथ घाटुगिह दूयते मेरुरागमे ।
 तादृगभ्रमयः यो ऽयं काण्डो रमणीयता ॥४०५॥
 एवं मेरुनिभं मेघमण्डलं तस्य पश्यतः ।
 गाम्भुदवाङ्मुखो दृष्टिर्विलस्येव तदग्नरे ॥४०६॥

कुमारो ऽपश्चदुत्पश्यो यावत्तन्नोघमण्डलम् ।
 वारिवुद्बुदवत्तावत्तद्विलीय ययौ कश्चित् ॥४०७॥
 कुमारो ऽचिन्तयच्चैवं क्षणिको ऽयं यथामुदः ।
 तथा शरीरमणेतत्का कथा सम्भदां पुनः ॥४०८॥
 यत्प्रातस्तत्र मध्याह्ने यन्मध्याह्ने न तन्निशि ।
 निरीक्ष्यते भवे ऽन्निही पदार्थानामनित्यता ॥४०९॥
 विवेकजलसिक्तस्य मर्त्यजन्ममहीरुहः ।
 सकामनिर्जरासारं तद्गृह्णामि व्रतं फलम् ॥४१०॥
 सुधीः सागरदत्तो ऽथ परं वैराग्यमुदहन् ।
 व्रतादानाय पितरावापप्रच्छ कृताञ्जलिः ॥४११॥
 पितरावूचतुर्वत्स यौवने ऽपि व्रतापहः ।
 वीणायां वाद्यमानायां शास्त्रपाठ इवैष ते ॥४१२॥
 इदानीं युवराजस्त्वं राजापि त्वं भविष्यसि ।
 राज्ञं चिरं पालयित्वा गृह्णीयाः समये व्रतम् ॥४१३॥
 सागरो व्याहरत्पूज्याः प्रत्याख्याता मया श्रियः ।
 परित्रज्यामुपादातुं तदादिग्रथ किं न माम् ॥४१४॥
 इत्याद्यहकुठारेण प्रेम्पोजं तयोः सुधीः ।
 चिच्छेदाथान्वमन्येतां तौ व्रतगृह्णाय तम् ॥४१५॥
 अनेकराजतनयपरिवारो ऽथ सागरः ।
 आददे व्रतममृतं सागराचार्यसन्निधौ ॥४१६॥

विविधाभिग्रहधरो गुरुमेवापरायणः ।

प्रमासागरदत्तो ऽभूच्छ्रुतसागरपारगः ॥४१७॥

न दूरे तपसः किञ्चिदिति प्रत्ययकारकम् ।

अवधिज्ञानमुत्पेदे सागरस्य तपस्यतः ॥४१८॥

भवदेवम्य जीयो ऽपि पूर्णे काले दिवश्मृतः ।

तच्चैव विजये वीतशोकायां पुःमिरोमणौ ॥४१८॥

पद्मरथाभिधानस्य महर्षेर्वनोपतेः ।

महिष्यां वनमालायां शियो नाम सुतो ऽभवत्॥४९०॥ जग्मम् ॥

स पाल्यमानो यन्नेन कल्पद्रुम इयोद्धतः ।

क्रमेण कसयन्पुष्टिं काकपक्षधरो ऽभवत् ॥४२१॥

माहिमावीरतगुरी तछिन्प्राज्ञशिरोमणौ ।

नियो गृहीतमद्भेता एव सञ्चक्रन्. कलाः ॥४९९॥

धीवमे पर्यण्योत्स राजकन्याः कुलोद्भवाः ।

सम्पुक्कयाग्नुभक्ताभिर्नन्ताभिर्गिव पादपः ॥४९६॥

मङ्गलस्य चान्येषुः प्रामादे तस्य तस्युयः ।

भागरविः पुरीषाद्गोपवने समवामरत् ॥४२४॥

तप काममष्टाङ्गाः मार्चशास्त्रे महाभुक्तिम् ।

मं मय्यभयस्तदा मामशरणपात्रे ॥४२॥

मृदे काममग्नसूत्रं पाचदागमभावतः ।

वसुधारापनक्षोः पाचे दानाद्भि किं न सि ॥४०६॥

प्रियमददुःखं युता गतायन्दन तं मुनिम् ।

निषसाद च तत्पादपद्मान्ते राजहंसवत् ॥४२७॥
 चतुर्दशानां पूर्वाणामाकरः सागरो ऽपि हि ।
 शिवस्य सपरीवारस्याचख्यौ धर्ममार्हतम् ॥४२८॥
 विशेषतश्च संसारासारतां तस्य धीमतः ।
 गमयामास स मुनिर्मेनमि स्फटिकामले ॥४२९॥
 शिवो ऽष्टच्छ तन्मूर्तिं किं प्राग्भवभवः प्रभोः ।
 खेहो मे पश्यतो यत्तां हर्षो ऽयमधिकाधिकः ॥४३०॥
 ज्ञात्वा चावधिनाचख्यौ मुनिस्त्वं पूर्वजन्मनि ।
 कनिष्ठो ऽभूर्मम भ्राता प्राणेभ्यो ऽप्यतिवक्त्रभः ॥४३१॥
 मया प्रव्रजितेन त्वमनिच्छन्नपि हि व्रतम् ।
 उपायेन ग्राहितो ऽसि परलोकहितेच्छया ॥४३२॥
 अभूव न सुरावावां सौधर्मे परमर्द्धिकौ ।
 कुसुदेन्दोरिव प्रीतिस्तथाप्यभवादवयोः ॥४३३॥
 भवे ऽस्मिन्पीतरागो ऽहं स्ते परे वा समानदृक् ।
 त्वं त्वद्यापि सरागलात्प्राग्भवस्तेहभाग्मयि ॥४३४॥
 शिवो ऽवदद्भुतादानाद्देवो ऽभूव पुराण्यहम् ।
 तदिहापि भवे पूर्वभववद्देहि मे व्रतम् ॥४३५॥
 आष्टच्छ पितरौ यावदायामि व्रतहेतवे ।
 पूज्यास्तावदिहैवाध्वं यूयं मयि कृपास्तवः ॥४३६॥
 गत्वा शिवकुमारो ऽपि पित्रपादान्यजिज्ञपत् ।
 अथ सागरदत्तैः शुश्रुवे देशना मया ॥४३७॥

तत्प्रसादादधिगता भवम्यासारता मया ।
 ततस्तस्माद्विरक्तो ऽस्मि वीवधादिव भारिकः ॥४३८॥
 तत्सर्वथानुजानीय प्रव्रज्यामहणाय माम् ।
 प्रकृत्यो मोक्षनमसः शरणं मागरो ऽद्य मे ॥४३९॥
 पितारावूचतुर्वक्ष प्रतं मादत्स्व यौवने ।
 नाद्यापि पूर्यते ऽस्माकं स्वर्गलोकाजं सुखम् ॥४४०॥
 अत्यन्तं निर्ममो भूस्त्वं कथमेकपदे ऽपि हि ।
 अमंस्तानिवायुभन्यदस्मात्पिबिषमि ॥४४१॥
 यदि भक्तो ऽसि यद्यस्मानापृच्छस्य च गमिष्यसि ।
 तन्नकारैकत्राहता भविषी रमनावयोः ॥४४२॥
 इत्यनादिशतोः पिबोः शिबो गन्तुमनीयारः ।
 तत्रैव सर्वमावद्यनियमाद्वावयत्यभूत् ॥४४३॥
 मुनेः मागरदत्तस्य शिष्यो ऽहमिति निययी ।
 तस्यैव म मौनमात्मन्य मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥४४४॥
 यत्तादय्यामितो भोक्तुं न किञ्चिदुभये च मः ।
 मद्यं न रोषते किञ्चिदियेकमत्रदम्बुजः ॥४४५॥
 एवमुदेजितो राजा शिबेन शिवकाङ्क्षिणः ।
 इभपुत्रं दूदधमेवमाहूय ममादिशत् ॥४४६॥
 प्रनार्थमपिष्टेन शिबेन तनयेन मे ।
 मौनमात्मनिगं वत्त तावन्निदुरपेतमा ॥४४७॥

मोघफाल इव दीपी करीव प्रभवन्नादः ।
 भोजनायापि यतते न स चाटुशतैरपि ॥४४८॥
 यथा वेत्ति तथा वत्स वत्सं भोजय मे शिवम् ।
 त्वया चैवं कृतवता किं किं नोपकृतं मम ॥४४९॥
 मञ्जीवपक्षिणं कायकुलायाङ्गन्तुमुत्सुकम् ।
 प्रत्याशापाशबन्धेन नियन्त्रय महाशय ॥४५०॥
 दृढधर्मेऽपि तामाज्ञासुररीकृत्य भूपतेः ।
 ययौ शिवकुमारस्याभ्यर्णे बुद्धिजलार्णवः ॥४५१॥
 कृत्वा नैपेधिकीं तस्य सदनान्तः प्रविश्य च ।
 क्रमद्यः प्रतिचक्राम स ऐर्यापथिकीं सुधीः ॥४५२॥
 वन्दनं द्वादशावतं दत्त्वा भूमिं प्रमार्ज्य च ।
 निपसाद वदन्नुच्चैरनुजानीहि मामिति ॥४५३॥
 शिवोऽवददहे इभ्य साधूनामुपसागरम् ।
 विनयोऽयं मया दृष्टः स कथं मयि युज्यते ॥४५४॥
 इभ्यपुत्रोऽभ्यधात्सम्यग्दृष्टीनां यत्र कुवचित् ।
 समभावो हि योग्यः स्यात्सर्वस्य विनयस्य भोः ॥४५५॥
 यस्य कस्यापि हि स्वान्तं समभावाधिवामितम् ।
 स वन्दनार्हो भवति दोषाशंकापि नेह भोः ॥४५६॥
 कुमार किं तु वृष्णमि प्रष्टुमेषाहमागमम् ।
 रमज्वरातुरेणेव किं त्वयात्याजि भोजनम् ॥४५७॥

शिवो ऽवदद्विष्टजतो व्रताय पितरौ न माम् ।
 ततो भावयतीभ्य ग्यितो ऽस्मि विरतो गृहात् ॥४५८॥
 यथा क्षुदिज्य पितरौ विहाय ममतां मयि ।
 व्रतार्थमादिशतो मामतः कुर्वे न भोजनम् ॥४५९॥
 इभ्यो ऽभ्यक्षत यद्येवं तद्गुञ्जीथा महाशय ।
 धर्मो क्षधीनो देहस्य देहस्थाक्षरमभवः ॥४६०॥
 आहारं निरवद्यं हि गृह्यन्त्यपि महर्षयः ।
 शरीरे तु निराक्षरे दुष्करा कर्मनिर्जरा ॥४६१॥
 कुमारो ऽप्यभ्यधादिभ्यस्तुनो सम्पद्यते मम ।
 नाक्षरो ऽप्यनवद्यो ऽथ तस्माद्वरमभोजनम् ॥४६२॥
 इभ्यो ऽवादीद्गुरुस्त्वं मे शिष्यस्ते ऽहमतः परम् ।
 सर्वं तस्मादधिष्यामि निरवद्यं यदिच्छसि ॥४६३॥
 प्याजहार कुमारो ऽपि मद्ये तर्हि निवृत्तारम् ।
 यदं कृत्वा करिष्ये ऽहमावासाद्येन पारणम् ॥४६४॥
 शिवस्य भावयन्तिनस्तदाद्यपि महेभ्यतः ।
 विनयं कर्तुं गारेभे मामापागीविचक्षणः ॥४६५॥
 तपश्मतः शिवस्यापि ययौ दादशशमरी ।
 मोरात्पिण्ठ्या न पुमर्थमर्जिं गुरुमग्निर्धौ ॥४६६॥

459 b || समनामः । 460 C adds the following sloka after 459,
 शरीरे चर्मनरवं चक्षुषीं प्रपन्नः । इन्द्रेण्यः पदे चर्मं चर्मनामजिह्वं चपा ।
 461 a A भाषाक्षरोः । 461 c MSS चहः । 465 b A अहमः । 466 b
 || यद्यपि, in the margin of D च. वृत्ताद्वचनमदीनि च-उज्ज्वल, A देवनि,
 A pr. m. इहवत्ते ।

मृत्वा शिवकुमारो ऽभद्रहलोके महाद्युतिः ।
 विद्युन्माल्यभिधानो ऽयमिन्द्रसामानिकः सुरः ॥४६३॥
 श्रामन्नच्यवनस्यास्य पुण्यात्मन इयं द्युतिः ।
 पुराभद्रहलोकेन्द्रसमानद्युतिरेष हि ॥४६८॥
 द्युत्वायमत्रैव पुरे सप्तमे ऽहन्यतो दिनात् ।
 ऋषभेभ्यस्य तनयो जम्बूर्भाव्यन्तकेवली ॥४६९॥
 तदा षोडशमन्नपि विद्युन्मालिनि जग्मुषि ।
 चतस्रस्तप्तिया एवं पप्रच्छुस्तं महामुनिम् ॥४७०॥
 इतो ऽस्माकं विद्युक्तागां विद्युन्मालिदिवौकसः ।
 समागमः पुनः कापि भविष्यत्यर्थवा न वा ॥४७१॥
 ऋषिरास्यस्य सन्तोभ्यास्यत्वारो ऽवैव पत्तने ।
 समुद्रः प्रियसमुद्रः कुबेरः सागरो ऽपि च ॥४७२॥
 तेषां चतुर्णां चतस्रः पुत्र्यो यूयं भविष्यथ ।
 मर्त्यतमोयुषा भावी तच्च वो ऽनेन सङ्गमः ॥४७३॥
 सुरासुरैः सेवितपादपद्मः
 श्रीवर्धमानो ऽपि ह्यपासमुद्रः ।
 भव्यान्नखर्यो ऽतिशयर्द्धिपात्रं
 विहर्तुमन्यत्र ततो जगाम ॥४७४॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्थविरावलीचरिते
 महाकाव्ये जम्बूस्वामिपूर्वभगवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥१॥

C A N T O II.

इतश्च नगरे राजगृहे राजशिरोमणिः ।
 श्रेणिको ऽपालयद्राज्यं प्राज्यश्रीर्मघवानिव ॥१॥
 तत्पर्वद्वयं श्रेष्ठौ श्रेष्ठौ धर्म्येण कर्मणा ।
 नाम्ना चपभदत्तो ऽभून्नरर्षभधुरन्धरः ॥२॥
 अर्चन्देवो गुरुः साधुरित्येव स दिवानिशम् ।
 जज्ञाप सर्वाभिमतसिद्धिमन्त्राचरोपमम् ॥३॥
 गुरुवाक्यतकषोदभंसक्तमभवत्सदा ।
 प्रशान्तदुर्ध्यानमलं तन्मनोवारि निर्मलम् ॥४॥
 सरोवरस्येव जलं फलं, मार्गतरोरिव ।
 तस्यैश्वर्यमभुक्तेषां केषां नैवोपकारकम् ॥५॥
 धर्मानुसारिणी मत्या गत्या हंसनुहारिणी ।
 सधर्मचारिणी तस्य धारिणीत्याख्यमाभवत् ॥६॥
 तस्या गुणेषु भूयःसु गाभीर्वादिषु सत्सुपि ।
 प्रयत्नः सुष्ठु शीले ऽभूच्छीलाद्वा हि कुलस्त्रियः ॥७॥
 सती संवीतसर्वाद्वा नीरङ्गीशोगिनी च सा ।
 सस्रवार करस्पर्शासहेव तरणेरपि ॥८॥
 गुरोरत्यन्तविमलैः सा शीलविनयादिभिः ।
 पत्युर्न्यलीयत यदि मध्येवार्धाव जाह्नवी ॥९॥

2 b A D चर्मेव । 3 a C चर्चन्देवो । 4 a D सौह । 6 b A चसा-
 c C चपभंचारिणी । 8 a A सर्वश्री । 9 b A च, d MSS मध्येगरी or री ।

नखमांसवदन्योन्यं तयोर्नित्यावियुक्तयोः ।
 श्रद्धादखण्डितं प्रेम दिशरौरिकचेतसोः ॥१०॥
 धारिणी चिन्तयामास निरपत्या परेद्यवि ।
 धत्ते जन्म ममापुत्रं नैष्कल्यमवकेशिवत् ॥११॥
 शैत्यमुत्पादयन्नङ्गे सुधारस इवोच्चकैः ।
 रमते तनुजन्माङ्गे धन्यानामेव थोपिताम् ॥१२॥
 गृह्णवासे हि पापाय तच्चापि सुतवर्जितः ।
 तदेतत्खल्वलवणकुभोजननिभं मम ॥१३॥
 किं चिन्ताविधुरासीति पत्या पृष्टा नु धारिणी ।
 दुःखं न्यवेदयत्तस्मै तन्मनःसम्प्रधारितम् ॥१४॥
 पुत्रचिन्तोद्भवं दुःखं सा पत्यौ यद्यपि न्यधात् ।
 तथापि न क्षीणमभ्युदभवत्प्रत्युताधिकम् ॥१५॥
 नित्यं हृदयशब्देन तेन दुःखेन धारिणी ।
 कृशतां कलयामास दितीयेन्दुकलातुला ॥१६॥
 विमिश्रारयिषुर्दुःखं तत्तस्याः पतिरन्यदा ।
 उवाच स्नेहजलधिस्रोतःसन्निभया गिरा ॥१७॥
 घामो ऽद्य वैभारगिरिं तच्चोद्याने कृणोदरि ।
 रमामहे रम्यतया नन्दनोद्यानसन्निभे ॥१८॥
 धारिणी पतिवाचे तां तथेति प्रत्यपद्यन ।
 मान्या हि पतिवाग्दुःखविस्मारस्य भवत्विति ॥१९॥

10 d C देशः । 11 c A धिक्जन्म, d A •देशवत् । 13 c A नरेवे,
 B नरेव । 16 c B पत्या गरीयचमभुद । 16 d C D तुला, A नला ।
 17 a A C विमिश्रा, c A जलर, d A B D नेतः । 19 b D प्रतिपद्यन ।

ततश्चर्यमदत्तो ऽपि सद्यः सञ्जीकृते रये ।
 आहरोह तथा हंसरोमकोमलवृत्तिके ॥२०॥
 अपि संयोजितार्वाणमनर्वाणं महारथम् ।
 अधिरूढो दम्पती तौ प्राग्निपातां गिरिं प्रति ॥२१॥
 बाह्यालीभूरियं पक्षि श्रेणिकस्य महीपतेः ।
 बाह्यमानतुरङ्गाणां फेणुबुद्बुददन्तुरा ॥२२॥
 राज्ञो मत्तद्विपालानरूपतां सूचयन्त्यमौ ।
 तद्वन्धवचितस्कन्धा नगरप्रान्तपादपाः ॥२३॥
 अमूनि गोकुलान्यार्थे रम्याण्यभभाङ्गुतैः ।
 उत्कर्षनर्णककुलान्युद्गमरथनिखनात् ॥२४॥
 एते च मार्गे तदृणसद्वकाराः कृशोदरि ।
 सारस्वतौयधीभूतपक्षवाः पिकथोपिताम् ॥२५॥
 मृगा वायुमिवारूढा रथनिर्घोषभीरवः ।
 प्रायः प्रधान्यमौ व्योम्नि जिह्मसन्तो महीनिव ॥२६॥
 मृगाचीचुवणेज्वेते ऽरघटा वारिवर्षिणः ।
 मूर्त्यन्तरजुषः पृथ्वा पुष्करावतंका इव ॥२७॥
 द्रष्टव्यदर्शनैरेवं पक्षीं पथि विनोदयन् ।
 जगाम वैभारगिरिस्तृपभः सपरिच्छदः ॥२८॥ सप्तभिः कुलकं ॥
 जायापती तावथ्याबुत्तेरतुरथो रथात् ।
 वैभारपर्वतोद्यानदिदृच्छानृत्यदाश्रयो ॥२९॥

प्रत्येकं नामधेयानि पृच्छन्तीमधश्चाखिनाम् ।
 स्वादूनि निर्झरजलान्याचामन्तीं मुहुर्मुहुः ॥ ३० ॥
 तरुच्छायासु सान्द्रासु विश्राम्यन्तीं पदे पदे ।
 सुखस्पर्शं विदधतीं शीतलैः कदलीदलैः ॥ ३१ ॥
 स्रग्धमां गङ्गाकालापैर्मृगशाबेषु दत्तलाम् ।
 अङ्गारोपितवालासु वानरीध्वतिसस्पृहाम् ॥ ३२ ॥
 धारिणीमृगभदन्तो दत्तहस्तावलम्बनः ।
 गिरिमारोपयामास तत्सुखेन शनैः शनैः ॥ ३३ ॥
 तत्र मृगभदन्तो ऽपि धारिण्याद्यन्तधारिणीम् ।
 अङ्गुल्या दर्शयामास गिरेरुद्यानसम्पदम् ॥ ३४ ॥
 मातुलिङ्गौरिमाः पश्य फलप्राग्भारवासनाः ।
 तामैव पुन्यैर्विश्रान्तसन्ध्याभ्रा इव दाडिमैः ॥ ३५ ॥
 मृदौकामण्डपाः सन्ति दुर्गाण्डर्कनिषामपि ।
 नृत्यन्ते किकलापाभदलास्तालद्रुमा अमौ ॥ ३६ ॥
 पुष्पजानय एताद्य मिथः मौरभलम्बनैः ।
 स्वाग्रन्यं घोषयन्तीह रोलन्मनुमुलच्छलात् ॥ ३७ ॥
 लम्बूकदम्बमाकन्दपारिभद्रादिभिर्द्रुमैः ।
 ह्यायया चोलकमसौ संव्यायित इवाचलः ॥ ३८ ॥
 कश्यपश्चात्र चापग्यद्राक्षेचरमिवागतम् ।
 सिद्धपुत्रं यज्ञोमित्रं ग्राह्यं यन्भुमिवात्मनः ॥ ३९ ॥

ततश्च ऋषभः श्रेष्ठो सिद्धपुत्रमवार्त्तयत् ।
 साधर्मिको ऽसि खलु मे तदाख्याहि क्व यास्यसि ॥४०॥
 सो ऽप्याख्यदस्मिन्नुद्याने शिष्यो ऽस्ति चरमार्हतः ।
 पञ्चमः समवसृतः सुधर्मा गणभृत्सखे ॥४१॥
 तद्वन्दनार्थं यास्यामि यदि वस्तुदिवन्दिया ।
 त्वरन्ध्रं यूयमपि तद्गूढं योगूढं वाम्बहम् ॥४२॥
 ओमितुक्ता दम्पती तौ तेनैव सह सेतुतुः ।
 अयो ऽप्यथ ययुः स्थानं सुधर्मस्त्रामिपावितम् ॥४३॥
 यथावद्वादशावर्तवन्दनेन अयो ऽपि ते ।
 सुधर्मस्त्रामिनं भक्त्या वन्दित्वा व्यषदन्पुरः ॥४४॥
 सुधर्मस्त्रामिनो धर्मोपदेशपरमावृतम् ।
 ते बहुञ्जलयः कर्णाञ्जलिभिर्भृशमापयुः ॥४५॥
 सिद्धपुत्रश्च समये पप्रच्छ गणभृद्वरम् ।
 सा जम्बूः कौटुशी जम्बूद्वीपः ख्यातो यदात्यया ॥४६॥
 तामाख्यद्रणभृज्जम्बूं जात्यरक्षमयाकृतिम् ।
 तन्मानं तत्प्रभावं च तत्स्वरूपमथापरम् ॥४७॥
 तदा च लब्धावधरा धारिणी गणभृद्वरम् ।
 पप्रच्छ किमहं पुत्रं जनयिष्यामि वा न वा ॥४८॥
 सिद्धपुत्रो ऽवदत्त त्वं सावयं प्रष्टुमर्हसि ।
 जानन्नो ऽपि हि सावयं न ह्याख्यान्ति महर्षयः ॥४९॥

जिनपादोपदेशेन निमित्तज्ञानपण्डितः ।

तवाहमेव कल्याणि कथयिष्याम्यदः शृणु ॥५०॥

धीरस्वभावो मनसा कायेन च पराक्रमी ।

निषेदिवाङ्गिलोत्सङ्गे सुधर्मा गणभृत्यया ॥५१॥

सुतजन्म यदप्रच्छि तत्सङ्गे मिहमङ्गलम् ।

भद्रे द्रक्ष्यस्यथो कुर्वी सुतसिंहं धरिष्यसि ॥५२॥ शुभम् ॥

आख्यातजन्मूतस्त्वहुणरत्नमयस्य ते ।

जन्मूनामा सुतो भावी देवताकृतसन्निधिः ॥५३॥

धारिण्यभिदधे जन्मूदेवतोद्देशपूर्वकम् ।

करिष्ये श्योत्तरं तद्वाञ्छामाप्त्वाणां शतं कृतिम् ॥५४॥

सुधर्मस्वामिनः पादान्वन्दित्वा ते चयोरऽपि हि ।

उत्तीर्य वैभारगिरेः पुनः प्रविविश्यः पुरम् ॥५५॥

ततश्चर्षभधारिणौ पालयन्तौ गृहस्थताम् ।

सिद्धपुत्रवचःप्रत्याशया कालं व्यतीयतुः ॥५६॥

अन्यदा धारिणी स्वप्ने श्वेतसिंहं न्यभाषयत् ।

पत्युयाकथयन्प्राज्यप्रमोदजलदीर्घिका ॥५७॥

अपमोऽभिदधे सुभु सिद्धपुत्रवचोऽखिलम् ।

तत्सत्यमेव मन्यस्व स्वप्नेन प्रत्ययो ननु ॥५८॥

जन्मूनामा महाभागे पवित्रचरितस्तव ।

सर्वलक्षणसम्पूर्णः पुत्रो नूनं भविष्यति ॥५९॥

ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य विद्युन्मासिसुरस्तदा ।

उत्पेदे धारिणीकुचिष्णुः मौक्तिकरत्नवत् ॥६०॥
 तस्याश्वाभृद्देवपूजागुरुपूजासु दोहदः ।
 दोहदाः खलु नारीणां गर्भभावानुसारतः ॥६१॥
 विज्ञेन भूयसा श्रेष्ठी तद्दोहदमपूरयत् ।
 उत्पन्नदोहद इव सोऽपि धर्मे धनव्यये ॥६२॥
 क्रमेण पुण्यद्वर्मा च सञ्चचारातिमन्यरम् ।
 गर्भक्लेशागमभिया सावधानेव धारिणी ॥६३॥
 तस्याः कपोलफलकौ पाण्डुरिस्त्रातिशायिना ।
 श्रभृतां प्रातरेणाङ्गबिम्बसत्रद्धारिणी ॥६४॥
 ततश्च नवभिर्मासैः सार्धसप्तदिनाधिकैः ।
 धारिणी सुपुत्रे स्तनं न्यूनीकृतत्वं रुचा ॥६५॥
 मुक्ताक्षूर्णैव घटितैरक्षतैरतिनिर्मलैः ।
 पूर्णानि स्वर्णपात्राणि प्राविशन्नुषभौकसि ॥६६॥
 अधिश्रेष्ठि कुलवधूचिप्रैर्दूर्वाङ्गुरैश्चुतैः ।
 तदासनसमीपोर्यां दूर्वावणमिवाभवत् ॥६७॥
 सर्वकन्याणधुर्याणि त्वर्यवर्याण्यनेकशः ।
 नेदुः श्रेष्ठिद्वहदारे श्रियो सास्त्रनिबन्धनम् ॥६८॥
 स्फुटीकृतधीमन्ताः कुङ्कुमस्तवकैर्नवैः ।
 गन्तुस्तद्द्वहदारे गायन्त्यः कुलवालिकाः ॥ ६९॥

61 b A मुच्यु दोहदः पुनः । 62 d A B चर्मे । 63 b A पाण्डु-रत्रा-
 निशायिनः । 65 d B सनीकृत, II न्यूनीकृत, A क्षय । 66 a A मुक्ताक्षूर्णैश्च
 B corr. in मुक्ताक्षूर्णैश्च, c C स्वर्णपात्रैश्च । 67 a A अय, II चाधि, d C
 •वन• । 69 a B स्फुटी• ।

अथभो विदधे देवगुरुपूजां विशेषतः ।

ददौ च दानमर्थिभ्यो ऽर्थ्यमानो ऽत्यर्थमुच्छ्वसन् ॥७०॥

सुनोर्जम्भूतरोर्नाम्ना जम्भूरित्यभिधां व्यधात् ।

शुभे ऽङ्गि अथभः श्रेष्ठौ संवर्मितमना सुदा ॥७१॥

उक्तापयन्तावद्वत्सं पितरौ तं दिवानिशम् ।

अभूतां हर्षवात्सलौ विस्मृतान्यप्रयोजनौ ॥७२॥

पिबोर्जम्भूकुमारोऽपि भवन्नुत्सङ्गभूषणम् ।

क्रमेणासादयद्दृष्टिं तयोरिव मनोरथः ॥७३॥

क्रमेण प्रतिपेदे च वयो मध्यममार्धभिः ।

अभूत्पाण्डिपदार्धस्य पिबोराशालतातदः ॥७४॥

इतस्तु तत्रैव पुरे ऽभून्महेभ्यश्चिरोमणैः ।

समुद्रप्रियसंज्ञस्य नाम्ना पद्मावती प्रिया ॥७५॥

तथा समुद्रदत्तस्य समुद्रस्यैव सम्पदा ।

नाम्ना कनकमालेति पत्न्यभृङ्गुणमालिनी ॥७६॥

तथा सागरदत्तस्य गरिष्ठस्याद्भुतश्रिया ।

विनयश्रीरभृङ्गार्या सदा विनयशालिनी ॥७७॥

तथा कुबेरदत्तस्य कुबेरस्यैव अद्भिभिः ।

धनश्रीरिति नाम्नाभूत्पत्नी शीलमहाधना ॥ ७८॥

दम्पतीनाममीषां तु विद्युन्मासिप्रियाय्युताः ।

क्रमाद्दुहितरो ऽभूवन्नभिधानेन ता यथा ॥७९॥

समुद्रश्रीश्च पद्मश्रीः पद्मसेना तथैव च ।
 तथा कनकसेनेति रूपात्प्राग्जन्मिका इव ॥८०॥
 तथा कुबेरसेनस्य प्रिया कनकवत्यभूत् ।
 अभ्रच्छ्रमणदत्तस्य श्रीधेणेति ॥ गेहिनी ॥८१॥
 वसुवेषाभिधानस्याभवद्दीरमती प्रिया ।
 वसुपालितस्य पुनर्जयसेनेति वल्लभा ॥८२॥
 नभःसेना कनकश्रीस्तया कनकशत्यपि ।
 जयश्रीश्चेति चाभ्रवंक्षेपां दुहितरः क्रमात् ॥८३॥
 अष्टानामपि तासां तु कन्यानां पितरोऽन्यदा ॥
 प्रार्थयाश्चक्रिरे जम्बूपितरं विनयोद्यताः ॥८४॥
 अष्टौ नः कन्यकाः सन्ति रूपलावण्यवन्धुराः ।
 कलाभ्यिपारदृश्येयां गुणेश्वर्येयां ऽप्सरःसमाः ॥८५॥
 तासां विवाहकल्याणसुहृत्प्राप्तं च धौवनम् ।
 वरं तदनु रूपं चापगताम तव नन्दनम् ॥८६॥
 कुलश्रीलवयोरूपादयो वरगुणा हि ये ।
 जम्बूकुमारे ते सन्ति प्रायः पुष्टैरयं वरः ॥८७॥
 तासामस्मात्कुमारीणां भवतु तत्प्रसादतः ।
 वरो जम्बूकुमारोऽयं दत्तजानामिवोदुपः ॥८८॥
 श्रीमानसि कुलीनोऽसि प्रार्थना त्वयि नो ह्रिये ।
 हत्वा विवाहसम्बन्धं सर्वयानुगृह्याण नः ॥८९॥

82 b C ददि, B corr. in दर. probably दीर० । 83 c B चाभ्रवं
C चेभू० । 85 d B C D नुचे० ।

हर्षादृषभदत्तो ऽपि तद्वचः प्रत्यपद्यत ।
 स्वयमप्युत्सुकः पुत्रविवाहे प्रार्थितश्च तैः ॥८०॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्मो वरायांतिवरीयसे ।
 इति ज्ञात्वा च ताः कन्या धन्यमन्या मुदं दधुः ॥८१॥
 अत्रान्तरे च विहरन्भव्यसत्त्वानि बोधयन् ।
 तच्चैवागत्य भगवान्सुधर्मां समवासरत् ॥८२॥
 सुधर्मांगमभोदन्तसुधासिक्तो ऽथ कन्दवत् ।
 सद्यो जम्बूकुमारो ऽभूत्प्रकृष्टपुलकाङ्कुरः ॥८३॥
 जम्बूनामा नमस्कर्तुमागतं गणभृद्वरम् ।
 जगाम धाम धर्मर्द्धे रघेनानिखरं हवा ॥८४॥
 स प्रणम्य सुधर्माणं शृङ्गाव आवकापणीः ।
 सुधानिखन्ददेशीयां देशनां तन्मुखान्मुजात् ॥८५॥
 देशना च मनसि सा परिणाममुपेयुषी ।
 तस्यादाङ्गवैराग्यमभागीरतिदुर्लभम् ॥८६॥
 सुधर्मस्वामिनं जत्वा जम्बूरेवं व्यजिज्ञपत् ।
 आदास्ये ऽहं परिग्रह्यां भवयन्धनकर्त्तरौम् ॥८७॥
 आपृच्छ्य पितरौ यावदायामि परमेश्वर ।
 तावत्त्वं कलयाचैवोद्यामे धर्मद्रुमश्रियम् ॥८८॥
 तथेति प्रतिपन्ने च सुधर्मस्वामिनापि हि ।
 अधिरुह्य रथं जम्बूर्नगरदारमाययौ ॥८९॥

तदाभूच्च पुरदारं तथेभाश्चरथाकुलम् ।
 पतितस्य तिलस्यापि भूमाग्निर्नाभवद्यथा ॥१००॥
 इति वाचिन्तयञ्जम्बूः पुरदारानयैव चेत् ।
 प्रवेशाय प्रतीक्ष्ये तत्कालातिक्रमो भवेत् ॥१०१॥
 सुधर्मस्वामिगं तच्चागमय्य सदनं प्रति ।
 गन्तुं पक्षीबुभुषोर्मे न स्यात्तुमिह युज्यते ॥१०२॥
 तद्विशाम्यपरेणैव द्वारेण त्वरयन्प्रथम् ।
 उत्सुकस्य वरं श्रेयानन्योऽध्वा न प्रतीक्षणम् ॥१०३॥
 इति यावद्ययौ द्वारान्तरं स्वरितमार्गभिः ।
 ददर्श तावत्तत्रापि वरं सज्जितधन्वकम् ॥१०४॥
 वप्रोपरिष्ठाद्यन्त्रेषु लम्बिताश्च महाशिलाः ।
 ददर्श गगनभ्रष्टद्वजगोलकसन्निभाः ॥१०५॥
 दधौ चैवं परचक्रभयादीदृगुपक्रमः ।
 तदेतेनापि हि द्वारेणानर्थवज्जलेन किम् ॥१०६॥
 गच्छतो मे ऽध्वनानेन शिलोपरि पतेद्यदि ।
 तदस्मि नाहं न रथो न रथा न च सारथिः ॥१०७॥
 एवं च मृत्युमासाद्याविरतो दुर्गतिं लभे ।
 प्राणिनां हि कुमृत्यूनां सुगतिर्व्योमपुष्पवत् ॥१०८॥
 मा भूवं स्वार्थतो भ्रष्टो व्याधुव्य पुनरप्यहम् ।
 भवामि श्रीसुधर्माद्विपन्नसेवामधुमतः ॥१०९॥

इत्यार्षभिर्वालचित्वा रथं वक्र इव ग्रहः ।
 प्रदेशं गणभृत्पादमनार्थं तं पुनर्ययौ ॥११०॥
 सुधर्मस्वामिनं जम्बूरिति नत्वा व्यजिज्ञपत् ।
 यावज्जीवं ब्रह्मचर्यं प्रतिपन्नो ऽस्म्यहं त्रिधा ॥१११॥
 अनुज्ञातो भगवता नियमं प्रतिपद्ये तम् ।
 हर्षवानार्षभिर्धाम जगामाकामविक्रियः ॥११२॥
 पिबेद्य कथयामास यदहं गणभृन्मुखात् ।
 सर्वज्ञोपश्रमयौषं धर्मं कर्मचयौषधम् ॥११३॥
 अनुजानीत मां पूज्याः परिव्रज्यार्थमुत्सुकम् ।
 जन्तूनामेव संसारः कारागारनिभः खलु ॥११४॥
 रुदन्तौ तौ च पितरावूचतुर्गङ्गदस्त्ररौ ।
 मा भूरकाण्डे ऽस्यदाशालतोन्मूलनमादृतः ॥११५॥
 चिन्तयामो वयमिदं सवधूको भविष्यसि ।
 ब्रह्म्यामः पौत्रवदनं कृष्कैरवनिशाकरम् ॥११६॥
 प्रव्रज्याया न समयो विषयार्हं ऽत्र यौवने ।
 एतस्योचितमाचारं किं नेच्छसि मनागपि ॥११७॥
 यदि वात्यायहो वत्स प्रव्रज्याविषये तव ।
 तथापि किञ्चिन्नान्यस्व वयं हि गुरवः खलु ॥११८॥
 वत्साष्टौ कन्यकास्तुभ्यमस्माभिः सन्ति या दृताः ।
 कृत्वा पाणिग्रहीतास्ताः पूरयोदाहकौतुकम् ॥११९॥

एवं कृत्वा कुमारं त्वं निःप्रत्यूहं परिप्रजेः ।
 त्वामनु प्रव्रजिष्यामः कृतार्था वयमप्यथ ॥१२०॥
 कुमारो ऽप्यवदद्युम्नदादेशे ऽस्मिन्ननुष्ठिते ।
 प्रव्रज्याथां न वार्यो ऽहं बुभुक्षुर्भोजनादिव ॥१२१॥
 आमेत्युक्त्वा च पितरौ कथयामासतुर्द्रुतम् ।
 कन्यापितृणामिभ्यानामष्टमां करुणापरौ ॥१२२॥
 कन्यासु ब्रूढमाषासु पुत्रो नः प्रव्रजिष्यति ।
 विवाहमप्यसावस्यदुपरोधात्करिष्यति ॥१२३॥
 पश्चादपि हि चेत्पश्चात्तापपापं करिष्यथ ।
 मा स्म कृद्वं तदुद्वाहं दोषः कथयतां न नः ॥१२४॥
 अष्टावपि महेभ्यास्ते सकलजाः सवान्धवाः ।
 किं कार्यमिति निर्णेतुं संलपन्ति स्म दुःखिताः ॥१२५॥
 श्रुत्वा च तेषां संलापं कन्यास्ता एवमूचिरे ।
 पर्यालोचेन पर्याप्तमाप्ताः शृणुत निर्णयम् ॥१२६॥
 जम्बूनाम्ने प्रदत्ताः स्त्री ऽस्माकं भर्ता स एव हि ।
 देया न वयमन्यस्मै लोके ऽप्येतदधीयते ॥१२७॥
 सहज्जल्पन्ति राजानः सहज्जल्पन्ति साधवः ।
 सहत्कन्याः प्रदीयन्ते चोषेतानि सहस्रस्रत् ॥१२८॥
 पिदपादैः प्रदत्ताः स्नास्तस्मादृपभस्त्रनवे ।
 स एव गतिरस्माकं वयं तदगजजीविताः ॥१२९॥

प्रयज्यामितरदापि यद्यज्जम्भूः करिष्यति ।
 तदेव पतिभक्तानामस्माकमपि युज्यते ॥१३०॥
 ते कन्यापितरो जम्भूपितुराख्यापयन्ति ।
 सज्जीभवन्तूदाहाय प्रमाणं प्रथमं वचः ॥१३१॥
 ततो नैमित्तिकमुखात्तैरिभ्यैर्घषभेण च ।
 विवाहलग्नं निर्णिन्ये तद्दिनात्सप्तमे दिने ॥१३२॥
 महेभ्या आतर इव ते ऽष्टावय्वेकचेतसः ।
 सम्भूय कारयामासुः स्फारसुदाहमण्डपम् ॥१३३॥
 विचित्रवर्णैर्वायोभिस्तुलोचसु च चाभवत् ।
 सन्ध्याभ्रखण्डैराश्टैरन्तरिक्षतलादिव ॥१३४॥
 तत्रोष्णीकृतान्याभान्मुक्तादामानि सर्वतः ।
 स्वकीयमंशुमवस्त्रं न्यासीततमिवेन्दुना ॥१३५॥
 तारणैर्नितरां तारैर्वातान्दोलितपल्लवैः ।
 मण्डपो ऽभादराज्ञानसञ्ज्ञामिव विपश्यन् ॥१३६॥
 शृङ्गभे मण्डपो विष्वक्स्वस्तिकन्यसंमौक्तिकैः ।
 उन्नवीजावलिरीवोद्भूत्यै मङ्गलश्राखिनाम् ॥१३७॥
 अत्रेपि वर्णके जम्भूर्मुहूर्तं दोषवर्जिते ।
 कौसुमवसनाः यो ऽभादलातप इवार्यमा ॥१३८॥
 कन्यका अपि ताः क्षिप्ता वर्णके नाचरन्वदिः ।
 राजपत्न्य देवासुर्यपश्यतार्यां निवेशिताः ॥१३९॥

कुमारश्च कुमार्यश्च स्वस्वस्थानस्थिता अथ ।
 विधिवन्मङ्गलस्थानमकार्यन्त शुभे क्षणे ॥१४०॥
 स्नातस्पर्षभस्त्रेनाश्च च्याव्यमानाः पयो वधुः ।
 आसन्नोत्पाटभीत्याश्चु मुञ्चन्त इव कुन्तलाः ॥१४१॥
 केशाञ्जम्बूकुमारश्च गन्धकार्यो ऽध्यवासयन् ।
 कर्पूरागरुधूमेनोत्तंसलीलां वितन्वता ॥१४२॥
 गन्धकारिकया तस्य सुमनोदामगर्भितः ।
 जात्याश्चकन्धरावक्रो धम्मिजो मूर्ध्ववध्यत ॥१४३॥
 पर्यधाद्धारिणीस्रनुस्तारे मौक्तिककुण्डले ।
 सुखाजप्रान्तविश्रान्तमरालमिधुनश्रिणी ॥१४४॥
 मुक्ताक्षरं परिदधे जम्बूरानामिलम्बितम् ।
 लावण्यसरितः फेनमुद्गदावलिषन्निभम् ॥१४५॥
 स चन्दनविलिप्ताङ्गः सर्वाङ्गामुक्रमौक्तिकः ।
 राकाशशाङ्कवनारामालाभिः शुशुभे भृशम् ॥१४६॥
 देवदूये इवादूये सदये श्वेतवाससी ।
 विवाहमङ्गलकृते पर्यधादृषभात्मजः ॥१४७॥
 अथ जात्याश्चमारूढो नायूरातपवारणः ।
 आत्मतुल्यवयोवेषानुचरैः परिवारितः ॥१४८॥
 गौरङ्गीक्षत्रवदनो गीयमानोद्मङ्गलः ।
 सत्तार्यमाणस्रवणो बधूटीभ्यां च पार्ययोः ॥१४९॥

141 b A चोत्पमाना । 142 c A *शुभ*, D गर । 143 a D कारिण्या ।
 145 b A जम्बूनाम्नांशुमेभिः । 146 a D चन्दनवलि* । 147 b A B C
 सदे । 148 b C मयूर ।

निनदन्मङ्गलातोयः पठन्मङ्गलपाठकः ।

विवाहमण्डलद्वारमार्थमिस्वरितं ययौ ॥१५०॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

दध्यादिमङ्गलद्रव्यैर्दशवर्धं सुवासिनी । . . .

तत्र जम्बुकुमारस्य मारस्येव वपुःप्रतः ॥१५१॥

शरावसम्पुटं द्वारि वङ्गिगर्भितमङ्घ्रिणा ।

भङ्गा चोऽगन्मातृगृहं गृहं कल्याणसम्पदः ॥१५२॥

ततस्ताभिः कुमारौभिस्तृणासिन्वा सहाष्टभिः ।

जम्बुकुमारः प्रत्येच्छत्कौतुकोदाहमङ्गलम् ॥१५३॥

ततश्च लग्नवेलायां गत्वा चतुरिकान्तरे ।

आर्यभिः पर्थणैषीप्ताः पित्रोरनुमिनीषया ॥१५४॥

तारामेलकके दृष्टा कौतुकेषु ससम्भ्रमा ।

सन्तुष्टा मङ्गलावर्त्ते मधुपर्के स्निगतानना ॥१५५॥

यौतके सावधाना च छतिन्यञ्जलमोक्षणे । . . .

वाप्याचिता प्रणामेऽङ्कारोपणेऽत्यन्तनिर्वृता ॥१५६॥

अपत्योदाहकल्याणसुखमित्याप धारिणी ।

सुः पुरन्ध्यो हि नीरन्ध्रमुदोऽपत्ये विवाहिते ॥१५७॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

विवाहानन्तरं तासां वन्भूमां च वरस्य च ।

यौतकं तदभूद्येन सौवर्णः क्रियतेऽचलः ॥१५८॥

ततो मङ्गलदीपेन समाजसहचारिणा ।

गायन्तीभिः कुजस्त्रीभिः कलं धवलमङ्गलम् ॥१५८॥

पुरो मङ्गलवृत्तैश्च वाद्यमानैः कलखरम् ।

सङ्गीतकेन भवता तूर्यत्रयमनोरमम् ॥१६०॥

हृष्टैर्ज्यैष्ठैः कनिष्ठैश्च बन्धुभिः पार्श्वयायिभिः ।

जम्बूर्जगाम स्वं धाम तामिच्छताभिरावृतः ॥१६१॥

विभिर्विशेषकं ॥

आदितो वन्दितवतां सर्वज्ञं कुलदेवताम् ।

वधूवराणामभयदय कङ्कणभोरणम् ॥१६२॥

धारिण्यभदत्ताभ्यां हृष्टाभ्यां तदनन्तरम् ।

अकारि पूजा देवस्य जम्बूद्वीपपतेः स्वयम् ॥१६३॥

ततो जम्बूकुमारो ऽपि सर्वालङ्कारभूषितः ।

वासागारमुपेयाय पत्नीभिस्ताभिरावृतः ॥१६४॥

सकलतो ऽपि तत्रास्यादार्प्यभिर्गन्धार्चयिष्यत् ।

विकारहेतौ पार्श्वस्थे ऽप्यविकारा महाशयाः ॥१६५॥

इतश्चात्रैव भरते ऽस्तूपविन्ध्याद्रिपत्तनम् ।

नाम्ना जयपुरं तत्र विन्ध्यो नामाभवन्नृपः ॥१६६॥

उभावभूतां तनयौ प्रथितौ तस्य भूपतेः ।

आख्यया प्रभवो ज्ञायान्प्रभुनामा तु कन्यसः ॥१६७॥

राज्यं जयपुराधीशो ऽन्यदा केनापि हेतुना ।

प्रभवे सत्यपि ज्येष्ठे प्रभवे ऽदात्कनीयसे ॥१६८॥

प्रभवो ऽप्यभिमानेन निर्गत्य नगरात्ततः ।

संनिवेशं विधायास्यादिन्ध्याद्रेर्विषमावनौ ॥१६९॥

स खात्रस्त्रनैर्वन्दिषद्दणैर्वर्त्मपातनैः ।

चौरैः प्रकारैरन्यैश्च जिगीव सपरिच्छदः ॥१७०॥

एतत् विज्ञपयामासुस्तरास्य परेद्यवि ।

ष्टङ्गिं जम्बूकुमारस्य श्रीदस्याप्युपहासिनीम् ॥१७१॥

विवाहमङ्गले चास्य महेभ्यान्निखिताम्बुहन् ।

कथयामासुरत्यर्थमर्थचिन्तामणीनिव ॥१७२॥

अवस्त्रापनिकातालोद्वाटिनीभ्यां समन्वितः ।

विद्याभ्यां स तदैवागाद्भारिणीतनयौकसि ॥१७३॥

अथावस्त्रापनिकया विद्यया विन्ध्यराजभूः ।

जायतं सकलं लोकं जम्बूवर्जमसृपुपत् ॥१७४॥

सा विद्या प्राभवत्तस्मै प्राव्यपुण्यजुषे न हि ।

प्रायः पुण्याधिकानां हि न शक्रोऽप्यलमापदे ॥१७५॥

ततो निद्रायमाणानां सर्वेषामपि दस्युभिः ।

अलङ्कारादिसर्वस्वमाच्छेत्तुमुपचक्रमे १७६॥

लुण्ठाकेष्वपि लुण्टसु स च जम्बूर्महामनाः ।

न चुकोप न चुलोभ लीलया त्विदमभ्यधात् ॥१७७॥

शयानमिह विश्वसं निमन्त्रितमिमं जनम् ।

भो भोः स्पृशत मा सौषां जापदेयो ऽस्मि यामिकः ॥१७८॥

महापुष्पप्रभावस्य तस्याथ वचसेदृशा ।

ते चौराः सुश्रवणपुषो ऽभूवन् लेप्यमया इव ॥१७९॥

ददर्श धारिणीसूनुं प्रभवो ऽपि निभासयन् ।

पत्नीभिरन्वितं ताभिः करेणुभिरिव द्विपम् ॥१८०॥

कथयामास चात्मानं विन्ध्यराजसुतो ऽस्म्यहम् ।

महात्मन्प्रभवो नाम सख्येनानुगृहाण माम् ॥१८१॥

वयस्य देहि मे विद्यां सन्मनीं भोचक्षीमपि ।

अवस्थापनिकातालोल्लाटिन्यौ ते ददाम्यहम् ॥१८२॥

जम्बूद्वेप्रे प्रभाते ऽहं प्रभवाद्यावपि प्रियाः ।

नवोढा अपि हि त्यक्ता मग्नजिह्यामि निर्ममः ॥१८३॥

इदानीमप्यहं भावयतीभूतो ऽस्मि तेन भोः ।

प्रभव प्राभवद्वेप्रेमवस्थापनिका मयि ॥१८४॥

त्यज्यामि सखीं दणवप्रातर्भ्रातरिमामहम् ।

तत् किं मे विद्यया कार्यं निरीहस्य वपुष्यपि ॥१८५॥

तामवस्थापिनीं विद्यां मंदत्य प्रभवोऽपि हि ।

प्रणम्य धारिणीपुत्रमुवाच रचिताञ्जलिः ॥१८६॥

सखे सुखं वैषयिकं भुङ्क्ताभिनवयौवनः ।

अनुकम्पस्व चेमासु नवोढासु विवेक्यसि ॥१८७॥

इमाभिः सह सुभूभिर्भुक्तभोगफलो भव ।

शोभियते परित्रयाण्युपात्ता तदनन्तरम् ॥१८८॥

ऊचे जम्बूकुमारो ऽपि सुखं विषयभोगजम् ।

अपाययङ्गलं स्वल्पं तेन किं दुःखहेतुना ॥१८९॥

सुखं विषयसेवायामत्यल्पं सर्पपादपि ।

दुःखं तु देहिनिः प्राज्यं मधुविन्दादिपुंसवत् ॥१९०॥

1. तथा हि पुरुषः कोऽपि देशादेशं परिभ्रमन् ।

सार्थेनाविवदटवीं चौरयादोमहानदीम् ॥१९१॥

तं सार्थं लुण्ठितुं तत्र चौरव्याघ्रा दधाविदे ।

मृगवच्च पलायन्त सर्वे सार्थनिवासिनः ॥१९२॥

सार्थाद्धीनः स तु पुमान्प्रविवेश महाटवीम् ।

आकण्ठमागतैः प्राणैरभ्युद्यन्कूपवारिवत् ॥१९३॥

उच्चैस्तरो गिरिरिव प्रवरग्नदग्निर्रः ।

उदस्तहस्तो ऽभ्राणीव प्रभ्रंशयितुमम्वरात् ॥१९४॥

न्यस्ययन्क्षामद्विपातैरन्तःशुषिरिणीमिव ।

आफ्रातताम्रताम्रास्थो गर्जन्भूर्जितमब्दवत् ॥१९५॥

सालाद्यम इव क्रोधादुद्धुरो वनसिन्धुरः ।

वराकं कान्दिशीकं तं पुरुषं प्रत्यधावत ॥१९६॥

त्रिभिर्विशेषकं ॥

* 190 c D देहिनी, d MSS मधुविन्दाद्यादिपुंसवत् । 192 c C पलायने ।

193 d C D •रभ्युद्य• । 195 d C •तमेववत् ।

मारयिष्याम्यहं याहि याहीति प्रेरयन्निव ।

जघान तं मुज्जः पृष्ठे वारणः करशीकरैः ॥१८७॥

स पुमान् कन्दुक इव निपतन्नुत्पतन्मिथा ।

प्राप्तप्रायो द्विपेनाप दणच्छ्वमयावटम् ॥१८८॥

गजो ऽवयं जीवितवृत् कूपे जीवामि जातुचित् ।

इति सो ऽदात्तत्र स्त्र्यां जीविताशा हि दुस्त्यजा ॥१८९॥

वटो ऽवटतटे चाभूत्तत्पादयैक आयतः ।

लम्बमानो ऽभवत्कूपमध्ये मुज्जगभोगवत् ॥१९०॥

स पुनान्निपतन्कूपे प्राप तत्पादमन्तरा ।

आलम्ब्य लम्बमानो ऽभ्याद्रज्जुबद्धघटीनिभः ॥१९१॥

करं प्रक्षिप्य कूपान्तः करो पश्यं तच्छिरः ।

नाशकत्तु तमादातुं मन्दभाग्य इवौषधीम् ॥१९२॥

दक्षदृष्टिरधोभागे भागधेयविवर्जितः ।

कूपस्थान्तरजगरं गरीयसं ददर्श सः ॥१९३॥

पतत्क्ववत्तुमुक्षा तं निरीक्ष्याजगरो ऽपि सः ।

कूपान्तरपरं कूपमिव वस्त्रं व्यकामयत् ॥१९४॥

चतुर्थ्यपि हि पक्षेषु चतुरो ऽहीन्ददर्श सः ।

कामिन्दीमोदरस्यैव घाणाय्वालापहारिणः ॥१९५॥

उत्फणाः फणिनस्ते तु तं दंष्टुं दुष्टपेयसः ।

फूत्कारपत्रनागाद्यैरमुषन्धमनीनिभैः ॥१९६॥

वटप्ररोहं तं केतुं मूपकौ द्वौ सितासितौ ।
 चटचटति चक्राते दन्तक्रकचगोचरम् ॥२०७॥
 अगामुवन्पुमांसं तं यो ऽपि मत्तो मतङ्गजः ।
 जघान वटशाखां तां वटमुत्पाटयन्निव ॥२०८॥
 वटस्थान्दोल्यमानेन पादेन स पुमान्दृढम् ।
 पाण्डुरङ्गिबन्धं तन्वानो नियुङ्गमिव निर्ममे ॥२०९॥
 गजेन हन्यमानायाः शाखाया मधुमक्षिकाः ।
 मधुमण्डकसुत्सृज्योद्भिदिरे तोमराननाः ॥२१०॥
 मक्षिकास्ता ददंश्च सौहस्यन्दंशसन्निभैः ।
 तुण्डैः क्रीकसविश्रान्तैर्जीवाकृष्टिपरैरिव ॥२११॥
 उत्पन्नमक्षिकारुद्धसर्वाङ्गः स पुमांसदा ।
 क्षतपक्ष्वाद्वालिचि कूपान्निर्गन्तुमुत्सुकः ॥२१२॥
 वटस्थमधुकोशाच्च मधुबिन्दुसुर्जसुर्जः ।
 ललाटे न्यपतन्तस्य वार्धन्या वारिबिन्दुवत् ॥२१३॥
 मधुबिन्दुस्तस्य भालानुठित्वा प्राविशन्मुखे ।
 स तदास्वादमास्वाद्य सुखं महदमन्यत ॥२१४॥
 श्रूयतां प्रभवामुद्यद्दृष्टान्तस्य च भावना ।
 यः पुमान्स हि संसारी थाटवौ सा तु संसृतिः ॥२१५॥
 यो गजो स पुनर्मृत्युर्यः कूपो मर्त्यजन्म तत् ।
 यो ऽजगरः स नरको ये ऽह्यस्ते क्रुधादयः ॥२१६॥

210 = A मंडुक B संदपं । 211 b B C संदंश corrected in संदम ।
 213 d C वार्धन्या । 214 c C आस्वाद्य corr. in आसाद्य । 215 a A C
 •मुख्य ।

वटपादो यस्तदायुर्मूपकौ यौ मितामितौ ।

तौ गृहकृष्णौ द्वौ पञ्चावायुच्छेदपरायणौ ॥२१७॥

या सचिका व्याधयन्ते मधुविन्दुस्तु यः मये ।

तदे सुखं वैषयिकं तत्र रज्येत कः सुधीः ॥२१८॥

चतुर्भिः कक्षापकं ॥

देधो विद्याधुरो वापि यदि कृपात्तमुद्धरेत् ।

तत् किमिच्छेदय न वा स पुमान्दैवदूषितः ॥२१९॥

प्रभवः स्नाह को नाम निमज्जद्विपदर्शये ।

नेच्छेत्तरण्डमदृग्नुपकारपरं नरम् ॥२२०॥

जम्बूद्वीपे तदहमपादे भवमागरे ।

किं निमज्जामि गणभूद्वेये सद्यपि तारके ॥२२१॥

प्रभवो ऽभिदधे आतः खेदोऽपि पितरौ मित्रौ ।

अनुरक्तश्च गृहिणीः कथं त्यज्यमि निष्ठुरः ॥२२२॥

जम्बूद्वीपे च को बन्धुनिर्गन्धो ऽवन्धुरप्यहो ।

कुबेरदत्तावयवमात् कर्मणा शत्रुं बध्यते ॥२२३॥

2. तथा हि मयुरायुर्योगेकागृह्णिकोत्तमा ।

माया कुबेरमेवेति भेदात्तुल्या मनोभुजः ॥२२४॥

भा च प्रथमगर्भेण मिताम्नां रोदिता मती ।

पेदण्य दमिता माया ह्येते हि कृष्णं भिषक् ॥२२५॥

धातुपन्दादिना पेदयो विज्ञाप दिगमयाम् ।

उवाच माया रोगो ऽस्ति किं मेतत् ह्येवकारणम् ॥२२६॥

अस्या हि युग्ममुत्पन्नमुदरे ऽस्ति सुदुर्वहम् ।
 खेदस्तद्धेतुको भावी स पुनः प्रसवावधिः ॥२२७॥
 माताप्युवाच तां वत्से गर्भं ते पातयाम्यहम् ।
 प्राणापायप्रतिभुवा रक्षितेनापि तेन किम् ॥२२८॥
 वेग्योचे स्वस्ति गर्भाय सह्ये क्लेशमण्यहम् ।
 सुकरी ह्यसक्तदङ्गपत्यसूः सापि जीवति ॥२२९॥
 गर्भक्लेशं सहित्वा च समये गणिका ऽपि सा ।
 दारकं दारिकां चापि भ्रातृभाण्डे अजीजन्त ॥२३०॥
 माता प्रोवाच गणिकामपत्ये वैरिणी तव ।
 यकाभ्यामुदरस्याभ्यां नृत्युदारे ऽसि धारिता ॥२३१॥
 युग्मं स्तनन्धयमिदं भावि धौवनहृत्तव ।
 वेग्याय धौवनाजीवा जीवद्भूतं च धौवनम् ॥२३२॥
 उदरात्पतितं युग्ममिदं वत्से पुरीषवत् ।
 बहिस्त्याजय मा मोहं कार्ष्णिण्य क्रमो हि नः ॥२३३॥
 वेग्योचे यद्यपि क्षेवं तथाप्यम्ब विलम्बिताम् ।
 दशार्हं धावदेतौ च दारकौ पोषयाम्यहम् ॥२३४॥
 कथञ्चिदप्यनुज्ञाता सा मात्रा पणसुन्दरी ।
 स्तन्यदानेन तौ बालावहर्निशमपोषयत् ॥२३५॥
 एवं च बालकौ तस्याः पालयन्त्या दिवानिशम् ।
 कालरात्रिमतीकाशमेकादशमष्टदिनम् ॥२३६॥

कुबेरदत्तकुबेरदत्तानामाङ्किते उभे ।
 मुद्रिके कारयित्वा च तदङ्गुल्योर्न्यधत्त मा ॥२३७॥
 ततश्चाकारयद्दारुपेटां बुद्ध्या पटीयसी ।
 रत्नैश्च पूरयित्वा तां तत्र तौ बालकौ न्यधात् ॥२३८॥
 पेटां प्रावाहयन्तां च प्रवाहे यामुने स्वयम् ।
 जगाम निरपायं च सा तरन्ती मरालवत् ॥२३९॥
 कुबेरसेनापि ततो घ्राणुष्य स्मृष्टं ययौ ।
 अपत्ययोर्ददानेव नयनाञ्जलिभिर्जलम् ॥२४०॥
 मञ्जूषा गौर्यनगरदारे प्राप्ता दिवामुखे ।
 उभाभ्यामिभ्यपुत्राभ्यां ददृशे जगद्दे च मा ॥२४१॥
 अपगतां च तन्मध्ये तं बालं यालिकां च ताम् ।
 एको बालमुपादत्त यालिकामपरः पुनः ॥२४२॥
 तौ त्रिदासकृतुः पाणिमुद्रिकावरदर्शनात् ।
 कुबेरदत्तकुबेरदत्ताभ्यां खल्विमाविति ॥२४३॥
 तावुभायणवर्धेतामिभ्योः मदने तयोः ।
 रक्ष्यमाणां प्रयत्नेन स्वाम्यर्पितनिधानवत् ॥२४४॥
 कम्पाविदौ क्रमेणार्भौ तौ दायपि बभूवतुः ।
 प्रपेटानि चाभिनवं द्यौवनं रूपपावनम् ॥२४५॥
 अनुरूपाविमायेवेतौभ्याभ्यां परया मुदा ।
 तयोरेव मिथो ऽकारि पाणिपरमहोत्सवः ॥२४६॥

236 b A II कटीयसी । 240 b D जगद्दे । c D देदायेना । 241
 a A ययं, C ययं । 245 a A C ममेवाप्ये, II originally ममेवाप्ये ।

वैदग्ध्यश्चिन्तागुरुणा यौवनेनेपलिप्रथोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभृत्युंनारीवाहनः स्मरः ॥२४७॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्धूतक्रीडा प्रचक्रमे ।
 नाभ्यां परसरोन्मीलतप्रेमवारितरङ्गिणी ॥२४८॥
 कुवेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुवेरदत्तायाः करोत्सङ्गे नधीयत ॥२४९॥
 करस्त्रितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिष नाणकम् ।
 कुवेरदत्ता प्रैक्षिष्ट पर्यस्यन्ती मुञ्जमुञ्जः ॥२५०॥
 कुवेरदत्ता दधौ च प्रयन्नादियमूर्मिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥२५१॥
 ततस्तामूर्मिकां स्त्रां च सा पश्यन्ती मुञ्जमुञ्जः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥२५२॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिगान्त्री द्वे ऊर्मिके सोदरे इव ॥२५३॥
 कुवेरदत्तशार्ङ्गं च तद्वावपूर्मिके इव ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डे न संशयः ॥२५४॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहालत्यमौदृश्यम् ॥२५५॥
 जनकेन जनन्या वा दयोरप्यावयोर्धुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥२५६॥

सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्ने पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मयजायत ॥२५७॥
 कुबेरदत्ता ध्यात्वेवं तथेति कृतनिश्चया ।
 करे कुबेरदत्तस्य विपति स्मोर्मिकादयम् ॥२५८॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकद्वयदर्शनात् ।
 चिन्ताधन्तागमामाद्य विपनाद भदाशयः ॥२५९॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्ता ॥ शपथमिति पप्रच्छ मातरम् ॥२६०॥
 किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिणः छविनो ऽयवा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽस्मि पुत्रा हि यज्ञधा किल ॥२६१॥
 आपदपक्षिणीभूय पृच्छतस्तस्य चामिका ।
 मञ्चूपप्राप्तिः सर्वा कथयामास तां कथाम् ॥२६२॥
 कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमस्त्यमिदं कृतम् ।
 शालापि युग्मजन्मानावावां धापरिणयितौ ॥२६३॥
 सैव माता वरं माता या पोषितुमगोचरी ।
 स्वभाग्यभाजनीकृत्य तत्प्राजावां नदीरये ॥२६४॥
 नदीरयो हि मृत्योः स्वाध्यास्त्यकरणात् ॥
 जीविताग्निरक्षं श्रेयो न जीवितमस्त्यकृतम् ॥२६५॥
 याज्ञहार जनन्येवं युवयोगतिहारिणा ।
 हृष्येणात्यगुरुपेण मोहिताः स्मो ऽप्यभेधयः ॥२६६॥

वैदग्ध्यश्चिन्तागुरुणा यौवनेनेपलिप्तयोः ।
 तयोरङ्गाधिरूढो ऽभूत्पुंनारीवाहनः स्मरः ॥२४७॥
 वधूवराभ्यामन्येद्युर्धूतक्रीडा प्रचक्रमे ।
 ताभ्यां परस्मरोन्मीलतप्रेमवारितरङ्गिणी ॥२४८॥
 कुबेरदत्तस्य करात्प्रस्तावे कापि मुद्रिका ।
 सख्या कुबेरदत्तायाः करोत्सङ्गे नाधीयत ॥२४९॥
 करस्थितामूर्मिकां तां परीक्ष्यमिव नाणकम् ।
 कुबेरदत्ता प्रैक्षिष्ट पर्यस्यन्ती मुहुर्मुहुः ॥२५०॥
 कुबेरदत्ता दधौ च प्रयन्नादियमूर्मिका ।
 विदेशघटिता भाति चोर्मिकान्तरदर्शनात् ॥२५१॥
 ततस्तामूर्मिकां स्त्रां च सा पश्यन्ती मुहुर्मुहुः ।
 चिन्तावेशात्स्फुरत्काया निश्चिकायेति चेतसि ॥२५२॥
 एकत्र देशे घटिते चैकेन तुलया समे ।
 समानलिपिनाम्नी द्वे ऊर्मिके सोदरे द्वे ॥२५३॥
 कुबेरदत्तस्याहं च तद्वावपूर्मिके द्वे ।
 अत्यन्तं रूपसदृशौ भ्रातृभाण्डेन संशयः ॥२५४॥
 अन्यूनाधिकसर्वाङ्गावावां युगलजौ खलु ।
 दैवेन कारितौ हन्त विवाहाकृत्यमौदृशम् ॥२५५॥
 जनकेन जनन्या वा द्वयोरप्यावयोर्भुवम् ।
 समेनापत्यवात्सल्येनोर्मिके कारिते समे ॥२५६॥

सोदरौ यत एवावां तत एव निरन्तरम् ।
 नास्मिन्ने पतिधीर्नास्य पत्नीधीर्मथ्यजायत ॥२५७॥
 कुबेरदत्ता ध्यानैवं तथेति कृतजिज्ञया ।
 करे कुबेरदत्तस्य क्षिपति स्मोर्मिकाद्वयम् ॥२५८॥
 कुबेरदत्तो ऽपि तथैवोर्मिकद्वयदर्शनात् ।
 चिन्तामन्तागमामाद्य विषमाद मदाश्रयः ॥२५९॥
 ततः कुबेरदत्तायास्तां समर्थोर्मिकां सुधीः ।
 गत्वा दत्ता च श्रपयमिति पप्रच्छ मान्तरम् ॥२६०॥
 किमौरसो ऽपविद्धो वा दक्षिणः कृविमो ऽथवा ।
 अन्यो वा तव पुत्रो ऽग्नि पुत्रा हि वञ्छधा किल ॥२६१॥
 शायहृषदिलीभूय दृष्टतस्तस्य चामिका ।
 मञ्चूपप्राप्तिः सर्वा कथयामास तां कथाम् ॥२६२॥
 कुबेरो ऽप्यवदन्मातः किमकृत्यमिदं कृतम् ।
 ज्ञात्वापि युग्मजन्माभावार्वा यत्परिणायितौ ॥२६३॥
 मैव माता वरं माता या पोषितुमनीश्वरी ।
 स्वभाग्यभाजनीकृत्य तत्याजावां नदीरये ॥२६४॥
 नदीरयो हि मृत्यौ स्वाध्याकृत्यकरणाय तु ।
 जीवितान्मरणं त्रेयो न जीवितमकृत्यकृत ॥२६५॥
 व्याजहार जनन्येवं युवयोरतिहारिणा ।
 रूपेणाद्यनुरूपेण मोहिताः स्मो ऽन्यमेधमः ॥२६६॥

तवानुरूपा नो कन्या तां विना काण्डदृश्यत ।

तस्या ऋणानुरूपस्त्वामृते कोऽपि वरो न हि ॥२६७॥

पाणिग्रहणमेवेकमद्यापि युवयोरभूत् ।

न पुनः यापकमान्यत्पुंस्त्रीसम्बन्धसम्भवम् ॥२६८॥

अद्यापि हि कुमारस्त्वं कुमार्यथापि सा तथा ।

स्वस्ति तस्यै भ्रातृभाण्डकयामाख्याय सुखं ताम् ॥२६९॥

व्यवहाराय दिग्ग्याचां चिकीर्षन्नसि सुन्दर ।

सेमेण कृत्वा तां शीघ्रमागच्छेरस्मदाशिषा ॥२७०॥

समागतस्य सेमेण करिष्ये तव दारक ।

महेत्सवेन वीवाहमन्यथा सह कन्यया ॥२७१॥

ततः कुबेरदत्तो ऽपि वदन्नामिति धर्मधीः ।

गत्वा कुबेरदत्तायै तमाख्यातिं सा निर्णयम् ॥२७२॥

ऊचे च पित्रोः सदनं याहि भद्रे भगिन्यसि ।

विवेकिन्यसि दत्तासि तद्यथोचितमाचरेः ॥२७३॥

पितृभ्यां वञ्चितावेवमावां किं कुर्वहे स्वसः ।

तथोर्न दोषो ऽयमियमावयोर्भवितव्यता ॥२७४॥

पितरो हि यथापत्यं विक्रीणन्ति त्यजन्ति वा ।

आज्ञापयन्त्यकृत्ये ऽपि तथा तदुत्थकर्मणे ॥२७५॥

कुबेरदत्तस्त्वामेवमभिधाय विहाय च ।

पण्डभाण्डमुपादाय जगाम मथुरापुरौम् ॥२७६॥

तत्र च व्यवहारेण मे ऽर्थमत्ययमार्जयत् ।

उग्राम च चिरं स्मैरं विलम्बनैव नोचितम् ॥२७७॥

अन्येऽर्द्रविणं दत्त्वा रूपलावण्यशालिनीम् ।

कुबेरसेनां गणिकां तां कलत्रवीचकार सः ॥२७८॥

कुबेरसेनया भाधं तस्य वैषयिकं सुखम् ।

भुञ्जानस्य सुतो जज्ञे दैवगाटकमीदृशम् ॥२७९॥

तदा कुबेरदत्तापि गत्वा पप्रच्छ मातरम् ।

मातापि हि तथैवाख्यमञ्जूपाप्राप्तिः कथाम् ॥२८०॥

मद्यो निर्वेदमासाद्य स्वकीयकथया तथा ।

कुबेरदत्ता प्राप्ताजीतपस्तेषु च दुस्तपम् ॥२८१॥

तामूर्मिकां तु मङ्गोऽप्य प्रप्रजन्तो मुमोच मा ।

प्याहार्यैश्च प्रवर्तिन्या मरमाना परीषद्धान् ॥२८२॥

तस्याद्यासपुटतपसः प्रवर्तिन्युपदेशतः ।

पुष्पं तपोविटपिनो ऽवधिज्ञानमजायत ॥२८३॥

कुबेरदत्तो ऽस्ति कथमिति चिन्तयति अ मा ।

कुबेरसेनामङ्गानया मपुत्रं तं ददर्श च ॥२८४॥

अनघा मा शुभोऽस्मै महे मम महोदरः ।

अहत्तपःपुङ्गवनिर्ममो वगाह इव निष्ठति ॥२८५॥

इति तत्रप्रतिबोधार्थमियाय मयुगापुत्रीम् ।

ममेता मयतोभिः मा करुणास्मभारणिः ॥२८६॥

आर्या कुबेरदत्तापि धर्मलाभपुरःसरम् ।
 पार्श्वे कुबेरसेनायाः प्रतिश्रयमयाचत ॥२८७॥
 प्रणम्य सेनाप्यवददार्थं ऽहं पणसुन्दरी ।
 सम्प्रत्येकपतित्वेन पुनः कुलवधूरिव ॥२८८॥
 कुलीनपतिसंसर्गात्कुलप्लीवेष एव मे ।
 कुलीनाचरितेनापि प्रसादार्हास्मि वः खलु ॥२८९॥
 तदितो मङ्गहाभरणे प्रतिगृह्य प्रतिश्रयम् ।
 संनिधिस्था भवत मे सदेष्टा इव दैवताः ॥२९०॥
 ततश्च सपरीवारा तस्याः कन्याणकामधुक् ।
 कुबेरदत्ता तद्वत्तवसताववमत्सुखम् ॥२९१॥
 कुबेरसेनाप्यभं खं तत्रागत्य दिवानिशम् ।
 आर्यायाः पादपद्मापे लुठन्तममुचहुवि ॥२९२॥
 बुध्येत यो यथा जन्तुस्तं तथा बोधयेदिति ।
 आर्या तत्प्रतिबोधार्थं तं बालमुदलापयत् ॥२९३॥
 भ्रातासि तनुजग्रासि वरखावरजोऽसि च ।
 भ्रातृव्यो ऽसि पित्रव्यो ऽसि पुत्रपुत्रो ऽसि चार्भक ॥२९४॥
 यश्च ते बालक पिता स मे भवति सोदरः ।
 पिता पितामहो भर्ता तनयः श्वशुरो ऽपि च ॥२९५॥
 या च बालक ते माता सा मे माता पितामही ।
 भ्रातृजाया वधूः श्वश्रूः सपत्नी च भवत्यहो ॥२९६॥

कुयेरदत्तः तच्छ्रुत्वा जगादार्यं किमीदृशम् ।
 परस्परविहङ्गार्यं भाषसे विस्मितो ऽस्यहम् ॥२८७॥
 आर्योचे मम बालो ऽयं भ्रातृका जननी यतः ।
 वदामि तनुजन्मानममुं मत्पतिसुरिति ॥२८८॥
 मङ्गलैः चोदर इति देवरो ऽपि भवत्यमौ ।
 भ्रातृपूजनय इति च भ्रातृध्वं कीर्तयाम्यमुम् ॥२८९॥
 पित्र्यथैष भवति भ्राता मातृपतेरिति ।
 पुत्रः सपत्नीपुत्रस्येत्यमौ पौत्रो मयोदितः ॥३००॥
 यो ऽस्य वप्ता स मे भ्राता माता छेका यदावयोः ।
 अथ तातश्च मे तातो भर्ता मातुरभ्यदिति ॥३०१॥
 पित्र्यथ पित्रेत्येवमुहोषामि पितामहम् ।
 परिणीताहममुना जग्मोति पतिरेव मे ॥३०२॥
 ममैव तनुजन्मा स सपत्नीकुचिभूरिति ।
 देवस्य पितृयेव भवति श्वशुरो ऽपि हि ॥३०३॥
 याम्नाम्ना मा ममाप्यन्वा नया जातामहं यतः ।
 पित्र्यथकस्य भारेति मम मापि पितामहो ॥३०४॥
 भ्रातृजायापि भवति मङ्गातुर्गृहिणीत्यमौ ।
 सपत्नीजनयस्यैषा गृहिणीति बधूरपि ॥३०५॥
 माता पत्युर्मंदीयस्येत्यमौ श्वश्रूमंश्रयम् ।
 भर्तुर्भार्या द्वितीयेवमिति जाता सपथ्यपि ॥३०६॥

दत्तुं सा र्पयामास स्त्रां कुबेराय मुद्रिकाम् ।

तां दृष्ट्वा सो ऽपि तं सर्वं जज्ञे सम्बन्धविघ्नवम् ॥३०७॥

कुबेरदत्तः संवेगमासाद्य प्राव्रजत्तदा ।

तपसाश्वा च मृत्वा च स्वर्वधूनामतिथ्यभूत् ॥३०८॥

कुबेरसेनापि तदा आविकास्वमग्निग्रियत् ।

आर्या प्रवर्तिनौपार्थं पुनरेव जगाम सा ॥३०९॥

एवं च यः स्वयमपि कर्मणा हन्त बध्यते ।

शृङ्गाविध रजतधौर्मूढानां तच्च बन्धुधीः ॥३१०॥

यः स्वयं बन्धुरहितो ऽन्येषां यो बन्धुमोक्षकः ।

स क्षमाश्रमणो बन्धुरन्ये नामैव बन्धवः ॥३११॥

भूयो ऽपि प्रभवः प्रेचे भो कुमार निजाग्निहृत् ।

दुर्गतौ पततस्त्रातुं पुत्रमुत्पादयात्मनः ॥३१२॥

पितरो धान्ति नरके ऽवयं मंतागवर्जिताः ।

तदमञ्जातपुत्रत्वं पितृणांमुत्थसे न हि ॥३१३॥

जम्बूर्जगाद मोक्षो ऽयं यत्पुत्रात्पितृतारणम् ।

भो महेश्वरदत्तो ऽव मार्दवाक्षो निदर्शनम् ॥३१४॥

3. तथा हि तामलिष्याख्यपुत्रीं मार्चपतिः पुरा ।

श्रीमानजायत महेश्वरदत्तो ऽभिधानतः ॥३१५॥

तस्य चाभ्युज्जनयिता समुद्रो नाम विद्युतः ।

अजातदन्तिर्विन्नेषु समुद्र इव वारिषु ॥३१६॥

मायाप्रपञ्चवडला वडला नामा तस्य च ।

अयंमातेव माताभूदजातविप्लावया ॥३१७॥

लोभावरुगर्तो ऽर्थसङ्घयव्यमनी स तु ।

पिता तस्य विपद्याभृद्देशे तत्रैव सैरिभः ॥२१८॥

पत्युय मरणादात्तंध्यानामलपतङ्गताम् ।

जग्मुषी तस्य मातापि मृता. तच्चैव गृह्यभूत् ॥३१८॥

महेश्वरस्य गृहिणी नामधेयेन गात्रिणा ।

महेश्वरस्य गौरीवामवतौभाग्यजन्मभुः ॥३२०॥.

मय्यश्वगुरहीना च वसत्येकाकिनी गृहे ।

स्वच्छन्दचारिण्यभवदरण्ये धरिणीव मा ॥६९१॥

पतिं वक्ष्यमाना च रेमे पुमा पेरण मा ।

एकाकिनीनां मारीणां मतौनं हि किर्यापरम् ॥२२२॥

एकाकिनी रहस्याय दृष्ट्वा मकरसेतनः ।

घोषितो हि प्रहरति निर्भोक इव निर्भरम् ॥६९६॥

तथा च समानायां परंपरा निरुद्धम् ।

अकलादन्यदा दारादेग्न्यागान्महेश्वरः ॥३२४॥

પુણ્યપુણ્યો દુષ્ટા તો ચ વિસમાક્ષુન્નલો ।

रतायामभयो कम्यजहायुहान्तलोपनौ ॥३९५॥

परावर्ताजमंथानावृष्टीतोत्तरीयको ।

गणमायी सुखापादी कान्दिशोकी बभ्रुवतुः ॥१२६॥ युगम् ॥

318 a A मज्झिमको; 319 A ह्य c धृष्ट; 321 c A धारणे;
325 b C मंथ, c A वधसा D वधसाधे।

जारं केशेषु दधे ऽथ भ्रूकमिव लुब्धकः ।
 जघान च चपेटाभिर्भूतार्त्तमिव मान्त्रिकः ॥ ३२ ७ ॥
 ममदं पार्दघातैश्च मृत्पिण्डमिव कुम्भकृत् ।
 यञ्चा चाताडयद्देहप्रविष्टमिव कुक्कुरम् ॥ ३२ ८ ॥
 किं वज्रनार्धपरासुमिव चक्रे महेश्वरः ।
 चौरे ऽपि न तथा कोपो यथा जारे मनस्विनाम् ॥ ३२ ९ ॥
 महेश्वरेण रुष्टेन कृतान्तस्येव वन्धुगा ।
 सो ऽथार्धमारितो जारः प्रणश्य कथमप्यगात् ॥ ३३ १ ॥
 श्लोकं च गेत्वा पतितो गाङ्गिलोपपतिः स ह्यु ।
 कण्ठोपकण्ठारूढेषु प्राणेष्विदमचिन्तयत् ॥ ३३ २ ॥
 धिग्धिग्मुमुर्षुरेवाहमकार्यं कर्म गर्हितम् ।
 तत्कामदं तीर्थमिव युक्तं मृत्यौ ममाभवत् ॥ ३३ ३ ॥
 एवं च चिन्तयञ्जारो मृत्वा वीर्यं ख एव हि ।
 द्राग्भुक्तगाङ्गिलाकुक्षौ पुत्रभूयमियाथ सः ॥ ३३ ४ ॥
 समये सुपुत्रे स्रजं गाङ्गिलाय महेश्वरः ।
 कुण्डमप्यात्मजनितं मन्वानस्तमलालयत् ॥ ३३ ५ ॥
 तस्याः प्रसूतपुत्राया गाङ्गिलाया महेश्वरः ।
 पुत्रप्रेम्णा व्यसरत्तं पुंयलीदोपमागतम् ॥ ३३ ६ ॥
 तस्मिन्पतिजीवस्य पुत्रमूर्तेर्महेश्वरः ।
 धात्रीकर्माणि कुर्वणो न जिह्वाय प्रसोदभाक् ॥ ३३ ७ ॥

वर्धमानं च तं कूर्चकचाकर्षकमर्भकम् ।
 इदयागे स्थितं दध्ने मदार्थमिव तद्धनः ॥ ३३७ ॥
 महेश्वरोऽन्यदा प्राप्ते पितुर्मरणवासरे ।
 महिषं पितृजीवं तमश्रीषात्तत्पलेच्छया ॥ ३३८ ॥
 पितृवामरपञ्चार्थं महिषं तममारयत् ।
 स्वयं मामुद्रिक्नुमुद्रप्रमोदपुलकादुरः ॥ ३३९ ॥
 ततश्च माहिषं मामं चामीकुर्वन्महेश्वरः ।
 श्रद्धयायार्भकायापि इदौ तस्मै प्रमोदभाक् ॥ ३४० ॥
 तन्माता च शूनो मामलुब्धा तचाभुषामरत् ।
 समामान्यम्विखण्डानि चोऽपि चिन्तेप तत्कृते ॥ ३४१ ॥
 स्वकीयपतिजीवस्य कीकमानि जघाम मा ।
 पुष्पेन मृत्यता वाताहतधूमशिखायवत् ॥ ३४२ ॥
 ममुद्रसुनोरेवं च पादतः पितृजाह्नलम् ।
 मामवपणभिद्यार्थं तत्रैकोऽभ्याययौ मुनिः ॥ ३४३ ॥
 ज्ञानातिशयमम्यद्भः सर्वं विलसितं मुनिः ।
 त्रिदाद्यकार च महेश्वरदत्तस्य तादृशम् ॥ ३४४ ॥
 अचिन्तयच्च धिगहो अस्माज्ज्ञानं तपस्विनः ।
 यदत्राति पितुर्मांममद्वे च वहति दिद्यम् ॥ ३४५ ॥
 कीकमानि ममांमानि यत्पुनस्तर्ह्यभाक् ।
 अत्राति गारमेयीयमहो भयार ईदृशः ॥ ३४६ ॥

सम्यगेवं परिज्ञाय निर्ययौ तद्गृहान्मुनिः ।

महेश्वरो ऽपि धावित्वा वन्दित्वा च तमब्रवीत् ॥ ३४७ ॥

अनात्तभित्तो भगवन्किं निवृत्तो ऽसि मद्गृहात् ।

न ह्यभक्तो ऽहं नावज्ञामकाशं चर्षुलो ऽस्मि च ॥ ३४८ ॥

मुनिरूचे विहरे ऽहं न मांसादस्य सद्गनिः ।

ततो नायस्त्रिंशं भित्तां संवेगो ऽभूच्च मे महान् ॥ ३४९ ॥

किं कारणमिति पृष्टः सार्येणेन मुनिः च तु ।

कथयामास महिषशुन्यादीनां कथां तथा ॥ ३५० ॥

को नाम प्रत्यय इति पृच्छन्तं च महेश्वरम् ।

मुनिरूचे पृच्छ शुनीं प्राग्निखातं किमप्यहो ॥ ३५१ ॥

तथा पृष्टा शुनी तेन निधानस्थानमंघ्रिणा ।

चखान ग्रथार्थमिव चितिं जातिस्वभावतः ॥ ३५२ ॥

उत्पन्नप्रत्ययः सो ऽथ भवोद्विग्नो महेश्वरः ।

परिमज्ज्यामुपादत्त दत्त्वा पात्रेषु सम्पदम् ॥ ३५३ ॥

तस्मात्प्रभव को नाम निश्चयो वदतां वर ।

तार्यन्ते दुर्गतिरूदाद्यन्मातापितरः सुतैः ॥ ३५४ ॥

4. अत्रान्तरे समुद्रश्रीर्जम्बूनामाममवधीत् ।

पश्चात्तार्प मा ग्रा गास्त्वं स यथा नाथ कर्षकः ॥ ३५५ ॥

तथा हि पृथ्वीप्रचिते ग्रामे नाया सुभीमनि ।

कर्षको धनधान्यादिरुष्टहो यक इत्यभूत् ॥ ३५६ ॥

प्राप्ते च वर्षाममये स कङ्गुः कोद्रवानपि ।
 वपति स्म महारम्भः चेचे कष्टमतीकृते ॥३५७॥
 उद्धतैः श्यामलदलैस्तैर्धान्यैः चेचभूरभूत् ।
 अभिलोठितकाचेव जातकेशोच्चयेव च ॥३५८॥
 तत्कङ्गुकोद्रववनं वर्धमानमुदीक्ष्य सः ।
 मुदितः काण्यगाङ्गासे दविष्टे खजनातिथिः ॥३५९॥
 खजनैर्भोजने तस्य प्रदत्ता गुडमण्डकाः ।
 अपूर्वेण तदादारेणात्यन्तं च स पिप्रिये ॥३६०॥
 ज्ञातीन्प्रीतयः सो ऽष्टच्छदहो वः माधु जीवितम् ।
 मनोहरो ऽयमाहारो येयां सुष्टु सुधोपमः ॥३६१॥
 स्वप्ने ऽप्याहारमौदृक्षमद्राक्षं न कदापि यत् ।
 कङ्गुकोद्रवदग्धान्ताम्भिगम्भान्नृपशूनमून् ॥३६२॥
 यप्रच्छ च ततो ज्ञातीन्ज्ञातगुडमण्डकः ।
 इमान्याहारवस्त्रानि कानि वा क भवन्ति च ॥३६३॥
 ते तस्मै कथयामासुररघुजलेन भोः ।
 क्षेत्रेषु भिक्षेयूष्यन्ते गोधूमा अन्यधान्यवत् ॥३६४॥
 तेषां पाकिमन्नानां पिष्टानां च घट्टकैः ।
 पथ्यन्ते वज्रितप्रायामयस्यायां हि मण्डकाः ॥३६५॥
 इत्यथो ऽपि तयोष्यन्ते तेषां यद्विमुपेयुषाम् ।
 निषीमनादुपाप्तेन रसेनोत्पद्यते गुहः ॥३६६॥

गुडमण्डकनिष्पत्तिं विज्ञायैवं कृषीवलः ।

स उपात्तेषुगोधूमबीजो यामं निजं ययौ ॥३६७॥

ततश्च गत्वा स क्षेत्रे फलितं कङ्कुकोद्भवम् ।

बको लवितुमारेभे रभसान्मादशमितः ॥३६८॥

जचे च पुत्रैः किं तातार्धनिष्पन्नमिमां कृषिम् ।

स्वकुटुम्बकजीवातुं सुनीषे दृणमाचवत् ॥३६९॥

बकः प्रोवाच हे पुत्राः किमेभिः कोद्वादिभिः ।

वक्ष्याम्यत्रेतुगोधूमान्खाद्या हि गुडमण्डकाः ॥३७०॥

पुत्राः प्रोचुर्दिनैः स्वल्पैर्निष्पत्स्यन्ते कणा अमी ।

तानादायेषुगोधूमान्वपेस्तात यथारुचि ॥३७१॥

निष्पन्नेयं कृषिर्याति गोधूमेतुषु संशयः ।

कटिस्थे गच्छति शिशौ का प्रत्यागोदरस्थिते ॥३७२॥

एवं निवार्यमाणो ऽपि बकस्तैस्तनुजभभिः ।

सुलाव कोद्भवकङ्कुवनं तत्र प्रभुर्हि सः ॥३७३॥

प्रलूय तानि शस्थानि स देवानांप्रियो बकः ।

चकार गोलिकाक्रीडोचितां तां लेचमेदिनीम् ॥३७४॥

ततश्च खानयामास स कूपं पार्श्वगः स्वयम् ।

तस्मान्नु निरगाद्वाग्धः स्तन्यं बन्धास्तनादिव ॥३७५॥

खानं खानमनिर्विचं पातालविवरोपमम् ।

अकारयद्वकः कूपं न तु पङ्को ऽपि निर्ययौ ॥३७६॥

ततस्तस्याभवच्चैव कङ्कवो न च कोट्टमाः ।

नेतवो न च गोधूमाः पद्यान्तार्थं त्रियाय सः ॥३७७॥

ऐहिकं स्त्रीधनसुखं त्यजन्नामुष्मिकं पुनः ।

संशयास्पदमाकाङ्क्षस्वदन्ता भूर्दयोऽजितः ॥३७८॥

६. जगाद जम्बूनामापि क्षयमानो महामनाः ।

निर्वृद्धिर्हे समुद्रयौर्माहमयस्मि काकवत् ॥३७९॥

तथा हि नमंदाकूले विन्ध्याटव्यां महागजः ।

एको धूयपतिरभूद्विन्ध्याद्रेयुं वराडिव ॥३८०॥

खण्डन्दं विहरन्विन्धो व्यतीयाय स दौवतम् ।

आयुर्नदीपारनिभमाससाद च वार्धकम् ॥३८१॥

अशक्रुवन्दन्तपाताङ्कतं क्षीणमलम्बरी ।

मदीऽजितो गिरिरिव धीमतां गृध्रकनिभरः ॥३८२॥

गङ्गकौकणिकारादिवगमङ्गपराङ्मुखः ।

उद्यायिषे निद्याषोषेऽवतारोत्तारकातरः ॥३८३॥

दन्तपातादल्पभोक्ता क्षामकुचिर्बुभुक्षया ।

अन्विभक्षामदृक्कापो वार्धके सोऽभवद्विषः ॥३८४॥

॥ त्रिभिर्विधेयकम् ॥

कुम्भरः सोऽन्यदा गृध्रकनिरिगर्षा समुत्तरत् ।

पर्यन्तपादो न्यपतन्मूटमेकं गिरेरिव ॥३८५॥

म शरत्पुष्परक्षस नाभूदुत्पातमोक्षरः ।

तथैवास्यात्पादपोषणमनं पालयन्निव ॥३८६॥
 स विपेदे तथास्यो ऽपि विपेदानस्य तस्य तु ।
 अपानपल्लं जलुः श्वफेरनकुलादयः ॥३८७॥
 बभूव तन्मदद्भूतापानरन्ध्रकलेवरम् ।
 सकन्दरगिरिप्रायं श्वापदैरास्यदीकृतम् ॥३८८॥
 अपानसन्ध्यालायां द्विकास्तस्यां द्विजा इव ।
 विविशुस्त निरीयुष्यानेकशो भोजनार्थिनः ॥३८९॥
 एकस्य वायसो ऽत्यन्तमदृष्टो मांसभोजनात् ।
 अपानमध्य एवास्यादुत्पन्न इव विद्धृमिः ॥३९०॥
 करिकायस्य तस्यान्तः शरमासादस्य तु ।
 काष्ठस्यैव घुणो मध्ये प्रविवेशाधिकाधिकम् ॥३९१॥
 शशरीरः परपुरे प्रवेशं नाटयन्धृशम् ।
 अपूर्वा योगविदभूदनायासः स वायमः ॥३९२॥
 लूतेव करिकायस्य शो ऽग्नन्नययमामिषम् ।
 पूर्वापरविभागाशो बभूवात्यन्तमध्यगः ॥३९३॥
 दिवाकरकराक्रान्तं करिकायस्य तस्य तु ।
 संपुक्तोष्णपागरन्ध्रं शुक्लविष्टं पुरा यथा ॥३९४॥
 काको ऽथ संवृतापानरन्ध्रे करिकलेवरे ।
 यद्गद्वारे करण्डे ऽहिरिव तस्यौ तथैव सः ॥३९५॥
 करिकायः स मेघर्तुः मरिता वारिपूर्णया ।

तरङ्गहमैराक्य नर्मदायामनीयत ॥३८६॥

तरत्प्रवहणमिव तत्कुञ्जरकलेवरम् ।

रेवयानायि जलधौ तन्नकाणामिवोपदा ॥३८७॥

तस्मात्कलेवराद्भिद्यमानान्पुविशदण्डः ।

वारिणैव हतदारान्निर्जगाम स वायसः ॥३८८॥

तस्यान्तरीयप्रायस्योपरिष्ठात्करिवर्षणः ।

निपद्य वायसश्चक्रे विष्मद्दिगवलोकनम् ॥३८९॥

अपतः पार्श्वयोः पश्चान्नौरादैर्तं ददर्श सः ।

दृष्टौ चोद्गीय यास्यामि तीरं नीरनिधेरहम् ॥४००॥

उद्गीयोद्गीय च प्राप न प्रान्तं वार्धिधारिणः ।

भूयो भूयो ऽपि तच्चैव निपसाद् कलेवरे ॥४०१॥

आक्रम्यमाणमभितस्तनीममकरादिभिः ।

सद्यो निमज्जति स्नात्वा भाराक्रान्तेव मङ्गिनी ॥४०२॥

निममज्ज द्विकः सौ ऽपि पयोराशौ निराश्रयः ।

प्राणैश्च मुमुचे मद्यी जलासावभयादिव ॥४०३॥

ततो निपन्नवन्द्येभमन्निभा हि पुरन्ध्रयः ।

मंसारः सागरप्रायः पुरुषो वायसेवमः ॥४०४॥

धुन्नासु रागवान्दक्षिकलेवरनिभास्तथे ।

नाहं काक इवामुन्निग्नंक्ष्यामि भवसागरे ॥४०५॥

6. अथ प्रोवाच पद्मय्यीरग्राद्याथ धमुत्सृजन् ।

मं वागर इवात्यन्तमनुतापमवाप्सामि ॥४०६॥

तथा ह्यटव्यामेकस्यामन्योन्यमनुरागिणौ ।
 वानरो वानरी चास्तां सदा विरहवर्जितौ ॥४०७॥
 युगपद्भुजाते तौ मिथो वेलाधराविव ।
 युगपच्चारुहृदतुः स्वर्धमानाविव द्रुपु ॥४०८॥
 एकरज्ज्वाहृष्टाविव युगपच्च दधातुतुः ।
 युगपच्चक्रतुः सर्वमेकचिन्ताविवानिशम् ॥४०९॥ युग्मम् ॥
 रेसाते आकृवीतीरवानीरे तौ परेद्यवि ।
 स्रवमानः स्रवज्ज्वाहृष्टाविवोऽपतद्भुवि ॥४१०॥
 अभात्रान्तस्य तीर्थस्य जणादपि स वानरः ।
 मर्त्याऽमरकुसाराभोऽभवद्विद्यावत्सादिव ॥४११॥
 वानरी वातरं तं तु हृष्टा प्राप्तं नुरूपताम् ।
 स्त्रीरूपेष्वुर्जहौ प्राणान्वानरस्यैव वर्त्मना ॥४१२॥
 ततश्च वानरी नारी द्रागभृदमरीनिभा ।
 नवीभूतेन च प्रेम्णा तं नरं परिमल्लजे ॥४१३॥
 विलसतुश्च प्राग्जन्मवानराविव तौ नरौ ।
 अविप्रयुक्तावनिशं निशाचन्द्रमसाविव ॥४१४॥
 वानरो यो नरीभूतो नारीं प्रेवाच योऽन्यदा ।
 आवां देवीभवावोऽद्य मर्त्योऽभूतौ यथा पुरा ॥४१५॥
 मार्धूसे प्रिय पर्याप्तममन्तोषेण भयसा ।
 मनुष्यरूपावेवावां विषयानुपभुञ्जहे ॥४१६॥

410. a A B लीरे। 411 b D हृष्टादपि। 415 d C पुरे।

416 d Mes. 'भुञ्जहे'।

देवतेनांस्तु देवतादधिकं ज्ञावयोः सुखम् ।
 नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ चद्रमावहे ॥४१७॥
 तथैवं वार्यमाणो ऽपि स वानरवरो नरः ।
 वानीरादुषकैर्झर्ष्यां ददौ तत्रैव पूर्ववत् ॥४१८॥
 तत्र तिर्यङ्मूर्त्योर्भूतो देवीभूतश्च मानवः ।
 तीर्थप्रभावान्तादृशौ स्यातां सत्पततः पुनः ॥४१९॥
 इति तत्रैव हि तीर्थे स झर्ष्यां दत्तवानपि ।
 प्राग्जन्मवानरत्वेन वानरः पुनरप्यभूत् ॥४२०॥
 राकानिशाकरमुखीं कम्बुकण्ठीमुदसनीम् ।
 तनूदरीं वरारोह्यां यज्ञोपमकरकमाम् ॥४२१॥
 गङ्गामृच्छततिलकां सतामंयतकुन्तलाम् ।
 अरण्यान्नेतकोर्णभां तालिकादलकुण्डलाम् ॥४२२॥
 कण्ठस्थनलिनीगलहारं हरिणचतुषीम् ।
 तामीषाञ्चक्रिरे ऽन्येषुर्भ्रमन्तो राजपुरुषाः ॥४२३॥
 ॥ विभिर्विशेषकम् ॥
 राज्ञे धर्मपथामासुस्तानुपादाय ते नराः ।
 यद्यदस्लामिकं तत्तत्सर्वं भवति राजघात् ॥४२४॥
 राज्ञा दिव्याहनिशुके सान्तःपुरश्चिरोमणिः ।
 सत्सुखी सत्पणवत्या आहतेरतिथयः सन्तु ॥४२५॥
 वानरः सौ ऽपि जगद्दे केष्यत्तत्रागतैर्नरैः ।
 मायं विविधभङ्गीकं पुष्यवर्षिचितय तैः ॥४२६॥

ते गटायान्यदा जम्बू राजसूयैव सन्निधौ ।
 वानरं मर्तयन्तस्तं चक्रुः प्रेक्षणीयकम् ॥४२७॥
 श्रोतृदीदानरो राज्ञो ऽधामने प्रेक्ष्य तां प्रियाम् ।
 शत्रुपातैः सान्निभाभिर्य प्रकटयन्निव ॥४२८॥
 राजसूये यो यथा कालः कपे सेवस्व तं तथा ।
 मा वञ्चुलपरिभ्रष्टः माम्प्रतं पतनं कार ॥४२९॥
 तस्मात्त्वमपि सम्प्राप्तमुष्णैषधिकं सुखम् ।

पद्यात्तापपरः पद्यान्मा मृः स इव वानरः ॥४३०॥

7. जम्बूनामा जगादैवं पद्मश्रीरपि न द्वाहम् ।
 विषयेष्वग्निं दृषितो यथां द्वाङ्गारकारकः ॥४३१॥
 तथा हि क्वचिद्द्वाङ्गारकारको ऽगाम्महाटवीम् ।
 अद्वाङ्गारान्कर्तुमुष्णैर्ता पातुमात्तयद्दक्रः ॥४३२॥
 कुर्वन्नाद्वाङ्गारिको ऽद्वाङ्गारयोऽग्नितापेन भूयसा ।
 तथा तपनतापेन तप्तो ऽश्रान्तद्वयोऽभवत् ॥४३३॥
 वराकौ वर्षासेकेन पानेन च मुहुर्मुहुः ।
 स वन्यो वारण इव वारि सर्वं न्यतिष्ठिपत् ॥४३४॥
 जलेन निखिलेनापि तस्य द्वाङ्गारकारिणः ।
 दृषाम्नितैलवन्तैव प्रशशाम भनागपि ॥४३५॥
 निपाने जलपानाय चचासाद्वाङ्गारकारकः ।
 यावत्तावत्तृपान्धो ऽर्धमार्गे ऽपि निपपात सः ॥४३६॥

स पितृन्दैवयोगाच्च कस्याप्यध्वतरोरधः ।

पपातामृतवायामच्छायायां शैत्यमातरि ॥४३७॥

तरोस्तले शीतलया ह्यथया प्यायितः स तु ।

उपलेभे मनाग्निद्रां सुखवारितरङ्गिणीम् ॥४३८॥

वापीकूपतडागादीन्स्त्रग्ने सर्वाञ्जलाभयाम् ।

मम्वप्रयुक्ताग्नेयेपुरिव शोषयति स्र सः ॥४३९॥

तथाप्यविच्छिन्नदयो दैन्यभाक्च उदन्यया ।

भ्रमन्नेकं जरत्कूपं यद्विलाभसमैतत् ॥४४०॥

तन्मलं पुलुकैलातुमग्नौ जिह्वया लिहन् ।

दाहज्वरीव नादप्यत्तथापि स कथंवन ॥४४१॥

तन्मौघो ऽङ्गारहनुष्यो वाण्यादिजम्बुभिर्भाः ।

निदग्ध्यन्तरादीनां भोगाः प्रियतमे खनु ॥४४२॥

स्वर्गादिमौख्यैरपि यो जीवकृत्रिमियाय ॥

मनुष्यैर्भोगैः स कथं द्रप्येत्तन्नापहं कथाः ॥४४३॥

उवाच पद्मसेनाथ परिणामः प्रतीरिणाम् ।

ममाधीनस्ततो भुङ्क्षु भोगान्नुक्त्यान्यया कृतम् ॥४४४॥

वरवः सन्नि वृष्टाभ्याः प्रवर्तकनिवर्तकाः ।

भूपुरः पण्डितायाय गोमायोय कथा यथा ॥४४५॥

8. तथा हि मगरे राजदृष्टे ऽभ्युत्थनकारकः ।

देवदत्तोऽभिधानेन देवदित्यय मग्नयः ॥४४६॥

437 a A B C पितृन्दैव, D पितृन्, A corr. in विद्यं, C in पितृन् ।

c D वाण्यान्, A C वाण्यान्, d A नावति । 444 d C भोगान्नुक्ता D भोगान्नुक्ता । 445 d D पद्मसेनायाय, c D भूपुरं ।

गृहिणी दुर्गिला माम देवदिस्यस्य चामवत् ।

एका हेकासु धौरेयी सौभाग्यस्य महानिधिः ॥४४७॥

जगाम सान्यदा नद्यां जलमञ्जनहेतवे ।

सोभयन्ती मनो यूनां कटाक्षैर्मन्मथेषुभिः ॥४४८॥

सर्वाङ्गहेमाभरणा भान्ती वासोभिश्चक्षुषैः ।

नदीतीरमलक्षके सा मूर्त्तैवाम्बुदेवता ॥४४९॥

दुर्गभूमिं स्मरत्येव दर्शयन्ती स्तनदयम् ।

अनेहत्तारयामास सा कञ्चुकमुदस्तनी ॥४५०॥

कञ्चुकं चोत्तरीयं च वयस्यायाः समर्प्य तु ।

तन्वङ्गी तिरयामास संध्यानार्धेन सा कुक्षौ ॥४५१॥

विदग्धास्त्रीजनालापैर्दग्धा जीवितमन्मथा ।

मन्दं मन्दं मरालीव तीरास्तीरं विवेश सा ॥४५२॥

तरङ्गहसौहृत्सिन्धैर्दूरादपि तरङ्गिणी ।

तामाक्षिलिङ्ग सर्वाङ्गं चिराहृष्टां मञ्जीमिव ॥४५३॥

चक्षुषारङ्गनयना सा चिक्रीडिपुरभसा ।

नौरिवारिचदण्डाभ्यां पाणिभ्यां वार्यदारयत् ॥४५४॥

तस्याः खान्द्याश्चिरं वारि विकिरन्त्याः कुद्वहसात् ।

शुशुभान्ते चलो पाणी नृत्यदम्बोजविभ्रमौ ॥४५५॥

स्रष्टैकवस्त्रा विश्वस्तुकेषा धौतरदण्डदा ।

रतोत्थितेव सालत्ति जलक्रीडापरायणा ॥४५६॥

तां क्रीडन्तीं नदीमध्ये वार्धिमध्ये सुरीमिव ।
 इदं नागरयुवा दुःशीलः को ऽपि पर्यटन् ॥४५७॥
 तां जलक्षिप्तसूक्ष्मैकवमनाच्छादितामपि ।
 सुव्यक्तमर्वावयवां दृष्ट्वा सोभात्पपाठ सः ॥४५८॥
 सुस्नातं ते नदीं पृच्छत्यमौ पृच्छन्ति चांघ्रिपाः ।
 पृच्छान्यहं च तत्पादपद्मयोर्निपतन्नपि ॥४५९॥
 सायपाठीत्सस्ति नद्यै चिरं नन्दन्तु चांघ्रिपाः ।
 सुस्नातपृच्छकानां च करिष्यामि समौहितम् ॥४६०॥
 मनोरथलतोद्भेदे सुधासेकोपमं वचः ।
 तस्याः श्रुत्वा तथैवास्याद्रुद्धो राजाश्रयेव सः ॥४६१॥
 चिन्तयंश्च केयमिति च एकश्च तरोरधः ।
 ददर्शौघैर्मुखान्बालान्फलपाताभिकाङ्क्षिणः ॥४६२॥
 ततश्च न युवा लोष्टैर्ललासाः प्रताडयन् ।
 फलानि पातयामास चटच्चटिति भृत्ये ॥४६३॥
 यथेष्टं तत्फलप्राप्तिदृष्टान्प्रच्छ सो ऽर्भकान् ।
 नद्यां मञ्जनलत्केयं नारी कास्या निकेतनम् ॥४६४॥
 ते ऽर्भकाः कथयामासुर्देवदत्ताभिधस्य भोः ।
 श्रुत्वा स्वर्पटत इयमितयासा निकेतनम् ॥४६५॥
 दुर्गितापि युवानं तं ध्यायन्त्येकेन चेतसा ।
 विहाय मञ्जनक्रीडां सद्यः स्वसदनं ययौ ॥४६६॥

कस्यां रात्रौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।

आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरर्ध्निशम् ॥४६७॥

वियोगार्त्ता युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।

चक्रवाकाविव चिरमनुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥

स युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुक्षदेवताम् ।

भोजनादिभिगराथार्थयाज्ञके परैद्यवि ॥४६९॥

देवदत्तपुपायास्य मम चान्योन्यरक्तयोः ।

साक्षान्नियतिदेवीव शीघ्रं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥

स्वयं दूतीभूय पुरा सा सुभ्रूभाषिता भया ।

सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥

प्रतिपद्य करोमीति सद्यः सा तापसी धयौ ।

सदनं देवदत्तस्य भित्तादग्नेन धीमती ॥४७२॥

स्यात्सीतलकदानेन व्याघ्रतां स्वर्णकदधूम् ।

सा परिमार्जिकाद्राक्षीन्मङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥

मन्मुखेन रिरंसुस्त्वां युवैको मूर्तमन्मथः ।

प्रार्थन्नास्ति विशालाक्षि मा विलक्षीकथाः स्म माम् ॥४७४॥

रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यगुणैरपि ।

आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय यौवनम् ॥४७५॥

नद्यां खान्तीं यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्तां स तदाद्यपि ।

तद्गुणोद्गानवातृलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

473 a B जलक । 474 b MSS भूर्ति । 476 a A तथादा for यदा,
c A नतेभ्यो for वातृलो ।

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमतौ ।
 तां परित्राजिकामेवं कद्वचरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
 किं मुण्डे पीतशृण्डामि यदेवमभिभाषसे ।
 कुलीनेष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
 आस्त्यजासहस्रोरयं भव लुब्धदर्शना ।
 दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥ ४७९ ॥
 निर्भर्त्तिनाया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
 सौधभित्ताविव ददौ मयीमलिनहस्तकम् ॥ ४८० ॥
 तदाश्रयमजानाना विलत्ता सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशीलपुरुषं परुषावरैः ॥ ४८१ ॥
 आस्त्वमेवं नृपावादीयन्मय्येषानुरागिणी ।
 सां ह्यखर्वमतीगवां शूनीमिव ततर्ज माम् ॥ ४८२ ॥
 नम दूतं मुधा मुग्ध तत्राभून्कुलयोपिति ।
 भित्तौ हि चिचरचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
 मयीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तया कुपितया पृष्ठे वाहतास्त्रि चपेटया ॥ ४८४ ॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकञ्जसम्यामकाङ्क्षितम् ।
 धूर्तप्रधाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापमी ॥ ४८५ ॥
 स दधौ लुण्णपद्म्यां सा महेतमदाद् भुवम् ।
 पद्माङ्गुलिर्मयीहस्तः पृष्ठेऽप्या यददीयत ॥ ४८६ ॥

178 d A •भाषयः A । 479 b A जम्, B स्त्रम् । 482 d A C मयी-
 मया, A C तर्जयन्त्या । 483 d D corr. चरस्यापि चिचरते ।

कस्यां राधौ दिने कस्मिन्क प्रदेशे क वा क्षणे ।
 आवां मिलिष्याव इति तौ दध्यतुरर्चनिशम् ॥४६७॥
 वियोगार्त्ता युवानौ तौ मिथःसङ्गमकाङ्क्षिणौ ।
 चक्रवाकाविव चिरममुरक्तावतिष्ठताम् ॥४६८॥
 ॥ युवा तापसीमेकां पुंश्चलीकुलदेवताम् ।
 भोजनादिभिगराधार्यथाशक्ते परेद्यवि ॥४६९॥
 देवदत्तमुपायाय मम चान्योन्यरक्तयोः ।
 साक्षान्नियतिदेवीव जीघं घटय सङ्गमम् ॥४७०॥
 स्वयं दूतौभूय पुरा सा सुभ्रूभाषिता मया ।
 सङ्गमं मे प्रपन्नास्ति सुकरं तव सम्प्रति ॥४७१॥
 प्रतिपद्य करोमीति वद्यः सा तापसी ययौ ।
 सदनं देवदत्तस्य भिक्षादग्नेन धीमती ॥४७२॥
 म्यालीतलकदानेन व्यावृत्तां स्वर्णहृदधूमम् ।
 सा परित्राजिकाद्राक्षीम्नङ्गु तामित्युवाच च ॥४७३॥
 मन्मुखेन रिरंस्रवां धुर्वैको मूर्तमग्रायः ।
 प्रार्थन्नस्ति विशालाक्षि मा विलचीकृथाः स्म माम् ॥४७४॥
 रूपेण वयसा बुद्ध्या वैदग्ध्यान्यशुणैरपि ।
 आत्मानुरूपमासाद्य तं कृतार्थय धौवनम् ॥४७५॥
 नद्यां स्वान्तीं यदा भद्रे ऽद्राक्षीत्त्वां स तदाद्यपि ।
 तद्गुणोद्गानवातूलो ऽन्यस्त्रीनामापि वेत्ति न ॥४७६॥

473 a ॥ जलक । 474 b MSS भूर्ति । 476 a A तथादा for यदा,
 ॥ A चतेभ्या for वापूले ।

गोप्तुं हृदयभावं स्वं दुर्गिलापि हि धीमतौ ।
 तां परिप्राजिकामेवं कट्वत्तरमतर्जयत् ॥ ४७७ ॥
 किं सुष्ठे पीतगुण्डासि यदेवमभिभाषसे ।
 कुलीनेष्वकुलीनाहं किमनर्हेऽसि कुट्टिनी ॥ ४७८ ॥
 आस्त्यजास्रहृशोरघं भव लुब्धददर्शना ।
 दर्शनेनापि ते पापं भाषणेन तु का कथा ॥ ४७९ ॥
 निर्भस्मिताया गच्छन्त्यास्तस्याः पृष्ठे तु दुर्गिला ।
 सौधभित्ताविव ददौ मयीमलिनहस्तकम् ॥ ४८० ॥
 तदाश्रयमजानाना विलत्ता सा तपस्विनी ।
 गत्वा तमूचे दुःशीलपुरुषं पर्याचरः ॥ ४८१ ॥
 आस्त्यमेवं मृषावादीर्यन्मथेषानुरागिणी ।
 सा ह्यर्धमतीगवां गुनीमिव ततर्ज माम् ॥ ४८२ ॥
 मम दूत्यं सुधा मुग्ध तनाभूत्कुलयोपिति ।
 भित्ती हि चित्ररचना चतुरस्यापि जृम्भते ॥ ४८३ ॥
 मयीमलिनहस्तेन गृहकर्मविहस्तया ।
 तया कुपितया पृष्ठे चाहतासि चपेटया ॥ ४८४ ॥
 इत्युक्त्वा दुर्गिलादत्तकञ्जलम्याभकादितम् ।
 धूर्तप्रधाय पृष्ठं स्वं दर्शयामास तापसी ॥ ४८५ ॥
 स दधौ क्षणपक्ष्म्यां सा मङ्केतमदाद् भुवम् ।
 पश्चाद्भुलिर्मपीहताः पृष्ठेऽस्या यददीयत ॥ ४८६ ॥

वैदग्धी काप्यहो नस्या या मे सङ्केतवासरम् ।
 आख्याति स्नानया भङ्गा समान्यसिद्धि हे मनः ॥४८७॥
 सङ्केतस्थानमाचख्यौ न सा केनापि हेतुना ।
 अहो तत्सङ्गमसुखान्तरायो ऽद्यापि विद्यते ॥४८८॥
 पुनश्च तापसीमूचे न जानासि तदाश्रयम् ।
 अमुरक्तैव मयि सा भूयोऽपि प्रार्थयस्व ताम् ॥४८९॥
 सर्वथा मा कथा मातर्निर्वेदं मत्प्रयोजने ।
 भूयोऽपि गच्छ निर्वेदः श्रीवत्सेर्मूलमादिमम् ॥४९०॥
 साप्युचे तव मामापि कुलीना सद्यते न सा ।
 स्थले जलारोपणवदुष्करं ते समीहितम् ॥४९१॥
 त्वदर्घ्यसिद्धौ सन्देहो मिःसन्देहं तु भर्त्सनम् ।
 अविलम्बेन यास्यामि सुक्कानाशां तथापि हि ॥४९२॥
 इत्युक्त्वा त्वरितं गत्वा तापसी स्पर्शक्षदधुम् ।
 भूयो ऽप्युवाच वचनैरमृतद्रवसोदरैः ॥४९३॥
 आत्मानुरूपं रूपेण तं युवानं रमस्व हे ।
 गृहाण यौवनफलं यौवनस्योचितं ह्यदः ॥४९४॥
 दुर्गिला भर्त्सनापूर्वं गले धत्वा रूपेव ताम् ।
 अशोकवनिकाप्रत्यग्दारेण निरसारयत् ॥४९५॥
 मुष्हापि ह्रीवशाकृष्टनीरङ्गीगोपितानना ।
 द्रुतं गत्वा तस्य पुंसः कथयामास खेदभाक् ॥४९६॥

भस्मितास्मि तथा प्राग्दधीवायां विष्टता ततः ।
 पश्चाद्द्वाराशोकवनान्तरान्निस्सारितास्मि च ॥४९७॥
 दधौ च धीमान्म पुमानशोकवनिकान्तरे ।
 आगच्छेरिति सङ्केतो नूनं दत्तस्तथा मम ॥४९८॥
 ऊचे च तां भगवति न्यक्कारो ऽयं तथा छतः ।
 सोढयो मे सा हि दुष्टा वाच्या नातः परं न्वया ॥४९९॥
 ततश्च स युवा कृष्णपञ्चम्यां रजनीमुखे ।
 जगाम पश्चिमद्वारेणाशोकवनिकान्तरे ॥५००॥
 सेतुं ऽद्राक्षीद्वर्त्म पश्यन्तीं तां दूरादपि सापि तम् ।
 तथोरस्रकलितस्यारामेलको ऽभूद्विवाहवत् ॥५०१॥
 प्रसारयन्तौ नयने हवं बाह्य परस्परम् ।
 रोमाञ्चोऽफुल्लमवाङ्गावुभौ तावभ्यधावताम् ॥५०२॥
 तावघे ऽप्येकमनसौ तदा त्वेकीभवत्तनू ।
 सख्यजाते दृढतरं समुद्रसरिताविव ॥५०३॥
 वार्त्ताभिः प्रेमगर्भाभौ रतैर्नवमवैरपि ।
 सम्भोगद्वन्द्वमग्नौ तौ दियामीमतिनिन्यतुः ॥५०४॥
 ततो रतायासवतोर्भुजगण्डोपधानयोः ।
 सद्यकाम तयोर्निद्रा नेवाभ्योजविभावरी ॥५०५॥
 इतश्च देवदत्तो ऽपि कायचिन्तार्थमुत्थितः ।
 जगामाशोकवनिकां तौ शयानौ ददर्श च ॥५०६॥

अचिन्तयच्च धिगियं सुषा पापौयसी मम ।

परपुंसा सह रतश्रान्ता स्वपिति निर्भरम् ॥५०७॥

जार एवायमिति च निश्चेतुं स्वविरः स तु ।

गृहे गत्वा सुतं सुप्तं दृष्ट्वा गत्वेत्यचिन्तयत् ॥५०८॥

आकर्षाम्यहमेतस्याः शनकैः पादनूपुरम् ।

यथा प्रत्येति मे स्रुतुः कथितामसतीमिमाम् ॥५०९॥

इति दक्षुरिवाकृत्य सद्यस्त्यादनूपुरम् ।

देवदत्तो ऽविशदेग्न पुनस्तेनैव वर्त्मना ॥५१०॥

नूपुराकर्षणेनाग्न प्रायुद्ध स्पर्णकदधूः ।

प्रायः सभयसुप्तानां निद्राप्यत्पा भयादिव ॥५११॥

ज्ञात्वा च सापि श्वशुरेणाकृतं पादनूपुरम् ।

उत्थाप्य जारपुरुषं वभाषे भीविसंश्रुता ॥५१२॥

प्रयाहि शीघ्रं दृष्टौ स्त्रः श्वशुरेण दुरात्मना ।

साहाय्याय धतेथास्त्वं ममानर्थे समागते ॥५१३॥

आमेत्युक्त्वा र्धसंवीतसंस्थानः स भयाद्ययौ ।

पुंश्चल्यपि द्रुतं गत्वा पार्श्वे पत्युरग्रेत सा ॥५१४॥

दृष्टत्वं नाटयन्ती सा धीमतीनां धुरन्धरा ।

पतिं प्रबोधयामास गाढालिङ्गनपूर्वकम् ॥५१५॥

उवाच चार्थपुत्रेह घर्मे मामतिबाधते ।

तदेक्ष्यशोकवनिकामनिलालोलपल्लवाम् ॥५१६॥

उत्थाय देवदिन्नोऽपि स्त्रीप्रधानः स आर्जवात् ।
 जगामाशोकवनिर्कां तथा ग्रीवाविलग्नया ॥५१७॥
 तत्रैव गत्वा साशेत पतिमालिङ्ग्य निर्भरम् ।
 सजारा यत्र शयिता यश्शूरेण निरीक्षिता ॥५१८॥
 तच्चापि तत्पतिर्निद्रां प्रपेदे सरलाश्रयः ।
 निद्रा ह्यनुद्रमनसां प्रायेण सुलभैव हि ॥५१९॥
 नटीव गोपिताकारा सा धूर्तायावदत्पतिम् ।
 तत्कुले कोऽयमाचारो यो वक्तुमपि नेय्यते ॥५२०॥
 त्वामालिङ्ग्य प्रसुप्ताया निरावरणवक्षसः ।
 जयाह तातो मे पादादस्मादाक्षय्यं नूपुरम् ॥५२१॥
 न युज्यते वधूः स्प्रुष्टुं पूज्यानामन्यदापि हि ।
 किं पुनः पतिसहिताः शयिता रतवेगानि ॥५२२॥
 जगद् देवदिन्नोऽपि प्रातः पितरमौदृशम् ।
 सोपालम्भं भणित्वा पश्यन्त्यास्ते मनस्विनि ॥५२३॥
 सोचेऽधुनैव तातं त्वं संवादयितुमर्हसि ।
 प्रातर्ममन्यपुंसा हि शयितां कथयिष्यति ॥५२४॥
 सोऽवोचन्मम मुपस्थाहार्पणं नूपुरमित्यहम् ।
 तातमालिष्य वक्ष्यामि तत्र पत्नेऽस्मि निश्चितम् ॥५२५॥
 प्रभातेऽपि तथा वाच्यं वक्षीदानीं यथा प्रिय ।
 इति तं कारयामास सा धूर्ता शपथान्वहन् ॥५२६॥

517 b A सो प्रधानः । 518 a A मेवे । 522 a C वधू, D वधू C २८००
 चयिता । 524 a A adds हि after अधुनैव । 525 b D मित्यहम् ।

प्रभाते देवदित्रो ऽपि कुपितः पितरं निजम् ।
 जगद किमकार्षीस्त्वं वध्वा नूपुरकर्षणम् ॥५२७॥
 स्यविरो व्याहरदत्त दुःशीला हि वधूरियम् ।
 दृष्टान्यपुंसा श्रयिता मयाशोकवने निशि ॥५२८॥
 दुःशीलेयमिति दृढप्रत्ययोत्पादनाय ते ।
 वध्वाः पादात्समाकृत्य गृहीतं नूपुरं मया ॥५२९॥
 पुत्रो ऽवददष्टं सुप्तस्तदाभून्नापरः पुमान् ।
 निर्लज्जेन त्वया तात लज्जितो ऽस्मि किमीदृशम् ॥५३०॥
 अर्थतां नूपुरं वध्वा मा तातस्त्वं विगोपय ।
 मयि सुप्ते तदाकृतं प्रकृष्टा खल्वियं सती ॥५३१॥
 स्यविरोऽवोचदाकृतं यदास्या नूपुरं मया ।
 उपेत्य वीक्षितो ऽसि त्वं तदा हि श्रयितो गृहे ॥५३२॥
 दुर्गिलोवाच न सहे दोषारोपणमात्मनः ।
 तातं प्रत्याययिष्यामि कृत्वा दैवीमपि क्रियाम् ॥५३३॥
 कुलीनायाः कलङ्को मे वाङ्मात्रमपि क्षीदृशम् ।
 न शोभते मणिविन्दुरपि धौतसितांशुके ॥५३४॥
 इह शोभनयत्तस्य जहान्तर्निस्सुराम्यहम् ।
 तज्जह्योर्हि मध्येन नाशुद्धो यातुमौश्वरः ॥५३५॥
 पिचाय सविकल्पेन निर्विकल्पेन सुनुना ।
 प्रतिज्ञा प्रतिपेदे सा तस्या धार्ष्ट्यमहानिधेः ॥५३६॥

खात्वा धौतांशुकधरा धूपपुष्पोपहारयत् ।

सा सर्ववन्धुप्रत्यक्षं यत्नं पूजयितुं ययौ ॥५३७॥

तस्या यत्नं पूजयन्त्या जारः सङ्केतितः स तु ।

अलगद्गृहिलीभूय कण्डदेशे कवर्गवत् ॥५३८॥

अपास्यत गले धृत्वा जनैर्गृहिल इत्यसौ ।

पुनः खात्वा च सा यत्नमर्चित्वैवं व्यजिज्ञपत् ॥५३९॥

कदापि हि मयास्पर्शं पुमान्मन्यः पतिं विना ।

गृहिलो ऽयं तु मत्कण्ठे लग्नः प्रत्यक्षमेव च ॥५४०॥

पत्युन्मत्तदयाम्बान्यो लग्नयेन्मत्तनौ पुमान् ।

तदा मे शृङ्खितो भूयाः सत्याः सत्यप्रियो ऽसि हि ॥५४१॥

यसो ऽपि यावदाविष्टः किं करोमीति चिन्तया ।

तावत्तज्जह्योरन्नास्वरितं निर्जगाम सा ॥५४२॥

शृङ्खल शृङ्खलेति तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।

पुष्पदाम गले तस्या राजाध्यक्षा निषिद्धिपुः ॥५४३॥

याद्यमानेन त्वर्येण दृष्टैर्वन्धुजनैर्यता ।

स्त्रीकृता देवदिग्मेन सा ययौ श्वशुरौकसि ॥५४४॥

नूपुराकर्षणोद्धूतं कलङ्कमुदतारयत् ।

इति सा तत्प्रभृत्युत्थे जनैर्नूपुरपण्डिता ॥५४५॥

वध्वा युद्धा पराभूतो देवदत्तस्तदाद्यपि ।

चिन्तया नष्टनिद्रोऽभूदारिवद्भू इव दिपः ॥५४६॥

तं योगिनमिवानिद्रं ज्ञात्वा च पृथिवीपतिः ।
 वृत्तिं यथार्थितां दत्त्वा चक्रे शृङ्खलान्तरचक्रम् ॥५४७॥
 एका राज्ञी कचिद्रात्रौ तमन्तःपुररचकम् ।
 शैते नो वेति विज्ञातुं निरैचिष्ट पुनः पुनः ॥५४८॥
 सो ऽचिन्तयच्च किमपि कारणं ज्ञायते न हि ।
 उत्थाय भूयो भूयो ऽपि मामेषा यन्निरीक्षते ॥५४९॥
 सुप्ते च नयि किं कुर्यादिति ज्ञातुं स यामिकः ।
 अलीकनिद्रया शिखरे सा तु भूयो ऽपि निर्ययौ ॥५५०॥
 सापि निर्भरमुपतं ज्ञात्वा हृष्टिमुपेयुषौ ।
 गवाक्षमिमुखं गन्तुमारेभे चौरवच्छमैः ॥५५१॥
 गवाक्षस्य हि तस्याधो बद्धो ऽभद्राजवक्षसः ।
 कुञ्जरो निर्जरगजानुजम्भेव सदामदः ॥५५२॥
 सा तस्य हस्तिनो मेण्डे नित्यरक्ता गवाक्षनः ।
 सञ्चारिदारुफलकमपमार्थं वहिर्ययौ ॥५५३॥
 तामादाय करेणभो नित्याभ्यामात्मुगिचिनः ।
 मुमोच भूमौ तां दृष्ट्वाधोरणः स सुकोप च ॥५५४॥
 अतिकाले किमायामीरित्युक्ता दारुणेक्षणः ।
 हस्तिदृष्ट्तुलया राज्ञीं दामीमिव जघान नाम् ॥५५५॥
 सोवाच मा माडय मामघान्तःपुररचकः ।
 राज्ञा मुक्तो नवः को ऽपि जागरूको ऽरुणस्य माम् ॥५५६॥

निद्राहिद्रं कथमपि प्राप्य तस्य चिरादहम् ।
 आगताम्नीति विज्ञाय मा कोपीर्मयि सुन्दर ॥५५७॥
 इत्थं च कोधितो हस्तिपकः कोपं विहाय सः ।
 रमते स्म निराशङ्कस्तथा सह यथारुचि ॥५५८॥
 रात्रेस्तु पश्चिमे भागे सा साहसमहानिधिः ।
 हस्तिना हस्तमारोणोदक्षिता स्वाग्रयं ययौ ॥५५९॥
 दधौ च स्वर्णकारो ऽपि चरितं घोषितामहे ।
 अश्वानां सुहृत्कारावमिव को चेत्तुमीश्वरः ॥५६०॥
 अहे असूर्यम्पश्यानामपि यद्राजयोषिताम् ।
 शीलभङ्गो भवत्येवमन्यनारीषु का कथा ॥५६१॥
 पानीयाहरणाद्यर्थं सामान्यमृदयोषिताम् ।
 नगरे सञ्चरन्तीनां शीलपाणं कियच्चिरम् ॥५६२॥
 इति युषाया दौःशील्यामर्षचिन्तां विहाय सः ।
 सुखाप दन्तर्ण इवाधमर्णस्तत्र निर्भरम् ॥५६३॥
 प्रभाते ऽपि अजागार स्यविरः स्वर्णहन्त सः ।
 चेटाय कथयामासुस्तं तथाम्यं महीभुजे ॥५६४॥
 राजापि व्याजहारैवं भाव्यं केनापि हेतुना ।
 स यदा प्रतिमुञ्चेत तदा जेयो ऽस्मदन्तिके ॥५६५॥
 इत्यादिष्टा ययुसेटाः स्वर्णकारो ऽपि निर्भरम् ।
 निद्रामुखं मग्नराघं चिरादनुबभूव सः ॥५६६॥

सप्तरात्रावसाने च स प्रबोधमुपागतः ।

चेष्टैर्निन्द्ये पुरो राज्ञो राज्ञा चैवमदृच्छत ॥५६७॥

निद्रा कदापि ते नागादुर्भगस्येव कामिनी ।

तत्किं सुप्तः सप्तरात्रं को हेतुर्वृद्धभीक्ष्व ॥५६८॥

सो ऽपि तं रात्रिचक्षुषां राज्ञ्या हस्तिपकस्य च ।

हस्तिनस्य यथादृष्टं कथयामास भृभुजे ॥५६९॥

राज्ञा प्रसादं दत्त्वा स विद्युतः स्वगृहं ययौ ।

जीर्णदुःखः सुखं चास्याद्वैयं ह्येति जनो जनात् ॥५७०॥

तां च दुश्चारिणीं राज्ञीं परिज्ञातुमिलापतिः ।

कारयित्वा किलिञ्चेभं राज्ञीः सर्वाः समादिशत् ॥५७१॥

स्वप्नो दृष्टो मया यत्तत्किलिञ्चो ऽयं मतङ्गजः ।

आरोढ्यो विवस्त्राभिर्भवतीभिः पुरो मम ॥५७२॥

एकिरे च तथा राज्ञ्यो राज्ञः पश्यत एव ताः ।

राज्ञी सैका त्वदो ऽवादीदिभेम्यस्मात्मतङ्गजात् ॥५७३॥

तां लीलोत्पलनालेन मामर्षः प्राहरन्नुपः ।

मूर्खानाटितकं कृत्वा न्यपतत्स्यापि भृतले ॥५७४॥

नृपो ऽपि मुञ्चा निश्चिक्रे सैवेयं कुलपांमिनी ।

पापीयमी दुराचारा कथिता स्यविरेण या ॥५७५॥

निरूपयन्त्य तत्पृष्ठं गृह्णन्माघातदर्शनात् ।

नगाच्छेटनिकापूर्वं कृत्वा स्मितमदो वदत् ॥५७६॥

570 d A जीर्णदुःखे D जीर्णदुःखं 571 a A C नाच । 572 a D ममे, b A B त्वेवमं चोयं, d D भयभीतिः । 573 a B C भीमो, D sec. m. 575 a D पापिनी । 576 c A ०२मथा ।

क्रीडमीभेन मत्तेन किलिञ्जेभाद्विभेषि च ।

भेदसे षट्शलाघाताभूर्क्षुत्पलघाततः ॥५७७॥

प्रदीप्तकोपप्राग्मारो गत्वा वैभारपर्वते ।

राजापि तं हस्तिपकं हस्त्याकूटमजूहवन् ॥५७८॥

तद्वितीयां च तां राज्ञीमारोपयदिभामने ।

आधोरणाधमं चोद्यशासनस्तं ममादिशत् ॥५७९॥

विपमाद्रिप्रदेशाधिकूटं कृत्वा मतङ्गजम् ।

पानयेः पतता तेन युवयोरस्तु निग्रहः ॥५८०॥

आधोरणस्तं करिणमधिरोष्याद्रिमूर्धनि ।

चिपद्या धारयामासेत्विचित्रैकचरणं स्थिरम् ॥५८१॥

हाहाकुर्वञ्जनो ऽप्सूचे पशोराज्ञाविधायिनः ।

मारुतं करिरत्नस्य राजरत्न न युज्यते ॥५८२॥

अनाकर्णितकं कृत्वा पातयेत्येव वादिनि ।

भृपे द्विपं हस्तिपकः पद्भ्यां द्वाभ्यामधारयत् ॥५८३॥

हृष्टा न वध्यो हस्तीति पुनर्लोके प्रजल्पति ।

दृष्णीको ऽभ्रमृपो मेण्डो ऽप्येकाद्विम्यं गजं दधौ ॥५८४॥

मारुतं हस्तिरत्नस्य लोको द्रष्टुमनौत्थरः ।

हाहाकुर्वन्महीनाथं जगादोदक्षितैर्भुजैः ॥५८५॥

शेषवाहो ह्यभावव्यगजामङ्गाः सुशिचिनः ।

वितिवशम दुःप्रापो दक्षिणवर्तमद्ववत् ॥५८६॥

प्रभुस्त्वमपराधीनो यदिच्छसि करोषि तत् ।
 निरङ्कुशं स्वादयशस्त्वविवेकभवं तव ॥५८७॥
 कार्याकार्ये विचार्ये हि हे स्वामिन्स्वामिना स्वयम् ।
 स्वयं विचार्य तद्रूपं हस्तिरत्नं प्रणीद नः ॥५८८॥
 नृपो ऽप्यवोचदस्त्वेवं धूयं सर्वे ऽपि मङ्गिरा ।
 इमं हस्तिपकं हस्तिरक्षणाय भणन्तु भोः ॥५८९॥
 लोकाः प्रोचुः किमियतीं भूमिकां प्रापितं द्विपम् ।
 आधोरणधुरीणं त्वं निवर्तयितुमीशिषे ॥५९०॥
 स उवाच द्विपममुं चेमेणोत्तारयाम्यहम् ।
 ददात्यदो यद्यभयमावयोर्मेदिनीपतिः ॥५९१॥
 राजापि लोकैर्विज्ञप्तः प्रददावभयं तयोः ।
 शनैश्च हस्तिनं हस्तिपकस्तमुदतारयत् ॥५९२॥
 उत्तोर्णौ वारणस्कन्धाद्राशीहस्तिपकौ ॥ तौ ।
 पलायिषातां राज्ञोक्तौ महेशस्यज्यतामिति ॥५९३॥
 नश्यन्तौ प्रापतुस्तौ तु याममेकं दिनात्यये ।
 एकस्मिंश्च देवकुले शून्ये सुषुपतुर्युतौ ॥५९४॥
 अर्धरात्रभमये च यामादेकौ मलिम्लुचः ।
 मृष्टा तदारचकेभ्यस्तत्र देवकुले ऽविशत् ॥५९५॥
 तत्तु देवकुलं यामारचकैः पर्यवेक्ष्यत ।
 प्रातश्चौरं गृहीष्याम इति निर्णयवादिभिः ॥५९६॥

कराम्बां शोधयन्देवकुलं चैरो ऽपि सो ऽन्ववत् ।
 शनैस्तत्र ययौ यत्र शयानौ तौ बभूवतुः । ५८७॥
 निषादी न जजागार स्पृग्ग्रमानो ऽपि दस्युना ।
 आत्मसुप्तस्य निद्रा हि सज्यते वञ्चलेपवत् ॥ ५८८॥
 अपीपत्तत्करस्पृष्टा राजपत्नी त्वजागरीत् ।
 स्पर्शादप्यनुरक्ताभूत्तत्र को ऽमीत्युवाच च ॥ ५८९॥
 शनैस्तत्कथा सो ऽपि शनैश्च ऽस्मि तत्करः ।
 धावत्तारत्तकेध्वत्र प्राणचाणाय चाविग्रम् ॥ ६००॥
 सानुरागा च सा चैरमत्रवीदमतीमुवा ।
 रक्षामि तां न मन्देहो यदि मां सुभगेच्छसि ॥ ६०१॥
 चैरो ऽपि स्नाह कनकं मया प्राप्तं सुगन्धि च ।
 मम पत्नी भवसि यज्जीवितयं च रक्षसि ॥ ६०२॥
 परं पृच्छामि को नाम प्रकारो वरवर्णिनि ।
 येन मां रक्षसि ब्रूहि मामाश्रयय धीमति ॥ ६०३॥
 साणूचे सुभग यामपुरषेष्वागतेध्वहम् ।
 तां भर्तारं भणियामि सो ऽवादीदेवमस्त्विति ॥ ६०४॥
 प्रातश्च यामसुभटेः प्रविष्टैः शस्त्रपाणिभिः ।
 पृष्टास्तयो ऽपि कथार इति भूभङ्गभीषणैः ॥ ६०५॥
 ताभ्यामपुरुषान्भूतां मूर्तमादेव भावदत् ।
 उद्दिग्र चैरपुरुषं मम प्रेयागमाविति ॥ ६०६॥

कृताञ्जलिः पुनस्योचे भ्रातरो ऽस्मिन्सुरालये ।

आवां यामान्तरे यान्ताववात्स दिवसात्यये ॥६०७॥

यामीणास्ते ऽपि मभूय पर्यालोच्यैवमूचिरे ।

सम्भाव्यते न चौरस्य गृहे स्त्रीपात्रमीदृशम् ॥६०८॥

ब्राह्मणी वाणिजी राजपुत्री कापीतराम्नु वा ।

इयं पवित्रा मूर्त्यापि चौरौ नास्त्राः पतिर्भवेत् ॥६०९॥

विचित्रवस्त्रालङ्कारा लज्जीरिव वपुष्मती ।

इयं हि गृहिणी यस्य स किं चौर्येण जीवति ॥६१०॥

पारिशेष्यादयं चौर इति हस्तिपकस्य ते ।

दोषमारोप्य विदधुः सद्यः शृङ्गलाधिरोपणम् ॥६११॥

शृङ्गलाधिरोपितो मार्गे यं यं यान्तं ददर्श सः ।

तं तं प्रोवाच दीनं मां वारि पायय पायय ॥६१२॥

तं ॥ राजभयात्को ऽपि न पानीयमपाययत् ।

सर्वो ऽपि कुहते धर्ममात्मरक्षापुरःसरम् ॥६१३॥

आवको जिनदासाख्यस्तेन तेनाध्वना व्रजन् ।

दृष्ट्वा याचितश्चाभः सो ऽपि चैवमुवाच तम् ॥६१४॥

उदन्यां ते हरिष्यामि कुरुष्वेकं तु मदचः ।

घोषेर्नमो ऽर्हञ्च इति यावदार्यानयाम्यहम् ॥६१५॥

मेष्टो ऽपि तद्दोषयितुं प्रारेभे ऽभःपिपासया ।

आवको ऽस्थानयन्वीरं राजपुंसामनुज्ञया ॥६१६॥

आनीयमानं दृष्ट्वास्तु समाश्रयस्व निपाद्यपि ।

नमो ऽर्द्धज्ञ इति शृङ्गं पठन्प्राणैरमुच्यत ॥६१७॥

म त्वमंशुतशीलो ऽपि शीलितकामनिर्जरः ।

ममस्कारप्रभावेण बभूव व्यन्तरामरः ॥६१८॥

प्रतप्त्ये पुंश्चली सापि चैरेण मह वर्त्मनि ।

आमसाद् नदीमेकां वारिपूरेण दुस्तराम् ॥६१९॥

चैरेण ऽपि पुंश्चलीमूचे प्रिये त्वामेकवेलया ।

नोत्तारयितुमीशो ऽस्मि वस्त्राभरणभारिणीम् ॥६२०॥

वस्त्राभरणसम्भारं त्वं समारपय वर्णिनि ।

• तमादौ परतो नेय्ये ततस्त्वामपि लीलया ॥६२१॥

यावदायाम्यहं तावच्छरस्त्वमे तिरोभव ।

एकाकिन्यपि मा भैषीरेय्यामि न चिरेण हि ॥६२२॥

आरोप्य पृष्ठदेशे त्वां तरन्पोत इवाश्रमि ।

तटे परस्मिन्नेय्यामि मा भैषीः क्षुद्र मदधः ॥६२३॥

पुंश्चन्यपि तथा चक्रे शरस्त्वमे प्रविश्य च ।

वस्त्राभरणभृशो ऽपि पारं गत्वैत्यचिन्तयत् ॥६२४॥

भर्तारं मारयामास घेयं मय्यनुरागिणी ।

घणरागा जग्दिरेव विपदे स्यान्ममाप्यमी ॥६२५॥

इत्युपादाय तद्वस्त्राभरणानि न मस्करः ।

तां वस्त्रावन्धरः पश्यन्प्रयति स कुरङ्गवत् ॥६२६॥

करिणीयोद्धतकरा यथाजातेव नमिका ।

ऊचे तं यान्तमालोक्य मां विहाय प्रयासि किम् ॥६२७॥

चौरो ऽग्रवीदिवमनामेकां शरवणस्थिताम् ।

राक्षसीमिव दृष्ट्वा त्वां विभेस्येव कृतं त्वया ॥६२८॥

एवं वदन्नुग द्रवोद्गीनः सो ऽगाददर्शनम् ।

तत्रैव तस्यै त्वासित्वा धर्षणी पतिधर्षिणी । ६२९॥

स हस्तिपकजीवो ऽपि देवभयमुपेयिवान् ।

प्रयुक्तावधिरद्राक्षीन् तयास्यां तपस्विनीम् ॥६३०॥

सम्बुबोधयिपुस्तां तु प्राग्जन्मदृष्टेधिनीम् ।

मुखात्तर्मासपेशीकं गृगालं विचकार सः ॥६३१॥

इतश्च सरितस्तथास्तीरे नीरादक्षिःस्थितम् ।

मीनं भोक्तुमधाविष्ट मांसपेशीं विहाय सः ॥६३२॥

तदा मीनः पुनरपि प्रविवेश नदीजलम् ।

उपाददे तद्विकृतशकुन्या मांसपेश्यपि ॥६३३॥

नदीतीरे शरवणनिषणा सा तु नमिका ।

जगाद दुःखदीनापि जम्बुकं दृष्टकौतुका ॥६३४॥

मांसपेशीं परित्यज्य मीनमिच्छसि दुर्मते ।

भ्रष्टो मीनाच्च मांसाच्च किं जम्बुक निरीक्षसे ॥६३५॥

फेरुः स्नाहोढमर्तारं हिलोपपतिमिच्छसि ।

भ्रष्टा पत्युश्च जाराच्च नमिके किं निरीक्षसे ॥६३६॥

तच्छ्रुत्वा सुष्ठु विभ्यत्यास्तस्याः स व्यन्तरामरः ।
 महर्द्धिकं निजं रूपं दर्शयित्वैवमब्रवीत् ॥६३७॥
 पापमेवाकृताः पापे यद्यपि त्वं तथापि हि ।
 जिनधर्मे प्रपद्येथाः पापपङ्कजलज्वम् ॥६३८॥
 मुग्धे हस्तिपक्षः सो ऽहं यस्त्वया मृत्युमापितः ।
 जिनधर्मप्रभावाच्च देवीभूतो ऽस्मि पश्य माम् ॥६३९॥
 जिनधर्मे प्रपक्ष्ये ऽहमपीति कृतनिययाम् ।
 तां साध्वीसन्निधौ नीत्वा स प्रब्रज्यामजिगृहत् ॥६४०॥

तदस्मादृग्जगानर्हान्प्रवर्तकनिवर्तकान् ।

दृष्टान्तांस्त्वमगादृत्य भुञ्क्ष्व वैपयिकं सुखम् ॥६४१॥
 जगाद जम्बूनामापि विद्युन्मालीव खेचरः ।
 न ह्यस्मि रागग्रहिलक्षरितं तस्य तच्छृणु ॥६४२॥

७. अस्मीह भरतक्षेत्रे वैताक्ष्यो नाम पर्वतः ।

सम्पूक्तो भरतार्धाभ्यां पद्माभ्यामिव नीडजः ॥६४३॥

तत्र चास्मि पुरवरमुत्तरग्रेणिभूषणम् ।

गगनवज्रमिति युगदामतिवज्रभम् ॥६४४॥

द्वौ विद्याधरतरुणौ प्रीतिमन्तौ सौन्दरौ ।

तथाभूतां मेघरथो विद्युन्मालो च नामतः ॥६४५॥

मन्दयामासतुस्तौ च विद्यामाधनक्षेत्रे ।

यामो भृगोचराभ्यां विद्या तत्रैव मेव्यति ॥६४६॥

विद्यासिद्धौ विधिश्चायमतिनीचकुलोद्भवाम् ।
 कन्यां परिणयेदर्पावधि ब्रह्मा च पालयेत् ॥६४७॥
 ततो गुरुननुज्ञाप्य भरतार्धे ऽत्र दक्षिणे ।
 आजग्मतुर्दोवपि तौ वसन्तपुरपत्तनम् ॥६४८॥
 ततश्चण्डालवेष्टेण गत्वा चण्डालपाटकम् ।
 प्रषक्रमाते चण्डालाराधनं धीमहाधनौ ॥६४९॥
 आराधितास्तु मातङ्गाः प्रोचुरायातमच किम् ।
 आप्यातं चिरकालो ऽभ्युद्योरेह तिष्ठतोः ॥६५०॥
 सद्भावगोपनं कृत्वा कथयामासतुस्तौ ।
 क्षितिप्रतिष्ठान्नगरादागमावेह हे क्षिताः ॥६५१॥
 मातापित्रभिरावां हि कुटुम्बस्य वक्षिष्कृतौ ।
 इति रोषेण निर्यान्तौ भ्रमन्तौ चागताविह ॥६५२॥
 मातङ्गाः प्रोचिरे चास्मानाश्रित्यातिष्ठतं युवाम् ।
 युवाभ्यां तत्प्रयच्छामः स्त्री द्वे कन्ये यदोच्छ्रयः ॥६५३॥
 किं त्वन्मात्वन्यके पाणिगृहीत्यौ चेत्करिष्यथः ।
 अस्मज्जात्युचितं सर्वं तदनुष्ठास्यथो युवाम् ॥६५४॥
 तावण्युचतुरामेति मातङ्गैरपि कन्यके ।
 तयोः प्रदत्ते उदाहपूर्वकं काणदन्तुरे ॥६५५॥
 विद्युन्माली तु मातङ्गकन्यायामतिरागवान् ।
 अभूदपि कुरूपायां न विद्यामाधनं यथात् ॥६५६॥

क्रमेण गृहिणी विद्युन्मालिनो गर्भवत्यभूत् ।

पूर्णे च वत्सरे सिद्धविद्यो मेघरथो ऽभवत् ॥६५७॥

ततो मेघरथः प्रीत्या विद्युन्मालिनमब्रवीत् ।

हे भ्रातः सिद्धविद्याः क्षत्र्यण्डालकुलमुज्झताम् ॥६५८॥

पापीभवानो वैताढ्यविहारमुखमप्यदाम् ।

मातङ्गिणीं त्यज भाविन्यः खेचर्या नौ स्वयंवराः ॥६५९॥

विद्युन्मास्यपि तं सज्जावनमवदनो ऽवदत् ।

याहि विद्याढ्य वैताढ्यं कृतकृत्यो ऽसि सुव्रत ॥६६०॥

मया त्वधमसत्त्वेन भग्नो नियमपादपः ।

ततश्च मे तत्प्रभवं विद्यासिद्धिफलं कुतः ॥६६१॥

वराकीं त्यक्तुमर्हामि जातगर्भमिमां न हि ।

त्वया सविद्येनाविद्यो गच्छन्निहमेति चानघ ॥६६२॥

याहि साधितविद्यस्त्वं तुभ्यं स्वस्यस्त्वहं पुनः ।

असिद्धविद्यो बन्धूनां दर्शयामि कथं सुखम् ॥६६३॥

वञ्चितो ह्यात्मनैवात्मा प्रमत्तेन मयामुना ।

इदानीं साधयिष्यामि विद्यामुद्योगवानहम् ॥६६४॥

वर्षान्ते पुनरागच्छेर्विभ्राणो भ्रातरं यदि ।

तदा साधितविद्यो ऽहं यथा यामि त्वया सह ॥६६५॥

चण्डालीप्रेमपाशेन बद्धं तं नेतुमक्षमः ।

एकाक्यपि ययौ मेघरथो वैताढ्यपर्वतम् ॥६६६॥

आगतो ऽसि किमेकाकी क ते भ्रातेति बन्धुभिः ।
 पृष्टः स कथयामास विद्युन्मालिंकरां तथा ॥६६७॥
 कुरूपा तत्प्रिया भापि स्नेच्छी सुतमजीजनत् ।
 विद्यासिद्धिमिव प्राप्य विद्युन्माल्यमोदत ॥६६८॥
 स्नेच्छ्यामत्यन्तमासक्त्या पुत्रप्रेम्णा विशेषतः ।
 दुःस्वप्नवदिसत्कार स खेचरसुखं कुधीः ॥६६९॥
 सा विद्युन्मालिना सार्धं रममाणा यथासुखम् ।
 भूयो ऽप्यधारयद्गर्भं चण्डाली काणदन्तुरा ॥६७०॥
 इतश्च विद्यासम्पन्नस्तत्र मेघरथो ऽभ्यगात् ।
 वर्षमेकं कथमपि स्वभ्रातृविरहातुरः ॥६७१॥
 अहं हि स्वर्वधूकल्पविद्याधरवधूतः ।
 स काणदन्तुरस्नेच्छीगार्हस्थ्यनरकोपितः ॥६७२॥
 प्रासादे सप्तभुजे ऽहं वसाम्युद्यानवन्युरे ।
 गगनालीकसाकीर्णं स चण्डालकुटीरके ॥६७३॥
 अहं विविधविद्यार्द्धिमिध्यमानसमीहितः ।
 जीर्णकपटमयानः कदन्नप्राशनश्च सः ॥६७४॥
 विद्युन्मालिनि सौभ्राचानुरूपमिति चिन्तयन् ।
 आगात्पुनर्मेघरथो वसन्तपुरपत्तनम् ॥६७५॥ चतुर्भिः कलापकं ॥
 ऊचे च भ्रातरं भ्रातर्गत्वा वीताक्षपर्वते ।
 विद्याधरसुखेश्वर्यं वर्यं किं नानुभूयते ॥६७६॥

667 b A स भ्राता इति । 672 c D इत्युरा, d A नरकोपितः । 673
 c C प्रासादे A भुजे. c C गगनालीकसा । 675 a A D वीताक्षः । 676 d D
 नानुभूयते ।

विलक्षितं कृत्वा विद्युन्मात्यप्यदो ऽवदत् ।
 पत्नीयं बालवत्त्वा मे पुनर्गुर्वी च वर्तते ॥६७७॥
 अनन्यशरणां भक्तां मपुत्रां गुर्विणीमिमाम् ।
 न ह्यहं वञ्चदयस्त्वमिवोज्झितुमुत्सहे ॥६७८॥
 तद्भातर्गच्छ दद्या मे दर्शनं समयान्तरे ।
 अमुं समयमचैवातिनेयामि स्म मा रूपः ॥६७९॥
 तं प्रबोध्य प्रबोध्यातिचिन्त्रो मेघरथो ऽपि हि ।
 पुनर्जगाम कुर्यात्किं हितो ऽप्यतिजडे नरे ॥६८०॥
 विद्युन्मात्यपि सञ्जाते द्वितीये तनुजन्मनि ।
 अमंस्त मातङ्गकुलं स्वर्गादप्यधिकं मुदा ॥६८१॥
 वल्लभोज्यादिदौःख्ये ऽपि दुःखं न हि विवेद सः ।
 तौ श्लेच्छीकुचिजौ बालौ सलीलमुदलालयत् ॥६८२॥
 ताभ्यामद्वाधिरूढाभ्यां प्रसवद्वा मुहुर्मुहुः ।
 गन्धोदकस्नाननिर्भं मूषस्थानममन्यत ॥६८३॥
 ततर्जं सुभगंमन्या तं श्लेच्छपि पदे पदे ।
 चण्डालकुलदासो ऽभूत्तदा सक्तस्तथापि सः ॥६८४॥
 भ्रातृव्येक्षानुबन्धेनागत्य मेघरथः पुनः ।
 विद्युन्मालिनमालिङ्गागदद्गदया गिरा ॥६८५॥
 कुलीन चण्डालकुले मा स्याः काम्या तवेह भोः ।
 किं हंसो भानघोत्पन्नो गृहस्रोतसि खेलति ॥६८६॥

यत्रोत्पन्नो ऽसि तस्माच्च खलुलं मलिनीकुर ।

धूमेनेव गृहं वक्रिस्त्वमनेन कुर्मणा ॥६८७॥

एवं प्रबोधमानो ऽपि न ह्यागन्तुमियेष सः ।

न भूयो ऽप्यहमेत्यामीत्युक्ता मेघरथस्वगात् ॥६८८॥

अपालयच्चिरं राज्ञं पित्र्यं मेघरथो ऽप्यथ ।

समये चार्पयन्मनोर्न्यासे धृतमिवाखिलम् ॥६८९॥

सुस्थितस्थानगारस्य सन्निधाने स धीधनः ।

परिव्रज्यामुपादाय तपस्तप्त्वा च देवभृत् ॥६९०॥

एवं मेघरथः प्राप धीमान्सुखपरम्पराम् ।

विद्युन्माली तु जडधीर्वभ्राम भवसागरे ॥६९१॥

विद्युन्मालीव रागान्धो न भविष्याम्यहं ततः ।

उत्तरोत्तरधौख्यानां पद्मसेने ऽतिसम्पटः ॥६९२॥

ततः कनकसेनोचे मनाग्मानय मामपि ।

मा शङ्खन्धमक इव स्वामिन्नतिशयं दृष्ट्वा ॥६९३॥

10 तथा हि शालिग्रामे ऽभूत्कश्चिदेकः क्षपीयलः ।

नित्यं ररञ्च स सेवमाविभातं दिनात्ययात् ॥६९४॥

स सेवसागरे सत्त्वान्दूरादप्युपमर्षतः ।

शङ्खमापूरयन्मञ्चपोतारूढः पलाययत् ॥६९५॥

अन्यथा गोधनं हत्वा पौरास्तासेवमधिधौ ।

आगुक्त्युत्तुनादं च ते श्रुत्वेवमश्नितयन् ॥६९६॥

अहो यामपुमांशो ऽमी विवालयिषवो धनम् ।
 आगुरग्रे ऽपि यदयं नेदीयाञ्छङ्खनिःस्वनः ॥६८७॥
 इति ते गोधनं दत्त्वा पलायिषत दखवः ।
 दिशो दिशं च प्रययुः प्रातर्ह्युत्थपचित्रत् ॥६८८॥
 क्षुधितं गोधनं तच्च शनकैः शनकैश्चरत् ।
 अरुणोदयवेलायां तत्तेजोभर्णमाययौ ॥६८९॥
 गोधनाभिमुखं यावद्धावे स कृषीवतः ।
 तावन्निर्मानुषं सर्वं तद्वृष्टैवमचिन्तयत् ॥७००॥
 श्रुत्वा मच्छङ्खनिःस्वानं गोधनं तस्करा जडः ।
 तत्राभिग्रह्य नूनं पापाः सर्वच शङ्किताः ॥७०१॥
 नीत्वा तद्गोधनं यामे ग्रामाद्यादादशङ्कितः ।
 वदन्ने देवतादत्तमिदं भो गृह्यतामिति ॥७०२॥
 यामो गोमी कृतस्तेन तं याचाद्यामयचवत् ।
 भक्तिपाचीचकारोच्चैर्षो हि दत्ते ॥ देवता ॥७०३॥
 तथैव लब्धप्रसरः स द्वितीये ऽपि वत्सरे ।
 तेनैव गत्वा प्रतिनिशं प्रारेभे शङ्खवादनम् ॥७०४॥
 चौरास्त एव ह्यन्येषुस्तत्तेजसादवीयसि ।
 आययुर्गोधनं हत्वान्यस्माद्यामान्महानिशि ॥७०५॥
 तस्य शङ्खधमस्योच्चैस्ते श्रुत्वा शङ्खनिःस्वनम् ।
 सुष्ठु शौष्ठवमालम्ब्य जल्पन्ति स्म परस्परम् ॥७०६॥

697 b C विदलः । 698 a D दत्त्वा । 700 D om. this verse. 701
 c A •यंयथा । 703 a A गोमान् । 704 a C लब्धप्रसरः । 705 c D
 दत्त्वा । 706 a C यंयथा । B शङ्खधमः ।

अत्र प्रदेशे चेत्ते ऽत्र पुरा शङ्खध्वनिः श्रुतः ।

श्रूयते चाधुनाप्येष ते दरास्ते च मेष्टकाः ॥७०७॥

सत्तेभ्यः चेत्तरक्षार्थं को ऽप्येष चेत्तरक्षकः ।

नूनं वादयति शङ्खं धिम्बयं वद्विताः पुरा ॥७०८॥

घर्षन्त इति ते हस्तांस्तुल्यवर्तिकरा इव ।

घोडयन्तो रदैरोष्ठान्गोस्तनानिव तर्णकाः ॥७०९॥

उत्पाटयन्तो लकुटाङ्गुण्डादण्डानिव द्विपाः ।

अन्दोलयन्तः प्रस्थानि चेचान्तर्गोष्ठया इव ॥७१०॥

शङ्खशब्दानुसारेण यान्तस्ते चौरकुञ्जराः ।

मञ्चाधिकृष्टं ददृशुस्तं नरं शङ्खवादकम् ॥७११॥

त्रिभिर्विशेषकम् ॥

अन्दोल्य मञ्चदारुणि ते मञ्चं भुव्यपातयन् ।

पपात सो ऽप्यनाधारं नाधेयमवतिष्ठते ॥७१२॥

कणमूटकवचोरा लकुटैस्तमताडयन् ।

भुञ्जान इव सो ऽचेष्टीन्मुखे पक्षायथान्गुलीः ॥७१३॥

अस्तिनिर्मग्नबन्धं तैर्धडा चायोध्य तत्करौ ।

बद्धाञ्जलिरिवालक्षि सो ऽथ चौरानतीप्सया ॥७१४॥

धनं गवादि वस्त्वान्तं जगृह्मन्तस्य दस्यवः ।

चेचपालः चेचपालस्तदा नग्रीकृतो ऽभवत् ॥७१५॥

707 C मेष्टकाः corrected in मदका and i marg. वेदज मष्टा तेदज
वेदमि माभुः । 709 b C व्यूलविभिः, D इति. । 709 d D तर्णकः । 712
b A तैर्मंषाणु, d A मामधेय । 713 a C मूटक D मूढः । 714 a C क्षति ।
15 c B चेचपालोवक नग्री. ।

कृत्वा कृत्वा. विल्वपत्रैः कस्यैचिद्दीटिकां ददौ ।

प्रालम्बदोलामध्यास्त कामप्यालिङ्ग निर्भरम् ॥ ७२६ ॥

एवं वानरनारीभिरपशङ्कभरंस्त सः ।

अप्रेतनं यूथपतिमविदन्निव दोर्मदात् ॥ ७२७ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

कण्डूयमानलाङ्गूलः कयापि हि नखाङ्गुरैः ।

प्रमृज्यमानसर्वाङ्गुरोमराजिः कयापि हि ॥ ७२८ ॥

कदलीतालवृन्तेभ वीज्यमानः कयाप्यन ।

कयापि नलिनीनालैः क्रियमाणावतंसकः ॥ ७२९ ॥

उच्चैः शृङ्गस्थितो दूरात् जरन्यूयनायकः ।

प्राग्वा नरयुवानं तं वृष्ट्वा कोपादधावत ॥ ७३० ॥

॥ विभिर्विशेषकं ॥

गोलाङ्गूलयुवानं तं लाङ्गूलं भर्तयन्स्वया ।

जघान यावगोलेन स गोलाङ्गूलयूथपः ॥ ७३१ ॥

लोष्टाहतः सिंह इव कपिमिंहयुवापि सः ।

क्रुद्धो घुरघुरारावघोरकं प्रत्यधावत ॥ ७३२ ॥

तौ क्रोडीकृतमर्वाङ्गौ मिथो भूतावुभावपि ।

दुर्ददावपि सुचिरान्निलितौ सुददाविव ॥ ७३३ ॥

घटघटति दन्ताघैश्चटघटति पाणिजैः ।

व्यापप्रतुर्वपुषि तौ युध्यमानौ परस्परम् ॥ ७३४ ॥

परस्परं दन्तनखचनचतत्रचर्चितौ । . . .
 तदा परिहिताताम्रचेलकाविव रेजतुः ॥७३५॥
 क्षणादन्धं क्षणान्मोक्षं प्रयुञ्जाते स तावुभौ ।
 युध्यमानौ नियुद्धेन क्रीडन्तावाचिकाविव ॥७३६॥
 भग्नान्निर्मुष्टिघातेन कपिथूना जरत्कपिः ।
 शीघ्रं शीघ्रमपासार्षोन्मन्दं मन्दं लढौकत ॥७३७॥
 तं वृद्धवानरं चापसर्पन्तं युववानरः । . . .
 जघाम लोष्टघातेन तेन चास्फोटि तच्छिरः ॥७३८॥
 प्रहारवेदनाक्रान्तः स जरन्मृशमायकः । . . .
 जंष्ट्वा दूरं ययौ दूरापातिमुक्तपतञ्जिवत् ॥७३९॥
 प्रहारवेदनादीनक्षुण्णार्त्तं परिभ्रमन् ।
 एकस्मिन्प्रवरच्छैले शिलाजतु ददर्श मः ॥७४०॥
 सोऽमुबुद्ध्या न्यधादकं शिलाजतुनि वानरः ।
 विलग्नं तत्तु तत्रैव तस्यै भूमेरिवोत्थितम् ॥७४१॥
 आकर्षामि सुखमिति बाहू तेनान्यसेधमा ।
 शिलाजतुनि निक्षिप्तौ लग्नैव हि तम्यतुः ॥७४२॥
 तेन क्षिप्तौ विनश्यौ च पादावप्यासहस्रवत् ।
 सोऽथ कीलितपञ्चाङ्ग इव मृत्युमवाप च ॥७४३॥
 स वानरः पाणिपादावद्धः कर्षन्मुखं यदि ।
 तदा मुच्येत शैलेयमलिलाव्राच संग्रयः ॥७४४॥

दिव्यनेपथ्यसम्भारं स्वप्ने ऽपि न ददर्श या ।

क्षणे क्षणे पर्यधानं या राज्ञीव नवं नवम् ॥१०॥

यस्यास्य काञ्चिकश्रद्धापर्युत कदापि न ।

कुण्डोद्भ्रो घेनवस्तस्या गृहे ऽभ्रवन्सहस्रशः ॥११॥

आजन्मापि हि या तस्यौ जौर्णे तार्णे कुटीरके ।

सौधं साकारयदेदीमत्तवारणवन्धुरम् ॥१२॥

जिजीव या परगृहगोमयत्यागकर्मणा ।

पाश्चात्त्य इव तां दास्यः स्तम्भलगाः शिवेविरे ॥१३॥

स्वपासचिन्तया दीना सर्वदापि बभूव या ।

सा दीनोद्धारमारेभे सम्पदा यवदत्तया ॥१४॥

तां बुद्धिसम्पदं वृष्ट्वां सिद्धिः सञ्जातमत्सरा ।

अचिन्तयत्कुतो ऽमुष्याः सम्पत्ता सम्पदीदृशी ॥१५॥

भवत्तस्याः सखीत्वेन सदा विश्वासभागदम् ।

प्रक्ष्यामि तदिमानेवं कृत्वा चाटुप्रतान्यपि ॥१६॥

इति बुद्धिमती सिद्धिः प्रययौ बुद्धिसन्निधौ ।

बुद्ध्या प्रियसखीत्युचैः सक्तैवगुणैश्च सा ॥१७॥

विभवसे भगिन्येष कुत आगादचिन्तितः ।

चिन्तामणिरिव प्राप्ता वैभवेनानुमीयते ॥१८॥

किं ते राजप्रभादो ऽभ्रक्षुष्टा वा कापि देवता ।

सर्वं किञ्चिन्निधानं वा रसो वा साधितस्तया ॥१९॥

सम्पदतया त्वयाभूवमहं सम्पदतौ सखि ।

अद्य दारिद्र्यदुःखाय मया दत्तो जलाञ्जलिः ॥२०॥

अहं त्वं त्वमहं प्रीत्या भेदो देहे ऽपि नावयोः ।

आवयोर्न मिथो ऽकथं कथयर्हिरियं कुतः ॥२१॥

अबुध्यमाना तद्भावं बुद्धिराख्यद्यथातथम् ।

यथा ह्याराधितो यतो यथा च स ददौ श्रियम् ॥२२॥

सिद्धिर्दधौ च तच्छ्रुत्वा साधु साधु ममापि हि ।

विभवोपार्जनेपायो निरपायो भविष्यति ॥२३॥

सविशेषममुष्या हि यत्तमाराधयाम्यहम् ।

सविशेषा यथा सम्पदपि सम्पद्यते मम ॥२४॥

अयार्थसिद्धये सिद्धिर्बुद्धिर्दाश्रितया दिशा ।

आराधयितुमारेभे यत्तमेवमहर्निशम् ॥२५॥

खटिकाधातुभिर्देवकुलसोपानमालिकाम् ।

यत्तस्य मण्डयामास भक्त्या विविधभक्तिभिः ॥२६॥

नित्यं स्वस्तिकरेखाभिर्दशाङ्गणमभूययत् ।

भक्तिप्रकारान्कर्तव्याङ्गणयन्तीव तन्निभाम् ॥२७॥

स्वयं पानीयमाणीय स्रपयामास सा स्वयम् ।

यत्तं कक्षीकृतोपास्तिनियमा प्रतिवासरम् ॥२८॥

बिल्वपत्रकरवीरतुलसीकुञ्जकादिभिः ।

सा यत्तं पूजयामास चिमन्धं स्वयमाहूतैः ॥२९॥

एवं च जिज्ञेन्द्रियमात्रसुभौ
 नारौषु जैलेयनिभासु सुग्धः ।
 मज्जन्द्दुषौकैरपि पञ्चसङ्घैर
 देहो विनश्येन्न तथास्म्यहं ॥७४५॥

इत्याचार्यमीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
 महाकाव्ये जम्बूस्वामिविवाहप्रभवचौरांगममधुभिन्दुपुरुषकथाकुबेरद-
 क्षकथामहेश्वरदक्षकथाकर्षककथाकाककथावागरवानरीकथाशृङ्गारका-
 रककथानूपुरपण्डिताग्रगालकथाविद्युन्मालिकयाशङ्कधर्मककथाशिलाज
 हवानरकथावर्णनो नाम द्वितीयः सर्गः समाप्तः ॥

C A N T O III.

अथोवाच गभःसेना रचिताञ्जलिरार्पयिष्ये ।

मा स्र भूः स्रविरेव त्वं स्रविराधाः कथा यथा ॥१॥

12. अभूतां ग्राम एकस्मिन्बुद्धिः सिद्धिश्च नामतः ।

स्रविरे हे मिथःसख्यौ नित्यमत्यन्तदुःस्थिते ॥२॥

तस्य ग्रामस्य च बहिः साधिष्ठानो ऽस्ति सर्वदा ।

प्रसिद्धो भोक्तृको नाम यत्रः काङ्क्षितवित्तदः ॥३॥

स्रविरा बुद्धिनाम्नौ च दारिद्र्यद्रुमवाटिका ।

सन्त्यगाराधयामास तं यत्नं प्रतिवासरम् ॥४॥

चिसन्ध्यमपि तद्देवकुलं मार्जयति स्र सा ।

पूजापूर्वं च मैवेद्यं तस्मै नित्यमढौकथत् ॥५॥

ददामि किं तुभ्यमिति यच्चस्पृष्टो ऽन्यदावदत् ।

आराध्यमानो नितरां कपोतो ऽपि हि तृप्यति ॥६॥

जगाद् साय स्रविरा यदि तृष्टो ऽसि देव मे ।

तद्देहि येन जीवामि सुखसन्तोषभागहम् ॥७॥

यत्रः प्रोवाच हे बुद्धिस्रविरे सुस्थिता भव ।

मत्पादमूले दीनारं सख्यसे त्वं दिने दिने ॥८॥

दिने दिने च दीनारं सममाना तदादि सा ।

स्रजनाञ्जनपदाद्याधिकर्हिः स्रविराभवत् ॥९॥

एकभक्तोपवासादितत्परा यत्नवेक्षणि ।

उवासादनिर्जं यत्नाभिद्योग्यव्यन्तरीव सा ॥३०॥

एवमाराधितो ऽत्यन्तं स यत्नः सिद्धिमभ्यधात् ।

तुष्टो ऽस्मि ते महाभागे प्रार्थयस्व यदिच्छसि ॥३१॥

साद्य विज्ञपयामास यत्नमघौणसम्पदम् ।

मत्सखा यत्नया दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥३२॥

एवं भविष्यतीत्युक्ता भोलयशक्तिरोदधे ।

सिद्धिरप्यभवद्गुह्येरधिकर्द्धिः क्रमेण तु ॥३३॥

बुद्धिर्दृष्ट्वाधिकर्द्धिं तां यत्नमाराधयत्पुनः ।

यतो ऽपि प्रत्यहं तस्यै ददौ तद्विगुणं धनम् ॥३४॥

सिद्धिराराधयद्यत्नं तस्याश्च स्पर्धया पुनः ।

यत्ने तुष्टे ऽतिदुष्टात्मा चिन्तयामास चेतसि ॥३५॥

यत्किञ्चिप्रार्थयिष्ये ऽहं द्रव्यं यत्नात्प्रसेदुयः ।

यत्नमाराध्य तद्बुद्धिर्दिगुणं प्रार्थयिष्यते ॥३६॥

तस्मात्किमपि तद्याचे यत्तु दिगुणमर्थितम् ।

अपकाराय जायेत बुद्धेर्युद्धिस्तदा हि मे ॥३७॥

इत्यायाचत सा यत्नमघ्येकं मम काणय ।

एवमस्त्विति यत्नोक्ते सद्यः काणा बभूव च ॥३८॥

यतो ऽधिकं किमप्यस्या भूयो ऽपि प्रददाविति ।

तमेवाराधयामास बुद्धिस्तद्विगुणार्थिनी ॥३९॥

प्रमत्तात्प्रार्थयाश्चक्रे यत्नाद्बुद्धिरपीदृशम् ।

सिद्धेर्यद्भवता दत्तं देहि तद्विगुणं मम ॥४०॥

एवमस्त्विति यत्नो ऽपि प्रणिगद्य तिरोदधे ।

सापि तत्कालमन्वाभूव सुधा दैवतं वचः ॥४१॥

एवं हि बुद्धिस्त्वविरा पूर्वाप्तयापि सम्पदा ।

अदृष्टातिलोभपरा स्वं स्वेनेव घनाश्रयत् ॥४२॥

मानुषत्रियमासाद्य त्वमपौष्ट्वन्नतिश्रियम् ।

तस्या अन्धस्यविरायाः प्रतिरूपो भविष्यसि ॥४३॥

जन्मनामाप्यभिदधे नाहमुत्पद्यगाम्यहो ।

जात्याश्च इव देवानां प्रिये तस्य कथां शृणु ॥४४॥

13. जितशत्रुः प्रतापेन वसन्तपुरपत्तने ।

जितशत्रुरभद्राजा राजमानो ऽहुतश्रिया ॥४५॥

तस्य चोर्वीपतेः श्रेष्ठौ श्रेष्ठौ धीधनशालिनाम् ।

जिनदास इति ख्यातो ऽभवद्विद्यासभाजनम् ॥४६॥

अन्यदा लक्ष्मणधरात्वेन स्यात्प्रजागिव ।

राज्ञः प्रादर्शयन्नश्वकिशोरानश्वपालकाः ॥४७॥

तदाश्वलक्ष्मणविदामादिदेशं विश्राम्यतिः ।

के के ऽग्रा लक्ष्मणैः कैः कैः सम्पूर्णा इति शंसत ॥४८॥

एकमश्वकिशोरं ते शास्त्रोक्तैरश्वलक्ष्मणैः ।

सचिर्तं धितिनाथाय कथयामासुरित्यथ ॥४९॥

अमौ यत्तस्युरः सन्ध्यान्धिर्जङ्घासुरान्तरे ।

निमामजानुजङ्घास्यः कुक्षितोघ्नतकन्धरः ॥५०॥

पद्मजामोदिनिःश्रावः स्निग्धरोमा पिकस्वनः ।

मल्लिकातो लघुस्तम्बश्रवणो लम्बकेसरः ॥५१॥

पञ्चभद्रो गूढवंशः पृथुः स्कन्धादिभक्तके ।

उरस्यादिभ्रुवावर्तदशकेनोपशोभितः ॥५२॥

बुभावर्तादिभिर्दुष्टैरावर्तैः परिवर्जितः ।

स्निग्धदन्तः किशोरोऽयं पुष्पाति स्वामिनः श्रियम् ॥५३॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

राजापि हि स्वयं विज्ञो विज्ञायाभं तथैव तम् ।

स्वयमानर्घं सर्वाङ्गं युष्मन्नाविलवारिणा ॥५४॥

पुष्पपूजां वस्त्रपूजां कृत्वा तस्याथ वाजिनः ।

गुपतिः कारयमास लवणोत्तारणादिकाम् ॥५५॥

अचिन्तयच्च को ह्येनं तुरङ्गं रचितं यमः ।

प्रायेणापायमङ्गलाण्येव रत्नानि भूतले ॥५६॥

यदा ममानुरक्तोऽस्ति सदा विश्रम्भभाजनम् ।

श्रावको जिनदासाख्यः प्रख्यातः श्रावकप्रतः ॥५७॥

बुद्धिमान्स्वामिभक्तश्च प्रमादपरिवर्जितः ।

स एवेदशरदस्य न्यासपात्रत्वमर्हति ॥५८॥

जिनदासमथाह्वय सप्रमादं समादिशत् ।

रचणीयो ममात्मोवाश्रयकिशोरस्त्वया ह्ययम् ॥५९॥

प्रमाणमादेश इति जिनदासोऽभिधाय च ।

नित्ये तमशं स्वयच्छे पदानिपरिवारितम् ॥६०॥

स्थानमश्वकिशोरस्य चित्रकोमलवालुकम् ।

सुपदं कारयामास सगङ्गापुलिनोपमम् ॥६१॥ -

पद्मलान्यरजस्कानि स्वादूनि हरितानि च ।

तृणानि चारयामास तमशं स्वयमेव सः ॥६२॥

भृष्टदेशे सिकतिले स्त्रोष्टकण्टकवर्जिते ।

मुखरञ्जौ स्वयं धृत्वा वेष्टयामास तं हयम् ॥६३॥

सुगन्धिभिश्च स्नानीयैः पानीयैरेकतप्तकैः ।

तं स्वयं क्षपयामास स्वयं सञ्चौ यदा तदा ॥६४॥

नीरुहं न वेत्यनुदिनं तमशं स परीक्षितम् ।

स्वयं पर्यस्य पर्यस्यापश्यत्तन्नेत्रपद्मणी ॥६५॥

स्वयमाहृद्य गमयन्मुखं प्रथमधारया ।

मिन्ने पयः पाययितुं तं सरस्वतुवासरम् ॥६६॥

सरोरुहान्तरे चाभृज्जिनायतनमुच्चकैः ।

ससाराभ्रेरन्तरीपमिवाक्रान्तं अतेन यत् ॥६७॥

मा भृदहर्द्रुहावशेत्यन्यारूढो ऽपि तत्सुधीः ।

चिः प्रदक्षिणयामास चानायागपि सो ऽन्वहम् ॥६८॥

अन्यारूढो ऽप्यवन्दिष्ट स देवं देवतत्त्ववित् ।

प्रमादो मा स्म भृदस्येत्युत्तीर्य प्राविशच्च ॥६९॥

एवं च जिनदासस्तं तथा हयमश्विनयत् ।

यथा सरोरुहं चैत्वं विना नान्यत्र सो ऽगमत् ॥७०॥

61 c A B C सुपदं. 62 a A पञ्चलीन. 63 ab A भृष्टदेशे सिकत, तिजोष्टकवर्जित. 64 d A B यदा यदा, D corr. यदायदा. 65 d C गोचरे. 70 c D तथा.

यथा यथा स वदधे ऽश्वकिशोरः शनैः शनैः ।

तथा तथा वदधिरे सम्पदो नृपवेश्मनि ॥७१॥

तस्य चाश्वकिशोरस्य प्रभावेण स भूप्रभुः ।

उत्कटो ऽभूदग्नेषाणां राज्ञामाज्ञाशतकतुः ॥७२॥

ते त्वाज्ञाकरणोदिज्ञा दधुरेवं महीभुजः ।

हार्यौ मार्यौ ऽयवायो ऽयं यत्प्रभावादयं जिताः ॥७३॥

तस्याश्वस्य तथा कर्तुमशक्तेषु तु राजसु ।

एकस्य मन्त्री सामन्तलोचने धीगर्वपर्वतः ॥७४॥

अहं केनाप्युपायेन तं हरित्यामि वाजिनम् ।

दुष्करं किमुपायस्योपायशक्तेर्हि नो मितिः ॥७५॥

एवं कुर्वन्ति सामन्तेनायादिष्टः स धीनिधिः ।

मायया आवकीभूयागादमन्तपुरे पुरे ॥७६॥

तत्र चैत्यानि वन्दित्वा मुनीन्सविहितानपि ।

जिनदासगृहे गत्वा गृहचैत्यमवन्दत ॥७७॥

आवकवन्दनेनाथ जिनदासमवन्दत ।

मयूरव्यसकलेन आवकत्वं स दर्शयन् ॥७८॥

अभ्युत्थायाथ वन्दित्वा तं साधर्मिकवत्सलः ।

जिनदासः पर्यष्टच्छक्तुतो ऽभागानाहाश्रयः ॥७९॥

कपटआवको ऽप्युच्ये संसारे ऽहं विरतिभाक् ।

न चिरात्प्रजिष्यामि गार्हस्थ्येन कृतं मम ॥८०॥

तीर्थयात्रां न निर्माय निर्मायो धर्मवान्भवः ।

आदास्ये सुगुरोः पार्थ्यं प्रभवत्युन्नतं व्रतम् ॥८१॥

जगाद जिनदासो ऽपि महात्मन्स्वागतं तव ।

समानशीलयोः सन्तु धर्मगोष्ठीसुखानि जौ ॥८२॥

तथेति प्रतिपेदानं दानशौण्डः स धर्मियु ।

तं प्रौढ्यान्तपयन्नायायावकं निजवन्धुवत् ॥८३॥

अपि स्नानप्रथमेन निर्मलीकृतकुन्तलान् ।

कस्तूरीपङ्कमलिनांस्तस्य मूर्धन्यकारयत् ॥८४॥

सामन्तमन्त्रिणस्तस्यालेख्यालिखितसन्निभम् ।

सुमनोदामगर्भं च धम्मिणं मूर्ध्नावन्धयत् ॥८५॥

तदङ्गमङ्गरागेण ज्योत्स्नासम्रज्ञाचारिणा ।

अचर्चयत्सुरभिणा चान्दनेन तनीयसा ॥८६॥

निर्दग्धागृहकपूर्वकस्तूरीवामितान्मथ ।

वस्त्राणि धर्मवन्धुं तं धर्मधीः पर्यधापयत् ॥८७॥

लेह्यभृद्यपेयास्वाद्यद्वयां रसवतीमथ ।

जिनदासस्तन्निमित्तं क्षणेन निरपीपदत् ॥८८॥

आमितो जिनदासेन हंसरोमासने ऽय स ।

अभोजि विविधैर्भाज्यैर्विलुप्तज्ञानानिलम् ॥८९॥

भोजनानन्तरं क्लृप्तश्रावकेण दुरात्मना ।

महात्मा जिनदासो ऽय प्रारेभे धर्मसङ्ख्याम् ॥९०॥

खजनो जिनदासस्य तदैको ऽभ्येत्य चावदत् ।
 कस्ये कल्याणकार्येणोपेहि बन्धो मदो कसि ॥८१॥
 अहोरात्रं च सकलं स्वातव्यं तत्र हि त्वया ।
 कल्याणकुशलो ऽसि त्वं कल्याणं किं त्वया विना ॥८२॥
 आमेत्युदित्वा खजनं जिनदासो विसृज्य तम् ।
 तं मायाश्रावकमृजुर्भ्याजहारातिहारगीः ॥८३॥
 अवगममेव गन्तव्यं मया खजनवेगमनि ।
 मद्रुचं तद्रुचमिदं त्वया रक्ष्यं गते मयि ॥८४॥
 आमेति प्रतिपेदे च स कूटश्रावको हसन् ।
 जगाम जिनदासस्तु विश्वसास्त्रं दुर्मते ॥८५॥
 तस्मिंश्च दिवसे कौमुद्युत्सवो ऽभृग्नहान्पुरे ।
 चक्षीमपूर्वकं पौरवधूरासकलासकः ॥८६॥
 रजन्यां च जनपदे कौमुदीमहदुर्मदे ।
 स मायाश्रावको ऽशङ्कं तमादायाश्चमययीत् ॥८७॥
 अथो ऽपि सो ऽर्हचैत्यस्य विधाय त्रिः प्रदक्षिणाम् ।
 जगाम वार्यमाणो ऽपि तस्मिंश्चरसि नान्यतः ॥८८॥
 व्यावृत्तः सरसश्चागात्तदेवायतनं पुनः ।
 ततो ऽपि न ययौ गेहे सो ऽथो नान्यत्र कुत्रचित् ॥८९॥
 स दुःषामन्तसचिवो ऽन्यथाशं नेतुमीश्वरः ।
 न यावदभवत्तावद्विभाति सा विभावरी ॥९००॥

पलायिष्ट स दुष्टात्माभ्युदितश्च दिवाकरः ।

तदा च जिनदासो ऽपि न्यवर्तत गृहं प्रति ॥१०१॥

आगच्छन्निनदासश्चाश्रिषीज्जनमुखादिदम् ।

वाहितः सकलां रात्रिं तवाश्वः कौमुदीमहे ॥१०२॥

किमेतदिति सम्भ्रान्तो जिनदासो ऽप्यगाद्गृहम् ।

ददर्श चाश्वं तं आन्तं चामं स्वेदमलीममम् ॥१०३॥

दिष्ट्याश्वो ऽस्येष हा धर्मच्छलेन क्लृप्तो ऽस्म्यहम् ।

इति हर्षविषादाभ्यां सद्यः स परिपक्वने ॥१०४॥

एरस जिनदासो ऽश्वं सविशेषं तदादि तम् ।

उत्पथं न जगामेति स हि प्रियतरो ऽभवत् ॥१०५॥

तमश्वमिव मां को ऽपि नेत्पथं नेतुमीश्वरः ।

तत्पन्थानं न हास्यामि परलोकसुखावहम् ॥१०६॥

कनकश्रीरयोवाच महामं प्रेमबन्धुरम् ।

ग्रामकूटमुत इव मा त्वं स्वामि जडो भव ॥१०७॥

14. तथा हि ग्राम एकस्मिन् ग्रामकूटमुतो ऽभवत् ।

एको विपन्नपितृको ऽत्यन्तदुःखितमात्रकः ॥१०८॥

तमूचे रुदती माता त्वं हि कापुरुषायणीः ।

विना परकथां नान्यत्कर्म ते प्रतिवासरम् ॥१०९॥

अजीवद्वावसायेन पिता ते व्यवसायवान् ।

आरब्धं च व्यवसायं सर्वदा निरवाहयत् ॥११०॥

त्वं जातु नोपक्रमसे ध्यवमायं युवापि हि ।
 आरम्भव्यवसायस्य निर्वाहे तु कथैव का ॥१११॥
 समानवयसस्ते हि जीवन्ति स्वेन कर्मणा ।
 पद्मशण्ड इव भ्राम्यन्निष्कर्मं त्वं न सज्जसे ॥११२॥
 दारिद्रेण मदीयेन विभक्त्युदरमप्यदः ।
 उदरे न भृते कोशे भृत इत्येव मन्यसे ॥११३॥
 पुत्रः प्रोवाच हे मातर्नातः परमनर्गलः ।
 भविष्यामि करिष्यामि खल्वर्थोपार्जनोद्यमम् ॥११४॥
 व्यवसायमुपक्रान्तमर्थोपार्जनहेतवे ।
 निर्वाहयिष्ये हे मातरनिर्विणः पिता यथा ॥११५॥
 तस्मान्यदा ग्रामपर्वशुपविष्टस्य पश्यतः ।
 अनाद्यङ्गामहखरस्तोदयित्वाङ्घ्रिवन्धनम् ॥११६॥
 खरमुपलभ्यन्तं तमन्वधावस भामहः ।
 धारयितुमसमर्थस्योर्ध्वबाह्वरदोऽवदत् ॥११७॥
 भो भो ग्रामसभासीनाः सर्वेऽपि ग्रामदारकाः ।
 यः कोऽपि शक्नो वे मध्ये स मे धरतु रासभम् ॥११८॥
 ग्रामकूटसुतोऽर्थस्य लाभं तस्माद्विचिन्तयन् ।
 धावित्वा तं खरं पुच्छे वृन्ते फलमिवाग्रहीत् ॥११९॥
 लोकैः स वार्यमाणोऽपि यावन्नं नामुचत्खरम् ।
 तावत्तच्चरणाघातभग्नदन्तोऽपतङ्गुवि ॥१२०॥

तस्मान्नाय त्वमण्वमसद्गृहमनुत्सृजन् ।

न श्राप्यते किमपि यत्फलमाप्तादयिष्यसि ॥१२१॥

अगाद् जम्बूनामाय स्मितविष्कुरिताधरः ।

स्वकीयकार्यगद्विलः शोक्तक इव नास्म्यहम् ॥१२२॥

15. तथा हि भुक्तिपालसैकस्याभृद्घोटिकोत्तमा ।

स्वयं स पुत्रीमिव तामलालयदपालयन् ॥१२३॥

प्रत्यजागरयन्तां ॥ घृततैलोदनादिभिः ।

पुमांसं शोक्तकं नाम समादिश्याद्यहद्विदम् ॥१२४॥

खादु खादु यद्वर्त्यै भोज्यं स्नाप्नोति शोक्तकः ।

किञ्चिदेव ददौ तस्यै श्रेयं तु नुभुजे स्वयम् ॥१२५॥

शोक्तको ऽप्यर्जयामास चिरं वञ्चनया तथा ।

वञ्चवाजीवविषयं कर्मोच्चैराभियोगिकम् ॥१२६॥

प्रपद्य कालधर्मं स तेन वञ्चनकर्मणा ।

मूढः पान्य द्वारण्ये ऽभ्याम्यत्तिर्यग्गतौ विरम् ॥१२७॥

चित्तिप्रतिष्ठे गगरे सोमदत्तद्विजन्मनः ।

सुनुः शोक्तकजीवो ऽभृत्सोमश्रीकुचिजो ऽन्यदा ॥१२८॥

मृत्वावन्ती भवं भ्रान्त्वा तस्मिन्नेव पुरेत्तमे ।

पुत्री कामपताकाया गणिकाया अजायत ॥१२९॥

मातरपितराभ्यां च पोष्यमाणः स मागवः ।

क्रमेण यौवनं प्रापाप्रमत्तः कणमिचया ॥१३०॥

धार्यमाणा हृदयागे धात्रीभिर्हरियष्टिवत ।

गणिकादुहिता सापि क्रमेण प्राप यौवनम् ॥१३१॥

वपुःपावनयोस्तस्या रूपयौवनयोरभूत् ।

भृग्यभूषणतात्यन्तं तुल्यैव हि परस्परम् ॥१३९॥

मिथश्च ग्रामतरुणाः स्पर्धमाणा महर्द्धयः ।

आसज्यन्त भृशं तस्यां मालत्यामिव षट्पदाः ॥१४०॥

तस्यामत्यन्तमासक्तः सोऽपि प्राङ्गणदारकः ।

मिथेवे श्रेव तद्वारं कामः सर्वद्वयः खलु ॥१४१॥

राजामात्यश्रेष्ठिपुत्रादिभिः सह महर्द्धिभिः ।

क्रीडन्ती तमवशासीतां दृष्ट्वैव जिजीव सः ॥१४२॥

सा तु सम्भावयामास दरिद्रं न दृशापि तम् ।

गणिकानां स्वभावोऽयं रागो धनिनि नाधने ॥१४३॥

स प्राङ्गणकुमारोऽपि मारमार्गणदारितः ।

तत्कर्मकरतां भजे तत्पार्थ्यं चातुमवमः ॥१४४॥

स चक्रे कृषिकर्माणि सारथ्यं वार्युदञ्चनम् ।

कणपेयणमन्यच्च तस्याकृत्यमभञ्ज हि ॥१४५॥

स तु निःसार्यमाणोऽपि निरसावीर्यं तद्गृहात् ।

दृष्ट्वा कुमुदां न्यक्कारं संसेहे ताडनाद्यपि ॥१४६॥

तद्युष्मास्खर्वतीप्रायास्त्वहं कर्माभियोगिकम् ।

नार्जयिष्यामि स इव कृतं वो युक्तिकल्पनैः ॥१४७॥

ततः कमलवत्पूषे हे नाथ कमलानन ।

मासादसञ्चकुनिवन्ता त्वं साहसिको भव ॥१४८॥

16. तथा ह्येकः पुमान्देशान्तरे दुर्भिक्षपीडितः ।

चत्वाल स्वजनं हिला सार्थेन महता सह ॥१४९॥

एकस्यां च महाटस्यां सार्थं आवासिते सति ।
 आहृतं दणकाष्टादि स एको ऽपि विनिर्ययो ॥१४३॥
 तदा च सुप्रत्याघ्रास्यात्पक्ष्येको वनगङ्गरे ।
 दन्तलघ्नामिषखण्डान्यादायारोहदंष्ट्रिपम् ॥१४४॥
 मा साहसमिति मुञ्चः स भण्ण्मांसखादकः ।
 षकुनिसेन जगदे पुरुषेण सविस्मयम् ॥१४५॥
 रौपि मा साहसमिति व्याघ्रास्यान्मांसमस्ति च ।
 सुग्धत्वं दृश्यसे वाचो ऽनुरूपं कुरूपे न च ॥१४६॥
 हिला साक्षाद्भवसुखं तददृष्टसुखेच्छया ।
 तपस्विकीर्णुस्त्वमसि मासाहसखगोपमः ॥१४७॥
 जम्बूरभिदधे क्षिला न मुष्णामि भवङ्गिरा ।
 न हि भ्रष्टाभ्यहं स्वार्थाज्ज्ञानानस्त्रिसुहृत्कथाम् ॥१४८॥

17. चित्तिप्रतिष्ठे नगरे जितशत्रोर्महोपतेः ।

पुरोधाः सोमदत्तो ऽभूत्सर्वत्राप्यधिकारकृत् ॥१४९॥
 तस्य मित्रमभूदेकं सहमित्रो ऽभिधानतः ।
 सर्वत्र मिलितः पाणखादनादिभिरैक्यवाम् ॥१५०॥
 पर्वमित्रो ऽभिधानेन तस्याभूदपरः सुहृत् ।
 आगतेषूत्सवेस्वेव सन्मान्यो नान्यदा पुनः ॥१५१॥
 प्रणाममित्रनामाभूत्सुहृत्तस्य द्वितीयकः ।
 यथादर्शनमालापमाचोपकृतिभाजनम् ॥१५२॥

पुरोधसो ऽन्यदा तस्य काथागमि समागते ।
 क्रुपितस्तं न्यजिघृक्षद्भूपतिश्चण्डशामनः ॥१५२॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं रात्रावेव पुरोहितः ।
 मित्रस्य सहमित्रस्य सदनं दैन्यमागम्यौ ॥१५४॥
 ममाद्य सृष्टो राजेति कथयित्वा पुरोहितः ।
 तमूचे लङ्घ्ये मित्रं गमयाम्यशुभां दशाम् ॥१५५॥
 हे मित्रं ज्ञायते मित्रभापत्काले क्षुपस्थिते ।
 खगद्वे गोपयित्वा मां तन्मैत्रीं च हतार्थय ॥१५६॥
 सहमित्रो जगादैवं मैत्रीं सम्प्रति गावयोः ।
 तावदेवावधोमैत्रीं यावद्भ्राजभयं न हि ॥१५७॥
 त्वं ममाप्यापदे राजदूषितो मद्गृहे वसन् ।
 ऊर्णायुं ज्वलदूर्णं हि विप्रेत्को ऽपि न वेक्ष्मनि ॥१५८॥
 तवैकस्य कृते माहमात्मानं मल्लदुम्बकम् ।
 अमर्त्यं धातयिष्यामि ब्रजान्यत्रास्तु ते शिवम् ॥१५९॥
 एवं च सहमित्रेण सोमदत्तो ऽपमानितः ।
 पर्वमित्रस्य मित्रस्य लरितं सदनं ययौ ॥१६०॥
 राज्ञो ऽप्रसादवृत्तात्तं पर्वमित्रस्य ॥ द्विजः ।
 तथैव कथयामास तदाश्रयकृताश्रयः ॥१६१॥
 पर्वमित्रो ऽपि तत्पर्वमैत्र्या निष्क्रयकाम्यया ।
 मइत्या प्रतिपत्त्या तं ददर्शैवमुवाच च ॥१६२॥

त्वया परस्वनेकेषु तैस्तैः सम्भाषणादिभिः ।
 स्नेहप्रकारैर्मत्प्राणा अपि क्रीताः सखे भुवम् ॥१६३॥
 न भवामि तव भ्रातर्यदि व्यसनभागभाक् ।
 कौस्तूभं मे कुस्तूभस्य तदानीमुपतिष्ठते ॥१६४॥
 किं तु स्वप्नीतिविवशो जन्यमप्यात्मनः सखे ।
 कुटुम्बमपि मे जन्यं गच्छेदिति तु दुस्सहम् ॥१६५॥
 कुटुम्बमपि मे प्रेयः प्रेयांस्त्वमपि हे सखे ।
 किं करोमि दिधा चिन्त इतो व्याघ्र इतस्तटी ॥१६६॥
 डिम्बरूपैरहं ह्यस्मि सकीटकपलाशवत् ।
 तस्मान्नेभ्यो ऽनुकम्पस्य स्वस्ति ते ऽन्यत्र गम्यताम् ॥१६७॥
 सक्त्यापि हि तेनैवं पुरोधाः स निराहतः ।
 निर्ययो तद्गुहाहैवे दुष्टे पुत्रो ऽपि दुष्यते ॥१६८॥
 आचत्वरं चानुगम्य पर्वमित्रे गते सति ।
 दध्यौ पुरोधा दुःप्रापरोधा व्यसनवारिधिः ॥१६९॥
 मया ययोरुपहतं परिणामस्तयोरधम् ।
 तद्भवान्यधुना दीनः कस्याहं पारिपार्श्विकः ॥१७०॥
 अद्य प्रणाममित्रस्य यामि मित्रस्य सन्निधौ ।
 तच्चापि नास्ति प्रत्याशा प्रीतिस्तस्मिंश्च वाङ्मयी ॥१७१॥
 यदा विकल्पैः पर्याप्तमाप्तः सो ऽप्यस्ति मे मनाक् ।
 प्रेक्षे तमपि कस्यापि को ऽपि स्यादुपकारकत् ॥१७२॥

इति प्रणाममिचस्य मिचस्य सदनं ययौ ।

सो ऽथाभ्यागतमात्रं तमभ्युदस्यात्कृताञ्जलिः ॥१७३॥

उवाच च स्वागतं वः किमवस्था व ईदृशी ।

प्रयोजनं मया किं वो ब्रूत यत्करवाण्यहम् ॥१७४॥

पुरोधो राजवृत्तान्तमाख्याय तमदो ऽवदत् ।

त्यज्यामि सीमां राज्ञो ऽस्य साहाय्यं कुरु मे सखे ॥१७५॥

सो ऽप्युवाच प्रियाल्लापैरधमर्णो ऽस्मि ते सखे ।

कृत्वा साहाय्यमधुना भविष्याम्यनूणस्तव ॥१७६॥

मा भैषीरेष ते पृष्ठरक्षो ऽहं मयि जीवति ।

न कश्चिदीश्वरः कर्तुं तद्गोमणो ऽपि हि विप्रियम् ॥१७७॥

पृष्ठोत्तंसिततृष्णीरो ऽधिज्योक्तशरादनः ।

प्रणाममिचो ऽयो चक्रे निःशङ्कस्तं पुरोहितम् ॥१७८॥

ययौ पुरोहितस्तेन सह स्थानं समौहितम् ।

अन्वभूच निराशङ्कस्तत्र वैषयिकं सुखम् ॥१७९॥

अत्र चोपगयो जीवः सोमदत्तस्य सन्निभः ।

सहमिचस्य मिचस्य तुल्यो भवति विग्रहः ॥१८०॥

विग्रहो ऽयं कर्मराजकृतार्था मरणापदि ।

सल्लतो ऽपि हि जीवेन सह जैति मनागपि ॥१८१॥

पर्वमिचसमानास्य सर्वे स्वजनवन्धवः ।

ग्रशानचत्वरं गत्वा निवर्तन्ते हि ते ऽखिलाः ॥१८२॥

प्रणाममित्रसदृशो धर्मः शर्मनिबन्धनम् ।

यः परत्रापि जीवेन गच्छता सह गच्छति ॥१८३॥

तदैहिलौकिकसुखास्वादमूढो मनस्विनि ।

परलोकसुखं धर्मं नोपेक्षिष्ये मनागपि ॥१८४॥

जयश्रीत्याभधान्नाथ तुष्टताण्डवधीनिधे ।

नागश्रीवन्मोहयसि परं कूटकथानकैः ॥१८५॥

18. तथा हि रमणीयाख्ये पुरे राजा कथाप्रियः ।

वारं वारेण पौरैर्भ्यो ऽचीकथयत्यहं कथाम् ॥१८६॥

तत्र चासीत्पुरे विप्र एको दारिद्र्यविद्रुतः ।

भ्रान्त्या भ्रान्त्वाखिलदिनं सो ऽजीवत्क्षणभिव्या ॥१८७॥

अन्यदा तस्य विप्रस्य निरवरशिरोमणेः ।

कथाकथनवारो ऽभ्युक्षितयामास चेतसि ॥१८८॥

सन्निपातवती चेयं स्वनामकथने ऽपि हि ।

जिज्ञा स्खलति मे नित्यं का कथाकथने कथा ॥१८९॥

कथां कथयितुं माहं जानामीति यदि ब्रुवे ।

तत्कारामन्दिरं जीये का गतिर्मे भविष्यति ॥१९०॥

कुमारौ दुहिता तस्य तं चिन्ताग्लपितामनम् ।

दृष्ट्वा पप्रच्छ का चिन्ता तस्या हेतुं जगौ च सः ॥१९१॥

दुहितोवाच मा तात चिन्तामन्तानभाग्यव ।

त्वदीये वारके गत्वा कथयिष्याम्यहं कथाम् ॥१९२॥

- ० इति स्नात्वा परिहितश्चेतवत्ता नृपान्तिके ।
 गत्वा जयाशिशं दत्त्वा नृपं मोचे कथां शृणु ॥१८३॥
 राजापि तस्यास्तादृचनिःसोमत्वेन विस्मितः ।
 उत्कर्षोऽभृत्कथां श्रोतुं गीतिं मृग इवोच्चकैः ॥१८४॥
 साय्यारम्भे कथयितुमिहैव नगरे द्विजः ।
 नागशर्माग्निहोत्र्यस्ति कणभिषैकजीविकः ॥१८५॥
 सोमश्रीरस्ति तद्भार्या तस्या उदरभूरहम् ।
 नागश्रीर्नाम दुहिता क्रमेणाप्तास्ति दौवणम् ॥१८६॥
 पितृभ्यां च प्रदत्ताहं चष्टाय द्विजसूतवे ।
 सम्पदामनुहूयो हि स्त्रीणां सम्पद्यते वरः ॥१८७॥
 प्रयोजनेन केनाप्यौदाहिनेनान्यदा मम ।
 अथातां पितरौ ग्रामं मां सुकौकाकिनीं गृहे ॥१८८॥
 ग्रामान्तरं च पितरौ यस्मिन्नेव दिने गतौ ।
 तस्मिन्नेव दिने ऽभ्यागादिप्रवृद्धः स मद्रुहे ॥१८९॥
 स्वसम्पदनुसारेण विनापि पितरौ तदा ।
 तस्याकार्षमहं स्वानभोजनादिभिरौषितीम् ॥१९०॥
 खट्वाप्रक्षारणं चैकं गृहसर्वस्वमात्मनः ।
 शयनायार्पयामि स तस्याहं दिवसात्यये ॥१९१॥
 ततो मया विनितं च पर्यङ्को ऽस्य समर्पितः ।
 गृहेर्वीं च सुलद्वीकरा तस्यां शये कथम् ॥१९२॥

तद्विभ्यती भूययनाच्छये ऽस्य शयनीयके ।
 निशि नीरन्ध्रतमसि न हि द्रक्ष्यति को ऽपि माम् ॥२०३॥
 अस्त्रास्त्रमिति तत्रैव निर्विकारेण चेतसा ।
 मदङ्गस्पर्शमासाद्य स त्वभ्युदनात्तरः ॥२०४॥
 द्विधा सोभेन विषयनिरोधेन च तस्य तु ।
 सद्यः श्रुतं समुत्पन्नं विपश्चसद्भुजा च सः ॥२०५॥
 अचिन्तयं च भीताहं परासुमवलोक्य तम् ।
 मम दोषेण पापायाः प्रापदेव मृतिं दिजः ॥२०६॥
 कस्याद्य कथयाम्येव क उपायः करोमि किम् ।
 एकाकिनी कथं चासुं गृहान्निःसारयाम्यहम् ॥२०७॥
 इत्यहं खण्डशो ऽकार्षं कूष्माण्डमिव तदपुः ।
 गतं खनिषा तत्रैव न्यधामय निधामवत् ॥२०८॥
 पूरयित्वा च तं गतं सुषमीकृत्य चोपरि ।
 अमार्जयमलिनं च शायते न यथा हि तत् ॥२०९॥
 पुष्यैर्गन्धैश्च धूपैश्च स्नानं तदासितं मया ।
 धामान्तराच्च पितराशगतौ स्तो ममाधुना ॥२१०॥
 राजापुत्राच्च यदिदं कुमारि कथितं त्वया ।
 तत्सर्वमपि किं सत्यं ततः सा पुनरब्रवीत् ॥२११॥
 कथानकानि यानि त्वं शृणोष्यन्यानि पार्थिव ।
 तानि सत्यानि चेदेतदपि सत्यं तदाखिलम् ॥२१२॥

एवं नागश्रिया राजा यथा विस्मापितस्तथा ।

... नाथ प्रतारयस्वस्मान्किं कल्पितकथानकैः ॥२१३॥

19. जम्बूद्वीपे प्रियाः सर्वा नाहं विषयलोचुपः ।

ललिताङ्गवत्तथा चास्ति श्रीवसन्तपुरं पुरम् ॥२१४॥

तत्राभङ्गुर्विभ्रतीनां वज्रायुध इवाञ्जया ।

राजा जनायुधो नाम रूपेण सुसुमायुधः ॥२१५॥

तस्याभङ्गललिता देवी देवीव ललिताकृतिः ।

कलानां सकलानामप्येकं विश्वामधाम यत् ॥२१६॥

भक्तवारणमाहं ह्ये विनोदयितुं दुग्धैः ।

सान्ध्यादा द्रष्टुमारभे सञ्चरन्तमधो जगम् ॥२१७॥

धर्मिकेन दिमूर्धानमिव स्फारेण हारिणा ।

कलूरीपक्षिलगन्धुं सदानमिव दन्तिनम् ॥२१८॥

हयस्कन्धं पृथूरस्कं पद्मोपमकरकमम् ।

शीवाकरकमासुक्तजात्यकाञ्चनभूषणम् ॥२१९॥

कर्पूरपूर्णतान्मूलप्रद्वन्द्वमुपसौरभम् ।

स्मरजैवपताकाभं तिलकालङ्कितालिकम् ॥२२०॥

अङ्गरागच्छलाग्रून् लावण्यमिव सिभ्रतम् ।

धूपायितांशुकामोदमेदुरीकृतवर्त्मकम् ॥२२१॥

वपुःश्रिया श्रियो देव्या द्वितीयमिव मन्दमम् ।

पुमांसं वा ददर्शैकं युवानं यान्तमध्वनि ॥२२१॥

॥ पंचभिः कुलकं ॥

तद्रूपालोकनोन्मत्तलोचना सा सुलोचना ।

साम्प्रभाकद्रुतमनाः शालभञ्जीनिभाभवत् ॥२२२॥

दध्यौ च मैवमन्योन्यदोर्लतामन्धवन्धुरम् ।

यद्येष परिरभेत स्त्रीजन्म सफलं तदा ॥२२३॥

अहं मनोरमममुं स्वयं दूतीत्वपूर्वकम् ।

उद्गीय गताशु भजे भवामि यदि पविषी ॥२२४॥

अचिन्तयच्च तत्पार्श्वस्थिता चतुरचेटिका ।

गूर्नं धून्यथ रमते स्वामिन्या दृष्टिरुचकैः ॥२२५॥

ऊचे च स्वामिनि तव धून्यग्निग्रमते मनः ।

न विषमन्न कष्टेन्दुर्गमन्दयति लोचने ॥२२६॥

ललितोचे मनोज्ञामि माधु माधु मनीषिणि ।

जीवामि तद्यदि भजे मनोरमममुं वरम् ॥२२७॥

को ऽमाविति ज्ञापय मां ज्ञापयिष्या तया कुह ।

यथा हि सन्नमय्यामुं निर्वापयामि ते वपुः ॥२२८॥

गता ज्ञात्वा च मा चेटी पुनरागत्य सत्वरम् ।

राशौ श्यजपयद्द्वैयं नाटकैकमहानटी ॥२२९॥

वास्तव्यपत्तने ऽथैव सन्निताद्रो ऽयमाख्या ।

समुद्रप्रियमञ्जरा मायेवाहम्य मन्दनः ॥२३०॥

सौभाग्यमन्त्राय स्वाय प्रतिकलानिधिः ।
 कुलीनस्य युवा चेति स्थाने स्वामिनि ते मनः ॥२३२॥
 अस्माकृत्यनुसारेण गुणानपि हि निश्चिनु ।
 यत्राकृतिस्तत्र गुणा इति लोके ऽपि गीयते ॥२३३॥
 नारीष्वेकासि गुणिनी त्वं यथैव तथा नृपु ।
 तद्द्वयोर्गुणिनोर्योगं घटयामि समादिश ॥२३४॥
 एवं कुविति राज्ञश्चे तस्या हस्ते च तत्कृते ।
 लेखं प्रेमाङ्कुराभोदपयःश्लोकाङ्कमार्पयन् ॥२३५॥
 सद्यो दास्यपि सा गत्वा धूतौकर्मैककोविदा ।
 जगद् ललिताङ्गाय ललितोपपन्नवाचिकम् ॥२३६॥
 प्रवर्त्य तद्विरंसायां ललिताङ्गं चटूनिभिः ।
 अर्पयामास तं लेखं तस्य प्रीणयितुं मनः ॥२३७॥
 स सद्य उद्यन्तुलकः कदम्ब इव पुष्पितः ।
 तं प्रेमव्यञ्जकं लेखं वाचयामास तद्यथा ॥२३८॥
 यथा वृष्टो ऽसि सुभग तदाद्यपि वराक्यहम् ।
 पश्यामि त्वन्मयं सर्वं योगेनानुगृह्णाण माम् ॥२३९॥
 वाचयित्वेति तं लेखं सो ऽवादीदयि कैविदे ।
 क्व च यान्तःपुरेवासा वणिग्माचः क्व चास्यहम् ॥२४०॥
 न ह्येतच्छ्रव्यते धर्तुं हृदये ध्रियते ऽथवा ।
 न वक्तुं शक्यते तर्हि यद्रंखे नृपयोषिता ॥२४१॥

शक्यते यदि हि स्पृष्टुं भूम्येन शशिनः कला ।
 तदान्यपुंसां ममोगविषयो राजपत्न्यपि ॥२४२॥
 दाम्पुवाचासहायस्य ममस्तमपि दुष्करम् ।
 तव त्वहं महायासि चिन्तां सुन्दर मा हयाः ॥२४३॥
 अन्तरन्तःपुरमपि मनुद्धा तमनवितः ।
 पुष्पमध्ये स्मित इव मञ्जरियक्ष्णं भिया ॥२४४॥
 आह्वयेः समये मां सा तेनेत्युक्ता च चेटिका ।
 सद्यो गत्वा तदाचल्यौ राज्ञौ हर्षोच्छ्रमद्भुये ॥२४५॥
 तत्सङ्गमं चिन्तयन्त्या ललितायास्तदाद्यपि ।
 अन्वदा यत्तने कौमुद्युत्सवो ऽभ्यग्नेरहरः ॥२४६॥
 शम्भुप्रगल्भचेत्रायां दुग्धगुह्यमरोम्भसि ।
 बहिर्भूमौ ययौ राजा तदाखेटकलीलया ॥२४७॥
 तदा च विजयीभूते परितो राजवेगनि ।
 तथैव चेष्टा ललिता ललिताङ्गं ममाह्वयत् ॥२४८॥
 देव्या विभेदमुद्दिश्य सा दाम्प्यन्तःपुरे गतम् ।
 नवीनयक्षप्रतिमाव्याजेन तमवीविशत् ॥२४९॥
 ललिता ललिताङ्गय तौ चिराज्जातमद्भुतौ ।
 ममजाते मियो गाढं वशीविटपिनाविव ॥२५०॥
 विविदुः भौविदाद्यैवमनुमानादिकोविदाः ।
 निश्चितं परपुरुषपवेशो ऽन्तःपुरे ऽभवत् ॥२५१॥

मुपिताः स्त्री वयमिति तेषां चिन्तयतामपि ।
 समाय्याखेटकक्रीडामाययौ मेदिनीपतिः ॥२५२॥
 ते च राज्ञे व्यग्रपयन्त्रच्छर्त्तादानपूर्वकम् ।
 आशङ्कास्माकमस्त्यन्तःपुरे परपुमानिति ॥२५३॥
 शब्दायमाने पन्नद्धे विहाय निभृतक्रमम् ।
 प्रविशेश विश्वा नाथः शृङ्खलान्ते परिमोषिवत् ॥२५४॥
 सा सेटी चतुरा द्वारदत्तवृग्मेदिनीपतिम् ।
 ददर्श दूरादायान्तं राज्ञैः प्रापयति स्म च ॥२५५॥
 राज्ञी दास्यपि तं जारमुत्पात्योपरिवर्त्तना ।
 बहिष्चिपितुस्त्रुणं गृह्यकरराशिवत् ॥२५६॥
 स पपातौकसः पद्याम्बदेमस्ये महावटे ।
 निजीय चास्यान्तत्रैव गुहायामिव कौशिकः ॥२५७॥
 क्रूरे तत्राशुचिस्थाने दुर्गन्धानुभवप्रदे ।
 स तस्थौ नरकावास इव पूर्वसुखं स्मरन् ॥२५८॥
 अचिन्तयच्च यद्यस्मात्कथञ्चिदवटाद्धम् ।
 निर्यास्यामि तदौदृचोदर्केर्भागैरलं मम ॥२५९॥
 राज्ञी दासी च तस्थानुकम्पया तत्र चावटे ।
 नित्यं चिचिपतुः फेलां तथा श्वेव निजीव सः ॥२६०॥
 प्रहृष्ट्यपस्थितायां च गृह्यस्त्रवणाभ्यसा ।
 स क्रूरो विभराक्षके पातकेनेव दुष्टधीः ॥२६१॥

शववत्सो ऽम्भसा तेन वाहयित्वातिरिंहसा ।

वप्रदारिकया बाह्यपरिखायामपात्यत ॥२६२॥

उल्लास्य वारिपूरेणालांबुफलमिवोच्चकैः ।

सो ऽपि परिखातीरे नीरेणार्तो मुमूर्ख च ॥२६३॥

दैवादागतया तत्र कुलदेवतयेव सः ।

धात्र्या दृष्ट्य नीतस्य सङ्गोप्य निजसन्नि ॥२६४॥

पात्यमानः कुटुम्बेनाभ्यङ्गस्नानाशनादिभिः ।

क्षिन्नप्रकृष्टशाखीव स बभूव पुनर्नवः ॥२६५॥

अत्र चायमुपगयो यथा हि ललिताङ्गकः ।

कामभोगेष्वनिर्विघ्नस्तथा जीवः शरीरिणाम् ॥२६६॥

यथा देवीपरिभोगस्तथा वैषयिकं सुखम् ।

आपातमाचमधुरं परिणामे ऽतिदारुणम् ॥२६७॥

कूपवामनिभो गर्भः फेलाहारसमं हि तत् ।

मात्रा जग्धान्नपानाद्यैर्यद्गर्भपरिपोषणम् ॥२६८॥

यो ऽद्धानुपूरितादिष्टाकूपात् खालेन निर्गमः ।

पुद्गलोपचिताद्गर्भाद्योन्मा निर्गमनं हि तत् ॥२६९॥

पतनं परिखोत्सङ्गे यन्माकाराद्विद्विते ।

गर्भवामाश्रयपतनं स्रुतिकाभवे हि तत् ॥२७०॥

या मूर्खा मलिलापूर्णपरिखातीरतम्लुषः ।

जराव्यसृग्मयात्कीयात्तद्विद्वित्यस्य मूर्खनम् ॥२७१॥

या धात्रिका यथा चाभूद्देहोपयस्कारिणी ।
 सा हि कर्मपरीणामसन्ततिर्ज्ञायतामपि ॥२७२॥
 भूयो राज्ञी सलिताङ्गं यदि तद्रूपमोक्षिता ।
 चेद्या प्रवेशयेदन्तःपुरान्तः प्रविशेत्स किम् ॥२७३॥
 पत्न्यः प्रोचुः कथं नाम प्रविशेत्सोऽल्पधीरपि ।
 अनुभूतं स्मरन्दुःखं विष्टावटनिपातजम् ॥२७४॥
 जम्बूद्वीपस्य सोऽज्ञानवशेन प्रविशेदपि ।
 अहं तु नामुतिष्ठामि गर्भमद्भ्रान्तिकारणम् ॥२७५॥
 जम्बूनाम्नोऽथ ताः पत्न्यो विशातदृढनिश्चयाः ।
 प्रतिबोधमुपेयुष्यः समयित्वैवमूचिरे ॥२७६॥
 निस्तारयास्मानपि त्वं यथा निस्तरसि स्वयम् ।
 नात्मकुचिभरित्वेन सन्तुष्यन्ति महाशयाः ॥२७७॥
 जम्बूनाम्नोऽथ पितरौ अश्वरा बन्धवोऽपि च ।
 ऊचुः साधून्कथमांसि प्रव्रज्या नोऽप्यतः परम् ॥२७८॥
 प्रभवोऽप्यभधान्निन पिदनापृच्छ्य सत्वरम् ।
 परिव्रज्यासदायस्ते भविष्यामि न संशयः ॥२७९॥
 अविघ्नमस्तु ते मा स्म प्रतिबन्धं कथाः सखे ।
 इति जम्बूकुमारोऽपि प्रभवं प्रत्यभाषत ॥२८०॥
 विभातार्या विभावर्या जम्बूनामा महामनाः ।
 स्वयं संवहति सोऽक्षैरधिनिष्क्रमणोत्सवम् ॥२८१॥

खात्वा कृत्वाङ्गरागं च सर्वाङ्गीनं च पर्यधात् ।
 अलङ्कारान्तरत्नमयान्कल्पो ऽयमिति कल्पवित् ॥९८९॥
 जम्बूनादृतेनाथ देवेन कृतसन्निधिः ।
 उदाह्यां नृमहस्रेण शिविकामारुरोह च ॥९८३॥
 [निनदम्भङ्गलातोद्यः पठन्मङ्गलपाठकः ।
 उक्तार्यमाणलवणः स्वकीयमानमङ्गलः ॥*]
 दानं विश्वजनीनं स ददानः कल्पलवत् ।
 प्रमत्तमानो लोकेन जम्बूः काश्यपगोचरः ॥९८४॥
 सुधर्मस्त्रामिगणभृत्पादपद्मपवित्रितम् ।
 जगाम तं वनोद्देशं धाम कल्याणमम्पदाम् ॥९८५॥ युग्मं ॥
 गणभृद्भूपितोद्यानद्वारदेशे स ईधिवान् ।
 याथयानादुदतारौत्सारादिव निर्ममः ॥९८६॥
 सुधर्मस्त्रामिनः पादानापदाम्भोधितारकान् ।
 पञ्चाङ्गस्पृष्टभूपीठः स प्रणम्य व्यजिज्ञपत् ॥९८७॥
 संसारसागरतरीं प्रमन्या परमेश्वर ।
 मम सस्त्रजनस्यापि देहि धेहि कृपां मयि ॥९८८॥
 पञ्चमः श्रीगणधरो ऽप्येवमभ्यर्चितस्तदा ।
 तस्मै सपरिवाराय ददौ दीर्घां चयराविधि ॥९८९॥
 पिष्टनाष्टच्छा चान्येद्युः प्रभवो ऽपि समागतः ।
 जम्बूकुमारमनुयान्परिग्रज्यामुपाददे ॥९९०॥

* This verse is wanting in all MSS. and is added in C in the margin sec. m.

श्रीजमूखामिपादाक्षमरालः प्रभवो ऽभवत् ।

शित्यभावेन तस्यैव दत्तः स गुरुणा यतः ॥९८९॥

श्रीसुधर्मगणशृत्पदास्तुजोपासनममरतां समुद्वहन् ।

दुःसहानगणयन्परीयहानार्थमिर्विहरति स मेदिनीम् ॥९८९॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते 'परिशिष्टपर्वणि' स्वविरावलीचरिते
महाकाव्ये सिद्धिबुद्धिकथाजात्याम्बकिशोरकथाधामकूटसुतकथासोम-
ककथामासाहस्यकुनिकयाचिसुहृन्कथाविप्रदुहितमागश्रीकथाललितः
पञ्चकथासुपरिवारजन्मप्रज्याप्रभवप्रज्यावर्णनो नाम तृतीयः सर्गः ॥ .

C A N T O IV.

अन्यदा श्रीगणधरः सुधर्मा विहरन्भुवि ।
 जगाम चर्मां मगरीं जम्बूस्वाम्यादिशिश्ययुक् ॥१॥
 पुरीपरिसरोद्धाने गणेश्वरमेश्वरः ।
 समवासरदुद्धूतधर्मकल्पद्रुमोपमः ॥२॥
 सुधर्मस्वामिपादाब्जवन्दनाय पुरीजनः ।
 गन्तुं प्रवृत्ते भक्त्या हृमेखोत्कर्षभाग्यमाः ॥३॥
 नागर्यः पादचारेण झणञ्जणितनूपुराः ।
 काश्चिज्जग्मुः ध्ययौभूतधन्विभ्रंशिगर्भकाः ॥४॥
 काश्चिच्च रघुमारुह्य नागर्यः पतिभिः सह ।
 तैलतः प्राजयामासुस्तरितत्वरितं रथात् ॥५॥
 काश्चित्पत्न्यान्वकर्माणः श्याविका निर्ययुर्गृह्णात् ।
 कव्यारोपितशिशवः कपिमत्पादपोषमाः ॥६॥
 अथाकृढा धयुः केऽपि महेभ्याश्चलकुण्डलाः ।
 श्वेतातपत्रैः कुर्वन्तो दिवमुत्पुण्डरीकिणीम् ॥७॥
 यौमतां गच्छतां तूष्णं मिथःसहर्षताडनात् ।
 हारमुक्ताफलैर्धटैर्दन्तुरा मार्गभ्ररभूत् ॥८॥
 तदा तस्यां नगर्यां च कृष्णिकः पृथिवीपतिः ।
 दृष्ट्वायान्तं तथा लोकमिति पप्रच्छ वेचिणम् ॥९॥

किं याचाद्य पुरोपान्ते देव्याः कस्याद्यिदुद्यता ।
 कस्यापि हि महेभ्यस्य किमुद्यापनिकोत्सवः ॥१०॥
 किं मद्याङ्कौमुदीप्रायो महे वा कस्यिदागतः ।
 पूजाविशेषो यदि बोद्यानचेत्ये प्रवर्तते ॥११॥
 किं वा जैनमुनिः कोऽपि मद्यात्मा समवासरत् ।
 यदेवमखिलो याति त्वरितं नगरीजनः ॥१२॥
 ॥ त्वभिर्विशेषकम् ॥

वेचो तदेव विशाय नरेन्द्राय यजिज्ञयत् ।
 इतोऽस्ति समवसृतः सुधर्मा गणभृद्भरः ॥१३॥
 वन्दितुं गणभृत्पादान् सर्वोऽयं याति पूजनः ।
 एकातपचार्यं हर्मराज्यं विजयते तव ॥१४॥
 राजा प्रोवाच हे वेचिन्मन्योऽयं नगरीजनः ।
 य एवं स्वरते हन्त सुधर्मस्त्रामिवन्दने ॥१५॥
 अहे जायदवस्योऽपि सुधुष्तावस्यतामगाम् ।
 यदयं गणभृद्देवमपि न ज्ञातवानहम् ॥१६॥
 तद्गत्वा गणभृत्पादान् वन्देऽहमपि सत्वरम् ।
 तिष्ठन्ति ते हि नैकचाप्रतिबद्धाः समीरवत् ॥१७॥
 इत्युत्थायासनाद्राजा खेरराजीवलोचनः ।
 चन्द्रांश्चभिरिव व्यूते पर्यधाच्छेतवाससी ॥१८॥
 आमुचत्कर्णतलयोरथ मौक्तिककुण्डले ।
 सुधाकुण्डे इव स्वच्छमुक्तांश्चयपूरिते ॥१९॥

इदि चालम्बयामास हारं विमलमौक्तिकम् ।
 लावण्यभरितः फेनरेखामिव तटस्थिताम् ॥२०॥
 अन्यान्यपि हि सर्वाङ्गं रत्नालङ्करणानि सः ।
 वभार भूभारधरः कल्पद्रुम इवापरः ॥२१॥
 आकाशस्फुटिकस्त्रच्छं पर्यधादथ चोलकम् ।
 नृत्यन्तमिव तत्सर्गात्समीरतरलाञ्चलम् ॥२२॥
 सुगन्धिसुमनोदामगर्भिते कञ्जलच्छविम् ।
 एतेन्दुप्रासृढभ्राभं धम्मिष्ठं मूर्ध्नावन्धयत् ॥२३॥
 भद्राणां कारणं भद्रवारणं सो ऽरिवारणः ।
 आरोहदारोहकरात्पश्चात्त इव पर्वतम् ॥२४॥
 विद्युन्नेखामिव द्योत्ति पाणिभ्यां नतयन्दृष्टिम् ।
 पादाभ्यां प्रेरयामास करिणं भूमिवासवः ॥२५॥
 निर्भरैः पादपातैर्मे मा भङ्गूर्भङ्गुरेति सः ।
 मन्यरं मन्यरं गन्तुं कृपयेव प्रचक्रमे ॥२६॥
 गर्जन्न्यूजितं वर्षन्मदवारि निरन्तरम् ।
 जनेनालक्षि स गजः पर्जन्य इव भूगतः ॥२७॥
 नृत्यन्त इव वल्गन्तो मुखायस्यर्शिजानवः ।
 प्रावमुर्लक्ष्यो ऽथास्तं गजमाहूढसादिनः ॥२८॥
 पुरो विजयशंसीनि त्वय्यवर्थायकनेकशः ।
 अवाचन्त तदा युक्तेर्मिथः संवलितस्त्रनम् ॥२९॥

शब्दायमानममितस्वर्याणां प्रतिशब्दितैः ।

अपौरुषेयमुद्दामं वाद्यान्तरमभृन्नभः ॥ ३० ॥

सुधर्मस्वामिगणभक्त्यादपद्वैरधिष्ठितम् ।

आससाद वनेद्देशं नृपो ऽथ सपरिच्छदः ॥ ३१ ॥

कुम्भोपरि सृणिदण्डाघातेन स्थापितादथ ।

कक्षां गृहीत्वावातारौत्कुञ्जराद्राजकुञ्जरः ॥ ३२ ॥

सन्त्यक्तपादुके दूरीकारितच्छतधामरः ।

वेचिवाङ्गमपि त्यक्त्वा महाबाहुर्महीपतिः ॥ ३३ ॥

भक्त्या स्वमपि मन्वानः सामान्यजनमस्त्रिभम् ।

वन्दारुन्ध्रावकान्पश्यन्नुद्यद्रोमाञ्चकशुकम् ॥ ३४ ॥

आवह्नाञ्जलिना कुर्वन्मुकुटं मुकुटोपरि ।

सुधर्मस्वामिनं दृष्ट्वा दूरादपि नमो ऽकरोत् ॥ ३५ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

भक्ता च निषसादाये ऽपेक्षरो भक्तिशालिनाम् ।

तद्वत्तदन्तदृयाजा तच्छिष्यपरमाणुवत् ॥ ३६ ॥

ततश्च गणभृद्देवः सुधर्मा धर्मदेशनाम् ।

प्राणिकारणिकशक्ते औदश्रीवसुधाप्रपाम् ॥ ३७ ॥

देशनान्ते च गणभृच्छिष्यान्पश्यन्त्रयेयरः ।

जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य पप्रच्छ परमेश्वरम् ॥ ३८ ॥

भगवन्नहुतं रूपमिदं सौभाग्यमद्भुतम् ।

तेजो ऽप्यहुतमेतस्य महर्षेः सर्वमद्भुतम् ॥३८॥

तथा हि यमुनावीचिकुटिलश्यामलाः कचाः ।

नेचे कर्णान्तविश्रान्ते नासानालामुजे इव ॥३९॥

अवसी नेत्रसरसीतीरस्ये इव शुकिके ।

कण्ठः कम्बुविडम्बेष वसो ऽररिषहोदरम् ॥४०॥

आयतौ सरलौ बाहुदण्डावाजानुलम्बिनौ ।

मुष्टिपाद्भ्यो मध्यदेशः सक्त्यौ चालानसन्निभे ॥४१॥

एणीजद्वीपमे जह्वे कराङ्घ्रि कमलोर्ध्वम् ।

रूपसम्पदमेतस्य किञ्चिद्वा वक्रु मावृशः ॥४२॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

महाभागस्य सौभाग्यमप्यस्य न गिरां पथि ।

यदेनं बन्धुमिव मे पश्यतः प्रीयते मनः ॥४३॥

महातेजास्य को ऽप्येष तथा ह्येतस्य तेजसा ।

न सम्यक् पार्यते द्रष्टुं रूपमप्यस्ति यादृशम् ॥४४॥

अध्वयं चाभिगम्यं च तेजो ऽमुय्य महासुनेः ।

किमहस्तरशीतांशोरेकचालस्य पिण्डितम् ॥४५॥

कियान्वा कथ्यते तेजोराशिरस्य तपोनिधेः ।

यत्पादनखरग्रीनामपि दाधीनिभा तडित् ॥४६॥

जम्बूप्राग्ववृत्तान्तमयाख्यद्वण्टदरः ।

त्रेणिकाय यथाचख्यौ पुरा श्रीज्ञातनन्दनः ॥४७॥

आख्याय चावोचदिदं प्राग्जन्मतपसा नृप ।
 रूपसौभाग्यतेजांसौदृशान्यस्य महात्मनः ॥४८॥
 अयं चरमदेश्य चरमस्यैव केवली ।
 भवे ऽस्मिन्नेत्यतीत्याख्यास्य एव परमेयरः ॥५०॥
 स्वामिना चेदमाख्यातं जम्बूनान्नि श्विं गते ।
 न मनःपर्ययो भावी न चापि परमावधिः ॥५१॥
 नादारकवपुर्लब्धिर्जिनकल्पसाया न हि ।
 पुलाकलब्धिर्नो नो वा लपकश्रेणिरोदणम् ॥५२॥
 न च स्यादुपरितनं संयमचितयं कचित् ।
 एवं भविष्यत्यपे ऽपि हीनहीनतरस्त्रिता ॥५३॥
 एवं वचनमाकर्ण्य सुधर्मस्वामिनो गुरोः ।
 तत्पादपद्मे गत्वा च राजा चम्पापुरीं ययौ ॥५४॥
 सुधर्मापि ततः स्वानाञ्जगाम सपरिच्छरः ।
 श्रीमहावीरपादान्ते तत्समं विजहार च ॥५५॥
 आत्मं पञ्चाशदब्देन सुधर्मस्वामिना मतम् ।
 त्रिंशदब्दीमथाकारि श्शूरा चरमार्हतः ॥५६॥
 मोक्षं गते महावीरे सुधर्मा गणधरः ।
 कस्यस्यो दादशाब्दानि तस्यौ तीर्थं प्रवर्तयन् ॥५७॥
 ततश्च दानवत्यब्दीप्रान्ते सम्प्राप्तकेवलः ।
 अष्टाब्दीं विजहारोर्वी भव्यसत्त्वान्प्रबोधयन् ॥५८॥

प्राप्ते निर्वाणसमये पूर्णवर्षशतायुषा ।

सुधर्मस्वामिनास्यापि जम्बूस्वामी गणाधिपः ॥५८॥

तथ्यमानस्तपस्वीत्रं जम्बूस्वाम्यपि केवलम् ।

आसाद्य सदयो भव्यभविकान्प्रत्यबूबुधत् ॥६०॥

श्रीवीरमोक्षदिवसादपि शायनानि

चत्वारि पष्टिमपि च व्यतिगम्य जम्बूः ॥

कात्यायनं प्रभवमात्मपदे निवेश्य

कर्मक्षयेण पद्मव्ययमाससाद ॥६१॥

इत्याचार्यश्रीदेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलौचरिते.

महाकाव्ये जम्बूस्वामिनिर्वाणवर्णने नाम चतुर्थः सर्गः ॥.

CANTO V.

ततश्च प्रभवस्वामी कात्यायनकुलोद्भवः ।
 तीर्थप्रभावनां कुर्वन्नुर्वीतसमपावयत् ॥१॥
 अन्यदावगच्छन्मान्तमुप्रायां शिष्टपर्यदि ।
 निशीथे योगनिद्रास्यः प्रभवस्वाम्यचिन्तयत् ॥२॥
 भावी को मे गणधरोऽर्हद्भुर्मान्भोजभास्करः ।
 सङ्ख्येयः स्वात्मसारसागरे पोतसन्निभः ॥३॥
 अनया चिन्तयालीढो गणे सङ्गेऽपि च स्वके ।
 उपयोगं चकारेष्टश्रेयालोकप्रदीपकम् ॥४॥
 स ज्ञानभानुनादित्यतेजसेव प्रसारिणा ।
 नाद्राक्षीत्तादृशं कश्चिदव्युच्छित्तिकरं नरम् ॥५॥
 उपयोगं ततश्चादात्मरेषामपि दर्शने ।
 तादृशरार्थी पङ्कादप्युपादेयं हि पङ्कजम् ॥६॥
 ददर्श च पुरे राजगृहे शय्यश्रवणं दिजम् ।
 यज्ञं यजन्तमासन्नभयं वत्सकुलोद्भवम् ॥७॥
 अन्यत्रापि विहर्तव्यं श्रमणैरनवस्थितैः ।
 इत्यगात्प्रभवस्वामी तथैव नगरोत्तमे ॥८॥
 आदिशच्च दयोर्मुन्योर्गम्यतां यज्ञवाटके ।
 तत्र भिक्षार्थिनौ भूतं धर्मलाभाश्रियं युवाम् ॥९॥

1 a A इतश्च । 3 d C यानसन्निभः acc. m. 4 a C नय, d A = जेयो,
 B pr m. 6 d D कश्चिन्, in marg पङ्कजं पाठान्तरं । 8 a D हि यज्ञं
 b छिदेः । 9 b A पाटके ।

अदित्सावादिभिस्तत्र यज्ञवाटद्विजादिभिः ।

अपि प्रस्थाप्यमानाभ्यां युवाभ्यां वाच्यमीदृशम् ॥१०॥

अहे कष्टमहे कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ।

अहे कष्टमहे कष्टं तत्त्वं विज्ञायते न हि ॥११॥

अथ वन्दनमालाङ्गद्वारमुत्तमिध्वजम् ।

द्वार्तुक्ताचामनाहावं समिध्याष्टतमाणवम् ॥१२॥

चपास्तयद्वृक्षगलं वेदिमध्येद्वृषावकम् ।

होमद्रव्यभूतानेकपाचमृत्विग्भिराकुलम् ॥१३॥

सामिधेन्यर्पण्यपाध्वर्युमध्वरवाटकम् ।

तौ मुनी जग्मतुर्भिक्षासमये सुर्वनुज्ञया ॥१४॥

॥ चिभिर्विशेषकं ॥

भिक्षामदित्सुभिर्विप्रैर्विष्टयावथ तौ मुनी ।

सुर्वादिएमहे कष्टमित्याद्युचतुरुचकैः ॥१५॥

अध्वरे दीक्षितसस्मिन्नाद्या शय्यन्भवो द्विजः ।

यज्ञवाटद्वारदेशम्यितो ऽश्रौषीदचस्तयोः ॥१६॥

अचिन्तयद्योपशमप्रधानाः साधवो क्षमी ।

न मृषावादिन इति तले मन्देग्धि मे मनः ॥१७॥

इति मन्देहदोलाधिरूढेन मनसा स तु ।

किं तत्त्वमिति पप्रच्छोपाध्यायं सुधियां वरः ॥१८॥

उपाध्यायो ऽवदत्तत्वं वेदाः स्वर्गापवर्गदाः ।

न वेदेभ्यो ऽपरं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ॥१९॥

10 a A B चादिता० D चादित् । 13 a B C D चपास्त, A कपास्त ।
14 B D सामिधेया, A चाभिधेया । 17 d MSS चदिभिः pr. m.

ज्ञानमयो ऽभ्यधातुनं प्रतारयसि मादृशान् ।
 यथादिदक्षिणालोभादेदास्तत्वमिति त्रुवन् ॥१०॥
 वीतदेया वीतरागा निर्ममा निष्परिग्रहाः ।
 शान्ता महर्षयो नैते वदन्ति वितथं कश्चित् ॥११॥
 न गुरुस्तं त्वया स्नेतद्विद्यमाजन्म वक्षितम् ।
 नितान्तं शिषणीयो ऽसि प्रत्युताद्य दुराशय ॥१२॥
 यथावस्थितमाख्याहि तत्त्वमेवं स्थिते ऽपि भोः ।
 नो चेष्टेस्यामि ते मौलिं न हत्या दुष्टनिग्रहे ॥१३॥
 इति कोपाद्यकपांसिमाकृष्टासिरलक्षि सः ।
 तन्मृगयुयाचनायात्तपचः साक्षादिवान्तकः ॥१४॥
 उपाध्यायो ऽप्यदो दधौ निमारचिपुरेय माम् ।
 यथाभ्यतत्त्वकथने समयो ऽयमुपागतः ॥१५॥
 इदं च पचने वेदेस्वाध्यायो ऽप्येष नः सदा ।
 कथं यथातथं तत्त्वं शिरस्कंदं हि नान्यथा ॥१६॥
 तस्मात्प्रकाशयाम्याशु तत्त्वमस्मै यथातथम् ।
 यथा जीवामि जीवन्हि नरो भद्राणि पश्यति ॥१७॥
 इत्याचख्यायुपाध्यायो ध्यायन्कुशसमात्मनः ।
 अमुष्य धूपस्थाधस्ताद्यस्तास्ति प्रतिमार्हतः ॥१८॥
 भूज्यते ऽधःस्थितैवात्र प्रच्छन्नं प्रतिमार्हतौ ।
 तत्प्रभावेन निर्विघ्नमिदं यथादि कर्म नः ॥१९॥

कृतान्त्रलिप्य प्रभवाचार्यपादान्वजिज्ञपत् ।
 भगवन्तो धर्मतत्त्वं ब्रूध्वं मे मोक्षकारणम् ॥४०॥
 प्रभवस्वाम्यथाचख्यावहिसा धर्म आदिमः ।
 चिन्तनीयः शुभोदको यथात्मनि तथापरे ॥४१॥
 वाच्यं प्रियं मितं तथ्यं परस्यावाधकं च यत् ।
 तत्तथ्यमपि नो वाच्यं परबाधा भवेद्यतः ॥४२॥
 अदत्तं माददीतार्यं नित्यं सन्तोषभागवेत् ।
 इहापि मोक्षसुखभागिव सन्तोषभाग् जनः ॥४३॥
 ऊर्ध्वरेता भवेत्प्राज्ञः सर्वतो मैथुनं त्यजन् ।
 मैथुनं खलु संसारविषपादपदोच्छदः ॥४४॥
 मुक्ता परिग्रहं सर्वं स्वशरीरे ऽपि निःसृष्टः ।
 आत्मारामो भवेद्विद्वान्यदीच्छेदपुनर्भवम् ॥४५॥
 अहिंसास्त्रनुतासोयश्रद्धाकिञ्चन्यसत्तथैः ।
 ब्रतैः पञ्चभिरप्येवं भवादात्मानमुद्धरेत् ॥४६॥
 ज्ञात्वा श्रय्यश्रवस्तत्त्वं भवेद्विद्वान् कृष्णदभृत् ।
 प्रभवस्वामिनः पादान्नत्वा चैवं वजिज्ञपत् ॥४७॥
 अशङ्कुरगिरा मे ऽष्टदत्तत्वे तत्त्वधीश्चिरम् ।
 मृत्पिण्डमपि हेमैव पीतोऽग्नौ हि पश्यति ॥४८॥
 तदद्य ज्ञाततत्त्वस्य प्रव्रज्या दीयतां मम ।
 भवकूपे निपततो हस्तासम्बनसन्निभा ॥४९॥

ततश्च प्रभवस्वामी शय्यभ्रवमहादिजम् ।

संसारवैरिणो भीतं परिभ्राजयति स तम् ॥५०॥

परीषद्भ्यो नाभैषीत्स तपस्यन्महाशयः ।

दिश्या कर्म क्षिपामीति प्रत्युतोद्गुषितो ऽभवत् ॥५१॥

तुर्धपष्ठाष्टमादीनि दुस्तपानि तपांसि सः ।

तेपे तरां तपनवत्तेजोभिरतिभासुरः ॥५२॥

कुर्वाणो गुरुशुश्रूषां गुरुपादप्रमादतः ।

महाप्राज्ञः क्रमेणाभूत्स चतुर्दशपूर्वभृत् ॥५३॥

श्रुतज्ञानादिना तुल्यं रूपान्तरमिवात्मनः ।

प्रभवस्तं पदे न्यस्य परलोकमवाधयत् ॥५४॥

शय्यभ्रवो यदा पर्यव्राजीभोक्तदाखिलः ।

तद्गार्थो युवतीं दृष्ट्वाशुशोषन्निदमभ्यधात् ॥५५॥

अहो शय्यभ्रवो भट्टो निष्ठुरेभ्यो ऽपि निष्ठुरः ।

स्त्रीं प्रियां यौवनवतीं सुशीलामपि यो ऽत्यजत् ॥५६॥

पुत्राश्चैव जीवन्ति योषितो हि पतिं विना ।

पुत्रो ऽपि नाभूदेतस्याः कथमेषा भविष्यति ॥५७॥

पृच्छति स च लोकस्त्वामपि शय्यभ्रवप्रिये ।

गर्भमभ्यावना कापि किं नामास्ति तवोदरे ॥५८॥

मनागित्यभिधातये सापि प्राटतभाषया ।

उवाच मण्यमिति ह्रस्वगर्भां ह्यभूत्तदा ॥५९॥

तस्याश्च वक्ष्ये गर्भः प्रत्याशेव शनैः शनैः ।
 समये च सुतो जज्ञे तन्मनोभोधिचन्द्रमाः ॥६०॥
 ब्राह्मण्या मण्यमिति तदानीं कृतमुत्तरम् ।
 इति तस्यापि बालस्याभिधा मणक इत्यभूत् ॥६१॥
 स्वयं माता स्वयं धात्रा ब्राह्मण्या सो ऽर्भकस्तथा ।
 पाल्यमानः क्रमेणाभूत्पादचङ्क्रमणक्षमः ॥६२॥
 अतीते चाष्टमे वर्षे पप्रच्छेति स मातरम् ।
 क्व नाम मे पिता मातर्बर्षेणाविधवा ह्यसि ॥६३॥
 मातापि कथयामास प्रवव्राज पिता तव ।
 तदा त्वमुदरस्यो ऽभूः पालितो ऽसि मयार्भक ॥६४॥
 अष्टष्टपूर्वं पितरं त्वमायुश्चन्यथा ह्यसि ।
 त्वामप्यष्टष्टपूर्वं तथा जनयिता तव ॥६५॥
 तव शय्यश्रवो नाम पिता यस्मरतो ऽभवत् ।
 प्रतार्य धूर्तश्रमणैः पर्यव्राज्यत कैरपि ॥६६॥
 पितुः शय्यश्रवस्सर्वदर्शनायोत्सुकः सुतः ।
 निरियाय गृहादालो वञ्चयित्वा स्वमातरम् ॥६७॥
 तदा शय्यश्रवाचार्यश्चम्पायां विहरन्नभूत् ।
 बालो ऽपि तत्रैव यथावाक्यः पुण्डराग्निना ॥६८॥
 कायचिन्तादिना स्मरिः पुरीषरिमरे व्रजन् ।
 ददर्श दूरादायान्तं तं बालं कमलेक्ष्णम् ॥६९॥

शय्यम्भवस्य तं बालं पश्यतो ऽग्नेरिवोद्गुपम् ।
 स्नेहातिरेकादुल्लासस्तदाभूदधिकाधिकः ॥७०॥
 मुनिचन्द्रमसं दूरान्तं दृष्ट्वा बालको ऽपि हि ।
 विक्रमद्वन्द्वः सो ऽभूत्सद्यः कुसुदकोषवत् ॥७१॥
 आचार्यो ऽपि हि तं बालं पप्रच्छातुच्छर्षभाक् ।
 को ऽमि त्वं कुत आयासीः पुत्रः पौत्रो ऽसि कस्य वा ॥७२॥
 सो ऽर्भको ऽभिदधे राजगृहादवाहमागतः ।
 सुमुः शय्यम्भवस्यासि वत्सगोत्रदिजन्मनः ॥७३॥
 मम गर्भस्थितस्यापि प्रव्रज्यामाददे पिता ।
 तं गवेषयितुमहं बन्धुमीमि पुरात्पुरम् ॥७४॥
 शय्यम्भवं मे पितरं जानते यदि तन्मम ।
 पूज्यपादाः प्रसीदन्तु क्व सो ऽस्तीति वदन्तु ॥७५॥
 पितरं यदि पश्यामि तदा तत्पादसन्निधौ ।
 परिब्रजान्यहमपि या गतिस्तस्य सैव मे ॥७६॥
 सूरिः प्रोवाच तातं ते जानामि स सुहृन्मम ।
 शरीरेण्यभिब्रूयायुर्ग्रन्थमिव विद्धि माम् ॥७७॥
 तन्ममैव सकाशे त्वं परिब्रज्यां श्रुभाश्रय ।
 प्रतिपद्यस्व को नाम भेदः पितृपितृव्ययोः ॥७८॥
 सूरिस्तं बालमादाय जगामाथ प्रतिश्रयम् ।
 अथ स्नातः सवित्रो ऽभूदिति बालोचयत्स्वयम् ॥७९॥
 भर्तृभावद्यविरतिप्रतिपादनपूर्वकम् ।

तमवालधियं बालं सुरिर्भ्रंतमजिघहत् ॥८०॥
 उपयोगं ददौ स्वरिः कियदस्यायुरित्यथ ।
 षण्मासान्यावदस्तीति तच्च सद्यो विवेद सः ॥८१॥
 एवं च चिन्तयामास शय्यभावमहामुनिः ।
 अत्यल्पायुरयं बालो भावी श्रुतधरः कथम् ॥८२॥
 अपश्चिमौ दशपूर्वीं श्रुतसारं समुद्धरेत् ।
 चतुर्दशपूर्वधरः पुनः केनापि हेतुना ॥८३॥
 मणकप्रतिबोधे हि कारणे ऽस्मिन्नुपस्थिते ।
 तदुद्धराभ्यहमपि सिद्धान्तार्थसमुच्चयम् ॥८४॥
 सिद्धान्तसारमुद्धृत्याचार्यः शय्यश्वस्तदा ।
 दशवैकालिकं नाम श्रुतस्कन्धमुदाहरत् ॥८५॥
 कृतं विकालवेलायां दशाध्ययनगर्भितम् ।
 दशवैकालिकमिति नास्तीति शङ्कं बभूव तत् ॥८६॥
 अपाठयन्मणकं तं ग्रन्थं निर्यन्यपुङ्गवः ।
 श्रीमाङ्गशय्यश्ववाचार्थवर्यो धुर्यः क्षपावताम् ॥८७॥
 आराधनादिकं कृत्यं कारितः स्वरिभिः स्वयम् ।
 षण्मासानो तु मणकः कालं कृत्वा दिवं ययौ ॥८८॥
 विपेदाने तु मणके श्रीशय्यश्वसूत्रयः ।
 अवर्णयन्नैरश्रुजलं शारदमेघवत् ॥८९॥
 यशोभद्रादिभिः शिष्यैरथ दुःखितविस्मितैः ।
 स्वरिर्ग्रन्थमिदं वः किमिदं हेतुरत्र कः ॥९०॥

ततो मणकवृत्तान्तं सुतमम्वन्धवन्धुरम् ।
 शिष्येभ्यो ऽकथयत्पूरिस्तज्जन्म मरणावधि ॥८१॥
 उवाच चैव वालो ऽपि कालेनाप्यौयसापि हि ।
 पालितामलचारित्रो ऽकार्षीत्कालं समाधिना ॥८२॥
 वालो ऽप्ययमवालो ऽभूच्चरित्रेणेति सम्मदात् ।
 अस्माकमश्रुसम्पातः पुत्रस्येहो हि दुस्त्यजः ॥८३॥
 ऊचुः शिष्या नमङ्गीवा यशोभद्रादयस्ततः ।
 पूजैरपत्यसम्बन्धः किमादौ ज्ञापितो न नः ॥८४॥
 मणककुम्भको ऽस्माकमथं हि तनुभूरिति ।
 अज्ञापयिष्यन्मद्यस्माङ्गुरुपादा मनागपि ॥८५॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रे ऽपि वर्तेतेति वचो वयम् ।
 अकरिष्याम हि तदा सत्यं तत्पर्युपासनात् ॥८६॥ शुभम् ॥
 स्मरिभूरिमुदित्युचे तस्माभ्यक्तुगतिप्रदम् ।
 तपोवृद्धेषु युष्मासु वैयावत्योत्तमं तपः ॥८७॥
 ज्ञाताम्नात्पुत्रसम्बन्धा धूयं हि मणकाश्रुतेः ।
 नाकारयिष्यतोपास्तिं स्वार्थं चो ऽथ व्यसोक्ष्यत ॥८८॥
 अमुमन्त्यायुषं ज्ञात्वा कर्तुं श्रुतधरं मया ।
 सिद्धान्तमारमुद्धृत्य दशवैकालिकं कृतम् ॥८९॥
 मणकार्यं कृतो गन्धस्तेन निस्सारितश्च सः ।
 तदेनं संवृणोम्यद्य यथास्थाने निवेशनात् ॥९०॥

यशोभद्रादिमुनयः सङ्गायाख्यत्रिदं तदा ।

दशवैकालिकं ग्रन्थं संवरयन्ति सूरयः ॥१०१॥

सहो ऽप्यभ्यर्चयाद्युक्ते सूरिमानन्दपूरितः ।

मणकार्यो ऽप्ययं ग्रन्थो ऽनुगृह्यात्वखिलं जगत् ॥१०२॥

अतः परं भवियन्ति प्राणिनो ह्यल्पमेधसः ।

ह्यतार्थास्ते मणकवद्भवन्तु त्वत्प्रसादतः ॥१०३॥

श्रुताम्भोजस्य किञ्चल्यं दशवैकालिकं ह्यदः ।

आचम्याचम्य मोदन्तामनगारमधुमताः ॥१०४॥

इति सहोपरोधेन श्रीशय्यभवसूरिभिः ।

दशवैकालिकग्रन्थो न संवत्से महात्मभिः ॥१०५॥

श्रीमाञ्जय्यभवः सूरिर्ग्रन्थोभद्रं महामुनिम् ।

श्रुतसागरपारीणं पदे स्वस्तिव्रतिष्ठिपत् ॥१०६॥

हत्वा मरणं समाधिनागा-

दय शय्यभवसूरिर्दुर्ध्वलोकम् ।

श्रुतकेवलिनो गिजे ऽपि कार्यं

किं सुहृन्ति जगत्प्रदीपकत्वाः ॥१०७॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
प्रभवदेवत्वशय्यभवचरितवर्णने नाम पञ्चमः सर्गः समाप्तः ॥

CANTO VI.

अथ श्रीमान्प्रभोभद्रसूरिः पूरितदिग्गजाः ।
 तुर्यादिभिः कृताहारो विजहार वसुन्धराम् ॥१॥
 धर्मेणार्हदुपमेन च चतुर्दशपूर्वभृत् ।
 विद्यमप्रीणयद्विखं जीमूत इव वारिण ॥२॥
 मेधाविनौ भद्रबाहुसम्भूतविजयौ मुनी ।
 चतुर्दशपूर्वधरौ तस्य शिष्यौ बभूवतुः ॥३॥
 सूरिः श्रीमान्प्रभोभद्रः श्रुतनिधोस्तयोर्दयोः ।
 स्वमाचार्यत्वमारोप्य परलोकमसाधयत् ॥४॥
 भद्रबाहुर्जगद्भद्रद्वरो ऽयं विहरन्मुनि ।
 क्षमात्रमणसङ्गेन राजनराजगृहं ययौ ॥५॥
 चत्वारो वणिजस्तस्मिन्पुरे सवयसो ऽभवन् ।
 उद्यानद्रुमवदृष्टिं जग्मिर्वासः सहैव हि ॥६॥
 सन्निधौ भद्रबाहोस्ते धर्मं शृश्रुवुरार्हतम् ।
 कथायाम्निजलासारं प्रतिबोधं च लेभिरे ॥७॥
 श्रीभद्रबाहुपादान्ते दान्तात्मानः सहैव ते ।
 प्रपञ्चामाशु जगद्भृग्वत्पराङ्मुखाः ॥८॥
 तप्यमानास्तपस्वीन्मुपार्जितवज्रयुताः ।
 युगमाचक्षतदृशो विहरन्तो महीतले ॥९॥

1 b C दिग्दिग्ग। 2 c D विखं। 3 b D संभृति। 4 c MSS क्षमा-
 चायेकमा० in A B corrected. 1 6 d C सहैव। 8 b C दातात्मनः ।
 9 a C तप्यमानतपः, d D •मुपाजित० ।

प्रियां तथ्यां मितां वाचं वदन्तः कुचिशम्बलाः ।
 निरीक्षा निर्ममाः साम्यवन्तः सन्तोषशालिनः ॥१०॥
 धर्मेपदेशप्रवणाः करुणारससागराः ।
 ते गुरोर्हृदये ऽविचन्मरसीव सितच्छदाः ॥११॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 गुरोरनुज्ञयैकाकिविहारप्रतिमाधराः ।
 ते विहृत्य विहृत्यागुः पुमा राजगृहं पुरम् ॥१२॥
 तदा दरिद्रङ्गिभानां दन्तवीणाप्रवादकः ।
 पद्मिनीपद्मकोशेषु हिममग्निमिव क्षिपम् ॥१३॥
 शीतार्थाक्षिङ्गनजुषां यूनां प्रणयकोपहृत् ।
 ज्वलदङ्गारशकटीनिकटीभवदीश्वरः ॥१४॥
 द्रुमाधिरूढैर्लीढार्कतापः कपिभिरनुखैः ।
 मर्तुकामीकृताध्यन्यो हिमर्तुरभवद्भृशम् ॥१५॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥
 भिक्षां कृत्वा निवृत्तास्ते दिवा यामे तृतीयके ।
 उपचक्रमिरे गन्तुमुपवैभारपर्वतम् ॥१६॥
 तेषां गिरिगुहादारे पुरोद्याने तदन्तिके ।
 पुराभ्यर्णे च तुर्यो ऽभद्रच्छतां प्रहरः क्रमात् ॥१७॥
 तृतीययामे कुर्वीत भिक्षां गमनमेव वा ।
 इति ते तुर्ययामे ऽस्युक्तयैव प्रतिमाधराः ॥१८॥
 यो ऽभद्रद्विगुहादारे शीतं तस्याभवद्भृशम् ।
 किञ्चिन्नन्दमभृत्तस्य य उद्याने तु तस्थिवान् ॥१९॥

य उद्यानममीये ऽप्यात्तम्य मन्दतरं त्वभूत् ।

यस्तु तस्यौ पुराभ्यर्णे तस्यात्यन्तं पुरोभ्रणा ॥२०॥

अतारो ऽपि हि ग्रीतेन विपद्य त्रिदिवं ययुः ।

आद्यद्वितीयवृत्तीयतुर्ययामेषु ते क्रमात् ॥२१॥

इतश्च पुर्यां चम्पायां कूणिके श्रेणिकात्मजे ।

आलेख्यशेषे भूपो ऽभूदुदायी नाम तत्सुतः ॥२२॥

पितृव्ययशुचाक्रान्तो दुर्दिनेनेव चन्द्रमाः ।

निगूढतेजा राज्ये ऽपि प्रमदं न बभार सः ॥२३॥

उवाच च कुलामात्यानमुभिन्नगरे ऽखिले ।

पथ्यतो मे पितुः क्रीडास्त्रागानि व्ययते मनः ॥२४॥

इयं हि मैव परिपद्यस्तां तातः क्षणे क्षणे ।

सिंहासनमभेविष्ट मामह्लादपरित्यजन् ॥२५॥

अभुक्तेहाक्रीडदिहारंस्तेहाशेत चेह यत् ।

पिता ममेति पश्यामि तं सर्वत्र जलेन्दुवत् ॥२६॥

पश्यतस्नातपादान्मे दृशोरये स्थितानिव ।

राज्यलिङ्गभृतः सातिचारं स्यादिनयप्रतम् ॥२७॥

पिता हृदि स्थितो नित्यमिहस्यस्येति मे सुखम् ।

सदा शल्यमिवास्लोकः शोको दुःखाकरोति च ॥२८॥

अमात्या अपि ते ऽत्याप्ता वज्रदृष्टा वज्रयुताः ।

भोकप्रकुच्छिदा भोचुर्वाचा वाचंयमा इव ॥२९॥

कस्य नेष्टवियोगेन शोकः स्याद्भवता पुनः ।

भुक्तान्नवस्नानार्था हि लज्जा स्यादन्यथा तव ॥३०॥

यदा स्याच्छोक एवेह नगरे वसतस्तव ।

तदन्यन्नगरं कापि निवेशय विशाम्यते ॥३१॥

पुरा पुरं राजगृहं कृणिको ऽपि पिता तव ।

क्षिता पिष्टशुषकाकार्योदिमां चम्पाभिधां पुरीम् ॥३२॥

उदाय्यपि समाह्वय नैमित्तिकनरानथ ।

स्थानं पुरनिवेशार्हे गवेषयितुमादिशत् ॥३३॥

ते ऽपि सर्वत्र पश्यन्तः प्रदेशानुत्तरोत्तरान् ।

ययुर्गङ्गातटे रम्ये दृशां वियामधामनि ॥३४॥

ते तत्र ददृशुः पुष्पपाटलं पाटलिद्रुमम् ।

पक्षलं धङ्गलच्छाद्यमातपचमिवावनेः ॥३५॥

अहो उद्यानवाद्यो ऽपि सकलापो ऽयमंघ्रिपः ।

इत्थं चमत्कृताकच ते ऽद्राबुद्यावपत्तिणम् ॥३६॥

शाखानिपलः स खगो व्याददौ वदनं सुजः ।

कवलीभवितुं तत्र निपेतुः कौटिकाः स्वयम् ॥३७॥

ते ऽचिन्तयन्निहोद्देशे पत्तिणो ऽस्य यथा सुखे ।

कौटिकाः स्वयमागत्य निपतन्ति निरन्तरम् ॥३८॥

तथास्मिन्नुत्तमे स्थाने नगरे ऽपि निवेशिते ।

राज्ञः पुण्यात्मनो ऽमुष्य स्वयमेव्यन्ति सम्पदः ॥३९॥

30 b perhaps *पन*, = D भुक्तौ, A D *वस्यजार्था, O *वस्यजार्था ॥
32 d D चम्पाच्छेकाः । 37 d A कस्य for कौटिकाः । 38 c A कस्य for
कौटिकाः ।

इति निर्णीय तत्स्थानं नगरार्धं महीपतेः ।

आख्यान्ति स्म विद्वन्तो निमित्तं चापलक्षणम् ॥४०॥

जरनैमित्तिकश्चैको जगाद वदतां वरः ।

पाटलेयं न सामान्या ज्ञामिना कथिता पुरा ॥४१॥

तथा हि सो नगर्यो दे मथुरे दक्षिणोत्तरे ।

समानसौन्दर्यगुणे स्वमारौ युग्मजे द्वे ॥४२॥

अभूदुदग्मथुरायां देवदत्तो वणिक्कुतः ।

दक्षिण्यां मथुरायां दिग्याचार्यमियाय सः ॥४३॥

वणिकपुत्रजयसिंहेनाभवत्तस्य सौहृदम् ।

तावन्योन्यं प्रपेदाते रहस्यैकनिधानताम् ॥४४॥

स्वप्ना च जयसिंहस्यात्रिका नाम कुमारिका ।

बभूव भुगतेव स्वर्ललिता रूपसम्पदा ॥४५॥

जयसिंहो ऽन्यदा जामिमन्निकामादिशन्निजाम् ।

समिधो ऽप्यद्य भोक्ष्ये ऽहं दिव्यां रसवतीं कुरु ॥४६॥

इत्युक्त्वा जयसिंहेन देवदत्तो निमन्त्रितः ।

आगाच्च तद्गृहे भोक्तुं तौ दावयि निषेदतुः ॥४७॥

अष्टादश भक्ष्यभेदान्पट्टमालादसुन्दरान् ।

दयोरप्यत्रिका सा तु सुवेषा पर्यवेषयत् ॥४८॥

तौ मरुता प्रीणयितुमपाकर्तुं च मचिकाः ।

धुन्वती व्यजनं चक्रे कर्मैकं द्युयकारि सा ॥४९॥

प्रकण्ठाङ्गवलयं व्यजनान्दोलनेन ताम् ।
 पञ्चत्रिन्दुमुखीं देवदनः कामवशो ऽभवत् ॥५०॥
 स वीचमाणस्तां वास्तां स्नावणजलदीर्घिकाम् ।
 तद्रिरंसापरवशो भोज्यास्त्रादं विवेद न ॥५१॥
 तस्य दृग्विदधे तस्यामापादतलमस्तकम् ।
 आरोहमवरोहं च लतायामिव वागरी ॥५२॥
 मा नेषमैषीप्रत्यूहो भूदस्यामिति बुद्धिमान् ।
 स स्थिरो ऽपि स्थिरतरं बुभुजे गजलीलया ॥५३॥
 देवदत्तो द्वितीये ऽस्ति जयसिंहस्य सन्निधौ ।
 प्रेषयामास वरकान्निकायाचनाहते ॥५४॥
 ते गत्वा प्रोचुरभ्यस्तौ कस्मैचिदप्यमूं ननु ।
 यदि दास्यसि तदस्मै देहि येत्येष यादृशः ॥५५॥
 स उवाच कुलीनो ऽयं कलाज्ञो ऽयं सुधीरयम् ।
 युवायं किं बल्लभेन सर्वे वरगुणा दद ॥५६॥
 किं तु जामिं प्रदास्यामि तस्मै यो मद्गृहात् क्षपित् ।
 न यास्यति स्थितं चाव तं द्रष्टव्यात्माननः समम् ॥५७॥
 एष सम्भाव्यते यास्यन्नद्य यो वापि सुन्दरः ।
 किं नाश्रौषुर्विदेशस्यः प्रायेण हि भग्नियति ॥५८॥
 प्राणप्रियेयं भगिनी मम सत्प्रीतिरिवौकसि ।
 तदिमां न प्रहेय्यामि त्रिवोटुरपि वेगमनि ॥५९॥

अपत्यजन्मावधि भो यद्येवं कर्तुमीश्वरः ।
 तदुद्धहतु मे जामिं देवदत्तो ऽन्निकामिमाम् ॥६०॥
 देवदत्तानुज्ञया ते ऽप्यामिति प्रतिषेदिरे ।
 देवदत्तो ऽपि तां कन्यां परिणिन्ये शुभे ऽहनि ॥६१॥
 तत्र तस्याशिकाप्रेमतन्नुषङ्गस्य तिष्ठतः ।
 प्रैयुदग्मयुरास्याभ्यां पितृभ्यां लेख ईदृशः ॥६२॥
 आवां हि चतुर्विकलौ चतुरिन्द्रियतां गतौ ।
 जराजर्जरसर्वाङ्गावासन्नयमशासनौ ॥६३॥
 आयुश्चम्यदि जीवन्तौ कुलीनस्त्वं दिदृक्षसे ।
 तदेष्टुद्वापय दृशावावयो रुदतोः सतोः ॥६४॥ युग्मं ॥
 सो ऽवाचथच्च तं लेखं स्नेहाम्नाधिनिशाकरम् ।
 निरन्तरचरन्नेत्रनीरपाक्षीचकार च ॥६५॥
 अचिन्तयच्च धिग्भिग्मां पितरौ विस्मृतौ हि मे ।
 अहं विषयमग्नौ ऽस्मि पित्रोः पुनरियं दशा ॥६६॥
 किं करोमि कथं यामि पत्नी मापत्यदृश्यरी ।
 निजवाक्पाशबद्धस्य का गतिर्मे भविष्यति ॥६७॥
 अन्निकापि हि तन्नेत्रमार्जनेन स्नमंशुकम् ।
 स्नेदयन्ती जगादैवं सद्यस्तद्दुःखदुःखिता ॥६८॥
 केनैव प्रहितो लेखो धत्ते चान्द्रमर्षीं कलाम् ।
 द्रावयन्वारि दुर्वारं तन्नेत्रचन्द्रकान्तयोः ॥६९॥

दिवैन्दुनिभमालोक्य निष्कलापं सुखं तव ।
 निश्चिनोम्यश्रुपूरो ऽयं दुःखजो न तु हर्षजः ॥७०॥
 दुःखाख्यानप्रसादेन तत्सम्भावय मामपि ।
 ममाप्यसु भवदुःखमविभागधुरीणता ॥७१॥
 नादात्प्रत्युत्तरं किञ्चिदुःखभागशिकापतिः ।
 तस्यैव त्वत्प्रपद्ये तं लेखं नयनोदकैः ॥७२॥
 अन्निकापि हि तं लेखमादायावाचयत्स्वयम् ।
 तदुःखकारणं सद्यो विवेद च जगत् च ॥७३॥
 सर्वथा मा कथा दुःखमार्यपुत्र चिरादहम् ।
 भ्रातरं बोधयिष्यामि कारयिष्ये त्वदौषितम् ॥७४॥
 गत्वा चोच्ये भ्रातरं स्वं नितरां कुपितेव सा ।
 इदं विवेकिन्ने भ्रातर्भवता किमनुष्ठितम् ॥७५॥
 स्वकुटुम्बवियोगेन क्षिप्रते तव भावुकः ।
 यश्चूयशूरपादानामहमुत्कण्ठितास्मि च ॥७६॥
 अनुमन्यस्व मे नायं स्वयानगमनं प्रति ।
 तमन्वेष्टान्यहमपि तस्यायत्ता यतो ऽसवः ॥७७॥
 स्थाप्येवैष वाग्बद्धः प्रणतुं यशुरौ त्वहम् ।
 एकाकिन्यपि चास्यामि किं कार्यं तद्नेन ते ॥७८॥
 इति सायहमुक्तस्तु जयमिष्टो मुहुर्मुहुः ।
 प्रयातुमनुमेने च तमुदगग्रयुरां प्रति ॥७९॥

नमर्या निर्ययो तस्मास्ततश्च स वणिक्कृतः ।
 तमन्वगादन्निकापि यामिनीव निष्ठाकरम् ॥८०॥
 अन्निकाभूत्तदा गुर्वी नेदीयःप्रसवापि च ।
 इति मार्गे ऽपि सासूत सुतं लक्षणधारिणम् ॥८१॥
 स्यविरौ पितरौ मामकृतिं सूनोः करिष्यतः ।
 इति तौ दम्पती नैव चक्रतुः स्वमनीयया ॥८२॥
 तयोरन्वङ् परिजनस्तं बालं लालयन्मुदा ।
 अन्निकापुत्र इत्येवोक्तापनेन जगौ पथि ॥८३॥
 उत्तरामन्निकानाथो जगाम मधुरामथ ।
 तौ ववन्दे च पितरौ ताभ्यां मूर्धन्यकुम्बि च ॥८४॥
 देशान्तरोपार्जनेयं ममोपादीयतामिति ।
 भ्रुवाणः सो ऽर्भकं पित्रैरर्पयामास हृष्टयोः ॥८५॥
 इयं वधूर्वः पुत्रो ऽयं ममैतत्कुचिषस्रवः ।
 इत्याचख्यौ च सम्बन्धं भक्तिबन्धुरया गिरा ॥८६॥
 पितरौ चक्रतुस्तस्य शिशोः सन्धीरणाभिधाम् ।
 अन्निकापुत्र इति तु लोकनाम्ना स पप्रये ॥८७॥
 सात्यमानः कुटुम्बेन वर्धमानो ऽन्निकासुतः ।
 चतुर्वर्गार्जनसुखं प्रपेदे मध्यमं वयः ॥८८॥
 भोगानपास्य दृष्टवद्यौवने ऽपि स धीधनः ।
 जयसिंहाचार्यपार्श्वे परिब्रज्यामुपाददे ॥८९॥

॥ c D तयोरन्वङ्. 85 a A •पार्श्वेनेयं। 87 b D संधारणाभिधां,
 ॥ A शोके। 88 s C सात्यमानः, c A चतुर्वर्गार्जनः ।

स खङ्गधारातीक्ष्णेन व्रतेन प्रतिनां वरः ।
 आत्मनो दारयामास दारुणान्कर्मकष्टकान् ॥८०॥
 तपोग्निनातिदीप्तेण दग्ध्वा कर्ममहामलम् ।
 अग्निशौचांशुकमिव स आत्मानमशोधयत् ॥८१॥
 स क्रमेण परिणतचरित्रज्ञानदर्शनः ।
 आचार्यवर्यधुर्यो ऽभूत्सगच्छाम्भोजभास्करः ॥८२॥
 स मुनिः सपरीवारो यद्वत्ने विहरन्त्यथौ ।
 नगरं पुष्पभद्राख्यं गङ्गातटविभूषणम् ॥८३॥
 तत्राभूद्भूपतिः पुष्पकेतुस्तस्य तु वल्लभा ।
 मौनकेतोरिव रतिः पुष्पवत्यभिधानतः ॥८४॥
 पुष्पवत्या अभूतां च पुत्रः पुत्री च युग्मजौ ।
 पुष्पचूलः पुष्पचूला चेति नाम तयोरभूत् ॥८५॥
 सदैव वर्धमानौ तौ रममाणौ सदैव च ।
 परस्परं प्रीतिमन्तावुभावपि बभूवतुः ॥८६॥
 द्यूतौ च राजा यद्येतौ दारकौ खेदलौ मिथः ।
 वियुज्येते तदा नूनं मनागपि न जीवतः ॥८७॥
 वियोगमनयोद्याहमपि सोढुमनीश्वरः ।
 मिथस्तदनयोरेव युक्तं वीवाहमङ्गलम् ॥८८॥
 मित्राणि मन्त्रिणः पौरानथ पप्रच्छ भूपतिः ।
 अन्तःपुरे यदुत्पन्नं रत्नं तस्य क ईश्वरः ॥८९॥

ते प्रोचुर्देशमध्ये ऽपि रत्नमुत्पद्यते हि यत् ।
 तस्मैश्वरो नरपतिः का कथान्तःपुरे पुनः ॥१००॥
 यद्यदुत्पद्यते रत्नं स्वदेशे तद्विलापतिः ।
 यथेच्छं विनिधुञ्जीत को हि तस्यास्तु बाधकः ॥१०१॥
 तेषां भावानभिज्ञानामालम्ब्य वचनं नृपः ।
 सम्बन्धं घटयामास निजदारकयोस्तयोः ॥१०२॥
 तस्य राज्ञी पुष्पवती आविकाभूत्तथा नृपः ।
 अवार्थत तथा कुर्वन् तु तामप्यजीगणत् ॥१०३॥
 ततश्च पुष्पचूलाश्च पुष्पचूला च दम्पती ।
 गृह्णन्ते सिपेवाते नितान्तमनुरागिणौ ॥१०४॥
 क्रमेण पुष्पकेतौ तु कथाश्रेयस्मयीयुषि ।
 पुष्पचूलो ऽभवद्राजा राजमानो ऽमलैर्गुणैः ॥१०५॥
 तद्वृत्त्यं वारयन्ती तदा पत्यापमानिता ।
 राज्ञी पुष्पवती जातनिर्वेदा व्रतमाददे ॥१०६॥
 सा विपद्य सुरो जज्ञे प्रव्रज्यायाः प्रभावतः ।
 प्रव्रज्या चेन्न मोक्षाय तत्सर्गाय न संशयः ॥१०७॥
 स देवो ऽवधिगाद्राक्षीत्तामकृत्यनियोजिताम् ।
 निजां दुहितरं स्नेहादिति चाचिन्तयत्तराम् ॥१०८॥
 मम प्राग्जन्मानि प्राणप्रियेयं दुहिताभवत् ।
 तत्तथा करवै घोरे नरके न पतेद्यथा ॥१०९॥

इति तस्याः स्वप्नमध्ये नरकावामदारुणान् ।

हृद्भेदादिदुःखार्त्तारटन्नारकिकाकुलान् ॥११०॥

पातकेनेव संरुद्धानन्धकारापदेशतः ।

दुर्दर्शान्दर्शयामास नरकांश्च सुरोऽखिलान् ॥१११॥

॥ युग्मं ॥

वर्तिकेव श्येनमुक्ता मृगीव द्वावनिर्गता ।

सतीव परपुरुषकरस्पर्शपलायिता ॥११२॥

सुसाध्वीवायाततपोतीक्ष्णविधुरीक्षता ।

सा दृष्टनरका भीत्या प्रबुद्धापि ह्यकम्पत ॥११३॥ युग्मं ॥

विभ्यती सा तु नरकं गतेव मरकेक्षणात् ।

अखिलं कथयामास तं स्वप्नं पत्युरयतः ॥११४॥

चेमेच्छुः पुष्पचूलायाः पुष्पचूलनृपोऽपि हि ।

निपुणं कारयामास शान्तिकं शान्तिकोविदैः ॥११५॥

स तु पुष्पवतीजीवदेवस्तद्धितकाम्यया ।

तादृशानेव नरकाग्रचौ रात्रावदर्शयत् ॥११६॥

अथ पापण्डिनः सर्वानाजुहाव महीपतिः ।

परिपप्रच्छ च ब्रूध्वं कीदृशा नरका इति ॥११७॥

गर्भवासे गुप्तिवासे दारिद्र्यं परतन्त्रता ।

एते हि नरकाः साक्षादित्याख्यंस्तेऽल्पमेधसः ॥११८॥

सा दुर्गन्धमिवाघ्राय कुर्वती मुखमोटनम् ।

निजस्वप्नविसंवादिवचनांस्तान्व्यमर्जयत् ॥११९॥

आह्वय सान्निकापुत्रं राजापृच्छत्तदेव हि ।
 नरकान्स तथैवाख्यदृष्टाः स्वप्ने यथा तथा ॥१२०॥
 राक्षस्युवाच भगवन्किं भवद्भिरपौदृशः ।
 मयेव बौक्षितः स्वप्नो वित्येत्यं कथमन्यथा ॥१२१॥
 सूरिः प्रोवाच हे भद्रे विनापि स्वप्नदर्शनम् ।
 संसारे नास्ति तद्यद्भि न ज्ञायेत जिनागमात् ॥१२२॥
 पुष्पचूलापि पप्रच्छ भगवन्केन कर्मणा ।
 ईदृशाञ्जरकान्घोरानाभुवन्ति शरीरिणः ॥१२३॥
 आख्याति सान्निकापुत्रो महारक्षःपरिचरैः ।
 गुरुप्रत्यनीकतया पञ्चेन्द्रियवधादपि ॥१२४॥
 पिशितः शरतस्यापि घापं कृत्वा शरीरिणः ।
 गच्छन्ति नरकेष्वेते दुःखान्यनुभवन्ति च ॥१२५॥
 ततश्च जननीजीवदेवस्तस्यास्तदादि तु ।
 स्वप्ने नरकवत्स्वर्गान्प्राप्यसौख्यामदर्शयत् ॥१२६॥
 प्रमुखा कथयामास सा पत्ये स्वर्गदर्शनम् ।
 चेो ऽथ पापखिन्नेो ऽपृच्छद् भूय किं स्वर्गलक्षणम् ॥१२७॥
 तेस्वेके प्रोचिरे स्वर्गस्वरूपं प्रियमङ्गमः ।
 अन्ये त्वाहुः स्य स स्वर्गो यद्यद्भि सुखकारणम् ॥१२८॥
 एवं स्वर्गस्वरूपं च तदुक्तं पुष्पचूलिका ।
 नामन्यत स्वप्नदृष्टस्वरूपा हि साभवत् ॥१२९॥

राजा शृष्टो ऽन्निकास्तनुः स्थितिमाख्यदिवौकसाम् ।
 मनश्चिन्तितकार्याणि सिद्धान्तेव भवन्ति च ॥१३०॥
 सकल्पवृक्षादारामा वापयः स्वर्णपङ्कजाः ।
 देव्यश्चिन्तानुवर्तिन्यो रूपवत्यः कलाविदः ॥१३१॥
 यथादिष्टविधातारस्त्रिदशाश्चाभियोगिकाः ।
 इच्छया दिव्यसङ्गीतभाटकाभिनयोत्सवाः ॥१३२॥
 शाश्वतेषु विमानेषु रम्यरत्नगृहाणि च ।
 सर्वशक्तिभृतो नित्यं परिवारे च नाकिनः ॥१३३॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

आनुत्तरविमानं यद्यद्वन्तरपुरावधि ।
 सुखं किमपि देवानां तत्कियत्कथ्यते गिरा ॥१३४॥
 तच्छ्रुत्वा पुष्पचूलोत्ते दूयं वित्थ यदीदृशम् ।
 स्वर्गा युष्माभिरपि किं स्वप्ने ददृशिरे ऽखिलाः ॥१३५॥
 सुनिर्जगाद् कल्याणि निजागमसुधापिवाः ।
 स्वःसुखानि वयं विद्मो विद्मो श्रेयान्तराण्यपि ॥१३६॥
 प्रमाणं वचनं जैनमिति निश्चित्य राक्षस्य ।
 ऋषिं पश्यन् भगवन्स्वर्गातिः केन कर्मणा ॥१३७॥
 स्मरिष्ये ऽर्हन्ति देवे गुरौ साधौ च निश्चयः ।
 यस्य संसारिणस्तस्य स्वर्गाग्निर्न दवीयसी ॥१३८॥
 पुनश्चारिचधर्मे च मुनिना कथिते मति ।
 सा राष्ट्री लघुकर्मलाङ्गवोदिशैवमभ्यधात् ॥१३९॥

भगवन्पतिमापृच्छ पादमूले तवैव हि ।
 उपादास्ते परिव्रज्यां मानुष्यकतरोः फलम् ॥१४०॥
 इत्युक्ता तमृषिं नत्वा पुष्पचूला विसृज्य च ।
 आपप्रच्छे महीनायं महीनाथो ऽप्यदो ऽवदत् ॥१४१॥
 तदा त्वामनुमन्ये ऽहं व्रतार्थं वरवर्णिनि ।
 ममैवौकसि चेद्भिचामादत्ते प्रतिनी सती ॥१४२॥
 तथेति प्रतिपेदाना दानं कल्पतेव सा ।
 अर्थिभ्यो ददती राज्ञा कृतनिष्क्रमणोत्सवा ॥१४३॥
 स्त्रीचूलाभूषितां प्राप्ता पुष्पचूला महाशया ।
 अन्निकापुत्रपादान्ते गत्वा दौचासुपाददे ॥१४४॥ शुभं ॥
 गुर्वादेशाध्वपथिकी सा भिचामाददे ऽखिलाम् ।
 सामाचारीप्रधानं हि तपः शृङ्खात्मनामपि ॥१४५॥
 ज्ञात्वा भविव्यदुर्भिक्षमन्निकासुमुनान्यदा ।
 गच्छो देशान्तरे प्रैषि स देशे यत्र जीव्यते ॥१४६॥
 द्वादशाब्दकमश्विनं भावीति श्रुतमम्यदा ।
 ज्ञात्वा गुरुपदेशाच्च गच्छो ऽगच्छदधान्यतः ॥१४७॥
 जहावलपरिवीणास्तपवाप्युमु सुखतः ।
 विनापि हि परीवारमूरीकृतपरीषदाः ॥१४८॥
 आनीयान्तःपुराङ्गकपानादि प्रतिवासरम् ।
 गुरवे पुष्पचूलादान्यत्रे पुत्रीव भक्तिभाक् ॥१४९॥
 अनन्यमनसस्तस्या गुरुणां पर्युपासनात् ।

भावयन्त्याश्च संसारासारतामेव ब्रवन्दा ॥१५०॥
 अन्येद्युः पुष्पचूलाया अपूर्वकरणकमात् ।
 केवलज्ञानमुत्पेदे निदानं भुक्तिसम्पदः ॥१५१॥ युग्मं ॥
 पुष्पचूला तु सञ्ज्ञातकेवलापि विशेषतः ।
 वैयाख्यं गुरोश्चक्रे प्रोक्तो क्षर्यो ऽयमागमे ॥१५२॥
 पुरा क्षभूतपुञ्जानः कृत्यं यो यस्य तस्य सः ।
 केवल्यपि च कुर्वीत स यावद्धेति तं न हि ॥१५३॥
 पुष्पचूला तु विज्ञाय केवलज्ञानसम्पदा ।
 सर्वं सम्पादयाच्चक्रे स्वरिच्यदचिन्तयत् ॥१५४॥
 स्वरिः पप्रच्छ तां सार्धौ वत्से वेत्सि कथं ननु ।
 ममाभिप्रायमेवं यत्सम्पादयसि चिन्तितम् ॥१५५॥
 उवाच-पुष्पचूलापि प्रकृतिं वेत्सि वः खलु ।
 यो यस्य नित्यमासन्नः प्रकृतिज्ञो हि तस्य सः ॥१५६॥
 सार्धिका पिण्डमानिन्ये ऽन्यदा वर्धति वारिदे ।
 स्वरिरूचे श्रुतज्ञासि वृष्ट्या किमिदमर्हति ॥१५७॥
 साव्रवीद्यत्र मार्गे ऽभूदप्कायो ऽचित्त एव हि ।
 तेनैवायासिपमहं प्रायश्चित्तागमोऽत्र न ॥१५८॥
 अचित्ताप्कायमध्वानं कथं वेत्स्यीति स्वरिणा ।
 उदिते पुष्पचूलाख्यदुत्पन्नं मे ऽस्ति केवलम् ॥१५९॥
 मिथ्या मे दुःकृतं केवल्याशातित इति ब्रुवन् ।

इत्यचिन्तयदाचार्यः सेव्यामि किमहं न वा ॥१६०॥
 केवल्यूचे मा कृषीद्वमधतिं सुनिपुङ्गवाः ।
 गङ्गासुत्तरतां वो ऽपि भविष्यत्येव केवलम् ॥१६१॥
 ततो गङ्गासुत्तरीतुं लोकेन सह सूरयः ।
 तदैवारुहज्जर्मावं को हि स्वार्थमुपेक्षते ॥१६२॥
 मियसाद स आचार्यो यत्र यत्रापि गौतमे ।
 तत्र तत्र तटे सद्यः सा नौर्मङ्गुं प्रचक्रमे ॥१६३॥
 नौमध्यदेशासीने च तस्मिन्नाचार्यपुङ्गवे ।
 समन्तान्मङ्गुमारोभे सा नौरथ इवाश्वि ॥१६४॥
 ततो नौस्थितलोकेन सूरिः सो ऽवेपि वारिणि ।
 शृङ्खले न्यधात्प्रवचनप्रत्यनीकामरी च तम् ॥१६५॥
 शृङ्खलप्रोतो ऽपि गङ्गान्तः सूरिरेवमचिन्तयत् ।
 अहो वपुर्ममानेकप्राण्युपद्रवकारणम् ॥१६६॥
 अप्कायादिदयासारं स सूरिर्भावयाम्भ्रम् ।
 सपक्वेषिमारूढो ऽन्तर्हृत्केवल्यजायत ॥१६७॥
 सुरीयशृङ्गध्यानस्यः सद्यो निर्वाणमाप सः ।
 निर्वाणमहिमानं च तस्यासन्नाः सुरा व्यधुः ॥१६८॥
 निर्वाणमहिमा तत्र देवैर्निर्मित इत्यभूत् ।
 प्रयाग इति तत्तीर्थं प्रथितं त्रिजगत्त्रयि ॥१६९॥
 करोटिरत्रिकासूनोर्यादोभिर्मकरादिभिः ।
 पोथ्यमाना नदीतीरमानीयत जलोर्मिभिः ॥१७०॥

इतस्ततो लुलन्ती च श्रुतिकेव नदीतटे ।

प्रदेशे गुप्तविषमे तस्यै कापि विनश्य सा ॥१७१॥

करोटिकर्परस्थान्तस्तस्थान्यस्मिंश्च वागरे ।

न्यपत्तत्पाटलावीजं दैवयोगेन केमचित् ॥१७२॥

करोटिकर्परं भिन्दंस्तदीयाद्दक्षिणाद्रुनोः ।

उद्गतः पाटलितर्विशालो ऽयमभृत्कमात् ॥१७३॥

पाटलाद्रुः पवित्रो ऽयं महामुनिकरोटिभूः ।

एकावतारोऽस्य मूलजीवद्येति विज्ञेयतः ॥१७४॥

तदच पाटलितरोः प्रभावमवलम्ब्य च ।

दृष्ट्वा चापनिमित्तं च नगरं सन्निवेश्यताम् ॥१७५॥

एको नैमित्तिकद्योषे सर्वनैमित्तिकाशया ।

दातव्यमाश्रिवाशब्दं सूत्रं पुरनिवेशने ॥१७६॥

प्रमाणं यूयमित्युक्ता तान्निमित्तविदो नृपः ।

अधि नगरनिवेशं सूत्रपातार्थमादिशन् ॥१७७॥

पाटलीं पूर्वतः कृत्वा पश्चिमां तत उत्तराम् ।

ततो ऽपि च पुनः पूर्वां ततस्यापि हि दक्षिणाम् ॥१७८॥

श्रिवाशब्दावधिं गत्वा ते ऽथ सूत्रमपातयन् ।

चतुरस्रः सन्निवेशः पुरस्यैवमभृत्तदा ॥१७९॥ युग्मं ॥

तथाद्विते भूप्रदेशे नृपः पुरमकारयत् ।

तदभृत्पाटलीनाम्ना पाटलीपुत्रनामकम् ॥१८०॥

पुरस्य तस्य मध्ये तु जिनायतनमुत्तमम् ।
 नृपतिः कारयामास शान्ततायतनोपमम् ॥१८१॥
 गजाश्वशालावज्जलं नृपप्रासादसुन्दरम् ।
 विशालशालमुद्दामगोपुरं सौधबन्धुरम् ॥१८२॥
 पण्यशालासल्लशालापौषधागारभूषितम् ।
 भृशुजा तदलक्षके शुभे ऽद्भुतस्वपूर्वकम् ॥१८३॥ युग्मं ॥
 राजा तत्राकरोद्वाज्यमुदाय्युदयभाक् श्रिया ।
 स्वं विक्रममिवाखण्डं तत्त्वानो धर्ममार्हतम् ॥१८४॥
 अर्हन्देवो गुरुः साधुर्धर्ममार्हत इत्यभूत् ।
 देवतत्त्वं गुरुतत्त्वं धर्मतत्त्वं च तद्भुदि ॥१८५॥
 चतुष्पथ्यो चतुर्यादितपसा स्वं विप्रोधयन् ।
 पौषधं पौषधागारे स जघाह महामनाः ॥१८६॥
 स धर्मावाधया छात्रमपि तेजः प्रभावयन् ।
 आत्मनः सेवकांश्चक्रे तुर्योपायेन भूपतीन् ॥१८७॥
 राजानो ऽत्यन्तमाक्रान्तास्ते तु सर्वे ऽप्यचिन्तयन् ।
 यावज्जीवत्युदाय्येष तावद्वाज्यमुखं न नः ॥१८८॥
 इत्ययं राज्ञ एकस्यागसि कस्मिंश्चिदागते ।
 आर्च्छेद्युदायिना राज्यं प्राज्यविक्रमवज्जिणा ॥१८९॥
 आच्छिन्नराज्यो राजा स नश्यन्नेव व्यपद्यत ।
 तत्पूनुरेकमु परिभ्रमन्नुज्जयिनीं ययौ ॥१९०॥

राज्यभ्रष्टकुमारस्तु सो ऽवन्तीशमसेवत ।

अभूदसह्नो नित्यमवन्तीशो ऽयुदायिनः ॥१८१॥

स सेवको राजपुत्रस्तं राजानं व्यजिज्ञपत् ।

उदायिनमहं देव साधयामि त्वदाज्ञया ॥१८२॥

त्वया ॥ मे द्वितीयेन भाव्यमव्यभिचारिणा ।

को हि प्राणांसृणीकृत्य साहसं कुरुते मुधा ॥१८३॥

तथेति प्रतिपेदाने ऽवन्तिभाषे स राजस्तुः ।

सगाम पाटलीपुत्रं सेवको ऽभूदुदायिनः ॥१८४॥

उदायिनूपतेर्नित्यं द्विद्रमालोक्तयन्नपि ।

द्यन्तरो मान्निकस्येव दुरात्मा नासमाद सः ॥१८५॥

उदायिनस्तु परमार्हतस्यौकसि सर्वदा ।

अखललङ्घननाञ्जैरमुनीनेव ददर्श सः ॥१८६॥

उदायिनो राजकुले प्रवेशार्थी ततश्च सः ।

उपाददे परित्रज्यां सुररेकस्य सन्निधौ ॥१८७॥

माययाप्यनतीचारं स भ्रतं पालयन्मुनीन् ।

तथा ह्याराधयन्ते हि यथा तन्मयतां ययुः ॥१८८॥

दम्भप्रधानं आमण्यं न तस्यालक्षि केनचित् ।

सुप्रयुक्तस्य दम्भस्य प्रह्नाप्यन्तं न गच्छति ॥१८९॥

उदायी ताददे ऽष्टम्यां चतुर्दश्यां च पौषधम् ।

अवायुः सुरयो धर्मकथार्थं च तदन्तिके ॥१९०॥

अन्यदा पौषधदिने विकाले ते तु सुरयः ।
 प्रति राजकुलं चेतुर्मासावी चैः स दीक्षितः ॥२०१॥
 गृह्यतामुपकरणं यामो राजकुले वयम् ।
 भोः सुलकेत्यभिदधुः संरम्भं च सुरयः ॥२०२॥
 न एव मायाश्रमणः कुर्वाणो भक्तिनाटितम् ।
 उपादायोपकरणान्यपे ऽभृच्छलक्षिष्यया ॥२०३॥
 विरमङ्गोपितां कङ्कमयीमादाय कर्चिकाम् ।
 प्रच्छन्ना धारयामास च जिघांसुद्दक्षिणम् ॥२०४॥
 विरमप्रजितस्यास्य शमः परिणतो भवेत् ।
 इति तेनैव महितः सुरी राजकुलं ययौ ॥२०५॥
 धर्ममाख्याय मुपुषुः सुरयः पार्थिवो ऽपि हि ।
 स्वाध्यायचित्रः सुखाप प्रतिलिख्य महीतलम् ॥२०६॥
 दुरात्मा जायदेवान्यास मायाश्रमणः पुनः ।
 निद्रापि मैति भीतेव रौद्रध्यानवतां नृणाम् ॥२०७॥
 न मायाश्रमणो राज्ञः सुप्तस्य गलकन्दले ।
 तां कर्चिकां लोहमयीं यमजिह्वोपमां न्यधात् ॥२०८॥
 कण्ठो राजसुधाकर्ति कदम्बोकाण्डकोमलः ।
 निर्धर्यो च ततो रक्तं घटकण्ठादिवोदकम् ॥२०९॥
 कायचिन्तामिषेणाय न पापिष्ठसुदेव हि ।
 निर्जंगाम यतिरिति यामिकैरप्यश्रितः २१०॥

राजसेनासृजा भिक्काः प्रबुद्धाः स्वरयो ऽपि हि ।
 मूर्धनं ददृशुः कृतं निर्मालकमलोपमम् ॥२११॥
 स्वरिस्तं व्रतिनं तत्रापग्नन्निदमचिन्तयत् ।
 नूनं तस्यैव कर्मैतद्भ्रतिनो यो न दृश्यते ॥२१२॥
 किमकृत्यमकार्षीं रे धर्माधारो महीपतिः ।
 यद्वा नाशय मास्त्रिन्यं कृतं प्रवचनस्य च ॥२१३॥
 मयेष्टृग्दीक्षितो दुष्टो ऽचानीतस्य सहात्मना ।
 तन्मत्कृतं प्रवचनमास्त्रिन्यमिदमागतम् ॥२१४॥
 तदर्धं दर्शनक्षानिं रक्षाम्यात्मव्ययादहम् ।
 राजा गुरुस्य केनापि हतावित्यस्तु लोकगौः ॥२१५॥
 ततश्च भवचरमप्रत्याख्यानं विधाय सः ।
 तां कङ्ककर्चिकां कण्ठे दत्त्वा स्वरिर्यपयत् ॥२१६॥
 प्रातरन्तःपुरशय्यापालिकासु च चागताः ।
 पूष्टकुर्वच आग्नयो निरीक्ष्य तदमङ्गलम् ॥२१७॥
 तत्कालं मिलितो राजलोकः सर्वो ऽप्यचिन्तयत् ।
 राजा गुरुस्य निहतौ सुप्तकेन न संशयः ॥२१८॥
 हन्तान्यो यदि तत्क्षुण्णः प्रथमं व्याहरेत्सुप्तु ।
 स महासाहसं कृत्वात एवागाददर्शनम् ॥२१९॥
 वैरी वा वैरिपुत्रो वा वैरिणा प्रहितो ऽथवा ।
 को ऽपि मायाप्रतीभय विश्रम्भमवधीमृपम् ॥२२०॥

राज्ञश्च पिबत्वसूतिः सूर्ये राजापि पुत्रवत् ।
 नूनं च सूरिणा घट्टं निषेद्धुं वा प्रचक्रमे ॥२२१॥
 तपःचामतनुः सूरिरपि तेन दुरात्मना ।
 तथा कुर्वन्भुव्यपाति न्यपाति च नरेन्द्रवत् ॥२२२॥ युग्मं ॥
 विनयच्छन्ना सूरिरपि तेन ह्यवसि सः ।
 तप्तस्तप्तौ ददौ दौचां धूर्तैः को न हि वञ्चयते ॥२२३॥
 नष्टं निशायां तं प्रातः प्रापुर्नृपभटा न हि ।
 क्रमेणापि हि यस्यक्तस्त्यक्तः क्रमशतेन सः ॥२२४॥
 ततः शरीरमंस्कारं राज्ञः सूर्यश्च चकिरे ।
 प्रधानपुरुषास्तार् विलपन्त उदश्रवः ॥२२५॥
 उदायिमारकः पापः सो ऽगादुज्जयिनीं पुरीम् ।
 आख्यषोऽज्जयिनीभर्तुर्यथोदायिवधः क्षतः ॥२२६॥
 अवन्तीशो ऽवदत्पाप यः कालेनेयतापि हि ।
 परिमृज्यां गृहीत्वापि स्त्रियापि मुनिमन्निधी ॥२२७॥
 अहर्निशं च धर्मापदेशाऽश्रुत्वापि दुष्टधीः ।
 अकार्यैरीदृशं कर्म स त्वं मे स्याः कथं हितः ॥२२८॥ युग्मं ॥
 अद्रष्टव्यमुखो ऽसि त्वं पापापभर सत्वरम् ।
 इति निर्भर्त्स्य तं राजा नगराच्चिरवापयत् ॥२२९॥
 तत्प्रमृत्येव मेदिन्यामभव्यानां शिरोमणिः ।
 अमिधानेन स ख्यात उदायिनृपमारकः ॥२३०॥

इतश्च तत्रैव पुरे दिवाकीर्तनभक्तुतः ।

एकस्य गणिकाकुञ्चिजन्मा नन्दो ऽभिधानतः ॥२३१॥

स नापितकुमारस्तु प्रभातसमये तदा ।

स्त्रैरन्तैः पाटलीपुत्रं ददर्श परिवेष्टितम् ॥२३२॥

उपाध्यायाय तं स्त्रुषं मन्द आख्यत्रबोधभाक् ।

उपाध्यायो ऽपि तद्देदी तं च निन्ये स्ववेग्ननि ॥२३३॥

स प्रीतिभागलञ्चक्रे मन्दमाभरणादिभिः ।

निजां दुहितरं तेन परिणाययति सा च ॥२३४॥

नवं जामातरं मन्दं दाययाने ऽधिरोप्य तम् ।

पुरे परिभ्रमयितुमुपाध्यायः प्रवक्रसे ॥२३५॥

उदायपुत्रगोषी हि परलोकमगादिति ।

तत्रान्तरे पञ्चदिव्यान्वभिषिक्तानि मन्त्रिभिः ॥२३६॥

पट्टहस्तौ प्रधानाश्चक्षुः कुम्भो ऽथ चामरौ ।

पञ्चाथमूनि दिव्यानि भ्रेमू राजकुले ऽखिले ॥२३७॥

ततश्च तानि दिव्यानि बहौ राजकुलाद्ययुः ।

स मन्दो दाययानस्यो नवोढो ददृशे च तैः ॥२३८॥

पट्टहस्तौ शारदाब्दशब्दसोदरगर्जितः ।

सद्यो नन्दं पूर्णकुम्भोनाभ्यपिञ्जत्तमुत्करः ॥२३९॥

समुत्पाद्य निजस्कन्धे सिन्धुरः सो ऽध्यरोपयत् ।

दयो ऽहेपत हर्षाच्च प्रस्तुवन्निव मङ्गलम् ॥२४०॥

व्याकामीदातपत्रं च पुण्डरीकमिवोषसि ।
 स्फायमानौ चालुठतां नृत्यन्ताविव चामरौ ॥२४१॥
 ततः प्रधानपुरुषैः पौरैर्जनपदेन च ।
 चक्रे नन्दस्य सानन्दमभिषेकमहोत्सवः ॥२४२॥
 अमन्तरं वर्धमानस्त्रामिनिर्वाणवासरात् ।
 गतायां पट्टित्तर्यामेष नन्दो ऽभवत्कृपः ॥२४३॥
 ततश्च केचित्सामन्ता मदेभान्मन्त्रविष्णवः ।
 नन्दस्य न मतिं चक्रुरसौ नापितस्वरिति ॥२४४॥
 नन्दो ऽपि तेषां सद्भावपरीक्षार्थमलक्ष्यधीः ।
 आस्थान्या निर्ययौ द्वारि जालाया इव वारणः ॥२४५॥
 माता धात्री बालभृदा चात्येव शिशूना सह ।
 नन्देन तु समं को ऽपि नागाक्षस्युस्तथैव ते ॥२४६॥
 आगत्य पुनरास्थान्यां सिंहासने निषद्य च ।
 नन्दो जगद् स्वारत्नान्निहन्त्यन्ताममौ इति ॥२४७॥
 आरत्ना अपि ते चतुःप्रेक्ष्यं चक्रिरे मिथः ।
 स्मितं च नाटयामासुर्भूतात्तप्रेक्षणादिव ॥२४८॥
 आरत्नानपि विज्ञाय नन्दस्तत्सामवायिकान् ।
 द्वाग्ददर्श सदोद्गारदाःस्त्रौ लेप्यमयावपि ॥२४९॥
 नन्दपुष्पाकण्टदेव्या तौ कयाचिदधिष्ठितौ ।
 अतीहारौ लेप्यमयावाकण्टासौ दधावतुः ॥२५०॥

ते दुर्विनीताः सामन्तास्ताभ्यां के ऽपि निजग्निरि ।

के ऽप्यनायन्त नन्दो ऽभूदखण्डाञ्जस्ततः परम् ॥२५१॥

नन्दो राजा राजमानो महर्द्धा

भूसुचामा सुचिताज्ञो बभूव ।

प्रायः पुण्यं विक्रमस्य प्रमाणं

कौवं जन्म साधनीयेऽपि वंशे ॥२५२॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीच-
रिते महाकाव्ये यशोभद्रदेवीभावभद्रबाहुशिश्यचतुष्टयवृत्तान्तश्रि-
कापुत्रकथापाटलीपुत्रप्रवेशउदायिमारककथानन्दरान्यलाभकीर्तनो-
त्तमः पद्यः सर्गः ॥

CANTO VII.

इतथ तत्रैव पुरे सनाथे नन्दभुजा ।
 ब्राह्मणः कपिलो नामाद्युवासैको बहिर्भुवि ॥१॥
 एकदा तद्गृहेऽग्रे परिवारसमन्वितः ।
 आचार्यः कश्चिदप्यागात्संसारकरिकेशरी ॥२॥
 तदाखिलनभःक्रान्तिखेदादिव दिवाकरः ।
 जगाम पश्चिमाश्लोधिजलहरीजलहसिताम् ॥३॥
 प्रत्यपदाडिमौपुष्यवर्णैर्भवहारिभिः ।
 पश्चिमालक्षि सन्ध्याभ्रैः कौसुमांशुकभागिव ॥४॥
 गृहाद्दीपमालाभिर्भासुराभिः पदे पदे ।
 व्योम्नः स्पर्धामुबन्धेन सनचचेव भूरभूत् ॥५॥
 आलोकजनकं विव्यक्लगाः कोलाहलच्छलात् ।
 द्रक्ष्यसे क नु भूयो ऽपीत्यर्थमाणमिवोचिरे ॥६॥
 मन्ये ऽसं गच्छतार्केण वक्रौ न्यासीकृता रुचः ।
 तस्मिन्काले कथमभूदन्यथा सो ऽतिभासुरः ॥७॥
 नीरन्ध्रेणान्धकारेणाञ्जनसन्नद्धाचारिणा ।
 तदाभद्रोदसीरन्ध्रं पातालविवरोपमम् ॥८॥
 नगरे दुर्लभो रात्रौ प्रवेश इति स्मरयः ।
 सैः पादैः पुपुषुस्तस्य ब्राह्मणस्य गृहाङ्गणम् ॥९॥

ब्राह्मणं तमनुज्ञायाचार्यास्ते तां विभावरीम् ।
 तदग्निहोत्रशालायामवात्सुर्विश्वत्सलाः ॥१०॥
 जानन्ति किञ्चिदप्येते न वेति प्रत्यनीकधीः ।
 जगामांचार्यवर्यस्य समीपे कपिलो निशि ॥११॥
 हृदयान्तःसमुत्तामिश्रुताम्बिलधरोनिभैः ।
 वचोभिर्विदधे स्वरिक्तस्थायो धर्मदेशनाम् ॥१२॥
 तस्यामेव हि तामस्तां धर्मदेशनया तथा ।
 आवकः कपिलो जज्ञे ऽथाचार्या ययुरन्यतः ॥१३॥
 अन्यदा केचिदाचार्याः प्रावृङ्गाले तदोकसि ।
 तस्युक्तेनार्हतीभृतेनानुज्ञाता द्विजन्मना ॥१४॥
 अन्येषुः सुनुरुत्पदे कपिलस्य द्विजन्मनः ।
 स पुनर्जातमात्रो ऽपि रेवतीभिरगृह्यत ॥१५॥
 मुनिभिः कल्पमानानां भाजनानामधश्च सः ।
 बालो द्विजन्मना तेन दधे अद्भुतशालिना ॥१६॥
 तेषां महाप्रभावानामृषीणां पात्रवारिणा ।
 अभिषिक्तं शिशुं कूरयन्तर्यो मुमुचुर्दुतम् ॥१७॥
 मुनिभाजनकल्पाभ्योभिषिक्तस्यारुजः शिशोः ।
 चक्रे कल्पक इत्याख्यां कपिलः आवकस्तदा ॥१८॥
 तदादि व्यन्तरीदोषस्तदृष्टे न कदाप्यभूत् ।
 ततश्च पुत्रसन्तानमगृह्यः कपिलो ऽभवत् ॥१९॥

कल्पकः क्रमयोगेन विपन्नपितृकः पुरे ।
 समस्तविद्यास्यानञ्च एको ऽभृत्कीर्तिभाजनम् ॥१०॥
 सगर्भश्रावकत्वेन सदा सन्तोषधारकः ।
 न परिरहभयस्त्व मगोरथमपि व्यधात् ॥११॥
 कुलीना अपि लावण्यवती रूपवतीरपि ।
 दीयमाना अपि प्रार्थ्य नोपयेमे स कन्यकाः ॥१२॥
 पुरे परिभ्रमन्नित्यं कल्पको बटुभिर्हतः ।
 पौराणां पूजनीयो ऽभृद्विद्वान्सर्वं पूज्यते ॥१३॥
 इतश्च कापिलेक्षस्य गमनागमनाध्वनि ।
 पर्यवात्सीद्विजग्मोकस्तस्य कैकाभवत् सुता ॥१४॥
 तामत्यन्तं रूपवतीमप्युपायंस्तु को ऽपि न ।
 जलोदरेण तस्या हि रूपलक्ष्मीरदूयत ॥१५॥
 पयोभृतदृतिप्रायं तस्यास्तुन्दमजायत ।
 कन्यापि साभृदुर्वीवात्मना चद्रुमणे ऽपि हि ॥१६॥
 सा कन्यकापि वक्षीव समये पुण्यवत्यभृत् ।
 विद्यया तनु तन्माता कथयामास तत्पितुः ॥१७॥
 ब्राह्मणो ब्राह्मणीमूचे प्रिये दोषो ऽयमावयोः ।
 मोदाहितेयं यत्कन्या कन्यायेषां ह्यभृदवोः ॥१८॥
 अस्याः पत्युरभृततात्पुण्ये मोघत्वमागते ।
 उपस्थितं भूणहत्यापापं तदिदमावयोः ॥१९॥

किं कुर्मः को ऽपि वृणुते न जलोदरिणौमिमाम् ।
 तदाक्खले पतिताय देया कस्मैचिदप्यसौ ॥३०॥
 वाक्खलेनापि न श्राद्धः को ऽपि ना कल्पकं विना ।
 सत्यमन्धः स एवैकस्तदर्थं प्रथतामहे ॥३१॥
 तेनापि कूपिकाखानि खग्टहाये द्विजन्मना ।
 कल्पकागमवैलायां सा कन्यात्तेपि तत्र च ॥३२॥
 आयान्तं कल्पकं दृष्ट्वा पूषकार च स द्विजः ।
 य आकर्षति मे पुत्रौ तस्माद्येव ददाम्यहम् ॥३३॥
 कल्पको ऽपि हि तत्कालं दयोस्तिखितमानसः ।
 तामाचकार्वाश्रुवैव वाचं तत्पितुस्तत्तराम् ॥३४॥
 तत्पितोवाच भक्तन्यामिमामुदह कल्पक ।
 कूपिकाकर्षकायोश्चैर्मयैषा कल्पिता यतः ॥३५॥
 एतस्याः सम्प्रदानं च श्रुत्वा संयोढवानसि ।
 अनिषिद्धं ह्यमुमतमिति न्यायोऽपि वर्तते ॥३६॥
 स्तुष्टेव विद्यास्थानानां त्वमेव न्यायवित्तमः ।
 सत्यमन्धो ऽसि भ्रातस्त्वं तत्कुर्वन् यदर्हति ॥३७॥
 हसितो बुद्धिशक्त्यार्हं किं करोमीति कल्पकः ।
 नितमिनीनिरीक्षो ऽपि तामुदोढुममन्यत ॥३८॥
 कलाकलापजलाधिकुम्भजन्माथ कल्पकः ।
 आयुर्वदोदितौषधोक्ताधीकृत्योदुवाह ताम् ॥३९॥

कल्पकं पण्डितं बुद्धिमन्तं शुलाय नन्दराट् ।
 आह्वय प्रार्थयाञ्चके ममामात्यत्वमाश्रय ॥४०॥
 जजन्त कल्पको राजन्यामाच्छादनमात्रकम् ।
 विद्याय मान्यमधिकं वाञ्छाम्यपि परिग्रहम् ॥४१॥
 धार्मिकाणां सस्रकानां न हि निर्वहति कश्चित् ।
 राजन्नमात्यव्यापारः पर्याप्तं तदनेन मे ॥४२॥
 इत्युक्त्वा राज्ञ आज्ञां तामवशायैव कल्पकः ।
 जगाम चके ॥ नृपस्तच्छिद्रान्वेषणोद्यमम् ॥४३॥
 न नन्दः प्राप तच्छिद्रं नित्यमन्वेषयन्नपि ।
 महात्मनां निरीहाणां तद्धि प्रायेण दुर्लभम् ॥४४॥
 अन्यदा कल्पकगृहद्वाररथ्यानिवासिनम् ।
 राजा रजकमात्मीयं पप्रच्छाह्वय धीनिधिः ॥४५॥
 प्राह्वयः कल्पको नाम यस्तत्र प्रातिवेशिकः ।
 वसनाग्नि तदीयानि त्वं क्षालयसि किं न वा ॥४६॥
 क्षालयामीति रजकेनोक्ते प्रोवाच तं नृपः ।
 तदानीं तानि वस्त्राणि धर्तव्यान्वर्पय स्व मा ॥४७॥
 प्रमाणमादेश इति विश्रव्य रजको धयी ।
 इतश्च समयः कौमुद्युत्सवस्य ममाश्रयी ॥४८॥
 कल्पकं ॥ गृह्णिष्वे वस्त्ररत्नान्यमूर्ति मे ।
 राजनिर्णेजकेनाद्य निर्णेजय मनोरम ॥४९॥

यथातिशयचोदाणि सच्छायान्शुकान्यहम् ।
 धूपयित्वा परिदधे कौमुदीपर्ववासरे ॥५०॥
 कल्पको ऽचिन्तयच्चैवमासन्ने पर्ववासरे ।
 अन्यस्य भाटिलोभेन रजको राजवर्चसी ॥५१॥
 अर्पयेदरवस्त्राणि नार्पयिष्यति मे पुनः ।
 ससंक्षेपं परिभवं तन्न क्रेये स्वपाणिना ॥५२॥ युग्मं ॥
 विवेकलोचनेनैव प्रेक्ष्य प्रेक्षावतां वरः ।
 उपैचिष्ट वचः पत्न्याः स्त्रीसुखाः क्षतिना न हि ॥५३॥
 अत्यायहृष्टहीतस्तु तस्या वार्सामि कल्पकः ।
 रजकस्यार्पयन्तस्य स्त्रीयहो वलवान्खलु ॥५४॥
 समागते पर्वदिने कल्पकस्योपतस्थुः ।
 वार्सामि नार्पयन्तस्य रजको राजशासनात् ॥५५॥
 अथ याहि प्रातरेहीत्येवं प्रातारयन्मुहुः ।
 रजकः कल्पकं राजमिथोगादभयो हि सः ॥५६॥
 प्रयोजनेन तेनैव कल्पको रजकस्य ॥ ।
 गृहे यथावुत्तमर्णस्याधमर्ण इवान्वहम् ॥५७॥
 एवं जगत्तुरध्दे द्वे तस्य वस्त्राणि मार्गतः ।
 भवेदभिभवायैव समा ह्यत्यन्तदर्शिता ॥५८॥
 ततो वर्षे तृतीये तु प्रवृत्ते कल्पको ऽवदत् ।
 अरे सुन्दर खौरस्त्रं भदस्ताण्डसि जीर्णवान् ॥५९॥

रक्षयित्वा त्वदसृजा स्वानि वस्त्राण्यहं यदि ।
 न हि गृह्णामि तन्नास्मि कल्पको रजकाधम ॥६०॥
 कल्पको रजकागारं निशयां गन्तुमन्यदा ।
 एकाकी निर्धनो विद्यासाधनायेव साहसी ॥६१॥
 षण्डिकाभृगुवेतास्ताद्यत्रेयमतपण्डितः ।
 गुप्तां च दध्रे चुरिकामन्तकस्येव देवताम् ॥६२॥
 फालोद्गत इव दीपी मृकुटीविकटामनः ।
 कल्पको जन्यकोपो ऽथ गत्वा रजकमभ्यधात् ॥६३॥
 रे सेवक इवाभ्यागां दे वर्ये तव वेग्ननि ।
 वत्साश्रययमीदानीमथवा नेति कथ्यताम् ॥६४॥
 तं ब्रह्मराघममित्रं लुधितं प्रेक्ष्य धावकः ।
 लुभितो गृहिणीमूचे वामांस्यस्य समर्पय ॥६५॥
 रजक्यपि तथा चक्रे व्यकीकृत्याथ कल्पकः ।
 प्राक् कुरीं गर्तयामास लाडूलमित्रं केमरी ॥६६॥
 षट्षटिति कुर्वाणं रजकन्याय कल्पकः ।
 उदरं दीर्घवाङ्कुर्या कुञ्जिकेनेव भूतलम् ॥६७॥
 असृजा निर्यता तुन्दादिर्गिरादिव वारिणा ।
 वामांमि रक्षयामास कल्पकः मलयध्वजः ॥६८॥
 आकन्दन्तो रजकूचे निहंमि किमनागमम् ।
 राजाग्रयैव वक्ष्याणि गृहे विरमधारयत् ॥६९॥

तदाकर्ण्य तु सभ्रान्तः कल्पकः समकल्पयत् ।
 अहो राज्ञः प्रपद्यो ऽयं यद्वचो न कृतं मया ॥७०॥
 तदद्य रजकवधापराधान्नृपपूरुषैः ।
 गीधे न यावत्तावद्धि स्वयं यामि नृपान्तिकम् ॥७१॥
 कल्पकश्चिन्तयित्वैवमुपनन्दं स्वयं ययौ ।
 नन्दो ऽपि सद्यः सानन्दस्तं चक्रे गौरवास्पदम् ॥७२॥
 साकाङ्क्षं कल्पकं ज्ञात्वा नन्दो ऽपीक्षितवित्तमः ।
 वभाषे भृशमभ्यर्थादस्त्रामात्यपदं मम ॥७३॥
 स्वापराधप्रतीकारं विकीर्षुरय कल्पकः ।
 प्रतिपेदे नृपवशः स सुधीर्यो हि कालविद् ॥७४॥
 नन्दो ऽपि कृतकृत्यं स्वं मन्यमानः प्रमोदभाक् ।
 कल्पकं वार्तयामास स्वमनोवर्हिणामुदम् ॥७५॥
 शत्रुभृतान्ददयस्व नन्दो ऽपि स्वार्थसंग्रहान् ।
 कल्पकं पृच्छति सोऽयं विद्यागुहमिवागतम् ॥७६॥
 नृपतिं प्रीणयामास कल्पको ऽपि छन्नन्पथीः ।
 वाक्यैस्तत्कृतसन्देहलोष्टपेषणमुद्गरैः ॥७७॥
 अन्यायं रजकश्रेणी तदा पूज्कर्तुमागता ।
 ददर्श कल्पकं राज्ञा प्रदत्तगुहगौरवम् ॥७८॥
 तथास्यं कल्पकं दृष्ट्वा निवृत्य रजका ययुः ।
 राजमान्यत्वमेवैकमनर्थस्य प्रतिक्रिया ॥७९॥
 तदैवापेतनामात्यमपसार्य महीपतिः ।
 कल्पकायार्पयन्मुद्राकरेणादि यथोचितम् ॥ ८० ॥

समुद्रवसनेशेभ्य आसमुद्रमपि श्रियः ।

उपायहस्तैराकृत्य ततः सो ऽकृत नन्दमात् ॥ ८२ ॥

नवे तस्मिन्महामात्ये श्रीवशीकारमान्तिके ।

श्रीरभून्नन्दराजस्य सिरावारिवदक्षया ॥ ८३ ॥

तस्य धीवारिणा सिको राज्ञो विक्रमपादपः ।

यशःप्रसूतं सुपुत्रे सुरभीकृतविष्टपम् ॥ ८४ ॥

नन्दराजप्रतापाग्नेर्बद्धिमुत्पादयन्पराम् ।

तस्य मुद्धिप्रपञ्चो ऽभूत्सचिवस्य महानिलः ॥ ८५ ॥

इतो ऽपि च परिभ्रष्टः प्राग्मन्त्री कल्पकस्य सः ।

हलं गवेपयामास तटस्थो ऽपि हि भूतवत् ॥ ८६ ॥

स दुष्टः कल्पकस्येष्टौ चेष्टौ वल्गादिभिर्भ्रष्टम् ।

आवर्जयितुमारेभे तत्प्रवृत्तियुभुत्सया ॥ ८७ ॥

सापि लोभाभिभूतात्मा प्रत्यहं कल्पकौकसि ।

क्रियमाणं जल्यमानं चाप्यप्राक्तनमन्त्रिणः ॥ ८८ ॥

भूयामस्तनुजन्मानो यभूवुः कल्पकस्य ॥ ।

प्रायेण पुत्रवन्तो हि भवन्ति परमार्तताः ॥ ८९ ॥

स आरेभे ऽन्यदैकस्य सुनोददाहमङ्गलम् ।

निमन्त्रयितुमैच्छत् तत्र मान्तःपुरं नृपम् ॥ ९० ॥

स राज्ञः स्वागतविकीर्मुकुटच्छायाभिरामम् ।

प्रचक्रमे कारयितुमन्यथापौ यदर्हति ॥ ९० ॥

भ्रष्टामात्याय सा चेटी कथयामास तत्तथा ।

सख्यो ऽवमर दत्याशु सो ऽपि भूपं व्यजिज्ञपत् ॥८१॥

न साम्प्रतममात्यो ऽस्मि न मान्यो ऽस्मि नयापि हि ।

कुलीनो ऽस्यतिभक्तो ऽस्मीत्याख्यामि स्वामिनो हितम् ॥८२॥

कल्पकेन यदारब्धं ऽट्टणु तन्प्रियमन्विता ।

वृक्षादिराज्यालङ्कारान्कारयन्नस्ति सो ऽधुना ॥८३॥

इयता कथितेनेमः स्वयं वेत्तु तदाग्रयम् ।

सिक्खेनापि द्रोणपाकं जानन्ति हि मनोपिणः ॥८४॥

घासेन स्वामिदत्तेन वर्धितो ऽस्मीति वक्ष्यदः ।

न पुनः पदसापव्यं मात्सर्यं मम कल्पके ॥८५॥

कदाचिन्मात्सरेणाहमसत्यमपि वि ब्रुवे ।

सत्यं तप्तु चरैर्विद्धि नृपा हि चरश्चतुषः ॥८६॥

प्रेषितास्य चरा राज्ञा गत्वा कल्पकसद्गानि ।

बृट्टा च तन्मदाख्यातमाख्यामि स्म महीभुजे ॥८७॥

ततश्च भकुटुम्बो ऽपि कल्पको नन्दभूभुजा ।

सद्यो ऽन्धकूपकारायामक्षेपक्षेपपूर्वकम् ॥८८॥

कल्पकाय सपुत्राय कोद्रवौदनसेतिकाम् ।

पयःकरकसेकं च कूपके ऽक्षेपयन्नृपः ॥८९॥

कल्पको ऽयं निरीक्ष्यान्नं कुटुम्बमिदमभ्यधात् ।

सिक्खैर्हि संविभागे ऽस्य कवलानां तु का कथा ॥९०॥

96 b C corrects ब्रुवन्, ब्रुवं pr. m.; D corrects ब्रुवं, ब्रुवे pr. m.

98 d C *माक्षेया* ।

कवलैः शतमह्योर्हि भवेदुदरपूरणम् ।
 तस्मिन्मन्त्रावाण्यन्तः सर्वं यूयं मरिष्यथ ॥१०१॥
 तस्माद्भुङ्क्षां स एवैकः समस्तं कोद्रवौदनम् ।
 यो भ्रष्टमन्त्रिणो वैरघोधनाय भवेदलम् ॥१०२॥
 मधूयोचे कुटुम्बेन त्वं भुङ्क्ष्व क्षेममस्तु ते ।
 वैरनिर्घातनं कर्तुं तात नाम्नासु कोऽप्यलम् ॥१०३॥
 ततश्च कल्पकोऽभुङ्क्त तदन्नं प्रतिवासरम् ।
 अन्ये त्वगशनं कृत्वा विपद्य चिदिवं ययुः ॥१०४॥
 तदा च कल्पकाभावं ज्ञात्वा सामन्तमृभुजः ।
 हृदयः पाटलीपुत्रं गन्दोन्मूलनकाम्यया ॥१०५॥
 हृद्द्वारे प्रातर्दिशं पाटलीपुत्रपत्तने ।
 भाण्डं भाण्डेन पुस्तोद पौराणां तत्र भोजयाम् ॥१०६॥
 अनीशो विद्विषां तेषामामने शयनेऽपि वा ।
 दाहज्वरातुर इव नन्दो न प्राप निर्धतिम् ॥१०७॥
 अचिन्तयद्य यावद्वि कल्पको मन्व्यभून्मम ।
 तावत्सिंहगुहयेद् पुरं नास्कन्दि केनचित् ॥१०८॥
 विना तं कल्पकमभ्यघ्नस्तेदृशी दशा ।
 अरक्तं क्षुपवनं पान्यैरप्युपजीयते ॥१०९॥
 स जीवति यदि तदा तेनैवोद्देष्ट्यते पुनम् ।
 प्रायेण ह्यव्यते हस्तिभारो हस्तिभिरेव हि ॥११०॥
 काराधिकारिणो राजा शृणुयैव यजिज्ञपन् ।
 अन्धवृषसितः कोऽपि गृह्णात्यद्यापि कोद्रवान् ॥१११॥

क्षिप्वा च मक्षिकां कूपे तवारोष्य च कल्पकम् ।
 तदैवाकर्षयामास नन्दो निधिमिवात्मनः ॥११२॥
 अपि पक्कपुपलाभं शिविकामधिरोष्य तम् ।
 वप्रस्योपर्यभ्रमयन्मृषः पूर्देवतामिव ॥११३॥
 तं दृष्ट्वा वैरिणो दध्युर्नन्दो ऽभ्युदयलः खलु ।
 यदेधो ऽस्मान्भीषयते दर्शयन्कूटकल्पकम् ॥११४॥
 ततो नाढमुपग्रेतुं ते प्रावर्तन्त वैरिणः ।
 अनुत्पन्नभया यन्त्रप्रतिघन्त्रादिकल्पनैः ॥११५॥
 ततश्च कल्पकः प्रेय्य दूतं तानेवमब्रवीत् ।
 एतु वः को ऽप्यभिमतो ऽन्तर्गङ्गं नावमास्थितः ॥११६॥
 यथाहमपि नौयानो जल्पित्वा तेन धीमता ।
 करोमि सन्धिमन्यदा भवतां यदभीक्षितम् ॥११७॥
 सान्धिविषद्विकलेषां कल्पकस्यापि नौस्थितौ ।
 मिलितावाभिमुख्येन वक्तावक्रयद्वाविव ॥११८॥
 तत्र कल्पविदेकस्येतुकलापं करम्यितम् ।
 निरीक्ष्य कल्पको मन्त्री तमूचे ऽङ्गुलिमञ्जया ॥११९॥
 यद्यमुख्येतुभारस्य मूलं प्रान्ताद्य कर्तयते ।
 एतन्मध्यप्रदेशस्य तदा किमुपतिष्ठते ॥१२०॥
 सान्धिविषद्विकः सो ऽयं विद्वानपि सुधीरपि ।
 न तदाश्रयमज्ञासीदीदृशस्तु तदाश्रयः ॥१२१॥

ययेतुयष्टिर्मूलेन प्रान्तेन च विवर्धते ।

उभाभ्यामेव सन्धिभ्यां तथा चत्रियमन्ततिः ॥१२२॥

तत्र चैकः सत्यसन्धिर्यत्रोक्तं नान्यथा भवेत् ।

प्रपञ्चमन्धिरपरो मायया यः प्रतन्यते ॥१२३॥

अविद्यामेव वो नन्दे मध्यमन्धेर्न गोचरः ।

प्रपञ्चमन्धिस्तु कथं भावी वो मयि तदिदि ॥१२४॥

निःसन्धिसन्धास्तद्व्यमुपजीव्या भविष्य ।

निहन्तमूलप्रान्तेतुयष्टिवचन्दभृपतेः ॥१२५॥

पुनश्च तत्प्रदेशस्याभीष्टां मूर्धन्यदर्शयत् ।

दण्डादृतां दधिम्यालीं कल्पको हस्तमञ्जया ॥१२६॥

प्राग्वद्भावाद्यर्थमज्ञासीत्प्रधानपुरुषो न सः ।

कल्पकामात्यहृदयभार्याः ऽयमभूत्पुनः ॥१२७॥

तत्पुत्रमहन्तिम्याली मदीर्दण्डादृता यदि ।

तद्वाः स्याद्विटकाकाहं विक्रीणे दधिवद्वलम् ॥१२८॥

पुनः स्वनावा तत्रावः कल्पकलिः प्रदक्षिणाम् ।

चकार तदभिप्रायं तत्रापि न विवेद सः ॥१२९॥

भावार्थस्तेषु मद्यावा यथा भौरादृता तव ।

तथागन्तेजसा तेजो भवतामात्रन्यिने ॥१३०॥

मञ्जरावये ऽपि भावार्थमज्ञातकल्पकस्य सः ।

ऊरुपोहपरमाम्नां व्याप्ताभ्याः काकपोतवत् ॥१३१॥

स्वस्थानं कल्पको ऽथागात्सान्निविद्यदिकः स तु ।
 तद्भावमविदन्वीक्षापन्नः स्वशिविरं ययौ ॥१३२॥
 स सन्निविद्यहपुमान्निजैः पृष्टो विषादभाक् ।
 अवोचदत्यसम्बन्धप्रलापी कल्पकदिग्जः ॥१३३॥
 पुनः पुनश्च तैः पृष्टो न स किञ्चिदवोचत ।
 स हि जिह्वाय तद्भावं गात्रासिपमिति भुवम् ॥१३४॥
 निलितः कल्पकस्यायमपीति छतनिश्चयाः ।
 ते ऽथ सामन्तराजानः पलायन्त दिशो दिग्गम् ॥१३५॥
 ततः पलायमानानां तेषां कल्पकशासनात् ।
 हस्त्यश्वरत्नकोशादि जग्राहोच्छिद्य नन्दराट् ॥१३६॥
 नन्दो ऽपि तं निजयाह प्राक्तनं दुष्टमन्त्रिणम् ।
 भक्तस्य कल्पकस्यायमनर्थलदिति क्रुधा ॥१३७॥
 नन्दजिह्वा रक्षणसीविदलः
 सुधीर्नयोपायनदीनदीनः ।
 स्त्रां कल्पको नन्दनरेश्वराज्ञा-
 नियन्त्रितां मन्त्रिवरद्वकार ॥१३८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि शिविरावलीचरिते
 महाकाव्ये कल्पकामात्यसङ्कीर्तनो नाम सप्तमः सर्गः ॥

C A N T O VIII.

कन्यकः पुनरुत्पन्नानेकपुत्रो धियां निधिः ।
 सुचिरं नन्दराजस्य मुद्राव्यापारमन्वयात् ॥१॥
 मन्दस्य वंशे कालेन नन्दाः सप्ताभवन्पुत्राः ।
 तेषां च सन्निधौ ऽभूवन्भृत्यांसः कन्यकान्वयाः ॥२॥
 ततस्त्रिषाडश्विषीपतिः पतिरिव त्रियः ।
 समुत्थातद्विपत्कन्दो नन्दो ऽभून्नवमो मृपः ॥३॥
 विगच्छटः त्रियां वासे ऽसद्वटः शकटो धियाम् ।
 शकटालं दात तस्य मन्व्यभूत्कन्यकान्वयः ॥४॥
 तस्य लक्ष्मीवती नाम लक्ष्मीरिव वपुष्मती ।
 सधर्मचारिणः भवच्छीनालहारधारिणी ॥५॥
 तथोद्य व्येष्टतनयो विनयालुद्वृते ऽभवत् ।
 अमूलधीः मूलभद्रो भद्राकारनिशाकरः ॥६॥
 भक्तिनिष्ठः कनिष्ठो ऽभूच्छ्रीयको नन्दनमृतयोः ।
 नन्दराजदयामन्दाजन्दगोष्ठीर्षचन्दनः ॥७॥
 पुरे ऽभूत्तत्र कोट्येति देशा रूपश्रियोर्वंशी ।
 यशीष्टतजगच्चेतो यभूत् जीवनौषधिः ॥८॥
 भुषानो विविधान्भोगान्ममभद्रो दिवानिमम् ।
 उग्राम यमये तस्या दादशान्दानि तन्मनाः ॥९॥
 योयस्त्वह्वरसो ऽभूद्गुणिविदग्धभाजनम् ।
 दिगोदमिष ददयं मन्दस्य श्विषीपतेः ॥१०॥

तत्र चासीदररुचिर्नाम दिजवरायणीः ।
 कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
 स्वयङ्मतेर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
 दृष्टैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥१२॥
 मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशंस न जातुचित् ।
 तुष्टो ऽप्यसौ तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
 ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।
 आराधयितुमारम्भे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥
 सन्तुष्ट्या तथान्येषुः कार्यं पृष्टो ऽभवौदिदम् ।
 राज्ञः पुरस्तान्ने कार्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥
 तथा तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
 मिथ्यादृष्टेरसुव्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
 तयोक्तः सायहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
 अन्धस्त्वौबालमूर्खाणामायज्ञो बलवाग्बलु ॥१७॥
 राज्ञः पुरस्तात्पठतः कार्यं वररुचेस्ततः ।
 अज्ञो सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
 दीनारशतमष्टायं ततो ऽसौ नृपतिर्ददौ ।
 राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते ह्यनुकूलया ॥१९॥
 दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
 किमेतद्दीयत इति भृपं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
 अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्ददौ ऽसौ तत्प्रशमया ।

वयं यदि स्वयं ददौ दत्तः किं न पुरा ततः ॥२१॥
 मन्व्यष्टूचे मथा देव प्रशंसा नास्य निर्मिता ।
 काव्यानि परकीयाणि प्राशंसिषमहं तदा ॥२२॥
 पुरो नः परकाव्यानि स्वकीकृत्य पठत्ययम् ।
 किमेतत्सत्यभावेनेत्यभाषत नृपस्ततः ॥२३॥
 एतत्पठितकाव्यानि पठन्तिर्वास्तिका अपि ।
 दर्शयिष्यामि वः प्रातरित्यूचे सचिवो ऽपि च ॥२४॥
 यथा यत्तदन्ता भूता भूतदर्शिका तथा ।
 वेणा रेणेति सप्तासन्प्राज्ञाः पुत्र्यस्तु मन्त्रिणः ॥२५॥
 गृह्णाति व्यायसी तामां सद्युक्तं तयेतराः ।
 द्वित्र्यादिवारक्रमतो गृह्णन्ति स्र यथाक्रमम् ॥२६॥
 राज्ञः समीपं सचिवो द्वितीये ऽङ्गि निनाय ताः ।
 तिरस्करिष्यन्तरिताः समुपावेशयच्च सः ॥२७॥
 अष्टोत्तरशतं श्लोकास्त्वयं निर्माय कैत्यिकान् ।
 ऊचे वररुचिस्तास्तु यथाज्येष्ठमनूचिरे ॥२८॥
 ततो वररुचे हृष्टो राजा दानं न्यवारयत् ।
 उपायाः सचिवानां हि निग्रहानुग्रहसमाः ॥२९॥
 ततो वररुचिर्गत्वा यन्त्रं गङ्गाजले व्यधात् ।
 तन्मध्ये वत्समद्वं च दीनारगतमष्टयुक् ॥३०॥
 प्रातर्गङ्गामसौ स्तुत्वा यन्त्रमाक्रामदङ्घ्रिणा ।

तत्र चासीदररुचिर्नाम द्विजवरागणीः ।
 कवीनां वादिनां वैयाकरणानां शिरोमणिः ॥११॥
 स्वयङ्कृतेर्नवनवैरष्टोत्तरशतेन सः ।
 वृत्तैः प्रवृत्तो ऽनुदिनं नृपावलगने सुधीः ॥१२॥
 मिथ्यादृगिति तं मन्त्री प्रशंस न जातुचित् ।
 तुष्टो ऽप्यसौ तुष्टिदानं न ददौ नृपतिस्ततः ॥१३॥
 ज्ञात्वा वररुचिस्तत्र दानाप्रापणकारणम् ।
 आराधयितुमारम्भे गृहिणीं तस्य मन्त्रिणः ॥१४॥
 सन्तुष्टया तयान्येद्युः कार्यं वृष्टो ऽब्रवीदिदम् ।
 राज्ञः पुरस्तान्ने कार्यं तव भर्ता प्रशंसतु ॥१५॥
 तया तदुपरोधेन तद्विज्ञप्तो ऽवदत्पतिः ।
 मिथ्यादृष्टेरमुष्याहं प्रशंसामि कथं वचः ॥१६॥
 तथोक्तः साग्रहं मन्त्री तत्तथा प्रत्यपद्यत ।
 अन्वत्स्त्रीबालमूर्खाणामाग्रहे बलवाग्बलु ॥१७॥
 राज्ञः पुरस्तात्पठतः कार्यं वररुचेस्ततः ।
 अग्रे सुभाषितमिति वर्णयामास मन्त्रिराट् ॥१८॥
 दीनारश्नतमष्टायं ततो ऽसौ नृपतिर्ददौ ।
 राजमान्यस्य वाचापि जीव्यते ह्यनुकूलया ॥१९॥
 दीनाराष्टोत्तरशते दीयमाने दिने दिने ।
 किमेतद्दीयत इति भृषं मन्त्री व्यजिज्ञपत् ॥२०॥
 अथोचे नृपतिर्मन्त्रिन्ददौ ऽसौ तत्प्रशंसया ।

उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽर्पयामास दीनारयन्त्रिं वररुचेः करे ॥४२॥
 दीनारयन्त्रिणा तेनेत्सर्पिर्द्दुद्भन्त्रिनेव सः ।
 दशामासादयामास मरणादपि दुःमहाम् ॥४३॥
 विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र लिपत्यसौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्गृह्णातीत्युचे सचिवो ऋषम् ॥४४॥
 साधु ज्ञातमिदं कृत्वात्पन्नपन्नलिपुङ्गवम् ।
 विभ्रमयस्मेरनयनः स्ववेश्मागान्महीपतिः ॥४५॥
 अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्यापृच्छचेटिकादिकम् ॥४६॥
 तस्याथ कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।
 भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेष्मनि ॥४७॥
 सउज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४८॥
 समासाद्य कलशस्तच्छलं वररुचिरुतः ।
 चणकादि प्रदायेति डिम्बरूपाण्यपाठयन् ॥४९॥
 न वेति राजा यद्मौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्राज्ये श्रीयकं श्यापयिष्यति ॥५०॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति स्म डिम्भा एव दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदशौणीदिति वाचिन्तयन्नृपः ॥५१॥
 बालका यद्य भाषन्ते भाषन्ते यद्य योषितः ।

48 a MSS. चण्ण*, D चर्यते चात्र शस्त्रादि । 51 a Δ adds before स्थाने,
 यद्य ज्ञाप न भाषत ।

दीनारास्ते च तत्पाणावुत्पत्य न्यपतंस्ततः ॥३१॥
 स एवं विदधे नित्यं जनस्तेन विमिश्रिते ।
 तच्च श्रुत्वा जनश्रुत्या राजाशंसत मन्त्रिणे ॥३२॥
 इदं यद्यस्ति सत्यं तन्मातर्वीक्षामहे स्वयम्
 इत्युक्तो मन्त्रिणा राजा तत्तथा प्रत्यपद्यत ॥३३॥
 दत्त्वा शिवां चरः मायं प्रेषितस्तच्च मन्त्रिणा ।
 शरस्तम्मनिकीनेऽस्यात्पक्षीवानुपलक्षितः ॥३४॥
 तदा वररुचिर्गत्वा कनं मन्दाकिनौजले ।
 दीनाराष्टोत्तरशतयन्त्रिं न्यस्य धयौ गृहे ॥३५॥
 तज्जीवितमिवादाय दीनारयन्त्रिमादरात् ।
 चरः समर्पयामास प्रच्छन्नं वरमन्त्रिणे ॥३६॥
 अथ गुप्तात्तदीनारयन्त्रिर्मन्त्री निशात्यये ।
 धयौ राज्ञा समं गङ्गामागादररुचिस्तदा ॥३७॥
 द्रष्टुकामं भृपं दृष्ट्वात्तदृष्टमानी सविस्तरम् ।
 स्तोतुं प्रवृत्ते गङ्गां मूढो वररुचिस्ततः ॥३८॥
 स्तुत्यन्तेऽपालयद्यन्त्रं यदा वररुचिः परम् ।
 दीनारयन्त्रिरुत्पत्य नापतत्पाणिकोटरे ॥३९॥
 यन्त्रिं गवेपयामास पाणिना तज्जले ततः ।
 सोऽप्यादपग्रंस्त्र्यंशो धूर्तो घृष्टो हि मौनभाक् ॥४०॥
 इत्युक्ते च महामात्यः किं ते दत्ते न जाग्रवी ।
 न्यामीत्येतमपि द्रव्यं गवेपयामि यन्मुहुः ॥४१॥

उपलक्ष्य गृहाणेदं निजद्रव्यमिति ब्रुवन् ।
 सो ऽप्ययमास दीनारयन्त्रिं वररुचेः करे ॥४ १॥
 दीनारयन्त्रिना तेनोत्सर्पिहृद्द्रव्यिनेव सः ।
 दशमामादयामास मरणादपि दुःखदाम् ॥४ २॥
 विप्रतारयितुं लोकं सायमत्र क्षिपत्यसौ ।
 द्रव्यं प्रातः पुनर्गृहातौत्सूचे सचिवो नृपम् ॥४ ३॥
 साधु जातमिदं कृत्वा लपन्मन्त्रिपुङ्गवम् ।
 विमलयस्मेरनयनः स्ववेष्मागान्महीपतिः ॥४ ५॥
 अमर्षणो वररुचिः प्रतीकारं विचिन्तयन् ।
 गृहस्वरूपं सचिवस्याष्टच्छेष्टिकादिकम् ॥४ ६॥
 तस्माच्च कथयामास काचित्सचिवचेत्यदः ।
 भूपतिः श्रीयकोदाहे भोक्ष्यते मन्त्रिवेष्मनि ॥४ ७॥
 भुञ्ज्यते चात्र शस्त्रादि दातुं नन्दाय मन्त्रिणा ।
 शस्त्रप्रियाणां राज्ञां हि शस्त्रमाद्यमुपायनम् ॥४ ८॥
 समासाच्च क्लृप्तश्चक्षुः वररुचिस्ततः ।
 क्षणकादि प्रदायेति डिम्बरूपाण्यपाठयत् ॥४ ९॥
 न वेत्ति राजा यदसौ शकटालः करिष्यति ।
 व्यापाद्य नन्दं तद्वाज्ये श्रीयकं स्यापयिष्यति ॥५ ०॥
 स्थाने स्थाने पठन्ति सा डिम्भा एव दिने दिने ।
 जनश्रुत्या तदशौचीदिति चाचिन्तयन्नृपः ॥५ १॥
 बालका यच्च भाषन्ते भाषन्ते यच्च योषितः ।

48 a MSS. सच्य*, D सच्यते चात्र शस्त्रादिः 51 a A adds before स्थाने,
 एव शीघ्रं न वाच्यः ।

उत्पातिकी च या भाषा सा भवत्यन्याया न हि ॥५२॥
 तत्प्रत्ययार्थं राज्ञाय प्रेषितो मन्त्रिवेष्मनि ।
 पुरुषः सर्वमागत्य यथादृष्टं व्यजिज्ञपत् ॥५३॥
 ततश्च चेवावसरे मन्त्रिणः समुपेयुषः ।
 प्रणामं कुर्वतो राजा कोपान्तस्त्रौ पराङ्मुखः ॥५४॥
 तद्भावज्ञो ऽथ वेष्मैत्यामात्यः श्रीयकमब्रवीत् ।
 राज्ञो ऽस्मि ज्ञापितः केनाप्यभक्तो विदियन्निव ॥५५॥
 असावकस्मादस्माकं कुलक्षय उपस्थितः ।
 रक्ष्यते तस्य कुक्ष्ये यद्यादेशमिमं मम ॥५६॥
 नमयामि यदा राज्ञे शिरस्किन्द्यास्तदाक्षिना ।
 अभक्तः स्वामिनेो बध्यः पितापौति वदेक्षतः ॥५७॥
 धियाधौ मयि जरसाप्येवं घाते परासुताम् ।
 त्वं मच्छुल्लगदहस्तभ्यो भविष्यमि चिरं ततः ॥५८॥
 श्रीयको ऽपि रुदन्नेवमवदद्गद्गदस्वरम् ।
 तात घोरमिदं कर्म अपचो ऽपि करोति किम् ॥५९॥
 अमात्यो ऽथब्रवीदेवमेवं कुर्वन्विचारणाम् ।
 मनोरथान्पूरयसि वैरिणामेव केवलम् ॥६०॥
 राजा यम इवोद्दण्डः सकुटुम्बं निहन्ति माम् ।
 यावत्तावन्ममैकस्य क्षयाद्रक्ष कुटुम्बकम् ॥६१॥
 मुखे विषं तालपुटं न्यस्य नंस्यामि भूपतिम् ।
 शिरः पराशोर्मे किन्द्याः पिबेद्यथा न ते ततः ॥६२॥

पित्रैव बोधितस्तस्य प्रतिपेदे चकार च ।
 शुभोदकाय धीमन्तः कुर्वन्धापातदारुणम् ॥६३॥
 भवता किमिदं वत्स विहितं कर्म दुष्करम् ।
 सप्तमममिति प्रोक्तो नृपेण श्रीयको ऽवदत् ॥६४॥
 यदैव स्वामिना ज्ञातो द्रोक्ष्यं निहतस्रदा ।
 भर्त्सितानुसारेण भृत्यानां हि प्रवर्तनम् ॥६५॥
 भृत्यानां युज्यते दोषे स्वयं ज्ञाते विचारणा ।
 स्वामिज्ञाते प्रतीकारो युज्यते न विचारणा ॥६६॥
 कृतौर्ध्वदेहिकं नन्दस्ततः श्रीयकमब्रवीत् ।
 सर्वधापारमहिता मुद्रेयं गृह्यतामिति ॥६७॥
 अथ विज्ञपयामास प्रणम्य श्रीयको नृपम् ।
 स्थूलभद्राभिधानो ऽस्ति पित्रस्तुल्यो ममाग्रजः ॥६८॥
 पितृप्रसादान्निर्बाधं कोशावास्तु निकेतने ।
 भोगानुपभुञ्जानस्य तस्याब्दा दादृशागमन् ॥६९॥
 आह्वयाथ स्थूलभद्रस्तमर्थं भूभुजोदितः ।
 पयांलोद्यानुमर्थं तु करिष्यामीत्यभाषत ॥७०॥
 अर्धैवालोचयेत्युक्तः स्थूलभद्रो महीभुजा ।
 अशोकवनिकां गत्वा विमर्शति चेतसा ॥७१॥
 शयनं भोजनं स्नानमन्ये ऽपि सुखहेतवः ।
 काले ऽपि नानुभूयन्ते रोरैस्त्वि नयोगिभिः ॥७२॥

नियोगिनां स्वान्यराष्ट्रचिन्ताव्यये च चेतसि ।
 प्रेयभीनां नावकाशः पूर्णकुम्भे ऽम्भसामिव ॥७३॥
 त्यक्त्वा सर्वमपि स्वार्थं राजार्थं कुर्वतामपि ।
 उपद्रवन्ति पिशुना उद्धृष्टानामिव द्विकाः ॥७४॥
 यथा स्वदेहद्रविणव्ययेनापि म्रियत्यते ।
 राजार्थं तद्वदात्मार्यं चत्यते किं न धीमता ॥७५॥
 विचिन्त्यैवं व्यधात्केशोत्पाटनं पञ्चमुष्टिभिः ।
 रत्नकम्बलदशाभौ रजोहरणमप्यथ ॥७६॥
 ततश्च स महाभागो गत्वा सदसि पार्थिव ।
 आलोचितमिदं धर्मलाभः सादित्यवोचत ॥७७॥
 ततः स राजसदनाद्गुहाया इव कैसरौ ।
 निःससार महासारः संसारकरिरोपणः ॥७८॥
 किमेव कपटं कृत्वा याच्यो वेश्यागृहं पुनः ।
 इत्यप्रत्ययतः क्षापो गवालेण निरैक्षत । ७९॥
 प्रदेशे श्ववदुर्गन्धे ऽप्यविकूणितनामिकम् ।
 यान्तं दृष्ट्वा मूलभद्रं नरेन्द्रो ऽधूनयश्चिरः ॥८०॥
 भगवान्नीतरागो ऽभावमिन्धिग्रे कुचिन्तितम् ।
 इत्यात्मानं निनिन्दोद्यैर्नन्दस्तमभिगन्दयन् ॥८१॥
 मूलभद्रो ऽपि गत्वा श्रीमभूतिविजयान्तिके ।
 दीर्घा सामायिकोच्चारपूर्विकां प्रत्यपद्यत ॥८२॥
 गृहीत्वा श्रीयकं दोष्णि ततो नन्दः मगौरवम् ।
 मुद्राधिकारे निःशेषव्यापारे सहिते न्यधात् ॥८३॥

चकार श्रीयको राज्यचिन्तामवहितः सदा ।
 साक्षादिव शकटालः प्रकृष्टनयपाटवात् ॥८४॥
 स नित्यमपि कोशाया विनीतः सद्ने ययौ ।
 स्नेहाद्भातुस्तत्प्रियापि कुक्षीनैर्बहुमन्यते ॥८५॥
 मूलभद्रवियोगार्ता श्रीयकं प्रेक्ष्य सारदत् ।
 दृष्टे दृष्टे हि दुःखार्ता न दुःखं धर्तुमीशते ॥८६॥
 ततस्तां श्रीयको ऽबोचदार्यं किं कुर्महे वयम् ।
 अमौ वररुचिः पापे ऽघातयज्जनकं हि नः ॥८७॥
 अकाण्डोत्थितवज्राग्निप्रदीपनसहोदरम् ।
 मूलभद्रवियोगं च भवत्या अकरोदयम् ॥८८॥
 त्वज्जान्यामुपकोशायां धावद्रक्तो ऽस्यसौ खलः ।
 तावत्प्रतिक्रियां काञ्चिद्विचिन्तय मनस्विनि ॥८९॥
 तदादिशोपकोशां यत्प्रतार्य कथमप्यसौ ।
 विधीयतां वररुचिर्मद्यपानरुचिस्त्वया ॥९०॥
 प्रेयोवियोजनादैरादाबिष्णादेवरस्य च ।
 तत्प्रतिज्ञाय मा सखी ऽप्युपकोशां समादिशत् ॥९१॥
 कोशायाश्च निदेशेनोपकोशा तं तथाभ्यधात् ।
 यथा पपौ सुरामेष स्त्रीव्रजैः क्रियते न किम् ॥९२॥
 सुरापानं वररुचिः खैरं भट्टो ऽद्य कारितः ।
 उपकोशेति कोशाये शशंसाय निशात्यये ॥९३॥
 अथ कोशामुखात्सर्वे शृणुयाव श्रीयको ऽपि तत् ।

मेने च पिह्वैरस्य विहितं प्रतियातनम् ॥८४॥
 शकटालमहामात्यात्यचात्मभृति सो ऽप्यभृत् ।
 भट्टो वररुचिर्भूपसेवावसरतत्परः ॥८५॥
 स प्रत्यहं राजकुले सेवाकाले समापतन् ।
 राजा च राजलोकैश्च सगौरवमदृश्यत ॥८६॥
 अन्यदा नन्दराड्मन्त्रिगुणस्मरणविक्रसः ।
 सदसि श्रीयकामात्यं जगद्देवं संगद्गदम् ॥८७॥
 भक्तिमाञ्जलिमान्नित्यं शकटालो महामतिः ।
 अभवन्ने महामात्यः शकट्येव वृहस्पतिः ॥८८॥
 एवमेव विपन्नो ऽग्नौ दैवादश्च करोमि किम् ।
 मन्ये शून्यमिवास्थानमहं तेन विनात्मनः ॥८९॥
 उवाच श्रीयको ऽप्येवं किं देवेह विदमश्चे ।
 इदं वररुचिः सर्वं पापं व्यधित मद्यपः ॥९०॥
 सत्यमेव सुरां भट्टः पिवतीति नृपोदिते ।
 श्वो ऽमुं दर्शयितास्मीति श्रीयकः प्रत्यभाषत ॥९१॥
 श्रीयकश्च द्वितीये ऽस्ति सर्वेषामीयुषां मरुः ।
 स्वपुंसां श्रितितेनार्यं पद्ममेकैकमार्पयत् ॥९२॥
 तत्कालं मदनफलरमभावनयाञ्चितम् ।
 दुरात्मनो वररुचेरर्पयामास पद्मजम् ॥९३॥
 कुतस्त्यमहुताभोदमिदमित्यभिवर्णिनः ।
 घातुं राजादयो निन्युर्नामाये स्वं स्वमभुजम् ॥९४॥
 सो ऽपि भट्टो ऽन्यद्घातुं घाणायै पद्मजं निजम् ।

चन्द्रहाससुरां मद्यो रात्रिपीतां ततो ऽवमत् ॥१०५॥

धिगमुं शीधुपं ब्रह्मवन्धुं बन्धवधोचितम् ।

सर्वैरित्याक्रुध्यमानो निर्ययौ मदसो ऽथ सः ॥१०६॥

ब्राह्मणा चाचितास्तेन प्रायश्चित्तमचीकयन् ।

तापितचपुणः पानं सुरापानाघघातकम् ॥१०७॥

मूषया तापितमथ पपौ वरहचिह्नपु ।

प्राणैश्च सुमुचे सद्यस्तत्रदाहभयादिव ॥१०८॥

मूलभद्रो ऽपि सभूतविजयाचार्यमन्त्रिधौ ।

प्रज्यां पालयामास पारदृश्या युताम्बुधेः ॥१०९॥

वर्षाकाले ऽन्यदायाते सभूतविजयं गुरुम् ।

प्रणम्य मूर्ध्ना मुनय इत्यग्नौ नमिसृजन् ॥११०॥

अहं सिंहगुहादारे कृतोत्सर्गं उपोषितः ।

अवम्यास्ते चतुर्मासौमेकः प्रत्यग्नौ दिदम् ॥१११॥

दृग्विधाहियिलदारे चतुर्मासौमुपोषितः ।

स्यास्यामि कायोत्सर्गेण द्वितीयो ऽभ्यधीदिदम् ॥११२॥

उत्सर्गं कृपमण्डूकासने मासचतुष्टयम् ।

स्यास्यामुपोषित इति तृतीयः प्रत्यपद्यत ॥११३॥

योग्यान्मत्वा गुरुः साधून्यावत्तानन्वमन्यत ।

मूलभद्रः पुरोभूय नलैवं तावदवब्रवीत् ॥११४॥

कोशाभिधाया वेग्गया गृहे या चित्रशालिकः ।

विचित्रकामशास्त्रोक्तकरण लेख्यशान्तिनी ॥११५॥

तत्र कृततपःकर्मविशेषः यद्वसाशनः ।

स्यास्यामि चतुरो मासानिति मे ऽभियहः प्रभो ॥११६॥ युग्मं ॥

ज्ञात्वोपयोगाद्योग्यं तं गुरुस्तत्रान्वस्यत ।

साधवश्च ययुः सर्वं स्वं स्वं स्थानं प्रतिश्रुतम् ॥११७॥

शान्तांस्तीव्रतपोनिष्ठान्दृष्ट्वा तान्मुनिसत्तमान् ।

अथो ऽमी भेजिरे शान्तिं सिंहसर्पारघट्टकाः ॥११८॥

स्थूलभद्रो ऽपि सम्प्राप कोशावेश्यानिकेतनम् ।

अभ्युत्तस्थौ तथा कोशाप्याहिनाञ्जलिरयतः ॥११९॥

सुकुमारः प्रकृत्यासौ रश्मास्तम्भ इवोरुणा ।

प्रतभारेण विधुरो ऽत्रागादिति विचिन्त्य सा ॥१२०॥

उवाच स्वागतं स्वामिग्न्यमादिश करामि किम् ।

वपुर्धनं परिजनः सर्वमेतत्तवैव हि ॥१२१॥

चतुर्मासीं वसत्यै मे चित्रशालेयमर्थताम् ।

इत्युचे स्थूलभद्रो ऽपि सा त्वचे गृह्यतामिति ॥१२२॥

तथा च तस्यां प्रगुणीकृतायां भगवानपि ।

कामस्थाने ऽविशद्गुर्म इव स्वबलवत्तथा ॥१२३॥

अथ सा पद्मनाहारभोजनानन्तरं मुनेः ।

विशेषकृतगृह्णारा सोभाय समुपाययौ ॥१२४॥

सोपविष्टा पुरस्तस्योत्कृष्टा काचिदिवाप्सराः ।

चतुरं रचयामास ह्यवभावाधिकं मुञ्जः ॥१२५॥

करणानुभङ्गीडोद्दामानि सुरतानि च ।

तानि तानि प्राक्तनानि स्मारयामास सासक्तम् ॥१२६॥

यद्यन्तोभाय विदधे तथा तव महासुनौ ।

तत्तन्मुधाभवदज्ञे यथा नखविलेपनम् ॥१२७॥

प्रतिवासरमप्येवं तत्तोभाय चकार सा ।

जगाम स तु न क्षोभं मनागपि महामनाः ॥१२८॥

तद्योपसर्गकारिणा प्रहृतास्य महासुनेः ।

अदीप्यत ध्यानवक्त्रिर्मेघवह्निरिवाम्बुजा ॥१२९॥

त्वयि पूर्वमिवाज्ञानाद्भक्तुकामां धिगीश माम् ।

आत्मानमिति निन्दन्ती सापतत्तस्य पादयोः ॥१३०॥

सुनेस्तस्मैन्द्रियजयप्रकर्षेण चमत्कृता ।

प्रपेदे श्रावकत्वं सायहीवैवमभिग्रहम् ॥१३१॥

तुष्टः कदापि कस्यैविद्दाति यदि मां नृपः ।

विना पुमांसमेकं तमन्यत्र नियमो मम ॥१३२॥

गते ॥ वर्णसमये ते च यो ऽपि हि साधवः ।

निर्व्यूढाभिग्रहा एयुर्गुणपादान्तिकं क्रमात् ॥१३३॥

आयान्मिहशुद्धासाधुरहो दुष्करकारक ।

तत्र स्वागतमित्यूचे किञ्चिदुत्थाय सूरिणा ॥१३४॥

सूरिणा भाषितौ तद्दद्यान्तावितरावपि ।

समे प्रतिज्ञानिर्वाहे समा हि स्वामिसक्तिया ॥१३५॥

स्युन्नभद्रमथायान्तमभ्युत्थायाश्वीदुरुः ।

दुष्करदुष्करकारिन्महात्मन् स्वागतं तव ॥१३६॥

सासृयाः साधवस्ते ऽथाचिन्तयन्नित्यहो गुरोः ।
 इदमामन्त्रं मन्त्रिपुचताहेतुकं खलु ॥१३७॥
 यद्यमौ षड्रसाहारत्कृतदुष्करदुष्करः ।
 इदं वर्षान्तरे तर्हि प्रतिज्ञास्थामहे वयम् ॥१३८॥
 एवं मनसि संस्थाय सामर्पास्ते महर्षयः ।
 कूर्वाणाः संधमं मासानष्टावगमयन्क्रमात् ॥१३९॥
 उत्तमर्ण इव प्राप्ते काले इष्टः पुरो गुरोः ।
 साधुः सिंद्गुहावासो चकारेति प्रतिश्रवम् ॥१४०॥
 कोशावेग्यागृहे नित्यं षड्रसाहारभोजनः ।
 भगवन्समवस्थाम्बे चतुर्मासीमिमामहम् ॥१४१॥
 स्थूलभद्रेण मात्सर्यादेतदङ्गीकरोत्ययम् ।
 विचार्येत्युपयोगेन ज्ञात्वा च गुरुरादिशत् ॥१४२॥
 वत्स माभिद्यहं कार्परितिदुष्करदुष्करम् ।
 स्थूलभद्रः क्षमः कर्तुमद्रिरात्र इव स्थिरः ॥१४३॥
 न हि मे दुष्करो ऽप्येष कथं दुष्करदुष्करः ।
 तदवश्यं करिष्यामीत्युवाच स पुनर्गुरुम् ॥१४४॥
 गुरुहृत्वे ऽमुना भावी भ्रंशः प्राक्तपसो ऽपि ते ।
 आरोपितो ऽतिभारो हि गात्रभङ्गाय जायते ॥१४५॥
 गुरोर्वचो ऽवमात्याथ वीरम्न्यो मुनिः स तु ।
 उन्मीनकेतनं प्राप कोशायास्तन्निषेत्तनम् ॥१४६॥
 स्थूलभद्रस्पर्धयेद्यायाति मन्ये तपस्व्यमौ ।

भवे पतन् रत्नणीय इत्युत्थाय ननाम सा ॥१४७॥
 वसत्यै याचितां तेन मुनिना चित्रशालिकाम् ।
 कोशा समर्पयामास स मुनिस्तत्र चाविशत् ॥१४८॥
 तं भुक्पद्ममाहारं मध्याह्ने तु परौचित्यम् ।
 कोशापि तत्र लावण्यकोशभृता समाययौ ॥१४९॥
 चुषोभ स पुनर्मदु पद्मजाचीमुदीक्ष्य ताम् ।
 स्त्री तादृग्भोजनं तादृग्विकाराय न किं भवेत् ॥१५०॥
 स्मरार्था याचमानं तं कोशाप्येवमवोचत ।
 वयं हि भगवन्नेत्या वेद्याः स्त्री धनदानतः ॥१५१॥
 व्याहर्षान्निनिरप्येवं प्रसीद मृगलोचने ।
 श्रमास भवति द्रव्यं किं तैलं बालुकास्त्रिव ॥१५२॥
 नेपालभूषोऽपूर्वगौ साधवे रत्नकमलम् ।
 दत्ते तमानयेत्पूजे सा निर्वेदयितुं मुनिम् ॥१५३॥
 ततश्चाल नेपालं प्रायद्दालेऽपि बालवत् ।
 पद्मिलायामिलायां स निजव्रत एव खलन् ॥१५४॥
 तत्र गत्वा मञ्जोपालाद्रत्यकमलमाप्य च ।
 स मुनिर्वलितो वर्त्मन्यामन्ताग्निं ददन्व ॥१५५॥
 आयाति लघुमित्राण्यद्मूनां शकुनिमतः ।
 किमायातीत्यश्नन् दम्बुराद् द्रुम्यितं गरम् ॥१५६॥
 आगच्छन्निगुरेकोऽस्ति न कश्चित्तादृशोऽपरः ।
 इत्यग्नं द्रुमादृष्ट्यैरवेनापतेः स तु ॥१५७॥

साधुस्तथाय सम्प्राप्तस्तेर्विधृत्य निरूपितः ।

किमप्यर्थमपगच्छिर्मुमुचे च मल्लिस्तुचैः ॥१५८॥

एतल्लचं प्रयातीति व्याहरच्छकुनिः पुनः ।

मुनिं चौरपतिः प्रोचे सत्यं ब्रूहि किमस्ति ते ॥१५९॥

वेद्याकृते ऽस्य वंशस्यान्तः लिप्ते रत्नकमलः ।

अस्तीत्युक्ते मुनिश्चौरराजेन मुमुचे च सः ॥१६०॥

स समागत्य कोशायै प्रददौ रत्नकमलम् ।

चित्तेषां सा गृहस्मोतःपङ्के निःशङ्कमेव तम् ॥१६१॥

अशङ्कान्निरप्येवमलेष्यत्तुचिकर्दसे ।

महामूल्यो ह्यसौ रत्नकमलः कम्बुकण्ठि किम् ॥१६२॥

अयं कोशाणुवाचैर्ध्वं कमलं मूढं शोचसि ।

गुणरत्नमयं श्वभ्रे पतन्तं खं गं शोचसि ॥१६३॥

तच्छ्रुत्वा जातमवेगो मुनिस्तस्मिन्निवोचत ।

बोधितो ऽस्मि त्वया साधु संसारात्साधु रवितः ॥१६४॥

अघान्यतीचारभवान्युन्मूलयितुमात्मनः ।

यास्यामि गुरुपादान्ते धर्मलाभस्तवानघे ॥१६५॥

कोशापि तमुवाचैवं मिथ्या मे दुष्कृतं त्वयि ।

भ्रष्टप्रतस्तयाप्येवं मया यदस्मि खेदितः ॥१६६॥

आगतनेयं युष्माकं बोधहेतोर्मया कृता ।

छन्तया सा गुरुवचः अयध्वं यात सत्वरम् ॥१६७॥

दृष्ट्वामीति वदन् गत्वा सम्भूतविशयान्तिके ।

गृहीत्वालोचनां तीक्ष्णमाचचार पुनस्तपः ॥१६८॥

समाधिमन्तो मरणं साधयित्वा परेद्यवि ।

सम्भूतविजयाचार्यपादाः स्वर्गं प्रपेदिरे ॥१६९॥

राजा प्रदत्ता कौशापि तुष्टेन रथिने ऽन्यदा ।

राजायत्नेति शिवाय विना रागेण सा तु तम् ॥१७०॥

स्यूतभद्रं विना नान्यः पुमाङ्को ऽपौत्यहर्निशम् ।

सा तस्य रथिनेो ऽभ्यर्णे वर्णयामास वर्णिनी ॥१७१॥

रथी गत्वा गृहेद्याने पर्यङ्गे च निपद्य सः ।

तन्मनेरश्ननायेति स्वविज्ञानमदर्शयत् ॥१७२॥

माकन्दलुम्बीं याणेन विव्याध तमपीपुषा ।

पुष्टो ऽन्येन तमप्यन्येनेत्याहतां शरान्ग्रभूत् ॥१७३॥

दन्तं हित्वा दुरमेण याणयेणिमुखम्यिताम् ।

लुम्बीं स्वपाणिनाहय्यामीनस्तस्यै समर्पयत् ॥१७४॥

इदानीं मम विज्ञानं पश्येत्यालप्य सापि हि ।

य्यधत्त मार्पयं राशिं तस्योपरि नगर्तं च ॥१७५॥

सुचीं विधा तच्च राशौ पुष्पपत्रैः पिधाय ताम् ।

सा नगर्तं च नो सुप्या विद्धा राशिय न क्षतः ॥१७६॥

ततः स ऊचे तुष्टो ऽस्मि दुष्करेणामुना तव ।

यापस्य यन्ममायत्तं ददामि तदहं भुवम् ॥१७७॥

योवाच किं मयाकारि दुष्करं येन रश्मिः ।

इदमप्यधिकं नास्मान्निगमामेन दुष्करम् ॥१७८॥

किं चासलुम्बीकेदो ऽयं नृत्तं चेदं न दुष्करम् ।
 अशितं सूलभद्रो यधके तत्तु दुष्करम् ॥१७८॥
 अभुक्त द्वादशाब्दानि भोगान्यत्र धर्मं मया ।
 तच्चैव चित्रशालायामस्याख्योऽखण्डितव्रतः ॥१८०॥
 दुग्धं नकुलसञ्चारादिव स्त्रीणां प्रचारतः ।
 योगिनां दुष्यते चेतः सूलभद्रमुनिं विना ॥१८१॥
 दिनमेकमपि स्यात्तुं को ऽसं स्त्रीसन्निधौ तथा ।
 चतुर्मासीं यथातिष्ठेत्सूलभद्रो ऽचतव्रतः ॥१८२॥
 आहारः पञ्चसन्निधौ चालावाधो ऽङ्गनान्तिके ।
 अथेकं व्रतलोपायान्यस्य लौहतनोरपि ॥१८३॥
 विलीयन्ते धातुमयाः पार्श्वे वज्रैरिव स्त्रियाः ।
 स तु वज्रमयो मन्ये सूलभद्रमहासुनिः ॥१८४॥
 सूलभद्रं महासत्त्वं कृतपुष्करपुष्करम् ।
 व्यावर्ष्य युक्ता मुद्रैव मुखे वर्णयितुं परम् ॥१८५॥
 रथिको ऽप्यथ पप्रच्छ यं एव वर्ण्यते त्वया ।
 को नाम सूलभद्रो ऽयं महासत्त्वशिरोमणिः ॥१८६॥
 सायूचे शकटालस्य मन्दभूपासमन्त्रिणः ।
 तनयः सूलभद्रो ऽयं तवाग्रे वर्णयामि यम् ॥१८७॥
 तच्छ्रुत्वा सो ऽपि सभ्रान्त इत्युवाच कृताञ्जलिः ।
 एषो ऽस्मि किङ्करस्तस्य सूलभद्रमहासुनेः ॥१८८॥
 संविग्नं साय तं ज्ञात्वा विदधे धर्मदेशनाम् ।

प्रत्यबुध्यत सदुद्धिर्मेहनिद्रामपास्य सः ॥१८८॥

प्रतिबुद्धं च तं बुद्ध्वा साख्यन्निजमभियहम् ।

तच्छ्रुत्वा विस्मयोत्फुल्लोचनः सोऽप्रवीदिदम् ॥१८९॥

बोधितो ऽहं त्वया भद्रे स्थूलभद्रगुणोक्तिभिः ।

यास्यामि तस्य पन्थानं भवत्यैवाद्य दर्शितम् ॥१९०॥

कल्याणमस्तु ते भद्रे पालय स्वमभियहम् ।

उक्तैव सद्गुरोः पार्श्वे गत्वा दीर्घां म आददे ॥१९१॥

भगवांस्थूलभद्रोऽपि तीर्त्स्णं प्रतमपालयत् ।

द्वादशान्द्रप्रमाणय दुष्कालः समभ्युत्तदा ॥१९२॥

इतश्च गोलविषये धाम्ने चणकनामनि ।

प्राङ्मणोऽभ्युषणी नाम तद्वार्था च चणेशरी ॥१९३॥

यभूव जन्मप्रभृति आवकत्वचणयणी ।

शानिना जैनमुनयः पर्यवामुय नहुके ॥१९४॥

अन्यदा त्वद्वर्तैर्दक्षैश्चणेशर्या सुतोऽजनि ।

जातं च तेभ्यः साधुभ्यस्तं नमोऽकारयचणी ॥१९५॥

तं जातदन्तं जातं च मुनिभ्योऽकथयचणी ।

शानिना मुनयोऽप्याख्यभावी राजैव बालकः ॥१९६॥

राज्यारम्भेण सत्पुत्रो मा भूद्यरकभागिति ।

अपर्ययत्तस्य दन्ताम्पीडामगणयचणी ॥१९७॥

स मुनिभ्यस्तदप्याख्यमुनयोऽप्येभूचिरे ।

भाष्येय विस्माम्भरितो राजा रदमघर्षणात् ॥१९८॥

चणौ-चाणक्य इत्याख्यां ददौ तस्याङ्गजन्मनः ।

चाणक्यो ऽपि श्रावको ऽभूत्सर्वविद्याम्बिपारगः ॥२००॥

अमणोपासकत्वेन स सन्तोषधनः सदा ।

कुलीनग्राह्याण्येकामेव कन्यामुपायत ॥२०१॥

चाणक्यभार्या त्वन्येद्युर्माहधाम जगाम सा ।

यभूव तत्र तद्वातुस्तदोदाहमहेत्सवः ॥२०२॥

तस्मिन्महेत्सवे तस्याः स्वसारो ऽन्याः समाययुः ।

वस्त्रालङ्कारशालिन्यो महेभ्यपतिका हि ताः ॥२०३॥

ताश्चित्रवाहनाः सर्वाः सर्वा दासीभिरावृताः ।

सच्छचप्रक्रियाः सर्वाः सर्वाः स्वगुणमौलयः ॥२०४॥ शुभं ॥

सर्वा दिव्याङ्गरागिण्यः सर्वास्तामूलपाणयः ।

सर्वा अपि श्रियो देव्या वैक्रिया इव मूर्तयः ॥२०५॥

चाणक्यमृद्धिणी त्वेकवराशिर्निशि पाङ्क्ति च ।

विशुद्धशुद्धसरिकाभरणा जीर्णकसुका ॥२०६॥

जीर्णकौसुभोत्तरीया ताम्बूलविकृतागना ।

वपुर्मलैकसञ्जाताङ्गरागा चपकुण्डला ॥२०७॥

कर्मणा कर्कशकरा सदा मलिनकुन्तला ।

ताभिः श्रीमदुदूढाभिर्भगिनीभिरहस्यत ॥२०८॥

॥ चिभिर्विशेषकं ॥

विवाहमलितो ऽन्यो ऽपि लोकः सर्वो जहाम ताम् ।

सा तु जिह्रियती कोणप्रविष्टोदाहमत्यगात् ॥२०९॥

गताय चाणक्यगृहे त्रिषादमलिनानना ।
 मायान्तिलकयन्ती क्ष्मां साञ्जनैरश्रुविन्दुभिः ॥२१०॥
 तां तु स्नानमुखीं दृष्ट्वा प्रातः कैरविणीमिव ।
 तदुःखदुःखी चाणक्यो ऽभिदधे मधुरावरम् ॥२११॥
 किं मत्स्यतो ऽपमानस्ते प्रतिवेशिभ्यस्ततो ऽयत्र ।
 पित्रवेश्मकृतो यदा यदेवं ताम्यमि प्रिये ॥२१२॥
 मा त्वाख्यातुमनौशाभूदपमानकदर्थिता ।
 पत्युरत्यन्तनिर्वन्धादाख्याति स्म तथापि तत् ॥२१३॥
 चाणक्यो ऽपि हि विज्ञातगृहिणीदुःखकारणः ।
 द्विणोपार्जनोपायं निरपायमचिन्तयत् ॥२१४॥
 घाटनीपुत्रनगरे नन्दराजो द्विजग्ननाम् ।
 विशिष्टां दत्तिणां दत्ते तदर्थं तत्र याम्यहम् ॥२१५॥
 इति निश्चित्य तत्रागात्प्रविश्य च नृपौकमि ।
 अग्रे दत्तेष्वामनेषु नियमादादिमामने ॥२१६॥
 चाणक्येन तदाक्रान्तमामनं प्रयत्नं मया ।
 नन्द एव ह्यनघक्रे तस्य भद्रामनं हि तत् ॥२१७॥
 नन्देन च महायातो नन्दपुत्रमादावदत् ।
 प्राह्यणो नियमादेष ज्ञायामाक्रम्य भूपतेः ॥२१८॥
 राज्ञो दाम्पत्येकया शोचे चाणक्यः मामपूर्वकम् ।
 निषीदाग्निन्दितीयग्निसामने तमहो द्विज ॥२१९॥

213 d C एत for तत्, B वि । 215 b C नन्दो, A C राजा, c A विहित ।
 219 a C चोत्प्रे ।

कमण्डलुर्मदौयो ऽत्र स्यात्तृतीयमिधाय सः ।

कमण्डलुं न्यधान्तत्र नौज्जाग्रयममासनम् ॥२२०॥

एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।

पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो सरोध सः ॥२२१॥

दास्यवोचदहो धृष्टो न सुसत्त्वाद्यमासनम् ।

विशेषो ऽयं यदन्यान्यथासनानि कृण्वन्सौ ॥२२२॥

तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन दिजम्नना ।

पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति स्म सा ॥२२३॥

चाणक्यस्तत्क्षणाद्रुष्टो दण्डधृष्ट इवोरगः ।

पाग्रतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२२४॥

सकोशभृत्यं ससुदृत्पुत्रं सबलवाद्यमम् ।

नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२२५॥

आघातताम्रताम्रास्यो ज्वलन्वक्रिरिव क्रुधा ।

नगरान्निरगन्मद्गु सभ्रूलेषं क्षणिप्रसूः ॥२२६॥

धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यस्यास्मरन्किल ।

यद्विद्वान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महीपतिः ॥२२७॥

स राज्याहं नरं कंचित्यश्नामीत्यभ्रमद्भुवि ।

अपमानान्नापमानं विभारन्त्यभिमानिनः ॥२२८॥

A adds two verses before 225 :

असह्य (read अर्धहृत्य) स्तर्प नन्दमसर्वतर्पणं ।

बुद्धियति शिवा (read शिखा) नैषा काशराचिरिव दिपा ॥

इत्थं मयापदं गुणमासौ सो मये अद्वैतार्थः ।

अं रायदं नं कुञ्जा एष मधिरनरेहि निष्कूटो ॥

चणेश्वरीकुचिजन्मा दिजन्मा सो ऽन्यदा ययौ ।
 मयूरपोषका यत्रावात्सुर्नन्दमहोपतेः ॥२२८॥
 मयूरपोषकयासे तस्मिंश्च चणिनन्दनः ।
 प्राविशत्क्षणभित्तिर्यं परिव्राजकवेषभृत् ॥२२९॥
 मयूरपोषकमहत्तरस्य दुहितुस्तदा ।
 अभूदापन्नसत्त्वायाश्चन्द्रपानाय दोहदः ॥२३०॥
 तत्कुटुम्बेन कथितस्याणक्याय ॥ दोहदः ।
 पूरणीयः कथमसाविति पृष्टो ऽवदच्च सः ॥२३१॥
 यद्येतस्या जातमात्रं दारकं मन इत्य भोः ।
 तदाहं पूरयाम्येव शशभृत्पानदोहदम् ॥२३२॥
 अपूर्णे दोहदे गर्भनाशो ऽस्या मा भवत्विति ।
 तन्मातापितरौ तस्यामंसातां वचनं हि तत् ॥२३३॥
 चाणक्यो ऽकारयचाय सच्चिद्रं हणमण्डपम् ।
 पिधानधारितं गुप्तं तदूर्ध्वं चासुचन्नरम् ॥२३४॥
 तस्याधो ऽकारयामास स्यालं च पयसा भृतम् ।
 ऊर्जराकानिशीथे च तवेन्दुः प्रत्यविभूत ॥२३५॥
 गुर्विण्यास्तच्च मङ्गान्ता पूर्णेन्दुं तमदर्शयत् ।
 पिनेत्युक्ता च सा पातुमारमे विकसन्मुखी ॥२३६॥
 सापाद्यथा यथा गुप्तपुरुषेण तथा तथा ।
 यधीयत पिधानेन तच्चिद्रं तार्णमण्डपम् ॥२३७॥

कमण्डलुर्मदौयो ऽत्र म्यास्यतीत्यभिधाय सः ।
 कमण्डलुं न्यधान्त्र नौञ्जत्प्रथममासनम् ॥२२०॥
 एवं तृतीयं दण्डेन चतुर्थं जपमालया ।
 पञ्चमं चोपवीतेनोत्थाप्यमानो सरोध सः ॥२२१॥
 दास्यवोचदहो धृष्टो न मुच्यत्याद्यमासनम् ।
 विमेषो ऽयं यदन्यान्यप्यासनानि रुणद्धसौ ॥२२२॥
 तत्किमेतेन धृष्टेन वातुलेन दिजन्मना ।
 पादेनाहत्य चाणक्यमित्युत्थापयति सा सा ॥२२३॥
 चाणक्यस्तत्क्षणाद्रुष्टो दण्डघृष्ट इवोरगः ।
 पायतः सर्वलोकस्य प्रतिज्ञामकरोदिमाम् ॥२२४॥
 सकोशमृत्यं ससुहृत्पुत्रं सबलबाहनम् ।
 नन्दमुन्मूलयिष्यामि महावायुरिव द्रुमम् ॥२२५॥
 आभातताम्रताम्रासौ ज्वलन्वह्निरिव क्रुधा ।
 नगरान्निरगाम्नाहुः सभ्रूलेपं चण्डिप्रसूः ॥२२६॥
 धीमतां मौलिमाणिक्यं चाणक्यस्यास्मरन्किल ।
 यद्विभ्रान्तरितो ऽहं हि भविष्यामि महीपतिः ॥२२७॥
 स राज्याहं नरं कंचित्पश्नामीत्यभमहूवि ।
 अपमानान्नापमानं विष्मरन्त्यभिमानिनः ॥२२८॥

A adds two verses before 225 :

अस्मद्वत्य (read अर्षद्वत्य) दृष्टं नन्दसर्ववैभवपतेन ।
 बुद्धिस्थिति शिष्या (read शिष्या) नैषा कालरात्रिरिव द्विषा ॥
 इत्यं महापरां क्रुधमासौ सो जने नरेकवर्ष ।
 स रोधद नं क्रुध्या इय भविरनरेदि निष्कूटो ॥

डिम्भकाः कथयामासुः परिम्राजकपुत्रकः ।

अमौ माचोदरस्यो ऽपि परिम्राजकसात्कृतः ॥२५०॥

चाणक्यो ऽपि स्वयं लब्धं तं ज्ञानोवाच बालकम् ।

स एषो ऽस्मि यदीयस्त्वमेहि राज्यं ददामि ते ॥२५१॥

राज्यार्थी चन्द्रगुप्तो ऽपि लगति स तदङ्गुलौ ।

चाणक्यो ऽपि तमादाय द्राक् पलायिष्ट दस्युवत् ॥२५२॥

धातुवादोपार्जितेन द्रविणेन चलिप्रसूः ।

शक्रो यत्पादिसामर्षीं नन्दमुच्छेत्तुमुद्यतः ॥२५३॥

ततः सर्वाभिसारेण तया यत्पादिसेमया ।

पाटलीपुत्रनगरं चतुर्दिशमवेष्टयत् ॥२५४॥

तदल्पसारं चाणक्यशिमिरं नन्दभूपतिः ।

निर्गत्य कुट्टयामास सर्वमाजकलीलया ॥२५५॥

सचन्द्रगुप्तचाणक्यः समयज्ञः पलायत ।

नष्टापि रचेदात्मानं सत्यात्मनि पुनः श्रियः ॥२५६॥

चन्द्रगुप्तं यक्षीतुं च नन्दो ऽपि वरसादिनः ।

आदिशन्न सहन्ते हि राजानो राज्यकाङ्क्षिणम् ॥२५७॥

जितकाशिमि नन्दे च पुनर्नगरमीयुषि ।

नागरैस्तत्सव्यक्रे ऽनुरूपः स्वस्वमप्यदाम् ॥२५८॥

तेषां च सादिनामेकः माद्यन्नेन तरखिना ।

अदवीयसि देशे ऽगाच्चन्द्रगुप्तस्य गच्छतः ॥२५९॥

चाणक्यो ऽपि तमायान्तं दूरादालोक्य सादिनम् ।

पूरिते दोषदे चैवं समये ऽसुत मा सुतम् ।

चन्द्रगुप्ताभिधानेन पितृभ्यां सो ऽभ्यधीयत ॥२४८॥

चन्द्रवचन्द्रगुप्तो ऽपि व्यवर्धत दिने दिने ।

मयूरपोषककुलोत्पलिनीवनलासकः ॥२४९॥

सुवर्णोपार्जनधिया चाणक्यो ऽपि परिभ्रमन् ।

गवेषयितुमारेभे धातुवादविष्कारदान् ॥२४९॥

इतश्च चन्द्रगुप्तो ऽभै रममाणो दिने दिने ।

विलेभे भूपतिरिव तेभ्यो यामादिकं सदा ॥२४९॥

दृष्टीकृत्य हयीकृत्य चारुरोह स बालकान् ।

प्रायो हि भाविनी लक्ष्मोरिज्जितैरपि दृश्यते ॥२४९॥

क्रमयोगेन चाणक्यस्तत्रैवागात्परिभ्रमन् ।

चन्द्रगुप्तं तथाचेष्टं दृष्ट्वा चातिविस्मिये ॥२४९॥

चाणक्यस्तत्परीचार्यमेवमाभाषते सा तम् ।

हे राजन्महामपि हि किञ्चनापि प्रदीयताम् ॥२४९॥

जगाद चन्द्रगुप्तो ऽपि ब्रह्मन् यामगवीरिमाः ।

यथारुचि गृहाण त्वं महत्ताः को निषेत्स्यति ॥२४९॥

स्मिता प्रोवाच चाणक्यः कथं गृह्णामि गा इमाः ।

गोस्त्रामिभ्यो विभेभ्युच्चैर्मार्गयिष्यन्ति ते हि माम् ॥२४९॥

प्रोवाच चन्द्रगुप्तो ऽपि मा भैषीर्ननु ते मया ।

गवः प्रदत्ता गृह्णन्तां शौरभोज्या वसुन्धरा ॥२४९॥

चाणक्यो ऽचिन्तयदमावहे विन्त्यानवानपि ।

अतः पप्रच्छ को ऽमावित्यर्भकांस्तत्सम्यक्पमान् ॥२४९॥

त्वामाख्यं सादिने यद्दि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥

चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा ।

इदमेव खलु श्रेयो जानात्कार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥

चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।

न हि मे व्यभिचार्येण यन्तुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥

तथोद्य गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।

आययौ मन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥

तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।

चन्द्रगुप्तः शरोमध्ये न्यमङ्गीकृत्य हंसवत् ॥२७४॥

रजकं वारितीरस्थं चण्डिस्तनुहवाच च ।

त्वच्छ्रेणिद्विपितो राजा नग्य चेन्न सुमूर्धमि ॥२७५॥

रजको ऽप्यश्ववारं तं दृष्ट्वा दूरगदुदायुधम् ।

मत्प्रमेवेति निश्चित्य पलायिष्टान्तर्जीवितः ॥२७६॥

वृद्धतौ चास्त्रैर्वैश्वस्तचालने ऽपि कृतश्रमः ।

तद्वस्त्राणि तु निर्नेकुमारेभे चण्डिस्तः स्वयम् ॥२७७॥

तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।

तथैव मारयामास चण्डिपुत्रः कुशाग्रधीः ॥२७८॥

चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः स्यानात्मचेज्जतुः ।

चिखिदे चन्द्रगुप्तो याग्वत्सामकुचिर्धुमुत्तया ॥२७९॥

चन्द्रगुप्तं वदितुं चाणक्यो याग्वत्साममुत्तमम् ।

चत्सल भक्तमानेतुं भक्तं यामं विना न हि ॥२८०॥

प्रत्युत्पन्नमतिश्चन्द्रगुप्तायैवं समादिशत् ॥२६०॥

सरसः पद्मिनीषण्डमण्डितस्थास्य वारिणि ।

आतिलीलायितं कृत्वा मञ्जोन्मज्जेश भद्रिरा ॥२६१॥

ममज्ज चन्द्रगुप्तो ऽथ द्रागगाधे ऽपि वारिणि ।

धीरो वारिस्तम्भनिकां विद्यां साधितवानिव ॥२६२॥

स्वयं ॥ सरसस्तीरे चाणक्यः सुस्थिरासनः ।

समाधिनाटनं कृत्वा तस्यौ योगीव निर्ममः ॥२६३॥

ह्मातोद्यकोणाघाताभपादपातेन वाजिना ।

वायुवाजेन नन्दाश्वारो ऽथ स समाययौ ॥२६४॥

स पप्रच्छ च चाणक्यं भदन्त कथयागु मे ।

किं त्वयाद्य पुमांको ऽपि दृष्टो ऽभिनवयौवनः ॥२६५॥

समाधिभङ्गभीरुत्वाभिनयेन चणिप्रसूः ।

अङ्गुलीषञ्जया तस्य जङ्कुर्वन्वार्यदर्शयन् ॥२६६॥

चन्द्रगुप्ताकर्षणाय स सादौ मङ्गुमभसि ।

आमुक्तं भोक्तुमारोभे चलनीमिव नर्तकी ॥२६७॥

तस्यैवादाय निस्त्रिंशं निस्त्रिंशश्चणिभूरथ ।

अश्वुदेव्या वलीकर्तुमिव विच्छेद तच्छिरः ॥२६८॥

एहि वस्येहि वस्येति चाणक्येनादिते क्षणात् ।

सरसो निर्ययौ चन्द्रगुप्तश्चन्द्र इवोदधेः ॥२६९॥

चन्द्रमारोण्य तत्राये चाणक्यः समभाषत ।

त्वामाख्यं सादिने यर्हि तर्हि किं चिन्तितं त्वया ॥२७०॥
 चन्द्रगुप्तो ऽब्रवीदार्यं मयैतच्चिन्तितं तदा ।
 इदमेव खलु श्रेयो जानात्यार्यो हि न त्वहम् ॥२७१॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयन्नूनं सर्वदापि वशंवदः ।
 न हि मे व्यभिचार्येण यक्षुर्भद्र इव द्विपः ॥२७२॥
 तयोश्च गच्छतोः पृष्ठे यमदूत इवोद्भटः ।
 आययौ नन्दसाद्यन्यो वायुवाजेन वाजिना ॥२७३॥
 तमापतन्तं दृष्ट्वा च चाणक्येनोदितः पुनः ।
 चन्द्रगुप्तः सरोमध्ये न्यमङ्गलीन्मङ्गु हंसवत् ॥२७४॥
 रजकं वारितीरग्न्यं चणिसुमुखवाच च ।
 तच्छ्रेणिहपितो राजा नम्य चेन्न सुमूर्धसि ॥२७५॥
 रजको ऽप्यश्वारं तं दृष्ट्वा दूरादुदायुधम् ।
 सत्यमेवेति निश्चित्य पलायिष्टान्नजीवितः ॥२७६॥
 वृहतीक्षालनैर्वस्त्रक्षालने ऽपि हतश्रमः ।
 तद्वस्त्राणि तु निर्नेकुमारेभे चणिसुः स्वयम् ॥२७७॥
 तं च सादिनमायान्तं पृच्छन्तं पूर्वमादिवत् ।
 तथैव मारयामास चणिपुत्रः क्षुण्णप्रधीः ॥२७८॥
 चाणक्यचन्द्रगुप्तौ तु ततः ग्यानात्प्रचेलतुः ।
 विखिदे चन्द्रगुप्तो यान्त्वामकुचिर्धुमुचया ॥२७९॥
 चन्द्रगुप्तं बहिर्मुक्ता चाणक्यो यामसम्मुखम् ।
 चक्षाल भक्तमानेतुं भक्तं यामं विना न हि ॥२८०॥

यामाङ्गद्वं च निर्यान्तं तत्कालकृतभोजनम् ।
 मन्दमन्दपदं तुन्दपरिभोजं ददर्श सः ॥२८१॥
 पप्रच्छ चेह विप्रस्य पालिलगति वा न वा ।
 भट्टो ऽप्याख्यज्ञगतेव लग्ना मम हि सम्प्रति ॥२८२॥
 पुनः पप्रच्छ चाणक्यो घुमुजे भट्ट किं त्वया ।
 स आख्यत्सरसदग्ना कृतशालिकरम्बकम् ॥२८३॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयद्गामे भक्तार्थं भ्रमतो मम ।
 विलम्बः स्यात्कथं भावी चन्द्रगुप्तस्तु मां विना ॥२८४॥
 एकाकी खलु नन्दाश्ववारैर्दुर्वारविक्रमेः ।
 कुक्कुरैः स्वर इव चन्द्रगुप्तो गृहीयते ॥२८५॥
 कुमारश्चन्द्रगुप्तश्च गृहीतो नन्दमादिभिः ।
 तदा मनोरथो भावी स्वप्नराश्वसमो मम ॥२८६॥
 उदरादस्य भट्टस्य तदाकृत्य करम्बकम् ।
 ददामि तस्मै तत्प्राणा रक्षणीया यथा तथा ॥२८७॥
 इति भट्टस्य चाणक्यस्तस्योदरमदारयत् ।
 सद्यो रसवतीकार इव कूष्माण्डिकाफलम् ॥२८८॥
 चाणक्यस्तत्क्षणं भट्टजठरात् पिठरादिव ।
 स्तब्धं करम्बमाकृत्य चन्द्रगुप्तमभोजयत् ॥२८९॥
 सचन्द्रगुप्तश्चाणक्यस्ततो भ्राम्यन्दिनात्यये ।
 आसमाद याममेकं कुलायमिव विक्रियः ॥२९०॥
 तदा प्रविष्टो भिवार्थं यामे तस्मिन्परिभ्रमन् ।

चाणक्यो रोरुद्धाया ययौ कस्याश्चिदोकसि ॥२८१॥
 बालकानां तथा चोष्णा रश्माभूत्परिवेपिता ।
 तत्रैको बालकः पाणिं चित्तेपातिबुभुक्षितः ॥२८२॥
 दग्धाङ्गुलीकं तं बालं रुदन्तं म्यत्रिरावदत् ।
 न किञ्चिदपि जानामि चाणक्य इव बालकः ॥२८३॥
 चाणक्यमादधः श्रुत्वा प्रविश्या च तदोकसि ।
 पप्रच्छ वृद्धां चाणक्यदृष्टान्तः को ऽयमर्भके ॥२८४॥
 जरत्युवाच चाणक्यो यदिर्देशममाधयन् ।
 आदौ नन्दपुरं रुन्धन्मिगोपं प्रापदन्त्यधीः ॥२८५॥
 शनैः पार्श्वेभ्यश्चान्नो मध्य एव लिपन्करम् ।
 तथा बालो ऽप्ययं दग्धो ऽङ्गुलीब्यशुष्करश्चया ॥२८६॥
 अथै गितया अप्येतस्या धीमत्त्वमिति चिन्तयन् ।
 चाणक्यो हिमवत्कूटं ततो ऽगात्सखिवेशनम् ॥२८७॥
 तत्र पर्वतकाख्येन नृपेण मय्य मौहदम् ।
 चन्द्रगुप्तगुरुदत्ते तस्मादायककाम्यया ॥२८८॥
 तमन्यदोचे चाणक्यो नन्दमुग्राण्य पार्थिवम् ।
 तद्राज्यं संविभज्यावां गृह्णीव आतराविव ॥२८९॥
 ततः पर्यन्तेनापि प्रत्यपद्यन् तदधः ।
 स हि चाणक्ययुक्तो ऽभूत्सुगृह इव केसरी ॥३००॥

चाणक्यश्चन्द्रगुप्तश्च स च पर्वतको वदिः ।
 उपचक्रमिरे मन्ददेशं साधयितुं ततः ॥ ३०१ ॥
 एकं तु तैः पुरं रुद्धमपि भङ्गुमशाकि न ।
 भित्तार्थं भित्तुवेषेण चाणक्यस्तत्र चाविशत् ॥ ३०२ ॥
 तत्र चिदण्डौ चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन् ।
 ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः ॥ ३०३ ॥
 चाणक्यो ऽचिन्तयदिमाः सकलाः पाहि देवताः ।
 नूनमासां प्रभावेण पुरमेतन्न भज्यते ॥ ३०४ ॥
 मातरः कथमुत्थाप्या इति यावदचिन्तयत् ।
 चाणक्यः पुररोधार्तैः पौरैस्तावदष्टक्ष्यत ॥ ३०५ ॥
 कदा हि भगवन्नेतत्पुरमुदेष्टयिष्यते ।
 आख्याहि जायन्ति खलु प्रायः सर्वे भवादृशाः ॥ ३०६ ॥
 चन्द्रगुप्तगुरुः स्माह हृदो ब्रह्मणुत नागराः ।
 मातरो यावदचैतास्तावदुदेष्टुं कुतः ॥ ३०७ ॥
 द्रागथोत्पादयामासुः पौरास्तन्मातृमण्डलम् ।
 किं नाम कुरुते नर्तौ धूर्तवक्त्रो विशेषतः ॥ ३०८ ॥
 चाणक्यदत्तसङ्केतौ चन्द्रपर्वतकौ तदा ।
 पलायिषातां जह्यपुत्रात्यन्तं ते ॥ नागराः ॥ ३०९ ॥
 यादृश्य वार्धिवेलेव दुर्धरौ पुनरेव तौ ।
 अचिन्तितौ विविशतुः पुरे तत्र परन्तपौ ॥ ३१० ॥

३०३ c D ददर्शे नामिदं । ३०६ b C सकलाप्यहि, MSS सकला,
 D (पाहि) marginal gloss रक्षति, construction: Paṇ. iii, 4, 2, cf.
 Ciṅcupāla Vadhā, I, 51 and Mallinātha's remarks on that passage.

ततश्च तत्पुरं-भङ्गा तौ द्वावपि महारथौ ।
 साधयामासतुर्नन्ददेशं चाणक्यसारथी ॥३११॥
 चाणक्यमुद्धा मन्त्रद्वौ तौ बद्धः सामितैर्वलीः ।
 परितः पाटलौपुत्रनगरं गुरुविक्रमौ ॥३१२॥
 क्षीणकोशः क्षीणबलः क्षीणधीः क्षीणविक्रमः ।
 नन्दः पुण्ड्रचयेणाभूद्यावत्पुष्पं हि च्छद्मयः ॥३१३॥
 चाणक्यपार्श्वे नन्दो ऽथ नामायाच्छृङ्खलितः ।
 धर्मद्वारमयाचितं प्रेयः कस्य न जीवितम् ॥३१४॥
 अज्ञापयच्च चाणक्यस्तमेकेन रथेन भोः ।
 निर्याहि तत्र चात्मेष्टं यथाशक्त्यधिरोपये ॥३१५॥
 न हि ते को ऽप्युपद्रोता रथेनैकेन गच्छतः ।
 समान्यमिहि मा भैषीर्दिजन्मेव न हन्यसे ॥३१६॥
 भार्ये दे कन्यकां कैकां यथाशक्ति वरुमि च ॥
 रथमारोप्य निरगान्नगरादथ नन्दराट् ॥३१७॥
 समाधानं चन्द्रगुप्तं दृष्ट्वा द्रागनुरागभाक् ।
 रथस्या नन्ददुहिता देवीशनिमिषाक्षभूत् ॥३१८॥
 मुषषश्चन्द्रमयूरीय कटाक्षेनन्दगन्दिनी ।
 चन्द्रगुप्तस्य सम्भोगमत्यङ्गरमिशर्ययत् ॥३१९॥
 नन्दो जगाद तां वसो भव मीरं स्वयंवरा ।
 प्रायः सभियकन्यानां घण्टते हि स्वयंवरः ॥३२०॥

आयुष्मति स्वस्ति तुभं रथादुत्तर मुच माम् ।

त्वत्परिणायनशस्त्रं मम यातु त्वया सह ॥३२१॥

एवमुक्ता तु सा तस्माद्रथादुत्तीर्य सत्वरम् ।

चान्द्रगुप्तं रथवरमारोढुमुपचक्रमे ॥३२२॥

आरोहन्त्यां तदा तस्यां चन्द्रगुप्तरथस्य तु ।

नवारका अभव्यन्त यन्त्राक्रान्तेषुयष्टिवत् ॥३२३॥

असावमङ्गलकरी केयमायाति भद्रयम् ।

रथादुत्तरमिति तां चन्द्रगुप्तो न्यवारयत् ॥३२४॥

चाणक्यो ऽप्यवदन्नेमां चन्द्रगुप्तं निवारय ।

शकुनं हि शूभायेदं मा स्र मंस्त्रास्त्रमन्यथा ॥३२५॥

शकुनेनासुना वत्स वृद्धिमेवाधिकाधिकाम् ।

गामी पुरुषयुगाणि भव चावत्तवान्वयः ॥३२६॥

ततश्च मन्दसदने प्रविष्टौ चन्द्रपर्वतौ ।

आरेभाते संविभक्तुं विपुलां मन्दसम्पदम् ॥३२७॥

तत्राभूत्कनका चैका सर्वस्वमिव रक्षिता ।

मन्दभूपतिराजन्तासुपाजीविवद्विपम् ॥३२८॥

तस्यां पर्वतकस्याभूदमुरागस्तदा तथा ।

यथा तां हृदये सी ऽधाह्यातव्यामिव देवताम् ॥३२९॥

तां च पर्वतकाद्यैव चन्द्रगुप्तगुह्यदौ ।

तदैव पाणिग्रहणमङ्गलं च प्रचक्रमे ॥३३०॥

सञ्चक्राम विषं तस्यास्तदा पर्वतके ऽपि हि ।
 होमाग्नितापसभूततत्खेदजलमङ्गमात् ॥२२१॥
 सङ्क्रान्तविषवेगार्तस्तदा पर्वतको ऽभवत् ।
 शिथिलीभूतसर्वाङ्गयन्त्रगुप्तमुवाच च ॥२२२॥
 अहं पीतविष इव वक्तुमशक्त्यहे न हि ।
 परित्रायस्व हे वत्स म्रियते ऽद्य न संशयः ॥२२३॥
 भान्तिका भान्तिका वैद्या वैद्या इत्यनुलापिनम् ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तं द्राक्षर्णे भूत्वैवमन्वगात् ॥२२४॥
 विनौपधं हि ते व्याधिर्यदि यात्येष यातु तत् ।
 क्षुर मौनमुपेक्षस्व खस्ति ते स्तादमुं विगा ॥२२५॥
 अर्धराज्यहरं मित्रं यो न हन्यात्स हन्यते ।
 इति मर्या ऽयं स्वयं चेन्म्रियते पुण्यवानसि ॥२२६॥
 अनुश्रियैवसुरिषस्तप्तकुटीभङ्गसञ्ज्ञया ।
 चाणक्यो वारयामास मौर्ये धुर्यो मनीषिणाम् ॥२२७॥
 ततश्च हिमवत्कूटपार्थिवः प्राप पञ्चताम् ।
 तच्चन्द्रगुप्तसाक्षाज्यदयमप्यभवत्तदा ॥२२८॥
 एवं च श्रीमहावीरमुक्तेर्वर्षशते गते ।
 पञ्चपञ्चाशदधिके चन्द्रगुप्ते ऽभवत्पृथः ॥२२९॥
 चन्द्रगुप्तस्य राज्ञे तु के ऽपि नन्दानुजीविनः ।
 अक्रातुः पुरुषादौर्ध्वं प्रदेशे विपसे स्थिताः ॥२३०॥

पुररचाक्षमं कंचिदीक्षमाणे ऽथ पूरुषम् ।

चाणक्यो ऽत्रजदेकस्य कौलिकस्य निकेतनम् ॥ ३४१ ॥

मत्कोटकदरीध्वग्निं क्षिपन्नाभीत्तदा च सः ।

तं पप्रच्छ च चाणक्यः किं करोय्यथ सो ऽब्रवीत् ॥ ३४२ ॥

मत्पुत्रोपद्रवकरान्दुष्टान्मत्कोटकानमून ।

मूलादुन्मूलयन्नस्मि दुष्टानां नान्यदर्शति ॥ ३४३ ॥

अहो धीव्यवसायाभ्यां कौलिको ऽयं प्रकथ्यते ।

चिन्तयन्निति चाणक्यश्चन्द्रगुप्तान्तिके ययौ ॥ ३४४ ॥

आज्ञाय कौलिकं तत्र चन्द्रगुप्ताचणिप्रसूः ।

कारयामास नगराध्यक्षं शिवाविचक्षणः ॥ ३४५ ॥

ते नन्दपुरुषाद्यैरा विविधैर्भोजनादिभिः ।

विद्यास्य जग्निरे तेन चाणक्यस्य सुधा न धीः ॥ ३४६ ॥

इतथ मौर्यस्य गुरुर्यस्मिन्ग्रामे पुरा किल ।

भिर्घां न प्राप्तस्तदासानाजुहाव कुटुम्बिनः ॥ ३४७ ॥

जातकोपस्तदा तेषां सुद्रबुद्धा चणिप्रसूः ।

आघाणां कुरुत वृत्तिं वंशीनामिति चादिशन् ॥ ३४८ ॥

चाणक्यस्य निदेशेन तैस्तद्ग्रामकुटुम्बिभिः ।

वंशीन्विन्वा वृत्तियुक्ते सहकारमधीरुधाम् ॥ ३४९ ॥

रे रे मयैतदादिष्टं वंशीनां क्रियतां वृत्तिः ।

आसैरिति वदन्मौर्यगुरुः कोपमनाटयत् ॥ ३५० ॥

उत्पाद्य कृत्रिमं दोषमिमं तेषां कुटुम्बिनाम् ।

सबालवृद्धं चाणक्यो ग्राममज्वालयद्रुपा ॥३५१॥

अन्वेद्युद्यद्गुप्तस्य केशो नाम्नीति चिन्तया ।

दीनारैः स्यालमापूर्य चाणक्यो लोकमववीत् ॥३५२॥

मया सहाचैर्दीर्घ्यन्तु यो मां जेष्यति तेन हि ।

दीनारपूरितं स्यालमिदं लभ्यमसौ पणः ॥३५३॥

जेय्यामि यं पुनरहं तस्य पार्श्वे दहो जनाः ।

दीनारमेकमादास्ये चाक्षि रेखेव वागियम् ॥३५४॥

ततश्च रक्तुमारेभे जनैः सह दिवानिशम् ।

चन्द्रगुप्तगुरुः कूटपाशकैस्तु जिगाय तान् ॥३५५॥

एषो र्ध्यापार्जनोपायः सविश्रम्भो ऽल्पको ऽपि च ।

इत्युपाधानारं कर्तुं पौराणाञ्जास्त सो ऽखिलान् ॥३५६॥

ततश्च भोजयित्वा तानपीप्यदरवारुणीम् ।

पानगोष्ठ्यां च बहिष्ठानुषतालानवीवदत् ॥३५७॥

हसनं नर्तनं गानमन्यथ शीवचेष्टितम् ।

चाणक्यो ऽभिनयब्रूचे र्ध्यार्जनोपायपण्डितः ॥३५८॥

वस्त्रे दे धातुरक्ते मे त्रिदण्डं स्वर्णकुण्डिका ।

मृपतिर्विश्वतीं च तदादयत्त क्षुम्बरीम् ॥३५९॥

ततश्च क्षुम्बरीवाद्ये कौस्तिकैर्वादिते मति ।

प्राजहार परो मत्तः करमुच्छिष्य नागरः ॥३६०॥

घोजगरस्यस्थाने धानीभण्य पदान्यहे ।

तानि स्वर्णमहश्रेष्ठ प्रत्येकं पूजयाम्यदम् ॥३६१॥ शुभम् ।

प्राग्वद्वादितप्तुम्वर्यामपरः कश्चिदब्रवीत् ।

तिलानामाढके ह्युप्ते प्ररूढे फलिते मृशम् ॥३६२॥

तिला भवन्ति यावन्तस्तावन्ति मम सद्यनि ।

कार्तस्वरसदृशाणि सन्ति सङ्ख्या न विद्यते ॥३६३॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितप्तुम्वर्यामन्यो ऽवादीहनागमे ।

प्रवहन्त्या गिरिनद्या वारिपूरेण भुयसा ॥३६४॥

स्रक्षणेनैकदिवसोत्पन्नेनापि गवामहम् ।

सर्वं विरचयौघैः खल्लयामि पथोरथम् ॥३६५॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितप्तुम्वर्यामन्यो ऽवददहं खलु ।

जात्यनवकिशोराणामेकवासरजन्मनाम् ॥३६६॥

समुद्धृत्तैः स्कन्धकेशैर्वष्टयामि समन्ततः ।

पाटलीपुत्रमगरं वृक्षं लूतेव तन्नुभिः ॥३६७॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितप्तुम्वर्यामूचे ऽन्यो मम वेश्मनि ।

शालिरेको भिन्नभिन्नशालिवीजप्रसूतिमान् ॥३६८॥

अन्यो गर्दभिकाशालिः स पुनर्लूगलूनकः ।

पुनः पुनः फलत्यिवेत्येतद्रत्नद्वयं च नः ॥३६९॥ युग्मं ॥

प्राग्वद्वादितप्तुम्वर्यां स्नाद्यान्यो मदविक्रलः ।

सदृष्टसङ्ख्यां द्रविणं विद्यते मम सद्यनि ॥३७०॥

अनृतो ऽहं सुगन्धिय जात्यचन्दनचर्चितः ।

सदापि वग्ना मे भार्या मे तुल्यो नापरः सुखी ॥३७१॥

॥ युग्मं ॥

प्राग्वदादितुम्भयौ मतिज्ञानमहानिधिः ।

अणिसुरेवमशासीत्सर्वेषां श्रीमतां श्रियम् ॥ ३७९ ॥

एकयोजनगामीभपदप्रमितिकाचनम् ।

तथैकतिलजतिलमिनाः स्वर्णमहसकाः ॥ ३८० ॥

प्रतिमासं चैकदिनमवनीतभवं धृतम् ।

एकस्मिन्दिवचे जातास्तथा जात्यकिशोरकाः ॥ ३८१ ॥

कोष्ठागाराणां भरणप्रमाणाः बालयो ऽपि च ।

तैद्याणक्याय ददिरे तन्मर्मविदभृद्भिः सः ॥ ३८२ ॥

॥ विभिर्विशेषकं ॥

अके समर्थमर्थेन तेन मौर्वे अणिप्रसः ।

धियां निधिरमाद्यो हि कामधेनुर्महोभुजाम् ॥ ३८३ ॥

इतद्य तस्मिन्दुष्काले कराळे दादमादके ।

आचार्यः सुस्मितो नाम चन्द्रगुप्तपुरे ऽवसत् ॥ ३८४ ॥

अश्वदौःस्थेन निर्वाहाभावाग्निजगणे न तु ।

देशान्तराय व्यासजन्तवैवास्यात्स्वयं पुनः ॥ ३८५ ॥

व्यापुष्य युवकौ द्वौ तु तत्रैवाजगमतुः पुनः ।

आचार्यस्य किमाद्याताविति प्रष्टावर्तमानम् ॥ ३८६ ॥

विद्योमं गुरुपादानां न द्यावां मोढुमीश्वरे ।

तदः पार्थ जीवितं वा मरणं यावयोः शुभम् ॥ ३८७ ॥

आचार्यः क्वाह न कृतं युवाभ्यां माध्वगुप्त हि ।

अगाधे ज्ञेयजम्भौ युवां मुग्धौ पतित्वयः ॥ ३८८ ॥

इत्युक्त्वा तावनुज्ञातौ गुरुणा तत्र तस्थतुः ।
 भक्त्या शुश्रूषमाणौ तं तत्पदाम्भोजपट्पदौ ॥ ३८२ ॥
 ततो दुर्भिक्षमाहात्म्याद्विविधात्यन्तलब्धया ।
 सारयित्वा गुरुणां तौ भुञ्जानावत्यनीदताम् ॥ ३८३ ॥
 अपूर्यमाणाहारै तौ क्षीयमाणौ बुभुक्षया ।
 क्षुक्लकावषडक्षीणं मन्त्रयामासतुर्मियः ॥ ३८४ ॥
 प्रकाशमानं गुरुणा गीतार्थान्बन्धनाग्रति ।
 अश्रौष्वावामदृग्गलकारकं दिव्यमञ्जनम् ॥ ३८५ ॥
 तत्प्रद्योष्य प्रयोगो ऽयमावाभ्यां कुक्षिपूर्तये ।
 पूर्णकुक्षौ च निश्चिन्तौ गुरुपादानुपास्वहे ॥ ३८६ ॥
 अदृग्ग्रीभृय सम्भूय तौ द्वौ तच्चैव वाधरे ।
 भोजनावमरे चन्द्रगुप्तस्याभ्यर्णमीयतुः ॥ ३८७ ॥
 अदृग्गमानौ तौ क्षुब्धौ चन्द्रगुप्तस्य भाजने ।
 बुभुजाते यथाकामं यन्धू प्राणप्रियाविव ॥ ३८८ ॥
 एवं दिने दिने ताभ्यां भुञ्जानाभ्यां महीपतिः ।
 जनैर्दरत्वेनादस्यात्तपस्वीव जितेन्द्रियः ॥ ३८९ ॥
 कृष्णपक्षचपाजानिरिव क्षामः शनैः शनैः ।
 चन्द्रगुप्तनरेन्द्रो ऽभूत्ताभ्यामाजिह्वभोजनः ॥ ३९० ॥
 निजामलपि कस्यापि तथाप्यकथयद्य सः ।
 नित्यं क्षुप्तीक्षितो ऽप्यभ्यागदवानिव वारणः ॥ ३९१ ॥

अष्टच्छदेकदैकान्ते मौयं मौर्यगुरुः सुधीः ।

प्रत्यहं क्षीयमाणो ऽसि वत्स क्षयरुजेव किम् ॥ ३९२ ॥

मौर्यो ऽवदन्न तावन्मे ह्रासेन परिवेय्यते ।

किं तु को ऽपि प्रेत इवाच्छिनत्ति मम भोजनम् ॥ ३९३ ॥

तटम्रिता विदन्यार्या मां पूर्णहारभोजनम् ।

न त्वर्धमपि भुञ्जे ऽहं न जाने किञ्चिदप्यदः ॥ ३९४ ॥

चाणक्यो ऽवोचदद्यापि किमेवमसि सुग्धधीः ।

सुमुक्षुणेवातत्वज्ञेनात्मा यत्खेदितश्चिरम् ॥ ३९५ ॥

भवत्तिदानीमपि हि युक्तमाख्यातवानसि ।

तव भोजनसुप्ताकमादास्ये न विरादहम् ॥ ३९६ ॥

इत्युक्त्वा चन्द्रगुप्तस्य भोजनम्यानभृतसे ।

प्रातस्तारक्षोष्ठचूर्णं मसृणं चिह्नमादपि ॥ ३९७ ॥

भोक्तुं निषण्णे ॥ नृपे भोगुमागतयोऽशयोः ।

पदानि प्रत्यभिस्मान्त मर्षूर्णे तव भृतसे ॥ ३९८ ॥

राज्ञि भुकोत्येते तव भृतसे चण्डिनन्दनः ।

पदपङ्क्तिं तयोर्दृष्ट्वा चिन्तयामास चेनसि ॥ ३९९ ॥

मानुषः को ऽपि भृत्यस्तपादः सिद्धाश्चनः सन् ।

हरते भोजनं व्याप्ताददृशीभूय क्षीमया ॥ ४०० ॥

इति द्वितीयदिवसे चाणक्यो भोजनौकसि ।

भोजनावसरे धूमं रुद्धिमेष्टमकारयत् ॥ ४०१ ॥

प्राग्वद्राज्ञा सहैकत्र स्थाले भुञ्जानयोस्तयोः ।

बाध्यायन्ते स्म नेचाणि धूवस्तोमेन मूर्कता ॥ ४०२ ॥

नेचाञ्जनं तयोः सर्वमदृश्योकारकारणम् ।

बाध्यवारिभिराकृत्य द्रागनीयत पक्ववत् ॥ ४०३ ॥

अनञ्जनदृष्टौ तौ तु भुञ्जानौ तत्र भाजने ।

दृष्टौ नरेन्द्रलोकेन कोपाद्भृकुटिकारिणा ॥ ४०४ ॥

नाजल्पत्को ऽपि चाणक्यभयात्प्रह्वारकृतयोः ।

चाणक्यस्तु प्रवचनोद्वाहभीरुरदो ऽवदत् ॥ ४०५ ॥

पितरावृषिरूपेण युवां हि परमेश्वरौ ।

हत्वा प्रसादमस्मासु स्वप्नै स्नानाय गच्छतम् ॥ ४०६ ॥

तयोर्गतवतो राजा सविषादमदो ऽवदत् ।

अनयोरहमुच्छिष्टभोजनेनास्मि दूषितः ॥ ४०७ ॥

चाणक्यः साह माकार्षीर्दीपत्वारोपणं गुणे ।

आहारसंविभागेन मुनीनां पुण्यवानसि ॥ ४०८ ॥

धन्यः को ऽपि हि यो भिक्षामनगराय यच्छति ।

एकस्थालातिथीभृतमुनिस्त्वं तु किमुच्यसे ॥ ४०९ ॥

एवं च मौर्यं सम्बोधाचार्याणां पार्यमेत्य च ।

चाणक्यो ऽदादुपासणं क्षुन्नान्वायं प्रकाशयन् ॥ ४१० ॥

आचार्यः साह को दोषः क्षुन्नयोरमयोर्ननु ।

स्वकुलिभारयः सत्पुरुषा यद्वाद्गताः ॥ ४११ ॥

चाणक्यो ऽपि तमाचार्यं मिथ्यादुष्कृतपूर्वकम् ।
 वन्दित्वाभदधे माधु श्रितितो ऽस्मि प्रमद्वरः ॥ ४१२ ॥
 अद्यप्रभृति यद्भक्षणोपकरणदिकम् ।
 साधूनामुपकुरुते तदादेयं मदोकसि ॥ ४१३ ॥
 इत्यभिपद्यमादाय चाणक्यो दृढनिश्चयः ।
 तदादि पालयामास खगाहंख्यं हतार्थयन् ॥ ४१४ ॥
 चन्द्रगुप्तं तु मिथ्यादृक् पायण्डिमतभावितम् ।
 अनुश्रामितुमारेभे हितस्तस्य पितेव सः ॥ ४१५ ॥
 अमंयना ह्यमी पापाः प्रकृत्या स्त्रीषु क्षम्यताः ।
 अपि सभापितुं नार्हास्तपूभायां तु का कथा ॥ ४१६ ॥
 कथायपचिद्वेषु हतग्रेषु दुरात्मसु ।
 एतेषु निष्कलं दानमूपरेष्वम्बुदृष्टिवत् ॥ ४१७ ॥
 आत्मानमाश्रितं चापि राजर्जोदतरण्डवत् ।
 पातयन् भवाभोधौ तद्भक्तिं तेषु मा कथाः ॥ ४१८ ॥
 मौर्यो ऽवादीन्मम हीदं तदसौ गुरुमयितम् ।
 मैत्रे संयमिन इति प्रत्यायय तथापि माम् ॥ ४१९ ॥
 पुरे प्रघोरं चाणक्यस्ततरोवमकारयत् ।
 धर्मे श्रोयति सर्वेषामपि पायण्डिनां नृपः ॥ ४२० ॥
 ततयाह्वय ताग्नर्वाङ्गह्वास्तप्यादवीयसि ।
 देवे नियमयामास स विविक्ते विविक्थीः ॥ ४२१ ॥

गृह्णान्तामन्नदिग्भागे चाणक्येनायतो ऽपि हि ।
 अक्षेयलक्ष्यं यत्तुं च लोष्टुचूर्णं महीतले ॥ ४२२ ॥
 तत्रोपदेशनाथं ते चाणक्येन प्रवेगिताः ।
 ज्ञात्वा विविक्तं स्थानं तच्छुद्धान्ताभिमुखं ययुः ॥ ४२३ ॥
 स्त्रीलोलालसो स्वभावेन नृपस्त्रैणममंयताः ।
 गवाक्षविवरैर्द्रष्टुमुपपन्नमिरे ततः ॥ ४२४ ॥
 ते राजपत्नीः पश्यन्तस्तावदस्युर्दुराशयाः ।
 न यावदायथौ राजा निषेदुस्त तदागमे ॥ ४२५ ॥
 ततश्च चन्द्रगुप्ताय धर्ममाख्याय ते ययुः ।
 पुनरागममिच्छन्तो ऽन्तःपुरस्त्रीदिदृक्षुः ॥ ४२६ ॥
 गतेषु तेषु चाणक्यश्चन्द्रगुप्तमभाषत ।
 पश्य स्त्रीलोलताचिह्नं वत्स पापण्डिनामिह ॥ ४२७ ॥
 यावत्तदागमं तैर्हि त्वदन्तःपुरमीषितम् ।
 गवाक्षविवरलिप्तलोचनैरजितेन्द्रियैः ॥ ४२८ ॥
 पदपङ्क्तिमिमां तेषां सुश्रुत्वां प्रतिबिम्बिताम् ।
 गवाक्षविवराधस्तादृष्ट्वा प्रत्ययमुदह ॥ ४२९ ॥
 सञ्जातप्रत्यये राज्ञि द्वितीये ऽहनि तद्गुरुः ।
 धर्ममाख्यातुमाङ्गास्त तत्र जैनमुनीनपि ॥ ४३० ॥
 निषेदुस्ते प्रथमतो ऽप्यासनेष्वेव साधवः ।
 स्वाध्यायावश्यकेनाथ नृपागममपास्तयन् ॥ ४३१ ॥
 ततश्च धर्ममाख्याय साधवो वसतिं ययुः ।
 दीर्घासमिति लौनत्वात्पश्यन्तो भुवमेव ते ॥ ४३२ ॥

गवाक्षविवराधस्तामोष्टचूर्णं समीक्ष्य तम् ।

चाणक्यश्चन्द्रगुप्ताय तद्यथाभ्यमदर्शयत् ॥ ४३३ ॥

ऊचे च नैते मुनयः पापण्डितदिहाययुः ।

तस्यादप्रतिविम्बानि न दृश्यन्ते कुतो ज्ञेया ॥ ४३४ ॥

उत्पन्नप्रत्ययः साधून् गुरुन्नेने ज्य पार्थिवः ।

पापण्डिषु विरक्तो ऽभ्यदिपयेन्निव योगवित् ॥ ४३५ ॥

एवं चानेकशः संविधानैः प्रथितधीशुणः ।

चाणक्यदिक्षयामास मौर्यश्रीवन्निमण्डपः ॥ ४३६ ॥

साधयामि विपाहारं चन्द्रगुप्तं शनैः शनैः ।

रमायनं यथाभ्य श्याङ्गरदः प्रभवेन्न च ॥ ४३७ ॥

मौर्यो ज्य मौर्यगुरुणा गुरुणैव महाधिया ।

अभोज्यत विपाहारं दिनं प्रत्यधिकाधिकम् ॥ ४३८ ॥

अन्येषु चन्द्रगुप्तेन सह भोक्तुं प्रयत्नमे ।

रागोत्कटतया राज्ञो दुर्धरा नाम गुर्विणी ॥ ४३९ ॥

दृष्ट्वा विपात्रं भुञ्जानां तां गर्भापायगदया ।

व्याहरत्किं कृतमिति द्राक् चाणक्यो ऽभ्यधावत ॥ ४४० ॥

विपात्राभ्यादमात्रेण राज्ञो मा प्राप पञ्चताम् ।

दधी चलिप्रसर्मा ग्ना गर्भो ज्यम्याः प्रलीयताम् ॥ ४४१ ॥

इति तस्या विपत्रायास्तदोद्गमदाययत् ।

तस्माद्गर्भमाचर्य मुक्तां षड्निपुटादिव ॥ ४४२ ॥

विषविन्दुस्य सङ्क्रान्तस्तस्य बालस्य मूर्धनि ।

ततश्च गुरुभिर्विन्दुमार इत्यभिधायि सः ॥ ४४३ ॥

विन्दुसारे प्रपेदाने क्यो मन्मथवल्लभम् ।

समाधिमरणं प्राप्य चन्द्रगुप्तो दिवं ययौ ॥ ४४४ ॥

चाणक्यो ऽथ न्यधाद्राज्ये विन्दुमारं सुमारधीः ।

सचिवायत्तमिद्विष्य तदाज्ञाकृदभव सः ॥ ४४५ ॥

इतश्च मौर्यमाज्ञाय पूर्वं हि चणिसुनुना ।

सुवन्भुर्नाम दाक्षिण्यात्सचिवः कारितो ऽभवत् ॥ ४४६ ॥

स्वातन्त्र्यमन्तितालिप्सुचाणक्ये मत्सरो स तु ।

तदुच्छेदाय रहसि विन्दुमारमदो ऽवदत् ॥ ४४७ ॥

नाहं प्रमाणभूतो ऽस्मि यद्यपीज तथापि ते ।

परिणामहितं वच्मि कुलीनानां क्रमो ह्ययम् ॥ ४४८ ॥

विद्यासघातकस्यास्य मा चाणक्यस्य विश्वसौः ।

एष तन्मातुस्वरं दुरात्मा खल्वदारयत् ॥ ४४९ ॥

पप्रच्छ धात्रीराज्ञय विन्दुमारस्तदैव तत् ।

तथैव ताभिरणुक्ते चाणक्याय चुकोप च ॥ ४५० ॥

राजानं कुपितं ज्ञात्वा चाणक्यो ऽचिन्तयत्स्वयम् ।

सुवन्भुना कृतघ्नेन राजा मथ्यन्वयाकृतः ॥ ४५१ ॥

अयं हि प्रागमात्यन्वे कारितो ऽभून्मयैव हि ।

तन्मे प्रत्युपकाराय युक्तमस्य कुलोचितम् ॥ ४५२ ॥

तदत्यासन्नमृत्योर्मे पर्याप्तं राज्यचिन्तया ।
 छते प्रतिचिकीर्षुर्द्धिं प्रयोक्ष्ये ऽहं तथापि हि ॥४५॥
 मञ्जुपिशाचिकापक्षः सो ऽपि मा राज्यमश्रुताम् ।
 इति तस्यापकारेण करिष्ये समयोचितम् ॥४५॥
 संयोज्य योगमन्त्रार्थैर्वरगन्धाग्निसुद्रुके ।
 लिखितात्तरभृजैर्न सह सो ऽक्षिपदुग्धीः ॥४५॥
 समुद्रं जलुमानिष्य पेटायां च सुधीर्न्यधात् ।
 ताप्तयामास तां पेटां ताप्तकानां शतेन च ॥४५॥
 गेहान्तर्न्यस्य तां गेहसर्वस्वनिव पेटिकाम् ।
 दीनानायादिपात्रेभ्यद्याणक्यो न्यददाद्भुगम् ॥४५॥
 ततश्च नगरमध्यकरीषम्वलमूर्धनि ।
 निपद्यानगरं चक्रे चाणक्यो निर्जरोद्यतः ॥४५॥
 यथाविपद्यजननीष्टतान्तं धात्रिकामुखात् ।
 विज्ञाय बिन्दुमारो ऽनुश्रयानमात्रं चाययौ ॥४५॥
 उवाच चमयित्वा च चाणक्यं चन्द्रगुप्तसुः ।
 पुनर्वर्तय मे राज्यं तत्रादेश्छदम्यहम् ॥४६॥
 मौर्यैर्चार्यो ऽभ्यधाद्वाजगृह्यतं प्रार्थनयामया ।
 शरीरे ऽपि निर्जरोऽस्मि माम्प्रतं किं स्वया मम ॥४६॥
 अचनन्तं प्रतिज्ञाया मर्यादाया इवापञ्चम् ।
 चन्द्रगुप्तमुक्तं ज्ञात्वा बिन्दुमारो दयौ मयम् ॥४६॥
 चुकोऽप गतमात्रो ऽपि बिन्दुमारः सुवन्धवे ।
 सुवन्धुपि शीतार्तं इदोषे कल्पमुद्वहन् ॥४६॥

देव सम्यगविज्ञाय चाणक्यो दूषितो मथा ।
 गत्वा तं क्षमयाम्यद्य यावत्तावत्प्रसीद मे ॥४६४॥
 इति गत्वा सुबन्धुस्तं क्षमयामास मायया ।
 अचिन्तयच्च मा भूयो ऽयसौ व्रजतु पत्तने ॥४६५॥
 असुना कुविकल्पेन स राजानं व्यजिज्ञपत् ।
 चाणक्यं पूजयिष्यामि तस्यापहृतिकार्यहम् ॥४६६॥
 अनुज्ञातस्ततो राज्ञा सुबन्धुसृणिजम्बनः ।
 पूजामनग्रनस्यस्य विधातुमुपचक्रमे ॥४६७॥
 पूजां सुबन्धुरापातबन्धुरां विरचय्य च ।
 धूपाङ्गारं करीषान्नास्त्रिकेपान्धैरलक्षितः ॥४६८॥
 धूपाङ्गारेणानिलांस्फालितेन
 प्रोद्यज्जाले द्राक्षरीपम्यले तु ।
 दाहमायो दह्यमानो ऽय्यकम्पो
 मौढ्याचार्या देवभूतश्च मृत्वा ॥४६९॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविराजलीचरिते
 महाकाव्ये शकटालमरणमूलभद्रदीवावतचर्यासम्भूतविजयस्वर्गगमन-
 चाणक्यचन्द्रगुप्तकथाबिन्दुसारजम्बरराज्यवर्णनो नामाष्टमः सर्गः ।

CANTO IX.

चाणक्यगृहमन्त्रेषुर्विन्दुसारात्सुबन्धुना ।
 वसुं यथाचे मन्त्रायचाणक्यद्रव्यलिप्सुना ॥१॥
 राजादिष्टः प्रविष्टश्च सुबन्धुमात्र वेगमनि ।
 तां पेटां तालकगतामङ्गदारां ददर्श च ॥२॥
 अचिन्तयत् चाणक्यमवंस्त्रमिह विद्यते ।
 मान्यया तालकगतेनेष्टुग्री स्यान्वियन्तणा ॥३॥
 पेटायास्तान्यभज्यन्त तालकानि सुबन्धुना ।
 कारागृहममाकृष्टमन्त्राः पादान्दुका इव ॥४॥
 मध्ये दृष्ट्वा ममुद्रं तं चिन्तयामास चेतमि ।
 नियतं स्वकोमो ऽयं यस्तु रत्नेयमीदृशी ॥५॥
 तमपि स्फोटयामास ममुद्रं मालिकैरवत् ।
 लोकोत्तरमहागन्धान्मध्ये गन्धान्ददर्श च ॥६॥
 गन्धान्मुगन्धीनाग्रघैः गन्धमुञ्चो द्विरेकवत् ।
 मूर्ध्नां धूतयशुषैः सुबन्धुर्जातविष्णयः ॥७॥
 मनायमलौभूर्जमथ तत्र ददर्श च ।
 स्फाद्रूपबीजकमिति वाचयामास च स्वयम् ॥८॥
 गन्धामाप्ताय च इमाग्र तिष्ठेन्मुनिचर्यया ।
 इमाकल्प म तत्कल्पमतिविश्वं गमिष्यति ॥९॥

वाचयित्वाचराण्येतान्यतीव विषमाद् यः ।

चाणक्यस्य प्रयोगो ऽयं न मुधेति सनिश्चयः ॥१०॥

तथापि भूर्जप्रोक्तार्थप्रत्ययार्थं सुबन्धुना ।

गन्धानाघ्राण्य तान्को ऽपि दिव्याहारमभोज्यत ॥११॥

द्रागमृते पुरुषे तत्र सुबन्धुर्मुनिषत्रिभः ।

बभूव विषयास्वादमनिष्कन्तमपि हि ॥१२॥

अभय इत्यविरतो नटितो जीविताग्रया ।

सुबन्धुर्वन्धुरहितो विजहार वसुन्धराम् ॥१३॥

तनुजन्मा त्वशोकयीर्विन्दुसारस्य चाभवत् ।

विन्दुसारे विप्रेदाने चो ऽभूदवनिशासनः ॥१४॥

कुणालो नाम तनुभूरशोकस्यायजायत ।

कुमारभुक्तौ राजादात्तस्यायुज्जयिनीं पुरीम् ॥१५॥

उज्जयिन्यां स्थितो राजनियुक्तैर्गालधारकैः ।

रक्ष्यमाणो जीवितवत्सो ऽभूत्साम्राट्छायकः ॥१६॥

राज्ञे च तावदयमं तमाख्यग्यासधारकाः ।

दध्यावध्ययनार्हो ऽयमिति राजापि हर्षभाक् ॥१७॥

ततो राजा कुमारायासिखक्त्रे खयं त्विदम् ।

प्राकृतं सुखबोधाय यत्कुमारो अधीयत ॥१८॥

सपत्नी जननी तत्र कुणालस्य निपेदुषी ।

राज्ञः पार्श्वदुपादाय तं तु खेडमवाचयत् ॥१९॥

मत्पुत्रस्यैव राज्यं स्तात्कुणालस्य तु नेति वा ।
 अन्यचित्ते नरपनावकरोत्कूटमीदृशम् ॥२०॥
 निष्ठीवनाद्र्द्विंशतया नेचाञ्जनशलाकया ।
 आहत्य कज्जलं नेचादकारे बिन्दुकं ददौ ॥२१॥
 अशोकोऽपि प्रमादेन नानुयाचितमेव हि ।
 तं लेखं मुद्रयामाशेञ्जयिणां प्राहिणोदथ ॥२२॥
 तं लेखं पिबामाहं मुद्रालङ्कृतमस्तकम् ।
 पाणिभ्यामाददे दाभ्यां कुमारो मूर्ध्नि च न्यधात् ॥२३॥
 तं लेखं वाचयामास कुमारो लेखकादयः ।
 वाचयित्वा च तृष्णीको विपक्षो लेखकोऽप्यभूत् ॥२४॥
 तस्मिन्मुद्रयुनयने लेखार्थं वक्तुमद्यमे ।
 ततश्च तत्करामेखं कुमारः स्वयमाददे ॥२५॥
 दर्शनेऽप्रेतैर्वैर्णानपि वाचयितुं क्षमः ।
 वाचयामास तं लेखमशोकतनयः स्वयम् ॥२६॥
 अंधीयउ इति प्रेक्षाचराणुञ्जयिनीपतिः ।
 दधौ मीर्याम्यये कोऽपि गुर्वाञ्जालङ्को न हि ॥२७॥
 छोस्यामि राजो यथाज्ञामहमेवायतः श्वितः ।
 तदा मल्लत एवाध्यान्वेषामपि भविष्यति ॥२८॥
 ततश्च मादमनिधिर्मोदयंशाब्धिचन्द्रमाः ।
 अगच्छि मम स्वयमपि मेघे तप्तशलाकया ॥२९॥

विज्ञाय तमशोकश्रीर्महासाहसकारकम् ।

धिक्कूटलेखको ऽस्मीति निनिन्दात्मानमात्मना ॥३०॥

अचिन्तयच्च दुर्देवाधिष्ठितो ऽहं क्षताशयः ।

कुमारो यदभूदेवं प्रमादलिखितेन मे ॥३१॥

राज्यं वा मण्डलित्वं वा वक्षो भाषायमर्हति ।

मयि यस्येदृशी भक्तिर्धितस्येदृशमागतम् ॥३२॥

यौवराज्यमसौ भुक्त्वा भविष्यति नृपो ऽप्यसौ ।

मनोरथेन पर्याप्तममुना साम्प्रतं मम ॥३३॥

कुणालायेत्यशोकश्रीर्ददौ यामं महर्द्धिकम् ।

तत्सापन्नकुमाराय ददायुज्जयिनीं पुनः ॥३४॥

कुणालस्य ॥ तं यामं भुञ्जानस्य परेदयि ।

अभृच्छरक्षिण्यां पत्न्यां स्त्रुः सम्पूर्णलक्षणः ॥३५॥

वर्धापिकाभ्यो दासीभ्यः कुमारः पारितोषिकम् ।

दत्त्वा महोत्सवं चक्रे पुत्रजन्मानिवन्धनम् ॥३६॥

मातुर्मनोरथं लब्ध्वा वृथैवाद्य करोम्यहम् ।

इत्यागात्पाटलीपुत्रं कुणालो रान्धलिष्यया ॥३७॥

ततो गीतविनोदेन खेच्छया स पुरे भ्रमन् ।

प्रेयान्बभूव लोकस्य गान्धर्वेणातिहृम्बुः ॥३८॥

पाटलीपुत्रनगरे यत्र यत्र जगौ स तु ।

तत्र तत्र ययुः पौरा गीतारुष्टाः कुरङ्गवत् ॥३९॥

गान्धर्वेणाहुतं श्रुत्वा तमन्ध इति पार्थिवः ।
 श्राद्धय जवनीगुप्तं कृत्वा गातुं समादिशत् ॥४०॥
 ययाम्यानं मन्द्रमध्यनारैः षड्जादिभिः स्वरैः ।
 पद्यप्रपन्धमीदृच्छं जगौ रागं स पोषयन् ॥४१॥
 प्रपौचयन्द्रगुप्तस्य बिन्दुसारस्य नम्रुकः ।
 एषो ऽशोकत्रियः खगुरन्धो मार्गति काकिणीम् ॥४२॥
 पद्यप्रपन्धमन्धेन गीयमानं महोपतिः ।
 श्रुत्वा पप्रच्छ को नाम त्वमस्याख्याहि गायन ॥४३॥
 स उवाच तवैवास्मि फुणालो नाम नन्दमः ।
 तदाज्ञालेखमीक्षित्वा यो ऽन्धः स्वयमजायत ॥४४॥
 ततो जवनिकां वेगाददमार्थं नरेश्वरः ।
 दृष्टोपलक्ष्य स्वं खनुमुदयुः परिपश्यजे ॥४५॥
 ऊचे च राजा तुष्टो ऽस्मि वत्स तुभ्यं ददामि किम् ।
 यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि याचे ऽहं देव काकिणीम् ॥४६॥
 किमेतद्याचितमिति राज्ञि ब्रुवति मन्त्रिणः ।
 ऊचिरे राजपुत्राणां काकिणी राज्यमुप्यते ॥४७॥
 राजा प्रोवाच हे वत्स किं राज्येन करिष्यसि ।
 तत्ते भ्यादन्यमादेव देवापहतचक्षुषः ॥४८॥
 यजिज्ञपत्कुमारो ऽपि तात जातो ऽस्ति मे सुतः ।
 पौषेण वर्धमे दिव्यं राज्ये ऽस्मिन्मेऽभिधिष्यताम् ॥४९॥
 पप्रच्छाशोकराजो ऽपि कदीन्पेदे सुमग्न ।
 याम्प्रत्येतेऽकथयन्नुपाटो ऽपि एताम्रतिः ॥५०॥

तदैव तमशोकश्रीः समानाययदर्गकम् ।

नामापि सम्प्रतिरिति तस्याकृत कृतोत्सवः ॥५१॥

अशोकवागशोकश्रीस्तं दशाहादनन्तरम् ।

सम्प्रतिं स्तन्यपमपि निजे राज्ये न्यवीविशत् ॥५२॥

दृष्टिमासादयामास वयसा विक्रमेण च ।

श्रिया च सम्प्रतिरभूच्छाजन्म परमार्हतः ॥५३॥

क्रमेण साधयामास भर्तार्थं सदचिणम् ।

प्रचण्डशासनस्याभूत्पाकशासनसन्निभः ॥५४॥

इतश्च तस्मिन्दुष्काले कराले कालराचिवत् ।

निर्वाहार्थं साधुसहस्रीरं नीरनिधेर्ययौ ॥५५॥

अगुण्यमानं तु तदा साधूनां विस्मृतं श्रुतम् ।

अनभ्यसनतो नमस्त्यधीतं धीमतामपि ॥५६॥

सहो ऽथ पाटलीपुत्रे दुष्कालान्ते ऽखिलो ऽमिलत् ।

यदङ्गाध्ययनोद्देशाद्यासीद्यस्य तदाददे ॥५७॥

ततश्चैकादशाङ्गानि श्रीसहो ऽमेलयन्तदा ।

दृष्टिवादनिमित्तं च तस्यै किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥५८॥

नेपालदेशमार्गस्थं भद्रवाजं च पूर्वणम् ।

ज्ञात्वा सहः समाङ्गातुं ततः प्रैषौमुनिद्वयम् ॥५९॥

गत्वा गत्वा मुनौ तौ तमित्यूचाते कृताञ्जली ।

समादिशति वः सहस्रचागमनहेतवे ॥६०॥

सो ऽप्युवाच महाप्राणं ध्यानमारब्धमस्ति यत् ।
 साध्यं द्वादशभिर्वर्षैर्नागमिष्याम्यहं ततः ॥६१॥
 महाप्राणे हि निष्पन्ने कार्ये कस्मिंश्चिदागते ।
 सर्वपूर्वाणि गुण्यन्ते सूचार्थाभ्यां मुहूर्ततः ॥६२॥
 तद्वचसौ मुनी गत्वा सहस्राशंसतामथ ।
 सवो ऽप्यपरमाह्वयादिदेशेति मुनिद्वयम् ॥६३॥
 गत्वा वाच्यः स आचार्यो यः श्रीमद्वस्य शासनम् ।
 न करोति भवेत्तस्य दण्डः क इति शंस नः ॥६४॥
 महर्षादयः स कर्तव्य इति वक्ति यदा स तु ।
 तर्हि तदण्डयोग्यो ऽधीत्याचार्यो वाच्य उच्यते ॥६५॥
 ताभ्यां गत्वा तथैवेक आचार्यो ऽप्येवमूचिवान् ।
 मैवं करोतु भगवान्महः किं तु करोत्वदः ॥६६॥
 मयि प्रमादं कुर्वाणः श्रीमद्वः प्रहिणोत्वह ।
 शिष्यान्नेधाविनस्त्रेभ्यः सप्त दास्यामि वाचनाः ॥६७॥
 तत्रैका वाचनां दाष्टे भित्वाचर्यान् आगतः ।
 तिसृषु कालवेलासु तिष्ठो ऽन्या वाचनामाया ॥६८॥
 मायारूपप्रतिक्रमणे जाते तिष्ठो ऽपराः पुनः ।
 भेद्ययदेवं महर्कायं मत्कार्यस्याविनाशया ॥६९॥
 ताभ्यामेव तयाख्याते श्रीमद्वो ऽपि प्रमादभाक् ।
 प्राहिलोत्प्लूतभद्रादिमाधुपयशनीं ततः ॥७०॥

तान्स्ररिवाचयामास ते ऽप्यस्या वाचना इति ।
 उद्भजेयुर्निजं स्थानं मूलभद्रस्त्ववास्थित ॥७१॥
 श्रीभद्रबाहुपादान्त मूलभद्रो महामतिः ।
 पूर्वाणामष्टकं वर्षैरपाठीदष्टभिर्दशम् ॥७२॥
 किमुद्भगस्तदित्युक्तः स्वरिणा सो ऽब्रवीदिदम् ।
 नोद्भजे भगवत्किं ॥ ममान्त्वा एव वाचनाः ॥७३॥
 स्वरिण्ये मम ध्यानं पूर्णप्रायमिदं ततः ।
 तदन्ते वाचनास्तुभ्यं प्रदास्यामि तदिच्छया ॥७४॥
 मूलभद्रस्ततः प्रोचे ऽधीतगेषं च मे कियत् ।
 सह्यां गुरुमदा चाखद्विन्दूदध्युपमानतः ॥७५॥
 पूर्णं ध्याने महाप्राणे मूलभद्रो महासुनिः ।
 दिवस्त्रयानि पूर्वाणि दश यावत्समापयत् ॥७६॥
 विहारक्रमयोगेन पाटलोपुषपत्तनम् ।
 श्रीभद्रबाहुपागत्य पाटलोद्यानमग्निययत् ॥७७॥
 यथादयो ऽपि विज्ञाय प्रतिय्यो ऽचान्तरे तु ताः ।
 भगिन्यः मूलभद्रस्य वन्दगाय समाययुः ॥७८॥
 वन्दिता शुकमूषताः मूलभद्रः क्व नु प्रभो ।
 सद्युदेवकुले ऽसीह तामागिति शशंभ मः ॥७९॥
 ततस्तमभि चेन्मुताः समायान्तीर्विलोप्य मः ।
 आययर्दग्धनशते मिहृष्टप विगिर्भसे ॥८०॥

दृष्ट्वा सिंहं तु भीतास्ताः स्वरिमेत्य व्यजिज्ञपन् ।
 ज्येष्ठार्थं जयसे सिंहस्तत्र सो ऽद्यापि तिष्ठति ॥८१॥
 ज्ञानोपयोगादाचार्यो ऽप्यादिदेशेति गच्छत ।
 वन्दध्वं तत्र वः सो ऽस्ति ज्येष्ठार्थो न तु केशरी ॥८२॥
 ततो ऽयुक्ताः पुनस्तत्र स्वरूपस्थं निरूप्य च ।
 बवन्दिरे मूलभद्रं ज्येष्ठा चाख्यत्रिजां कयाम् ॥८३॥
 श्रीयकः सममन्त्राभिर्दोचामादत्त किं त्वसौ ।
 लुधावान्मर्वदा कर्तुं नैकभक्तमपि क्षमः ॥८४॥
 मयोक्तः पर्युपणायां प्रत्याख्याद्यद्य पौरुषीम् ।
 स प्रत्याख्यातवानुक्तो मया पूर्णं ज्वधौ पुनः ॥८५॥
 त्वं प्रत्याख्याहि पूर्वार्धं पर्वदमनिर्दुर्लभम् ।
 इयान्कालः सुखं चैत्यपरिपाद्यापि यास्यति ॥८६॥
 प्रत्यपादि तयैवासौ समये ऽभिहितः पुनः ।
 तिष्ठेदानीमस्त्वपार्धमित्यकार्षीत्तथैव सः ॥८७॥
 प्रत्यासन्नाधुना रात्रिः सुखं सुप्तस्य यास्यति ।
 तत्प्रत्याख्याद्यभक्तार्थमित्युक्तः सो ऽकरोत्तथा ॥८८॥
 ततो निज्जीथे सम्प्राप्ते स्मरन्देवगुरूनसौ ।
 क्षुत्पीडया प्रमरन्त्या विपद्य त्रिदिवं ययौ ॥८९॥
 ष्वपिघातो मयाकारौत्युत्ताम्यन्ती ततस्त्वहम् ।
 पुरः अमणसदृस्य प्रायश्चित्ताय ढौकिता ॥९०॥
 सठो ऽप्याख्यज्ञाधायीदं भवत्या शुद्धभावया ।

प्रायश्चित्तं ततो नैह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥८१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥८२॥
 अचार्थं सकलः सङ्गः कायोत्सर्गमदादथ ।
 एतत् शमनदेव्योक्तं ब्रूत कार्यं करोमि किम् ॥८३॥
 सङ्गो ऽप्येवमभाषिष्ट जिनपार्श्वमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥८४॥
 सङ्गेतत्प्रतिषेदाने मां सानैषीज्जिनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरः स्वामी भगवान्धन्दिता मया ॥८५॥
 भरतादागतायेयं निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं क्षिप्रमन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥८६॥
 श्रीसङ्गायोपदां त्रैयीन्मनुखेन प्रसादगाक् ।
 श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥८७॥
 भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
 तथा त्रिचित्रचर्या च तानि चैतानि मामतः ॥८८॥
 अथेकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्गीतानि च सङ्गाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८९॥
 आचाराङ्गस्य चूले दे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
 द्वात्रिंशत्कालिकस्यान्यदथ सङ्गेन योजितम् ॥९०॥
 इत्याख्याय मूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः मूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगाङ्गुदम् ॥९१॥

न ददौ वाचनां तस्यायोग्यो ऽसीत्यादिशङ्कः ।
 दौत्तादिनात्मस्त्येषो ऽप्यपराधान्यचिन्तयत् ॥१०२॥
 चिन्तयित्वा च न ह्यागः स्मरामीति जगाद च ।
 हत्वा न मन्यसे शान्तं पापमित्यवदद्गुरुः ॥१०३॥
 मूलभद्रस्ततः स्रत्वा पपात गुरुपादयोः ।
 न करिष्यामि भूयो ऽदः चम्यतामिति चात्रवीत् ॥१०४॥
 न करिष्यसि भूयस्त्वमकार्षीर्यदिदं पुनः ।
 न दास्ये वाचनां तेनेत्याचार्यास्तमनूचिरे ॥१०५॥
 मूलभद्रस्ततः सर्वसङ्गेनामानयद्गुरुम् ।
 महतां कुपितानां हि महान्तो ऽसं प्रसादने ॥१०६॥
 स्मरतिः सङ्गं वभाषे ऽथ विचक्रे ऽसौ यथाधुना ।
 तथान्ये विकरिष्यन्ति मन्दसत्त्वा अतः परम् ॥१०७॥
 अवशिष्टानि पूर्वाणि सन्तु मत्पार्थ एव तु ।
 अस्यास्तु दोषदण्डो ऽयमन्यग्नित्वाकृते ऽपि हि ॥१०८॥
 स सङ्गेनापहादुक्तो विवेदेत्युपयोगतः ।
 न मत्तः शेषपूर्वाणामुच्छेदो भाव्यतस्तु सः ॥१०९॥
 अन्यस्य शेषपूर्वाणि प्रदेयानि त्वया न हि ।
 इत्यभिग्राह्य भगवान्मूलभद्रमवाचयत् ॥११०॥
 सर्वपूर्वधरो ऽयासीत्मूलभद्रो महाशुनिः ।
 न्यवेशि चाचार्यपदे श्रीमता भद्रवाङ्मना ॥१११॥
 वीरमोक्षादर्पणते सप्तत्यये गते सति ।

प्रायश्चित्तं ततो नेह कर्तव्यं किञ्चिदस्ति ते ॥८१॥
 ततो ऽहमित्यवोचं च साक्षादाख्याति चेज्जिनः ।
 ततो हृदयसंवित्तिर्जायते मम नान्यथा ॥८२॥
 अघार्थं सकलः सङ्गः कायोत्सर्गमदादय ।
 एतत् शासनदेव्योक्तं मृत कार्यं करोमि किम् ॥८३॥
 सङ्गो ऽप्येवमभाषिष्ट जिगपार्थमिमां नय ।
 साख्यन्निर्विघ्नगत्यर्थं कायोत्सर्गेण तिष्ठत ॥८४॥
 सङ्गेतत्प्रतिपेदाने मां सानैपीज्जिनान्तिके ।
 ततः सीमन्धरः स्वामी भगवान्बन्दिता मया ॥८५॥
 भरतादागतार्थं च निर्दोषेत्यवदज्जिनः ।
 ततो ऽहं हिनसन्देहा देव्यानीता निजाश्रयम् ॥८६॥
 श्रीसहायोपदां प्रीयीन्मनुखेन प्रसादभाक् ।
 श्रीमान्सीमन्धरस्वामी चत्वार्यध्ययनानि च ॥८७॥
 भावना च विमुक्तिश्च रतिकल्पमथापरम् ।
 तथा विचित्रचर्या च तानि चैतानि नामतः ॥८८॥
 अथेकया वाचनया मया तानि धृतानि च ।
 उद्गीतानि च सहाय तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥८९॥
 आचाराङ्गस्य चूले द्वे आद्यमध्ययनद्वयम् ।
 दशवैकालिकस्थान्यदय सङ्गेन योजितम् ॥९०॥
 इत्याख्याय मूलभद्रानुज्ञाता निजमाश्रयम् ।
 ता ययुः मूलभद्रो ऽपि वाचनार्थमगादुरम् ॥९१॥

CANTO X.

आचार्यः स्यूलभद्रो ऽपि आवस्थामन्यदा ययौ ।
 बाह्योद्याने च समवासाधीन्द्रिभिः । ॥१॥
 सर्वो ऽपि लोकः आवस्थीवास्तव्यस्तं विवन्दिषुः ।
 हर्षमवर्मितोत्साहस्तज्जोद्याने समाययौ ॥२॥
 भगवान्स्यूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रक्षरस्तदा ।
 विततान सुधानारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
 स्यूलभद्रः स्वसुहृदं आवस्थीवासिनं निजम् ।
 धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् ॥४॥
 स मे प्रियसुहृन्ममिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
 पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागान्न पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
 गतो देशान्तरं वा स्याद् ग्लानो वा स्यादिति स्वयम् ।
 गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुपाह्वो विधेयतः ॥६॥
 इति निश्चित्य भगवान्स्यूलभद्रस्ततो वनात् ।
 वन्दारुभिरभिमुखैश्चर्यमानपदाम्बुजः ॥७॥
 सप्रसोदं पुरस्तीभिर्गीयमानतपोगुणः ।
 भक्तानां श्रीमतां कृत्तैर्मण्डपाध इव स्थितः ॥८॥
 आरुत्तयन्तपद्माभविवलत्कम्भराननैः ।
 अग्रेसरैः आह्वजैः प्रेक्षमाणमुखाम्बुजः ॥९॥

भद्रबाहुरपि स्वामी ययौ स्वर्गं समाधिना ॥११९॥

ततः प्रबोधं जनयञ्जनानां

नीलोत्पलानामिव शीतरश्मिः ।

सर्वश्रुतस्कन्धनिधानकोशः

श्रीसूक्ष्मभद्रो व्यहरत्पृथिव्याम् ॥११९॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्वविरावलीचरिते
विन्दुसारश्लोकश्रीकुणालकथासम्प्रतिजन्मराज्यप्राप्तिस्सूक्ष्मभद्रपूर्वपद्य-
णश्रीभद्रबाहुस्वर्गगमनवर्णनो नाम नवमः सर्गः ।

CANTO X.

आचार्यः मूलभद्रो ऽपि आवस्थामन्यदा ययौ ।
 बाह्योद्याने ॥ समवासापौर्दृपिभिराद्यतः ॥१॥
 सर्वो ऽपि लोकः आवसीवासाव्यस्तं विवन्दियुः ।
 हर्षसंवर्मितोऽसाहस्रचोद्याने समाययौ ॥२॥
 भगवान्मूलभद्रो ऽपि जगद्भद्रद्वरस्तदा ।
 विततान सुधामारमधुरां धर्मदेशनाम् ॥३॥
 मूलभद्रः स्वसुहृदं आवसीवासिनं निजम् ।
 धनदेवमनायातं विज्ञाथैवमपिन्त्यत् ॥४॥
 स मे प्रियमुद्यमूनमिह नास्ति कुतो ऽन्यथा ।
 पूर्वोक्तः सकलो ऽप्यागत्य पुनः स्नेहलो ऽपि सः ॥५॥
 गतो देशान्तरं वा स्याद् भ्रानो वा स्यादिति स्वयम् ।
 गच्छामि तद्गृहमपि सो ऽनुपाद्यो विगेषतः ॥६॥
 इति निश्चित्य भगवान्मूलभद्रस्ततो वगाम् ।
 वन्दारुभिरभिमुखैर्यत्नमानपदाम्बुजः ॥७॥
 सप्तशोडं पुरस्त्वौभिर्गोदमानतपोगुणः ।
 भक्तानां श्रेयसां हृत्तेर्मण्डपाथ इव स्थितः ॥८॥
 आहृत्यन्तपद्माभिविषयकव्यरागनैः ।
 अष्टमेवैः यादृजैः प्रेष्टमात्रमुद्यम्युजः ॥९॥

नगरौमथ्यचैत्यानि वन्दमानः पदे पदे ।

जगाम पूर्वसुहृदो धनदेवस्य सद्गनि ॥१०॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तत्राविशच्च भगवान्कल्पशाखीव जङ्गमः ।

ददृशे च धनेश्वर्या धनदेवगृहस्यया ॥११॥

समुत्थायासनात्सद्यो धनेश्वर्यनवद्यधीः ।

स्यूलभद्रमवन्दित्य भूतलन्यस्तमस्तका ॥१२॥

ततः सा स्यूलभद्राय दापयन्महदासनम् ।

सतां भक्त्यनुसारेण शरौ हि प्रतिपत्तयः ॥१३॥

भगवानप्यलञ्चके प्रतिलिख्य तदासनम् ।

तां धर्मक्षणेनिर्वाहोदन्तेनान्ययचौदथ ॥१४॥

प्रतिप्रवासविधुरां पप्रच्छ च धनेश्वरीम् ।

भावसारे पतिः किं ते धनदेवो न वृक्ष्यते ॥१५॥

धनेश्वर्यप्यदो ऽवादीत्यतिर्हि भगवन्मम ।

प्ययते स्म धनं सर्वं यद्गृहे ऽभृद्दृष्टिःस्थितम् ॥१६॥

सो ऽयंहीनः पुरे ऽवाभूत्तधुरेव तृणादपि ।

अर्याः सर्वत्र पूज्यन्ते न शरीराणि देहिनाम् ॥१७॥

न चापत्पूर्वपुरुषनिधीनन्वेपयन्नपि ।

निर्भाग्यस्यान्तिकस्यापि श्रीर्हि द्वीपान्तरस्थिता ॥१८॥

स वणिग्व्यवहारेण द्रविणोपार्जनेच्छया ।

मनो देशान्तरं को हि विदेशो व्यवसायिनाम् ॥१९॥

ज्ञात्वा श्रुतवलेनाथ निधिम्यानं तदोकषि ।

आख्यातुं चिन्तयामास तस्मै सूरिः कृपानिधिः ॥२०॥

धर्मोपदेशव्याप्तेन भगवान्दत्तमञ्जया ।

अधःस्थितनिधिं स्तब्धं मुनिमृत्सै प्रदर्शयन् ॥२१॥

व्याचारीदपि संसारस्वरूपं पश्य कौटुम्भम् ।

गृहमौदृक्च भर्तुर्वाणिज्यं तच्च तादृशम् ॥२२॥ युग्मं ॥

एवमाख्याय भगवान्धनेश्वर्या मुहुर्मुहुः ।

ययौ विदुर्धन्यवार्द्धतं धर्मं प्रभावयन् ॥२३॥

धनदेवस्ततो लाभोदयकर्मविवर्जितः ।

यादृगातस्तादृगागात्तैरेव वसनैरपि ॥२४॥

मूलभद्रागमोदन्तं तस्य चाप्यह्नेश्वरी ।

सहर्षं चो ऽपि पश्यन् किमूचे भगवानपि ॥२५॥

मायाप्यन्मूलभद्रेण विहिता धर्मदेशना ।

अस्य स्नाग्मस्याभिमुखहस्ताभिनयपूर्वकम् ॥२६॥

धनदेवो ऽणदो दधौ तस्य ज्ञानामुवारिधेः ।

न ह्यभिप्रायरहिता चेष्टा भवति जातुषित् ॥२७॥

स्नाग्ममुद्दिशन् हस्ताभिनयो यदिदधे मुहुः ।

तस्मूनमस्य स्नाग्मस्याधस्तात्सभायते निधिः ॥२८॥

इति बुद्ध्या धनदेवः स्नाग्ममूनमचोचनत् ।

तच्च चाविरभूद्दृश्यं तत्पुण्यमिव पुष्कलम् ॥२९॥

धनदेवो ऽभवत्तेन धनेन धनदोषमः ।

मूलभद्रप्रसादो ऽयमिति च व्यगमस्य हि ॥३०॥

स्यूलभद्रस्य वन्द्यस्य वयस्यस्योपकारिणः ।

वन्दमायान्यदा सो ऽगात्पाटलीपुत्रपत्तनम् ॥ २१ ॥

ततस्तु वसतौ गत्वा स्यूलभद्रं महामुनिम् ।

ववन्दे सपरीवारं धनदेवः प्रमोदभाक् ॥ २२ ॥

ऊचे च स्यूलभद्रं धनदेवः कृताञ्जलिः ।

त्वत्प्रसादेन दारिद्र्यसमुद्रं तीर्णवानहम् ॥ २३ ॥

नानृणस्त्वत्प्रसादस्य भवामि भगवन्नहम् ।

त्वं गुरुस्त्वं च मे स्वामी तदादिश करोमि किम् ॥ २४ ॥

भूयास्त्वमाहंत इति स्यूलभद्रेण जल्पितः ।

श्रोमित्युक्त्वा धनदेवः स्वस्थानमगमत्पुनः ॥ २५ ॥

स्वामिना स्यूलभद्रेण शिष्यौ द्वावपि दीक्षितौ ।

आयंमहागिरिसार्यसुहृत्सौ चाभिधानतः ॥ २६ ॥

तौ हि धनार्थयावास्यादपि माचेव पालितौ ।

इत्यार्योपपदौ जातौ महागिरिसुहृत्सिनौ ॥ २७ ॥

खड्गधारेव तीव्रं तावतीचारविवर्जितम् ।

परीषहेभ्यो निर्भीकौ पालयामासतुर्जतम् ॥ २८ ॥

तौ स्यूलभद्रपादाब्जसेवामधुकरावुभौ ।

साङ्गानि दश पूर्वाणि महाप्रज्ञावधीयतुः ॥ २९ ॥

आन्तौ दान्तौ लब्धिमन्तावधीता-

वायुशान्तौ वाग्मिनौ दृष्टभक्तौ ।

आचार्यं नृप तौ मूमभद्रः

कार्त्तं हन्वा देवभूयं प्रयेदे ॥४॥

इत्याचार्ययोरेमचन्द्रविरचिते परिग्रहपत्रंणि म्यत्रिरावभौचरिते
 दाकाये आचमहागिरिचार्यपुद्विदीचाःमूमभद्रमृगंगमनकीतंगी
 म द्रमः मर्गः ॥

CANTO XI.

भविकामनुगृह्णन्तौ कुर्वाणौ धर्मदेशनाम् ।
 महीं विहरतः स्मार्थौ महागिरिसुहृत्स्मिनौ ॥१॥
 कालक्रमेण भगवाञ्जगद्वन्धुर्महागिरिः ।
 शिष्यान्निष्पादयामास वाचनाभिरनेकशः ॥२॥
 महागिरिर्निजं गच्छमन्यदादात्सुहृत्स्मिने ।
 विहृतं जिमकल्पेन त्रेको ऽभून्मनसा स्वयम् ॥३॥
 शुष्केदाज्जिनकल्पस्य गच्छनिश्चास्थितो ऽपि हि ।
 जिनकल्पार्थया वृत्त्या विजहार महागिरिः ॥४॥
 ते धर्मदेशनावारि वर्धन्तो वारिदा इव ।
 विहरन्तो ऽन्यदाजग्मुः पाटलौपुत्रपत्तनम् ॥५॥
 वसुभूतिरिति येष्टी तत्र चार्थसुहृत्स्तिना ।
 सम्बोधितः श्रावको ऽभूज्जीवाजीवादितत्त्ववित् ॥६॥
 सुहृत्स्याख्यातधर्मानुवादेन स्वजनानपि ।
 प्रबोधयितुमारेभे वसुभूतिर्दिवानिशम् ॥७॥
 प्रबोधमाना अपि ते सादरं वसुभूतिना ।
 नावुध्यन्त विना धर्मापार्थमित्यल्पमेधसः ॥८॥
 वसुभूतिर्गुरोराख्यद्भगवन्स्वजना मया ।
 न पारिता बोधयितुं तान्बोधयितुमर्हसि ॥९॥

इति तत्प्रतिबोधाय सुहृत्सी तद्गृहं ययौ ।
 सुधातरङ्गिणीप्रायां प्रारेभे धर्मदेशनाम् ॥१०॥
 प्राविशत्तत्र भित्तायं तदा चार्यमहागिरिः ।
 तमभ्युदस्यादाचार्यः सुहृत्सी वन्दते स्म च ॥११॥
 श्रेष्ठयप्युवाच शुभाकमपि को ऽप्यस्ति किं गुरुः ।
 शुभाभिर्वन्द्यते विश्ववन्द्यैर्यदयमागतः ॥१२॥
 सुहृत्सी स्माह भो श्रेष्ठिन्ममैते गुरवः खलु ।
 त्यागार्हभक्तपानादिभित्तामाददते सदा ॥१३॥
 ईदृग्भिषाशना ह्येते ऽपरथा स्युरूपोपिताः ।
 सुगृहीतं च नामैषां वन्द्यं पादरजो ऽपि हि ॥१४॥
 एवं महागिरिं श्रुत्वा प्रतियोध्याखिलांय तान् ।
 पुनरेव निजं स्थानं सुहृत्सी भगवान्ययौ ॥१५॥
 श्रेष्ठ्यपि स्वजमानूचे दृढभक्तिर्विशेषतः ।
 ईदृशं पश्यथ मुनिं यदा भित्तायमागतम् ॥१६॥
 त्यज्यमानं दर्शयित्वा भक्तपानादिकं तदा ।
 तस्मै देयं तदादत्तं तद्वि वः स्यान्महाफलम् ॥१७॥ शुभम् ॥
 स्वप्नैर्वसुभूतेभ्यः प्रत्यपद्यत तदथः ।
 भित्तायं ॥ द्वितीये ऽङ्गि तेष्वेवागाममहागिरिः ॥१८॥
 महागिरिं समायातुं दृष्ट्वा ते श्रेष्ठियन्त्रवः ।
 तथैवारेभिरे कर्तुं तस्मै महातुमिष्यवः ॥१९॥
 उपयोगेन विज्ञाय तदगृहं महागिरिः ।

अनादायैव वसतिं गत्वा सोमे सुहस्तिनम् ॥२०॥

तया घोऽविनयं क्षत्वानेपणा महती कृता ।

ते हि त्वदुपदेशेन भित्तां मह्यमसञ्जयन् ॥२१॥

मैवं भूयः करिष्ये ऽहमिति जल्पन्सुहस्यपि ।

क्षमयामास पादाघे क्षुठस्यार्धमहागिरिम् ॥२२॥

इतश्च सम्प्रतिनृपो यथावुज्जयिर्गौ पुरीम् ।

कदापि कापि तिष्ठन्ति स्त्रभूमौ हि महौभुजः ॥२३॥

जीवन्तस्त्रामिप्रतिमारययाचां निरोचितुम् ।

आधातावन्यदावन्यां महागिरिसुहस्तिनौ ॥२४॥

पृथक्पृथक्वसत्यां तौ तस्यतुः सपरिच्छदौ ।

तयोरतिमहागच्छस्ततो नैकवसङ्गमः ॥२५॥

निर्ययौ चोत्सवेनाथ जीवन्तस्त्रामिनो रथः ।

मनोमयूरजलदः पौराणां भक्तिशालिनाम् ॥२६॥

ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां श्रौषणेनाखिलेन च ।

अश्रीयमानः स रथः पुर्था पर्याटदस्वलम् ॥२७॥

गते राजकुलदारं रथे ऽथ पृथिवीपतिः ।

वाताथर्गस्थितो दूराद्दर्शय्यसुहस्तिनम् ॥२८॥

दृष्ट्वा चैवं मुनीन्द्रो ऽयं मन्मनःकुमुदोदुपः ।

कापि दृष्ट इवामाति न क्षरामि तु किं ह्यदः ॥२९॥

एवं विमर्षं कुर्वाणो मूर्कितो न्यपतन्नृपः ।

आः किमेतदिति वदन्दधावे च परिच्छदः ॥३०॥

यजनैर्वाध्यमानस विष्यमानस चन्दनैः ।
 जातिस्मरणमासाद्योदस्यादवनिशासनः ॥३१॥
 स प्राग्जन्मगुरुं ज्ञात्वा जातिस्मृत्या सुहृस्तिनम् ।
 तदैव सन्दिह्युमगादिस्रतान्प्रयोजनः ॥३२॥
 पञ्चाङ्गसृष्टभूषीठः स भक्त्यर्थसुहृस्तिनम् ।
 पप्रच्छ जिनधर्मस्य भगवन्कीदृशं फलम् ॥३३॥
 सुहृत्सी भगवानाख्यन्मोक्षः स्वर्गस्य तत्फलम् ।
 अष्टच्छ्रद्धूपतिर्भूयः सामायिकफलं च किम् ॥३४॥
 सामायिकस्याव्यक्तस्य राजन्राज्यादिकं फलम् ।
 सुहृस्तिनैवमाख्याते द्राक् प्रत्येति स भूपतिः ॥३५॥
 नयाच्छ्रोत्रनिकां कृत्वा प्रत्ययव्यञ्जिकां मुञ्जः ।
 एवमेतन्न सन्देह इत्यभाषत भूपतिः ॥३६॥
 सुहृस्तिनं नमस्कृत्य ततः प्रोवाच पार्थिवः ।
 किं नाम मां यूथमुपलक्ष्यध्वे ऽथवा न हि ॥३७॥
 आचार्यो ऽप्युपयोगेन ज्ञात्सोचे त्वां नरेश्वर ।
 सम्यगुपलक्ष्ये ऽहं स्त्रीं प्राग्भवकथां शृणु ॥३८॥
 महागिर्याचार्यमित्येर्विद्वन्तो वयं पुरा ।
 सह गच्छेन कौशाम्यामागच्छाम नरेश्वर ॥३९॥
 सङ्कीर्णत्वेन वसतेः पृथक्पृथगगम्यितौ ।
 तत्रावां परिवारो हि महागभवदाययोः ॥४०॥
 गथाभदतिदुर्भिक्षं तथाप्यन्नाग्न भक्तिमान् ।
 सोऽहो भक्तादिकं दातुमुपाहंस विमोदतः ॥४१॥

भिक्षार्थं साधवो ऽन्येद्युरेकस्य श्रेष्ठिनो गृहे ।
 विविग्धः पृष्ठतस्तोषां रद्ध एको विवेश च ॥४२॥
 तत्रेच्छाकारमर्यादां विविधां मोदकादिभिः ।
 साधवो लेभिरे भिक्षां तस्य पश्यत एव ते ॥४३॥
 साधूनामात्तभिक्षाणां वसतिं प्रति गच्छताम् ।
 अनुगः सो ऽप्रवीद्रङ्को दीयतां मम भोजनम् ॥४४॥
 ते साधवो ऽभिर्दाधरे जानन्ति गुरवः खलु ।
 धर्मं गुरुपराधीना न किञ्चिद्दातुमीयते ॥४५॥
 ततः स रद्धः साधूनामन्वेद वसतिं ययौ ।
 दीनात्मा तत्र दृष्ट्वास्मानयाचत च भोजनम् ॥४६॥
 साधवः कथयन्ति स्म भगवन्ममुना पथि ।
 याचिता वयमप्युच्चैर्भोजनं दीनमूर्तिना ॥४७॥
 विदितं चैवमस्माभिरुपयोगपरायकैः ।
 भावी प्रवचनाधारो यद्रङ्को ऽयं भवान्तरे ॥४८॥
 ततः स द्रुमको ऽस्माभिः प्रियपूर्वगभाष्यत ।
 यद्यादत्ते परिश्रज्यां लभसे भोजनं तदा ॥४९॥
 रङ्को ऽपिस्तथदये ऽपि सर्वकष्टमयो ह्यहम् ।
 तद्वरं प्रतजं कष्टमिष्टभोजनलाभकृत् ॥५०॥
 प्रतिपन्नं परिश्रज्यां ततो रद्धं तदैव तम् ।
 प्रमाज्यावुभुजामेष्टं मोदकादि ययारुचि ॥५१॥

स स्वादं स्वादुमाहारं तथा द्वाकण्टमात्तवान् ।
 पन्थाः श्वासानिस्तस्यापि यथा दुःसञ्चरो ऽभवत् ॥५२॥
 तद्दिनस्यैव यामिन्यां तेनाहारेण भूयसा ।
 रुद्धस्यासौ विपन्नः स श्वासजीवा हि देहिनिः ॥५३॥
 म्रितो मध्यम्यभावेन रुद्धसाधुर्विपद्य सः ।
 कुणालस्यावन्तिपतेः सनुस्त्वमुदपद्यथाः ॥५४॥
 पुनर्विश्रयामास सुहस्तिनमिस्तपतिः ।
 भगवंस्त्वत्प्रसादेन प्राप्तो ऽहं पदवीमिमाम् ॥५५॥
 त्वया प्रमाजितो न सां तदाहं भगवन्वदि ।
 अष्टपृथग्जिनधर्मस्य का गतिः स्यात्ततो मम ॥५६॥
 तदादिशत मे किञ्चित्प्रणीदत करोमि किम् ।
 भवामि ज्ञानृषो ऽहं वः पूर्वजस्योपकारिणाम् ॥५७॥
 जन्मत्यावापि गुरवो यूयं मे पूर्वजभवत् ।
 अनुगृहीत मां धर्मपुत्रं कर्तव्यमिदम् ॥५८॥
 लपालुरादिदेवार्थसुहृन्ती भगवाच्छ्रपम् ।
 जिनधर्मं प्रपद्यस्व परचेष्ट स धर्मणे ॥५९॥
 स्वर्गैः स्यादपवर्गो वासुभार्हद्भूमंजलिनाम् ।
 इह इन्द्रियकोशादिमन्यदयोत्तरोत्तराः ॥६०॥
 अभ्यर्षहीदथ नृपकदम्बे तदनुश्रया ।
 चरन्तेनो गुहः साधुः प्रमाणं मे ऽर्हतो वयः ॥६१॥

अणुव्रतगुणव्रतशिखाव्रतपवित्रितः ।
 प्रधानश्रावको जज्ञे सम्प्रतिस्तेष्वस्यत्यपि ॥६२॥
 त्रिसन्ध्यमध्यवन्ध्यश्रीर्जिनार्चामर्चति सा सः ।
 साधर्मिकेषु वात्सल्यं बन्धुस्त्विव चकार च ॥६३॥
 स सर्वदा जीवद्द्यातरङ्गितमनाः सुधीः ।
 श्रवदानरतो दानं दीनेभ्यो ऽभ्यधिकं ददौ ॥६४॥
 आवैताब्दं प्रतापाब्दः स चकाराविकारधीः ।
 त्रिखण्डं भरतचेनं जिनायतनमण्डितम् ॥६५॥
 सुहृत्प्राचार्यपादानामवन्त्यामेव तस्युषाम् ।
 चैत्ययात्रोत्सवसंके सङ्गेनान्यत्रवत्सुरे ॥६६॥
 मण्डपं चैत्ययात्रायां सुहृत्सौ भगवानपि ।
 एत्य नित्यमलक्ष्णे श्रीसङ्गेन समन्वितः ॥६७॥
 सुहृत्स्त्रिस्त्रामिनः शिष्यपरमाणुरिवाद्यतः ।
 कृताञ्जलिस्तत्र नित्यं निषषाद च सम्प्रतिः ॥६८॥
 यात्रोत्सवान्तो सङ्गेन रथयात्रा प्रवेकमे ।
 यात्रोत्सवो हि भवति सम्पूर्णे रथयात्रया ॥६९॥
 रथो ऽथ रथशालायां दिवाकररथोपमः ।
 निर्ययौ खर्णमाणिक्यसुतिद्योतितदिङ्मुखः ॥७०॥
 श्रीमदहं प्रतिमाया रथस्याया महर्द्धिभिः ।
 विधिज्ञैः स्नातपूजादि श्रावकैरुपचक्रमे ॥७१॥

क्रियमाणे ऽर्हतः स्नात्वे स्नात्वाक्षो न्यपतद्रथात् ।
 जन्मकल्याणके पूर्वं सुमेरुशिखरादिव ॥७१॥
 आर्द्धैः सुगन्धिभिर्द्रव्यैः प्रतिमाया विलेपनम् ।
 स्वामिविशीषुभिरिवाकारि वक्त्राह्तिर्गच्छकैः ॥७२॥
 मालतीघृतपद्मादिदामभिः प्रतिमार्हतः ।
 पूजिताभात्कलेषेन्दोर्यता आरदवारिदैः ॥७३॥
 दह्यमानागस्त्याभिर्धूमलेखाभिराहता ।
 अगुभप्रतिमा नीलवासाभिरिव पूजिता ॥७४॥
 आराजिकं जिगर्षायाः क्षतं आर्द्धैर्ज्वलच्छिखम् ।
 दीप्यमानौषधीचक्रगैर्लघुद्वन्द्वविश्वकम् ॥७५॥
 वन्दित्वा श्रीमदर्हन्तमथ तैः परमार्हतैः ।
 रथैरिवाद्यतोभूय स्वयमाचक्षुषे रथः ॥७६॥
 नागरोभिर्हृषकान्तसहस्रीभकरामकः ।
 चतुर्विधातोच्चवादसुन्दरप्रेक्षणीयकः ॥७७॥
 परितः आविकालोकगीयमानोद्गमद्गलः ।
 प्रतीक्षन्निविधां पूजां प्रत्यङ्गं प्रतिमन्दिरम् ॥७८॥
 यस्मैः कुरुमाग्भोभिरभिषिक्ताभ्युत्तलः ।
 सम्प्रतेः मदनद्वारमाममाद् मनै रथः ॥७९॥ चिभिर्विज्ञेयको ।
 राजापि सम्प्रतिरथ रथपूजार्थमुद्यतः ।
 आगतपनमफमश्ववाङ्गोद्भिद्यकण्डकः ॥८०॥

रथाधिरूढां प्रतिमां पूजयाष्टपकारया ।
 अपूजयन्नवानन्दसरोहं सोऽवनीपतिः ॥८२॥
 तदानीमेव सामन्तानाह्वय निखिलानपि ।
 सम्यक् साहयित्वैवमादिदेश विष्णोपतिः ॥८३॥
 मन्यध्वमपि सामन्ताः सम्यग्मां स्वानिर्गं यदि ।
 तद्भवन्तु सुविहितश्रमणानामुपासकाः ॥८४॥
 द्रव्यैरपि न मे किञ्चिद्युद्धनैः प्रयोजनम् ।
 एवं कृते हि सामन्ताः प्रियं भवति मे कृतम् ॥८५॥
 एवमाश्नाथ सामन्ता विष्टयाः स्वस्वनीयति ।
 गत्वा चक्रुः स्वामिभक्त्या श्रमणानामुपासनाम् ॥८६॥
 प्रावर्तयन्त्यथाचां तत्रानुगमनं तथा ।
 रथाये पुष्पदहिं च चैत्यपूजां च ते व्यधुः ॥८७॥
 इत्यादि आवकाचारं ते सर्वे चकिरे तथा ।
 प्रान्तदेशा अपि साधुविहारार्हा यथाभवन् ॥८८॥
 सम्प्रतिस्त्रिगतयामास निशीथसमयेऽन्यदा ।
 अनार्येष्वपि साधूनां विहारं वतयाम्यहम् ॥८९॥
 इत्यनार्थानादिदेश राजा दह्यं करं मम ।
 तथा तथास्तत्पुरुषा मार्गयन्ति यथा यथा ॥९०॥
 ततः त्रैलोक्येनार्थेषु साधुवेषधराक्षरान् ।
 ते सम्प्रत्याश्रयानार्थानेवमन्वशिष्यन्मृगम् ॥९१॥

द्विचत्वारिंशता दोषैरेभिरेभिर्विवर्जितम् ।
 वस्त्रपाचान्नपानादि देयमन्नास्त्रहो स्वयम् ॥८९॥
 अथेतत्त्वं चेदमिदं ततो युष्मानु तोषभाक् ।
 भविता सम्प्रतिस्वामी कोपिष्यत्यन्यथा पुनः ॥९०॥
 ततः सम्प्रतिराजस्य परितोषार्थमुद्यताः ।
 ते तु तत्पुरुषादिष्टमन्वतिष्ठन्दिने दिने ॥९१॥
 एवं साधूचिताचारचतुरेषु छतेषु तु ।
 अनार्येषु सम्प्रतिना विज्ञप्ता गुरवः पुनः ॥९२॥
 कदापि अमणा एते भगवन्नार्यदेशवत् ।
 अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो न हि ॥९३॥
 प्याजष्टुः सूरयो ऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा ।
 ज्ञानदर्शनचारिवाप्युत्सर्पन्ति न पार्थिव ॥९४॥
 राजा प्रोवाच भगवन्नार्येष्वपि सम्प्रति ।
 अमणाग्नेय्य जानीध्वं तेषामाचारचातुरीम् ॥९५॥
 एवं राज्ञो ऽतिनिर्वन्धादाचार्यैः के ऽपि साधवः ।
 विहर्तुमादिदिग्निरे ततो ऽभद्रमिच्छादिषु ॥९६॥
 अनार्याः प्रेक्ष्य ताग्माधूमम्प्रतेः पुरुषा इति ।
 शाखा प्राक्प्रितया तेभ्यो भक्षपानादिकं ददुः ॥१००॥
 गिरवद्यं श्रावकसमनार्येष्वपि साधवः ।
 दृष्ट्वा गत्वा स्वगुरवे पुनराख्यम्भविष्यताः ॥१०१॥
 एवं सम्प्रतिराजेन स्वयतया बुद्धिगर्भया ।
 देवाः साधुविशारादां अनार्यो अपि शक्तिरे ॥१०२॥

राशा प्राग्जनारङ्गत्वं वीभत्सं स्मरता निजम् ।
 महासत्ताष्टकार्यन्त पूढारेषु चतुर्थ्यपि ॥१०३॥
 अयं निजः परो वायमित्यपेक्षाविवर्जितम् ।
 तच्चानिवारितं प्रापुर्भोजनं भोजनेच्छवः ॥१०४॥
 यदवाश्रित्यतान्नादि भुक्तवत्सु बुभुक्षुषु ।
 तद्विभज्योपाददितरे महानसनियोगिनः ॥१०५॥
 कैः गृह्णात्यवशिष्टाश्रमिति शृष्टा महीभुजा ।
 आख्यम्नहामसायुक्ताः स्वामिन्नादद्यष्टे वयम् ॥१०६॥
 आदिदेश च तान् राजा यदन्नमवशिष्यते ।
 अकृताकारितार्थिभ्यः साधुभ्यो देयमेव तत् ॥१०७॥
 इत्थं दास्यामि वसोक सन्निर्वाहा भविष्यथ ।
 न हि केचपि कार्येषु सौदति इत्थवाञ्छनः ॥१०८॥
 ते ऽवशिष्टाश्रयानादि तदाद्यपि तदाश्रया ।
 साधुभ्यो ददिते ते ऽपि स्त्रीषंकुः शृङ्गिदर्शनात् ॥१०९॥
 अमणोपासको राजा कान्दविकानयादिशतं ।
 तलाज्यदधिविक्रेतृन्वस्त्रविक्रयकानपि ॥११०॥
 यत्किञ्चिदुपकुर्वते साधूनां देयमेव तत् ।
 तन्मूल्यं वः प्रदास्यामि मा. सा शङ्कध्वमन्यया ॥१११॥
 ते तथारेभिरे कर्तुं जातहर्षा विशेषतः ।
 विक्रीयमाणे पण्ये हि वणिजामुत्सवो महान् ॥११२॥

तत्तयार्थसुहृत्सु सु दोषयुक्तं विदन्नपि ।
 सेहे शिष्यानुरागेण लिप्तचित्तो मलीयसा ॥११३॥
 सुहृस्तिनमितश्चार्थमहागिरिरिभाषत ।
 अनेपणीयं राजानं किमादत्से विदन्नपि ॥११४॥
 सुहृत्सुवाच भगवन्मया राजा तथा प्रजाः ।
 राजानुवर्तनपराः पौरा विप्राण्यन्यदः ॥११५॥
 मायेयमिति कुपितो जगादार्थमहागिरिः ।
 शान्तं पापं विप्रभोगः खल्वतः परमावयोः ॥११६॥
 सामाचारौसमानैर्हि साधुभिः साधु सङ्गतम् ।
 सामाचारौविभिन्नस्य भिन्नो ऽध्वातः परं तव ॥११७॥
 वेपमानो भिया वाल इव भक्तः सुहृत्सुपि ।
 आर्थमहागिरिपादान्धन्दिनोचे हताश्रुलिः ॥११८॥
 सापराधो ऽस्मि भगवन्मिथ्यादुःकृतमसु मे ।
 क्षम्यतामपराधो ऽयं करिष्ये नेदृशं पुनः ॥११९॥
 ऊचे महागिरिरथ दोषः को नाम ते ऽथवा ।
 पुरा भगवता वीरस्वामिनेतद्धि भाषितम् ॥१२०॥
 मदीये शिष्यमन्ताने मूलभद्रमुनेः परम् ।
 पतत्रकर्पा साधूनां सामाचारौ भविष्यति ॥१२१॥
 मूलभद्रमुनेः पद्यादावां तीर्थप्रवर्तकौ ।
 अभूव तदिदं स्वामिदणः मत्पापितं मया ॥१२२॥

स्थापयित्वा सभोगिकल्पमार्यमहागिरिः ।

जीवन्तस्त्रामिप्रतिमां नत्वा वन्द्या विनिर्ययौ ॥१२३॥

पूर्वं हि समवस्यतौ श्रीमत्सुरमार्हतः ।

दशार्णभद्रसम्बोधसमये चानि, जज्ञिरे ॥१२४॥

गजेन्द्रस्यायपदानि समाधाते दिवस्यतौ ।

तथैवास्तु तत्रागन्तीर्य चार्यमहागिरिः ॥१२५॥ पुनः ॥

ख्याते तत्र महातीर्थे गजेन्द्रपदनामनि ।

त्यक्तदेहो ऽजज्ञेन ययौ स्वर्गं महागिरिः ॥१२६॥

मार्थिवः सम्प्रतिरपि पाश्वत्यङ्गावकमगम् ।

पूर्णाद्युर्देवभूतिर्द्धिं क्रमेण च गमिष्यति ॥१२७॥

अथ विहृत्यान्यचार्यसुहृद्व्यञ्जयिनीं पुनः ।

जीवन्तस्त्रामिप्रतिमावन्दनार्थं समाययौ ॥१२८॥

आह्वोद्याने च भगवान् सुहृत्सी समवासरत् ।

वसतिं धासितुं प्रीयोत्पूमध्ये द्वौ मुनी च यः ॥१२९॥

तौ तु भद्राभिधानायाः श्रेष्ठिन्या जग्मतुर्गृहे ।

सापि यमञ्च तौ नत्वा किं नामादिग्रयो युवाम् ॥१३०॥

तावपूचतुरावां हि श्रियाचार्यसुहृत्स्तिनः ।

तदादेशेन कल्याणि वसतिं प्रार्थयावहे ॥१३१॥

विशालां वाहनकुटीं वसतिं प्रार्थयन्ततः ।

सुहृत्सी वपरीवारो ऽप्यस्युक्ते ततश्च ताम् ॥१३२॥

परावर्तितुमारभे प्रदोषममये ऽन्यदा ।
 आचार्यैर्नलिनीगुल्माभिधमध्ययनं वरम् ॥१३३॥
 भद्रायाश्च सुतो ऽवन्तिसुकुमालः सुरोपमः ।
 तदा च विलसन्नामौत्सप्तभूमिगृहोपरि ॥१३४॥
 दाचिंशता कलधैः स क्रीडन् स्वाःस्त्रीनिभैरपि ।
 तस्मिन्नध्ययने कर्णं ददौ कर्णरमायने ॥१३५॥
 तस्म्यगाकर्णयितुं भद्रास्तनुग्भूगधीः ।
 प्रामादाद्भुतमुत्तीर्य वमतिदारमाययौ ॥१३६॥
 अनुभूतं मया केदमिति चिन्तापरः स तु ।
 एञ्जातजातिप्ररणो यथावाचार्थमन्निधौ ॥१३७॥
 गता षोढाच भगवन्भद्रायास्तनयो ह्यहम् ।
 पुनश्च गन्निनीगुल्माविमाने चिदगो ऽभवम् ॥१३८॥
 विमानं गन्निनीगुल्मं जातिमस्या मया स्मृतम् ।
 तथैव गन्तुं भूयो ऽद्य परिवित्रजिषाम्यहम् ॥१३९॥
 ततः प्रार्थयमानं तं प्रप्राजयत मामिति ।
 आचार्यमित्रा जगद्ः सुकुमारो ऽमि दारक ॥१४०॥
 सुश्रुता मोक्षफलकाः सुखिणा वरुणो ऽपि हि ।
 दुष्करं तु जिनेपज्ञं तपो ऽजीषाग्वर्जितम् ॥१४१॥
 भाद्रेयो ऽभिदधे षाटं प्रमथोत्कण्ठितस्त्रहम् ।
 गामाचारी चिरतरं न च पानयितुं शमः ॥१४२॥
 आदाधेः परिमृष्टा तन्नादमहमनिनम् ।
 आदाधेः सम्पमानस्य लोके कष्टमिदं यत् ॥१४३॥

रुद्ररूपे महाभाग प्रयज्यां चेज्जिघृत्सि ।
 तदनुज्ञापय निजान्वन्धूनिह हि कर्मणि ॥१४४॥
 अवन्तिसुकुमालो ऽपि गृहे गत्वा कृताञ्जलिः ।
 आपप्रच्छे निजान्वन्धूननुजज्ञे ॥ तैर्न हि ॥१४५॥
 भद्रास्तनुस्ततः केशांस्तत्रैवोदखनस्त्वयम् ।
 स्वयं चोपाददे साधुलिङ्गं गृहपराङ्मुखः ॥१४६॥
 तादृशूपो यथावार्यसुहृत्पाचार्यसन्निधौ ।
 अवन्तिसुकुमालो ऽयं निर्ममः स्वपुत्र्यपि ॥१४७॥
 स्वयमेवोपात्तलिङ्गो मा भूदिति सुहृत्स्वपि ।
 तं परित्राजयामास ममज्याविधिसुधरम् ॥१४८॥
 चिरकालं तपःकष्टनिर्जरां कर्तुमवमः ।
 रुद्रनाष्टच्छे सो ऽन्यत्र यथावनशनं चिकीः ॥१४९॥
 शक्रे ऽवन्तिसुकुमालः सुकुमालपदद्वयात् ।
 निर्गच्छद्रक्तपृष्ठतैः सेद्गोपाभिवावनिम् ॥१५०॥
 स्थाने स्थाने चिताभस्मधूसरीकृतभेंटतलम् ।
 सो ऽगात्पिदवनं क्रीडाम्यामं पितृपतेरिव ॥१५१॥
 कन्यारिकाकुडङ्गान्तास्तस्यावनशनेन सः ।
 समाहितः स्मरन्पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥१५२॥
 तत्पदान्यसृगाश्चावविस्त्राणि शिशुभिर्हतरा ।
 लिहामा जम्बुकी कापि तत्रोद्देशे सभाययौ ॥१५३॥

तत्पादप्रवरद्रक्तपङ्कगन्धेन भूयसा ।

मग्निगुः सा विवेकाथ मध्येकन्यारिकावनम् ॥१५४॥

शोधयन्ती च सा प्राप तत्पादरक्तपिच्छलम् ।

तं च खादितुमारेभे कृतान्तस्येव सोदश ॥१५५॥

चटच्छटिति सा चर्म चटच्छटिति जङ्गलम् ।

धगद्गुगिति सेदद्य कटच्छटिति कीकमम् ॥१५६॥

भवयन्ती पादमेकं तस्य सा निरग्रेषयत् ।

तद्विभक्तपाण्यपरं प्रयमे प्रहरे निशः ॥१५७॥ युग्मं ॥

तयापि न चकषे स प्रत्युतामंस्त सात्त्विकः ।

अपि तां पादखादित्रीं पादमंवाहिकामिव ॥१५८॥

एवं द्वितीये प्रहरे तदूच्छ च चयाद सा ।

साधु दृश्यतु जीवो ऽयमित्यकार्षींस्त्वर्षा तु मः ॥१५९॥

तत्तुन्दं भवयामास दृतीयप्रहरे च सा ।

स तु दधौ मयत्येषा न तुन्दं किं तु कर्म मे ॥१६०॥

तुर्वे च यामे यामिन्या महामन्त्रो विपद्य मः ।

विमाने नग्निनीगुन्धे महर्हिर्ममरोऽभवत् ॥१६१॥

वन्द्यो महागुभायो ऽयं महामन्त्रो ऽयमित्यथ ।

तच्छरीरस्य तत्कालं महिमा निर्ममे ऽमरीः ॥१६२॥

तद्वाचांस्तमपाश्रयः पृच्छन्ति णा सुहृदिगम् ।

आर्यादि भगवत्पतिः कथमभूदिति ॥१६३॥

उपयोगेन विज्ञाय सुहृदपि हि तत्तथा ।

गदीयं सर्वमाचार्यो नाभ्यो मधुरया गिरा ॥१६४॥

श्रवन्तिसुकुमालस्य पत्न्यो गत्वाथ सद्गनि ।

भद्रायाः पुरतः सर्वं तं वृत्तान्तं न्यवीविदन् ॥१६५॥

श्रवन्तिसुकुमालस्य माता भद्रा निश्चात्यये ।

ः गगनानि प्रययौ तच्च कन्यारीवनलाञ्छिते ॥१६६॥

आरुष्टं दिशि नैर्ऋत्यां दृष्ट्वा सूनोः कलेवरम् ।

रुरोद् बाष्पमिषतो वारिदानोद्यतेव सा ॥१६७॥

भद्रा वधूभिः सहिता रुदती विललाप च ।

प्राणानपि किमत्याक्षीरस्मानिव किमीदृशः ॥१६८॥

नक्ष प्रमजितो ऽपि त्वमेकस्मिन्नपि वासरे ।

किं नाम नालमकथा विहारेण गृह्णाङ्गणम् ॥१६९॥

का नाम रात्रिः कल्याणी सा भविष्यत्यतः परम् ।

या स्वप्ने दर्शयिना लामसाग्नौ वयिष्यति ॥१७०॥

निर्मोक्षोभूय यद्यग्नान्पर्यहार्योऽर्पितेष्वया ।

तद्गुरुष्वपि निर्मोहः किमभूत्ते यदुज्जिताः ॥१७१॥

विलप्यैवं यज्जतरं भद्रा शिपानदीतटे ।

तस्योर्ध्वदेहिकं पत्रे रुदती समयोषितम् ॥१७२॥

भद्रासूनोर्गृह्णितो ऽपि विलप्य च विलप्य च ।

शिप्रायां चकिरे शङ्खोद्भरणं क्रिध्वजामसः ॥१७३॥

सुतमृत्युममुद्भूतशोकानलकरामिता ।

भद्रा तदेच्छाम्रज्यां शमामृततरङ्गिणीम् ॥१७४॥

भद्राथ मरने गत्वा मुक्तैकां मुनिर्णीं वधूम् ।

वधूभिः सममन्याभिः पश्चिम्यामुपाददे ॥१७५॥

गुर्वा जातेन पुत्रेण चक्रे देवकुलं महत् ।
 अवन्तिमुकुमासस्य मरणस्थानभृतले ॥१७६॥
 तद्देवकुलमद्यापि विद्यते ऽवन्तिभूषणम् ।
 महाकालाभिधानेन लोके प्रथितमुच्चकैः ॥१७७॥
 भगवानार्यसुहृत्स्यपि गच्छं
 समये वरशिष्याय समर्थ ।
 विहितानशमस्यक्ता देहं
 सुरलोकातिथितां प्रतिपेदे ॥१७८॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि सविराजलीचरिते
 महाकाव्ये सम्प्रतिराजचरित्रार्यमहागिरिस्वर्गगमनअवन्तिमुकुमा-
 लननिनीगुह्यगमनआर्यसुहृत्स्वर्गगमनवर्णने नाम एकादशः सर्गः ॥

C A N T O XII.

सुहस्तिनो ऽप्ये वज्रस्वामी च क्रमयोगतः ।
 अभूत्प्रवचनाधारस्तत्कथा च प्रपञ्चते ॥१॥
 इहैव जम्बूद्वीपे ऽपाग्भरतार्धविभूषणम् ।
 अवन्तिरिति देशो ऽस्ति स्वर्गदेशीय ऋद्धिभिः ॥२॥
 तत्र तुम्बवनमिति विद्यते सन्निवेशनम् ।
 निवेशनमिव श्रीणां सुखदामपि हृष्यदम् ॥३॥
 बभूव आवकस्तत्र त्रियो देव्या इवात्मजः ।
 इभ्यपुत्रो धनगिरिर्गिरौकृतधनोच्चयः ॥४॥
 मध्यमेनापि वयसा तस्य भूषितवर्णः ।
 हृदये नाविशत्कामः प्रशमदाः स्यरविते ॥५॥
 धर्मादर्था भवतीति न्यायगाल्वेष्वधीयते ।
 सो ऽर्थादपि व्यधाद्धर्मं पात्रेभ्यो ऽर्थं नियोजयन् ॥६॥
 ब्रह्मचर्यपरीणामं स्वर्गमोक्षफलं विदन् ।
 इयेष कन्या नोदोढुं सो ऽर्हद्धर्मपरायणः ॥७॥
 यत्र यत्र कुले कन्यां धनगिर्यर्थमादृतौ ।
 प्रार्थयेते सा पितरौ तदुदाहमहेऽसुवे ॥८॥
 तत्र तत्र धनगिरिर्गता स्वयमचीकयन् ॥
 अहं हि प्रमज्जियामि दोषो ऽस्ति मे न जल्पतः ॥९॥ युग्मं ॥

दत्तश्च धनपालश्च महेभ्यश्च तु नन्दना ।
 सुनन्दाचे धनगिरेर्देयाहं सो ऽमुं मे वरः ॥१०॥
 महेभ्यो धनपालो ऽपि स्वयंवरपरायणाम् ।
 प्रददौ धनगिरये दीक्षामपि जिघृक्षवे ॥११॥
 भ्रातार्यश्रमिता नाम सुनन्दायाः पुरायहीन् ।
 परिमृज्यां सिंहगिरेराचार्यस्यां द्विषन्निधौ ॥१२॥
 अन्यदा तु चतुस्त्रातां सुनन्दां ब्रह्मधीरपि ।
 भेजे धनगिरिर्भोगफलं कर्म हि मान्यया ॥१३॥
 इतश्चाष्टापदगिरौ गौतमस्त्रामिना किल ।
 प्ररूपितं पुण्डरीकाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥१४॥
 पुरा येन वैश्वमण्यमानिकदिबौकसा ।
 स प्रच्युत्यावततार सुनन्दायास्तदोदरे ॥१५॥ पुष्पम् ॥
 अन्तर्वर्तीं धनगिरिणां शास्त्रोचे विशुद्धधीः ।
 एष गर्भो ऽद्वितीयस्तो भविता प्रमज्जाम्यहम् ॥१६॥
 अमनीषित एवाभूत्सम्बन्धो ऽपि त्वया सह ।
 प्रमज्जैव प्रेयसी मे ऽतः परं स्मृति ते पुनः ॥१७॥
 इत्युक्त्वा तां धनगिरिरवक्रयकुटीरमिव ।
 दत्त्वा सिंहगिरिगुरोः पार्श्वे गत्वाभवद्यतिः ॥१८॥
 सो ऽद्य द्वाविंशतिमपि सहमानः परीषद्धान् ।
 सुदुम्नपं तपस्तेषु स्वशरीरे ऽपि निःस्पृहः ॥१९॥

स स्त्रीर्यार्जवविनयादिभिः शिष्यगुणैर्हतः ।

श्रुतसारं गुरोः पार्श्वोत्पयः कृपादिवाददे ॥२०॥

मवमास्थां व्यतीतायां सुनन्दापि हि नन्दनम् ।

अजीजनज्जनानन्दं सरसीव सरोरुहम् ॥२१॥

सुनन्दायाः प्रीतिपाचाण्ड्रनाः सुतिकाग्रहे ।

प्रतिजागरणायातासां धालमिदमूचिरे ॥२२॥

यदि जात न ते तातः प्रात्रजिह्वस्तदोक्तुकः ।

जातकर्मोक्तवः श्रेयानभवियत्ततः खलु ॥२३॥

क्लीजने सत्यपि गृहं भानि न स्वामिनं विना ।

वह्नीभिरपि ताराभिर्यथा चन्द्रं विना जभः ॥२४॥

स तु बालो ऽपि सञ्ज्ञावाञ्ज्ञानावरणलाघवात् ।

तासामाकर्णयामास तं मंलार्पं समाहितः ॥२५॥

अचिन्तयच्च नत्तातः परिमज्ज्यामुपाददे ।

एवं विन्तयन्नेव जातिस्मरणमाप सः ॥२६॥

सञ्ज्ञातजातिस्मरणः संसारामारतं विदन् ।

इदेष क्षीरकण्ठो ऽपि पिष्टे ऽध्वन्यध्वनौनताम् ॥२७॥

कथमुदिज्य मां माता त्यक्ष्यतीति विचिन्त्य सः ।

मातुरङ्गस्थिता ऽप्युच्चै रोदिति स दिवानिशम् ॥२८॥

न रागमधुरैर्गमैर्न क्रीडनकदर्शनैः ।

न वल्लदोलप्रेक्ष्यभिर्न चाटुवचनैरपि ॥२९॥

नेत्सङ्गनृत्यलीलाभिर्न सुखातोद्यवादनैः ।
 न गिरिशुम्बनेनापि विश्राम स रोदनात् ॥ ३० ॥ युग्मं ॥
 एवं च रुदतस्तस्य शिशोर्मासाः षडत्यगुः ।
 आमसाद सुनन्दापि निर्वेदं तेन सनुना ॥ ३१ ॥
 अन्यदा तु मिहगिरिस्तावागात्सन्निवेशने ।
 विनेयैर्धनगिर्यार्थ्यमितादिभिरावृतः ॥ ३२ ॥
 वसत्यां तस्यिवांशं च मत्वा मिहगिरिं गुरुम् ।
 धनगिर्यार्थ्यमितावन्वजिज्ञपतामिति ॥ ३३ ॥
 स्वजनाः सन्ति नावन्मिग्मगवन् सन्निवेशने ।
 यौक्ताकेण निष्पोगेन तान्विवन्दयिषावहे ॥ ३४ ॥
 तयोद्य पृच्छतोरेवं शकुनं द्रुमसूचकम् ।
 दृष्ट्वा मिहगिरिगुरुरूपे ऽनूचानपुङ्गवः ॥ ३५ ॥
 महोक्ताभो ऽद्य वां भावी लभेये यद्युवां मुनी ।
 मचित्तं वाप्यचित्तं वा तदादेयं मदाज्ञया ॥ ३६ ॥
 सदाने ऽयं सुनन्दाया जगत्तुल्यौ महामुनी ।
 तस्यास्तावन्यनारोभिर्द्वार्यायाती निवेदितौ ॥ ३७ ॥
 महिलायोचिरे सर्वाः सुनन्दे मन्दमस्तया ।
 अप्पणीयो धनगिरेः क्व नेय्यत्येष दृग्गताम् ॥ ३८ ॥
 निगमन्दा सुनन्दापि तमादाय स्तगन्धयम् ।
 तेन निर्वेदितोदभ्यादूषे धनगिरिं च वा ॥ ३९ ॥

इयन्तं कालमात्रेव बालकः पालितो मया ।
 गटिताहं त्वनेनोच्चै रोदित्येय दिवानिशम् ॥४०॥
 यद्यप्यसि प्रद्वजितस्तथाप्येनं स्वमात्मजम् ।
 गृहाण मामिव त्याक्षीमां सैनमपि सम्प्रति ॥४१॥
 स्मिता धनगिरिरपि प्रोवाच बदरां वरः ।
 एवं करिष्ये कक्षाणि पश्चात्तापं तु याक्षसि ॥४२॥
 मा क्षयाः सर्वयेदृच्छं कुरुषे वा कुरुष्व तत् ।
 समक्षं साक्षिणां भद्रे पुनर्ह्येनं न लप्स्यसे ॥४३॥
 ततश्च साक्षिणः कृत्वा सनिर्वेदं सुमन्दया ।
 मन्दनो धनगिरये ऽर्पितस्तेनाददे च सः ॥४४॥
 सो ऽर्गको धनगिरिणा पाचबन्धे न्यधाय च ।
 गृहीतसङ्केत इव विरराम च रोदनात् ॥४५॥
 ततः सुगन्दामदनादृषी तावात्तशालकौ ।
 हर्षाज्ञापालकौ भूयो ऽपेयतुर्गुरुसन्निधौ ॥४६॥
 महाभारत भारेण पुनरत्नस्य तस्य तु ।
 नमद्वाङ्गं धनगिरिं दृष्ट्वा गुरुरभावत ॥४७॥
 आयासित इवासि त्वं भिक्षाभारेण तं मम ।
 समर्पय महाभाग विश्राम्यतु भुजस्तव ॥४८॥
 इत्युपादाय यत्नेन साधुः श्रौपाचमर्गकम् ।
 कान्त्या सुरकुमाराभमर्पयामास तं गुरोः ॥४९॥
 देदीप्यमानं तेजोभिरधिपं तेजसामिव ।
 आचार्यवर्यस्तं बालं पाणिभ्यां स्वयमाददे ॥५०॥

शिशोस्तस्यातिभारेण सद्यः सिंहगिरेर्गुरोः ।
 नमति गम महीपीठं वार्यादित्सोरिवाञ्जलिः ॥५१॥
 तद्भारभङ्गुरकरो गुरुरुचे सविधायः ।
 अहो पुरूपभृदञ्जमिदं धर्तुं न शक्यते ॥५२॥
 भावी प्रवचनाधारो महापुण्यः पुमानयम् ।
 यत्नेन रक्ष्यो रत्नं हि प्रायेणापायवज्रभम् ॥५३॥
 माध्वीनामिति तं बालं पालनायार्पयद्गुरुः ।
 वज्रसारस्य तस्यादादञ्ज इत्यभिधामपि ॥५४॥
 गत्वा शय्यातरकुले भक्ते तं बालमार्थिकाः ।
 स्वमात्मानमिवाख्याय पालनायार्पयन्त्यथ ॥५५॥
 कुमारभृत्याकुशलाः शय्यातर्योऽपि तं शिगडम् ।
 स्वस्वपुत्राधिकं प्रीत्या पश्यन्त्यः पर्यपालयन् ॥५६॥
 शय्यातरपुरन्ध्रीणां न भीभाग्यनिधानभूः ।
 अहोदहं नक्षत्रार हंसोऽम्बुजमित्रान्मुजात् ॥५७॥
 उवापयन्त्यदां बालं मन्त्रनोवापपूर्वकम् ।
 शय्यातरकुटुम्बिन्यो हर्षवास्तुलतां ययुः ॥५८॥
 शय्यातर्यो महाभागाः ध्यानपाशाशनादिभिः ।
 स्पर्धमाना इवान्योन्यं चक्रुर्वज्रस्य मत्क्रियाम् ॥५९॥
 ययोदरूपगीणामो वज्रो बालोऽपि बंधमात् ।
 न बालवापनं चक्रे किंचित्तामामनोरथदम् ॥६०॥

बुभुजे प्रासुकं वज्रः प्राणयाचाकृते सुधीः ।
 जातिसरणमञ्जातविवेकः कल्पविद्धि सः ॥६१॥
 विकीर्षन्ति स्र बालो ऽपि नीहारादि यदा च सः ।
 चक्रे तदा सदा सञ्ज्ञां सुव्यक्तां बालधारिषु ॥६२॥
 शय्यातरकुमाराणां सर्वेषां लज्जभूरिव ।
 वज्रो ऽभवत्प्रीतिगुणं समानं तेषु दर्शयन् ॥६३॥
 ज्ञानोपकरणादानैर्बालक्रीडां प्रपञ्चयन् ।
 वज्रः प्रमोदयामास प्रतिवासरमार्चिकाः ॥६४॥
 वज्रं दृष्ट्वा सुमन्दापि सुहृपं शीलमालिनम् ।
 शय्यातरेभ्यो ऽघाचिष्ट भस्मगुरिति वादिनी ॥६५॥
 जननीपुत्रसम्बन्धं तवामुय्यार्भकस्य च ।
 न विद्मः किं तस्यै न्यासो गुरुणामिति ते ऽवदन् ॥६६॥
 इत्युक्त्वा नार्पयामासुस्तस्यै शय्यातराः सुतम् ।
 ततश्चैविष्ट सा वज्रं दूरम्यैव परस्त्रवत् ॥६७॥
 महता त्वपरोधेन सा तेषामेव वेगमनि ।
 धाचौव लालयामास स्तन्यपानादिना सुतम् ॥६८॥
 इतो ऽपि चाचलपुरविषयत्रीविभूषणे ।
 कन्या पूर्णां चेति नद्यौ विद्येते प्रयिताभिधे ॥६९॥
 अमतराले तयोर्नद्योरवाप्तुः चे ऽपि तापमाः ।
 पादलेपविदेको ऽभूत्तेषां मध्ये च तापसः ॥७०॥

विधाय पादलेपं च पादुके परिधाय च ।
 जले ऽपि स्यलवत्पादौ विन्यस्य सप्तचार सः ॥७१॥
 एवं च पादुकारूढः स नित्यं जलतर्जना ।
 पुरे गतागतं चक्रे जनयन्विस्मयं जने ॥७२॥
 न हि वो दर्शने को ऽपि प्रभावो ऽस्ति यथा हि नः ।
 अमणोपासकानेवं प्रजहास स तापसः ॥७३॥
 तत्रागादार्यश्रमिताचार्यो वज्रस्य मातुलः ।
 विहारक्रमयोगेन योगसिद्धो महातपाः ॥७४॥
 तस्मै चाचार्यवर्याय कथयामासुरार्हताः ।
 स्वदर्शनोपहानं ते तापसोपश्रमुषकैः ॥७५॥
 तदाकर्ण्यार्थश्रमितः श्रुतज्ञाने स्फुरत्यपि ।
 ज्ञात्वा मतिमलेनापि जगाद स्वानुपासकान् ॥७६॥
 नास्य कापि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः ।
 केनाप्यक्षौ प्रयोगेण प्रतारयति वो ऽखिलान् ॥७७॥
 यथा क्षकाक्षपुष्पादि दर्शितं कौतुकावहम् ।
 तथैतदपि विज्ञानं न तपःशक्तिरीदृशी ॥७८॥
 उपदेशमावसिद्धे साधे युष्मादृशमपि ।
 विज्ञाने विस्मयं हत्वा मा म्र अरुत्त तापसान् ॥७९॥
 यदि वः प्रत्ययो नास्ति तापमन्त्रादिमग्न्यताम् ।
 गृहागतस्य तस्यांघ्री प्रक्षान्धौ पादुके अपि ॥८०॥
 शान्तकैलापभः को ऽय मायां हत्वा न्यमग्न्यत ।

एकस्य आवकस्यौकस्यागात्परिहृतो जनैः ॥ ८१ ॥
 आवकः सकुटुम्बो ऽपि दर्शयन्भक्तिनाटकम् ।
 तं तापसमभाषिष्ट गृहद्वारमुपागतम् ॥ ८२ ॥
 भगवन्भवतः पादपद्मौ प्रबालयाम्यहम् ।
 ये क्षालयन्ति त्वत्पादावात्मानं क्षालयन्ति ते ॥ ८३ ॥
 तदस्माननुगृह्यैवं निस्तारयितुमर्हसि ।
 स्वक्षालयन्ति महात्मानो भक्तिं भक्तिमतां न हि ॥ ८४ ॥
 अनिच्छतो ऽपि तस्याय आवकस्तापसस्य सः ।
 क्षालयामास पादौ च पादुके चोष्णवारिणा ॥ ८५ ॥
 तत्पादपादुकाशौचमकार्षीत्स तथा यथा ।
 तत्र प्रलेपगन्धो ऽपि माम्यात्रीषे ऽनुरागवत् ॥ ८६ ॥
 मद्यत्या प्रतिपत्त्या तं तापसं आशकायणीः ।
 अभोजयत्कार्यवशात्पूज्या मिथ्यादृशो ऽपि हि ॥ ८७ ॥
 तेन लेपापहारेण तापसो दुर्मनायितः ।
 नावेदीङ्गोजगत्सादं विगोपागमशङ्कया ॥ ८८ ॥
 तापसो भोजनं कृत्वा सरित्तीरं पुनर्ययौ ।
 लोकैर्हतो जलस्रग्भक्तुल्लसदिदृक्षया ॥ ८९ ॥
 लेपाश्रयः स्वादद्यापि को ऽपीत्यन्यमतिः स तु ।
 अलीकसाहसं कृत्वा प्राग्वत्प्राविशदम्भसि ॥ ९० ॥
 ततः कमण्डलुरिव कुर्वन्बुडबुडारवम् ।
 ब्रुवति सा सरित्तीरे स तापसकुमारकः ॥ ९१ ॥

वयं मायाविनानेन मोहिताः स्मः कियच्चिरम् ।
 मलिन्यभूदिति मनस्तदा मिथ्यादृशामपि ॥८९॥
 दत्तताले च तत्कालं जने तुमुलकारिणि ।
 आचार्या अपि तचागुः श्रुतस्कन्धधुरन्धराः ॥९०॥
 ततश्चिकीर्षवः स्वस्य दर्शनस्य प्रभावनाम् ।
 आचार्याश्चिपुर्योगविशेषं सरिदन्तरे ॥९१॥
 एहि पुत्र यथा यामो वयं परतटे तव ।
 इति चावोचदाचार्यवर्यो धुर्यो महात्मनाम् ॥९२॥
 तटद्वये ततस्तस्याः सरितो मिलिते सति ।
 आचार्यः मपरौवारः परतौरभुवं ययौ ॥९३॥
 आचार्यैर्दर्शितं तं चातिशयं प्रेक्ष्य तापसाः ।
 सर्वे ऽपि संविविजिरे तद्भक्त्याखिलो जनः ॥९४॥
 आचार्यस्यार्यश्रमिन्स्थान्तिके प्राव्रजन्नय ।
 सर्वे मथिनमिथ्यात्वास्तापसा एकचेतसाः ॥९५॥
 ते ब्रह्मदीपवास्तथा इति जातास्तदन्वये ।
 ब्रह्मदीपिकनामानः श्रमणा आगमोदिताः ॥९६॥
 इतश्च वज्रस्तम्भः क्रमेणाभृत्विहायनः ।
 तदा च धनगिर्याद्यास्तत्र साधव आययुः ॥१००॥
 आयास्यति धनगिरिर्ब्रह्मदीप्यामि स्वमात्मजम् ।
 सुनन्दैवं चिन्तयन्ती तेष्वायतिष्वमोदत ॥१०१॥
 सुनन्दापि महर्षिभ्यः स्वनन्दनमथाचत ।
 ते पुनर्नार्पयामासुः प्रत्यभायन्त चेदृशम् ॥१०२॥

अयाचितस्त्वया दत्तो मुग्धे ऽसम्भयं शिशुः ।
 वान्ताद्यमिव केऽदत्तं पुनरादातुमिच्छति ॥१०३॥
 विक्रीडेष्विव दत्तेषु स्वामित्वमपगच्छति ।
 मा याचिष्ठाः सुतं दत्त्वा त्वयैष परसाध्यतः ॥१०४॥
 पक्षयोद्भयोरेवमुच्चैर्विवदमानयोः ।
 लोको ऽवादीदसुं वादं राजा निर्धारयिष्यति ॥१०५॥
 ततः सुनन्दा लोकेन भक्षिता नृपपर्यदि ।
 जगाम सङ्गमहिताः अमणा अपि ते ययुः ॥१०६॥
 राज्ञो न्यपीदक्षमेन सुनन्दा दक्षिणेन तु ।
 श्रीमान्बह्वः समस्तो ऽपि यथास्थानमयापरे ॥१०७॥
 परिभाष्य द्वयोर्भाषामुत्तरं चावदन्नृपः ।
 धेनाहृतः समायाति बालस्तस्य भवत्वसौ ॥१०८॥
 तं निर्णयममंभार्ता तौ तु पचावुभावपि ।
 इति चोचतुरादौ कः स्रुमाक्रातुमर्हति ॥१०९॥
 स्त्रीगृह्याः प्रोचिरे पौरा प्रतिनामेप बालकः ।
 चिरस्रष्टटितमेमा तदसौ नातिखल्वने ॥११०॥
 मातैवाङ्गयतामादाविषं दुष्करकारिणी ।
 भारीति चानुकम्प्यापि भवत्येव हि नान्यथा ॥१११॥
 ततः सुनन्दा भङ्गशो बालकीडनकानि च ।
 विविधानि च भक्षानि दर्शयन्त्येवमभ्यधात् ॥११२॥

हस्तिनो ऽमी अमी अथाः पत्तयो ऽमी अमी रेथाः ।

तव क्रीडार्थमानीतास्तद्गृहाणेहि दारक ॥११३॥

मोदका मण्डका द्राक्षाः शर्कराश्चान्यदण्डः ।

यदिच्छसि तदस्यैव गृह्यतामेहि दारक ॥११४॥

तवायुश्चक्षुषीयाहं सर्वाङ्गमवतारणे ।

विरं जीव चिरं नन्द सुनन्दाभाशु मोदय ॥११५॥

मम देवो मम पुत्रो ममात्मा मम जीवितम् ।

त्वमेवामीति मां दीनां परिष्वङ्गेण जीवय ॥११६॥

विलसां मा कृया वस मां लोकस्यास्य पश्यतः ।

इदं मे ऽनाया भात्रि पक्षवालुङ्गवद्विधा ॥११७॥

एहि हंमगते वस ममोत्सङ्गं परिष्कुरु ।

कुविदाभावकथो मे न लाभः किमियानपि ॥११८॥

एवं क्रीडनकैर्भक्षप्रकारैर्यादुकैरपि ।

धीगन्देयः सुनन्दाया नाभ्यगच्छन्मनागपि ॥११९॥

॥ मातुरूपकाराणां केऽपि श्लादनृणः पुमान् ।

एवं विदमपि सुधीर्वञ्च एवमचिन्तयत् ॥१२०॥

यदि मङ्गमुपेक्षित्ये क्त्वा मातुः क्षपामहम् ।

तदा स्यान्नम संसारो दीर्घदीर्घतरः शम्भु ॥१२१॥

इयं च धन्या माता मे ऽप्यकर्मा प्रमज्जियति ।

उपेक्ष्यमया क्षापातमाचजं दुःखमण्डः ॥१२२॥

113 c & 117 MSS दारकाः 121 d A D होमनरः 122 d C
 *यतः D यतः A a 13a before 123 नैशार्थमे एवमेवे कथाया नरदे तथा ।
 आशातमाचजेः दुःखं च यथाशुचमेषदे ॥

दीर्घदर्शी विमृशैवं वज्रो वज्रदृढाश्रयः ।

प्रतिमास्य इव स्थानान्न चक्षाल मनागपि ॥१२३॥

राजावादीकुनन्दे त्वमपसर्प शिशुर्द्वंसौ ।

मागादाह्वयमानस्त्वामजानन्निव मातरम् ॥१२४॥

ततो राज्ञा घनगिरिः प्राप्तावसरंमीरितः ।

रजोहरणमुत्तिष्य जगादैवं मितावरम् ॥१२५॥

अते चेद्वायसायसो तत्त्वज्ञो ऽसि यदि स्वयम् ।

तद्रजोहरणं धर्मध्वजमादत्स्व मे ऽनघ ॥१२६॥

वज्रस्तदैव कलभ इवोत्तिप्रकरो द्रुतम् ।

दधावामिधनगिरि प्रकण्ठपादचर्चरः ॥१२७॥

गत्वा च पितुहत्सन्नमधिरुह्य विशृङ्खलीः ।

तद्रजोहरणं सीलासरोजवदुपाददे ॥१२८॥

वज्रेण पाणिपद्माभ्यां रजोहरणमुद्भूतम् ।

विरराज रोममुष्क इव प्रवचनश्रियः ॥१२९॥

उल्लसत्कुन्दकलिकाकारदन्तद्युति स्मितः ।

स रजोहरणाहृष्टिं मान्यवादान्मनागपि ॥१३०॥

दिनात्यये पद्मिनीव सद्यो श्वानिसुपेयुषी ।

हस्तविन्यस्तचिबुका सुनन्दैवमचिन्तयत् ॥१३१॥

भ्राता मम प्रमजितो भर्ता प्रमजितो ऽय मे ।

प्रमजियति पुत्रो ऽपि प्रमजान्यहमप्यतः ॥१३२॥

न मे धाता न मे भर्ता न मे पुत्रो ऽपि सम्प्रति ।

तन्नामापि परिमज्जा त्रेयसी गृहवासतः ॥१३३॥

स्वयमेवेति निर्णीय सुनन्दा सदनं ययौ ।

वज्रमादाय वसतिं प्रययुर्मुनयो ऽपि ते ॥१३४॥

प्रतेच्छुर्न पथौ स्तन्यं वज्रस्तावदया अपि ।

इत्याचार्यैः परित्राज्य साध्वीनां पुनरार्षन्त ॥१३५॥

उद्यद्भाग्यविशेषेण भववैराग्यभङ्गगम् ।

सुनन्दापि प्रवन्नाज तद्गच्छाचार्यसन्निधौ ॥१३६॥

पठदार्घ्यं तु साच्छूखवज्रान्येकादशापि हि ।

पदानुमारी भगवान्वज्रो ऽधीयाय धीनिधेः ॥१३७॥

अष्टवर्षो ऽभवद्वज्रो यावदार्घ्यप्रतिग्रहे ।

ततो वसत्यामानिन्ये हर्षभाग्निर्महर्षिभिः ॥१३८॥

अन्यदा वज्रगुरवः प्रत्यवन्तीं प्रतस्थिते ।

धाराधरो ऽखण्डधारमन्तराले ववर्ष च ॥१३९॥

यसमण्डपिकाप्राये स्थाने क्षाथस्त्वज्जले ।

आचार्या वज्रगुरवस्ते तस्युः मपरिच्छदाः ॥१४०॥

प्राग्जगत्सुहृदो वज्रस्थामरा जृम्भकास्तदा ।

मत्तं परीक्षितुं तच्च वणिग्भूनीर्विचकिरे ॥१४१॥

उत्पयानितयद्वाद्यहृषभं चरदौघकम् ।

मण्डलीकृतयकटं सन्निवेशितकेणिकम् ॥१४२॥

जयनच्छन्नविक्रयवस्तुगोणीपरम्परम् ।

राद्धान्नोत्तीर्णपात्रीकं भुञ्जानजनसकुलम् ॥१४३॥

दणप्रावरणच्छन्नसचरत्कर्मछञ्जनम् ।

आवासं ते दिविषदो वणिगूपा विचक्रिरे ॥१४४॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

वारिदे विरलप्राये तानाचार्यान्दिवौकसः ।

न्यमन्त्यन्त भित्तायं ब्रह्मवन्दनपूर्वकम् ॥१४५॥

निवृत्तामिव विज्ञाय दृष्टिमाचार्यपुङ्गवाः ।

वक्ष्यमादिदिशुर्भिन्नानयने विनयोज्ज्वलम् ॥१४६॥

वज्रो ऽथावस्मिकीं कृत्वा द्वितीयमुनिना सह ।

विहृतं निरगादीर्घाशुद्धिमध्वनि चिन्तयन् ॥१४७॥

तुषारान्पततो दृष्ट्वा चसरेणुनिभानपि ।

वज्रो निवहते च द्राग्भीतो ऽप्यकायविराधनात् ॥१४८॥

तुषारमाचामप्यनुदृष्टिं देवा निरुध्य ताम् ।

आज्ञासत पुनर्वर्जं दृष्टिर्माप्नोति भाषिणः ॥१४९॥

वक्ष्यस्तदुपरोधेन दृश्यभावेन चाचलत् ।

जगाम च तदावासं भक्तपानादिसुन्दरम् ॥१५०॥

ससम्भ्रमेषु देवेषु तेषु भक्तादिदित्तया ।

द्रव्यत्वेचकासभावैरुपयोगमदत्त भः ॥१५१॥

कूभाण्डकादिकं द्रव्यं क्षुतो राहूममग्निवि ।

इदमुज्जयिनीचेत्रं स्वभावादपि कर्कशम् ॥१५२॥

प्रादृपि प्रथमायां च द्रव्यस्यास्य कथापि का ।

दातारो ऽप्यनिमेषात्ता अभ्यसृक्चरणा इति ॥१५३॥

नियतं देवपिण्डो ऽयं साधूनां न हि कल्पते ।

तस्मादनात्तपिण्डो ऽपि ब्रजामि गुरुसन्निधौ ॥१५४॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

इत्यनादाय तद्भिर्वा वज्रस्त्रामी न्यवर्तत ।

प्रत्यक्षीभूय तैद्याद्यो जगदे विस्मितैः सुरैः ॥१५५॥

वयं हि जृम्भका देवाः प्राग्जन्मसुखदस्तव ।

त्वां द्रष्टुमागमामेह त्वमद्यापि हि नः सुदत् ॥१५६॥

अथ वैक्रियलब्धाख्यां विद्यां तोषमृतो ऽमराः ।

निष्क्रयं क्लृप्तमायाया इव वज्राय ते ददुः ॥१५७॥

क्षौष्ठे मास्यन्यदा वज्रो विहरंश्च यस्मिन्निवि ।

नैगमीभूय तैर्देवैर्घृतपूरैर्न्यमन्व्यत ॥१५८॥

वज्रो गत्वा तदावासे देवपिण्डं च पूर्ववत् ।

ज्ञात्वा न खलु जपाद्योपयोगविदुरो हि सः ॥१५९॥

वज्राय पूर्वसुखदे विद्यामाकाशगामिनीम् ।

प्रददुस्तोषभाजस्ते स्वं स्वं स्यान्ममयो ययुः ॥१६०॥

ततो विहरतो मच्छमध्ये वज्रश्च शामवत् ।

पदानुमारिलभान्ता सुन्दिरैकादशाङ्गापि ॥१६१॥

अधीयमानमश्रौषीद्यद्यत्पूर्वगताद्यपि ।

तत्तज्जपाद् भगवान्ब्रह्मो मेधाविर्ना वरः ॥१६२॥

यदा पठेति स्यविरा वज्रं स्माञ्जसादा वि सः ।

किंचिदुण्णगुणारावं निद्रालुरिव निर्ममे ॥१६३॥

स्यविराशामङ्गभीरुः स्वन्नक्तिं चाप्रकाशयन् ।

अथकमुदुण्णन्किंचित्तो ऽथौषौत्पठतो ऽपरान् ॥१६४॥

अन्यस्मिन्नङ्गि मध्याङ्गे भित्तायं साधवो ययुः ।

आचार्यमित्राः अपि ते बहिर्भूमौ विनिर्ययुः ॥१६५॥

तस्यौ तु वज्र एकाकी पथादमतिरचकः ।

स साधूनां मण्डलेन वेष्टिकाः सज्जवीविश्रत् ॥१६६॥

आचार्य इव शिष्याणां तस्यां मध्ये निषद्य सः ।

वाचनां दातुमारेभे प्राष्टुमोधरध्वनिः ॥१६७॥

एकादशानामङ्गानामपि पूर्वगतस्य च ।

वाचनां पुनरागच्छन् गुरुः शृङ्गाव दूरतः ॥१६८॥

वसतिद्वारमायातः श्रुत्वा गङ्गहारवम् ।

आचार्यो ऽचिन्तयत्किं नु साधवः शीघ्रमागताः ॥१६९॥

अस्मदागमनममौ पालयन्तो महर्षयः ।

स्वाध्यायं कुर्वते भित्तामुपादाय समागताः ॥१७०॥

आचार्यास्तु विदाञ्चक्रुः त्वयं श्रुत्वा विस्मृता च ।

यथैष वज्रबालर्षवाचनां ददतो ध्वनिः ॥१७१॥

असौ पूर्वगतस्यैकादशाङ्गा अपि वाचनाम् ।

यद्वत्ते तत्किमधीष्ट गर्भस्यो विस्मयामहे ॥१७२॥

स्यविरैः पाथमानो ऽयमत एवालसायते ।

बाल्यात्पाठासप्त इति ज्ञात्वाशिश्र तदा वयम् ॥१७३॥

अस्मदाकर्णनाशङ्गी लज्जितो मा स्म भृदभौ ।
 रोमाञ्चितः शिष्यगुह्यैराचार्य इत्यपासरन् ॥१७४॥
 शब्देन महताचार्याश्चकुर्वन्वेधिकीमथ ।
 गुरुणां शब्दमाकर्णोदम्याद्वज्रो ऽपि विष्टरात् ॥१७५॥
 उपेत्य जिह्मिन्तगतिर्न यावत्प्राविशद्गुरुः ।
 तावन्ता वेष्टिका वज्रः खल्वस्याने शुभोच च ॥१७६॥
 अभ्येत्य च गुरोर्दण्डमाददे ऽङ्गी ममार्ज च ।
 तद्भजोवन्दनेनोच्चैः स्वं भासमवगुण्डयन् ॥१७७॥
 आसनस्थश्च च गुरोः पादौ प्रासुकवारिणा ।
 क्षालयामास शिरसा ववन्दे पादवारि च ॥१७८॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुर्महात्मा बालको ऽप्यसौ ।
 श्रुतसागरपारीणो रचोवज्रास्पदीभवन् ॥१७९॥
 अजानन्तो ऽस्य माहात्म्यं बालस्याप्यन्यसाधवः ।
 कुर्वन्ति न यथावज्जरां प्रयतिष्यामहे तथा ॥१८०॥
 इत्याचार्या विभावयौ शिष्येभ्यो ऽकथयन्मिति ।
 पाश्चातो यामममुकं दिवाहं तत्र नः म्यितिः ॥१८१॥
 यजिज्ञपन्गुहं योगप्रतिपन्नाय साधवः ।
 भगवन्वाचनाचार्यस्तक्तो ऽस्माकं भविष्यति ॥१८२॥
 वज्रो वो वाचनाचार्यो भवितेत्यादिमद्गुरुः ।
 भक्त्यादविचार्यैव प्रत्यपद्यन्त ते तथा ॥१८३॥

प्रातःकृत्यं कायोत्सर्गवाचनाद्यष्टादिकम् ।
 कर्तुं ते साधवो वज्रं नियन्त्रायां न्यषादयन् ॥१८४॥
 गुर्वांशासीति वज्रो ऽपि नियन्त्रायामुपाविशत् ।
 आचार्यस्तेव विनयं तस्याकार्पुंस्यं साधवः ॥१८५॥
 सर्वेषामपि साधूनामानुपूर्व्यां परिस्तुटान् ।
 सङ्क्रान्त्या वज्रलेपाभाञ्चज्जो ऽद्यालायकान्ददौ ॥१८६॥
 ये ऽत्यल्पमेधसस्तो ऽपि साधवो ऽध्येतुमागमन् ।
 उपचक्रमिरे वज्रादादायादाय वाचनम् ॥१८७॥
 अमोघवाचनो वज्रो बभूवातिजडेष्वपि ।
 तन्नयमहुतं दृष्ट्वा गच्छः सर्वो विमिश्रित्ये ॥१८८॥
 आलापाभसाधवः पूर्वमधीताम्सुसुरानपि ।
 संवादार्यमष्टच्छंस्य वज्रो ऽप्याख्यत्तथैव तान् ॥१८९॥
 तावदेकवाचनया वज्रात्पेटुर्महर्षयः ।
 अथनेकवाचनाभिर्घावन्न गुरुसन्निधौ ॥१९०॥
 ते ऽभ्यधुः साधवो ऽन्योन्यं गुरुर्यदि विलम्बते ।
 वज्रपार्श्वे तदा शीघ्रं श्रुतस्कन्धः समाप्यते ॥१९१॥
 गुरुभ्यो ऽभ्यधिकं वज्रं मेनिरे मुनयो गुणैः ।
 एकगुरुदीक्षिते हि सुगुणे मोदते गणः ॥१९२॥
 आचार्याश्चिन्तयामासुरेतावङ्गिष्य वासरैः ।
 वज्रो ऽस्मत्परिवारस्य भावी ज्ञातगुणः खलु ॥१९३॥

वज्रमध्यापयामो ऽद्यानधीतं यद्यदस्य हि ।
 उपेत्य पायतां याति गुरोः शिष्यो ऽमलैर्गुणैः ॥१८४॥
 चिन्तयित्वैवमाचार्याः कथिते ऽङ्गि समाययुः ।
 मुनयो वज्रमहितास्तत्पादांश्च ववन्दिरे ॥१८५॥
 किं वः स्वाध्यायनिर्वाहो भवतीति शुद्धिते ।
 यभापिरे देवगुरुप्रसादादिति साधवः ॥१८६॥
 वन्दित्वा पुनराचार्याङ्गिभ्याः सर्वे व्यजिज्ञपन् ।
 अस्माकं वाचनाचार्यो वज्रो ऽभ्युद्यदाज्ञया ॥१८७॥
 वज्रधिरमवज्ञातो ऽस्माभिरज्ञाततद्गुणैः ।
 इदानीं भगवात्पादा इव बालो ऽप्ययं हि नः ॥१८८॥
 बालो ऽप्यस्तेषु गच्छस्य गुरुर्गुरुगुणाम्बितः ।
 प्रदीपः कुन्दकलिकामात्रो ऽप्युद्योतयेद्गृहम् ॥१८९॥
 आचार्यवर्या जगदुर्भवेवं तपोधनाः ।
 किं त्वमौ नावमन्तव्यो विद्यावृद्धो ऽर्भको ऽपि हि ॥१९०॥
 अगमाम वयं याममाचार्यो ऽयं च वो ऽर्पितः ।
 अत एव यया वित्य यूयमस्मैदृष्टान्गुणान् ॥१९१॥
 अन्यथा वाचनाचार्यपदवीं नायमर्हति ।
 गुर्वदत्तं यतो ऽनेन कर्णश्रुत्याददे श्रुतम् ॥१९२॥
 सङ्क्षेपानुष्ठानरूपोत्सारकण्यो ऽस्य संयताः ।
 कार्यं आचार्यपदवीयोग्यो ह्येष ततो भवेत् ॥१९३॥

ततश्च प्रागपठितं श्रुतमर्थममन्वितम् ।

शीघ्रमध्यापयामास वज्रं गुरुदरघीः ॥२०॥३॥

सात्तिमात्रीछतगुरुर्वज्रो गुर्वर्पितं श्रुतम् ।

प्रतिबिम्बमिवादर्थः सर्वं जयाच्च लौलया ॥२०॥४॥

श्रुतञ्चो ऽभ्युत्तदा वज्रो यथा तस्य गुरोरपि ।

दुर्भेदचिरसन्देहलोष्टमुद्गरतां ययौ ॥२०॥५॥

दृष्टिवादो ऽपि हृदये चावन्माचो ऽभवद्गुरोः ।

तावानुपाददे वज्रेणाम्बुलकलौलया ॥२०॥६॥

अन्यदा विहरन्तको घामाङ्गामं पुरात्पुरम् ।

पुरं दशपुरं जम्बुराचार्याः सपरिच्छदाः ॥२०॥७॥

तदा चोष्णयिनीपुर्यां सम्पूर्णदशपूर्वभृत् ।

आचार्यैः ऽस्ति तदेतस्मादादेया दशपूर्व्यपि ॥२०॥८॥

एकादशाङ्गीपाठो ऽपि येषां कष्टायते भृशम् ।

ते सा शिष्या दशपूर्वग्रहणे कथमौशनसम् ॥२१॥१॥

अथवास्त्येव जं वज्रः छतमीदृशचिन्तया ।

पदानुसारिलब्धा हि दृष्टपत्यय एव सः ॥२१॥२॥

इत्यादिशङ्कसर्वज्ञं त्वं वसोष्णयिनीं व्रज ।

तवाधीत्य दशपूर्वीं भद्रगुप्तगुरोर्भुक्त्वात् ॥२१॥३॥

अत्यन्पमेधनः सर्वे न च सन्नञ्जचारिणः ।

न ह्यलभूषणवो ऽमुच यवाहमपि कुण्ठधीः ॥२१॥४॥

अधीत्य दश पूर्वाणि जीघ्रमेहि मदाजया ।

तव सन्निहिता. सन्तु मौम्यशसनदेवताः ॥२१॥५॥

तन्मुखाच्च प्रमरतु दशपूर्वी महर्षिषु ।

हे वत्स कृपादुदकमिवोपवनशाखिषु ॥२१३॥

एवं सिंहगिरिवञ्जमवन्तीं गन्तुमादिशत् ।

वर्तते स्याद्विरः कन्य इत्यृषी द्वौ च तत्समम् ॥२१६॥

शेषामिवाज्ञामादाय मूर्ध्ना सिंहगिरेर्गुरोः ।

वञ्चो ऽगाद्धद्रगुप्तां हि पूमासुञ्जयिनीं पुरीम् ॥२१७॥

प्राप्ते चोञ्जयिनीपुर्यां सुनन्दामन्दने मुनौ ।

निरैच्छिष्ट भद्रगुप्ताचार्यः स्त्रुप्तं गृभे चणे ॥२१८॥

यदादाय मम करात् चीरपूर्णं पतद्गृहम् ।

आगन्तुको ऽपि यत्कश्चिन्नृप्तिं च परमामगात् ॥२१९॥

त्रियेभ्यः कथयामास गुरुः स्त्रुप्तं च तं प्रणे ।

तस्यार्थं विविधं ते ऽपि यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥२२०॥

गुरुर्गुरुं न जानीयादितिः को ऽप्यागमिष्यति ।

म मायं सुचममन्नः सर्वमादास्यते सुधीः ॥२२१॥

वञ्चो ऽपि नगरीद्वारे शर्वरीमतिवाघा च ।

प्रभाते ऽगाद्धद्रगुप्ताचार्यवर्यप्रतिश्रयम् ॥२२२॥

दूरतो वञ्चमाम्बोक्ष गुरुरिन्दुमिवार्णवः ।

उल्लामं कमयामास परं परमया मुदा ॥२२३॥

आचार्यो ऽथायदहो मे भीभाग्येनास्य धीरिति ।

किमानिह्नाम्यरममुमहमारोपयामि च ॥२२४॥

प्रनिह्निमदृष्टो वञ्चम्याहतिं पन्निभाय च ।

वञ्चो ऽयमिति निदिश्ये भद्रगुप्तो महाशुनिः ॥२२५॥

वन्दनाभिमुखं वज्रं भद्रगुप्तो ऽय सखजे ।
 वल्लीयमी खलूत्कण्ठा विनयं न प्रतीचते ॥२१६॥
 आरोण्याह्ने भद्रगुप्ताचार्यो वज्रमभाषत ।
 अधि तददनाम्भोजं खनेत्रे भृङ्गतां गयन् ॥२१७॥
 कश्चिन्मुखविहारसो कश्चित्ते ऽङ्गमनामयम् ।
 कश्चित्तपसो निर्विघ्नं कश्चित्ते कुशलो गुरुः ॥२१८॥
 किं किंचित्कार्यमुद्दिश्य विहारकमतो ऽथवा ।
 द्वागतो ऽसि वज्रर्षे कथयास्माग्रमोदय ॥२१९॥
 वन्दित्वा भद्रगुप्तं वज्रो विरचितास्रसिः ।
 उवाच वदनद्वारविन्यस्तमुखवस्तिकः ॥२२०॥
 यद्यसुखविहारादि पूज्यपादैरष्टयत ।
 तत्तत्तथैव देवानां गुरुणां च प्रसादतः ॥२२१॥
 अथेतुं दश पूर्वाणि त्वामागां गुर्वनुज्ञया ।
 तद्वाचनाप्रदानेन प्रसीद भगवन्मयि ॥२२२॥
 ततश्च दशपूर्वीं तं भद्रगुप्तो ऽध्यजीगपत् ।
 गुरोरजन्तितक्त्रेण वज्रो ऽय दशपूर्वभूत् ॥२२३॥
 यत्र चाध्येतुमारब्धं याद्यानुज्ञापि तत्र हि ।
 इति सिंहगिरेः पार्श्वे वज्रो गन्तुमपिन्तयत् ॥२२४॥
 इत्याष्टौ भद्रगुप्तं वज्रो दशपुरं पुनः ।
 अधीतदशपूर्वा ऽगाद्गृहीताम्बुस्त्रिाम्बुदः ॥२२५॥

दशपूर्वार्पवागस्तेवञ्जस्त्राभ्यागतस्य तु ।

पूर्वानुज्ञा छता मिहगिरिणा गुरुणा तदा ॥२३६॥

वञ्जस्य पूर्वानुज्ञायां विदधे जृम्भकामरैः ।

महिमा दिव्यकुसुमप्रकरादिभिरद्भुतः ॥२३७॥

अर्पयित्वा मिहगिर्याचार्यो वञ्जमुनेर्गणम् ।

प्रत्याख्यायान्नपानादि कालं दत्तामरो ऽभवत् ॥२३८॥

वञ्जस्त्राम्यपि भगवान्मुनिपञ्चशतीवृतः ।

विजहार महौ भव्यजनकैरवचन्द्रमाः ॥२३९॥

पुनानः क्षां विशरेण वञ्जस्त्रामो महामुनिः ।

यत्र यत्र ययौ तत्र तत्र ख्यातिरभूदियम् ॥२४०॥

अहो अष्टोऽज्ज्वलं श्रीलमहो लोकोत्तरं श्रुतम् ।

अहो सौभाग्यमनघमहो लवणिमाहुतः ॥२४१॥

इतय पाटलीपुत्रे धनो नाम महाधनः ।

श्रेष्ठो गुणगणश्रेष्ठो बभूव भुवि विश्रुतः ॥२४२॥

कन्या सुरूपा तस्याभूदभिधानेन हृक्किणी ।

हृक्किणीव पुनरपि रूपान्तरमुपेयुषी ॥२४३॥

तस्य च श्रेष्ठिनो यानशास्त्रायाममनाश्रयाः ।

मतिन्यो निवसन्ति स्म श्रीवञ्जस्य महामुनेः ॥२४४॥

मतिन्यस्ताम्बु वञ्जस्य चाक्रे गुणमंशवम् ।

स्त्राध्यायावय्यक्रमो गुरुर्ना हि गुणमात्रः ॥२४५॥

तां तां वज्रस्य सौभाग्यकथामाकर्ण्य रुक्मिणी ।
 वज्रमेव पतीयन्ती प्रत्यशानीदिदं च सा ॥२४६॥
 वज्रः स्थाद्यदि मे भर्ता भोक्ष्ये भोगानहं तदा ।
 अन्यथा ॥ इतं भोगैः किं भोगैर्दयितं विना ॥२४७॥
 तस्या वरयितारस्य ये केषिदुपतस्थिरे ।
 सा प्रत्यपेक्षताम् सर्वान्मुखमोटगलीलया ॥२४८॥
 प्रमजितास्य तां प्रोचुरधि सुग्धासि रुक्मिणि ।
 वीतरागं प्रमजितं यदञ्जं तं ववूर्धसि ॥२४९॥
 रुक्मिण्यभिदधे वज्रो यदि प्रमजितस्तदा ।
 प्रमजिष्याम्यहमपि या गतिसल्य सैव मे ॥२५०॥
 इतश्च भगवान्वज्रः पाटलीपुत्रपत्तने ।
 विहारेण ययौ धर्मदेशनावारिवारिदः ॥२५१॥
 श्रुत्वा च वज्रमाधान्तं पाटलीपुत्रपार्थिवः ।
 तत्कालं सपरीवारो ऽभ्यगादृष्ट्वा गरिष्ठया ॥२५२॥
 इतयेतश्च वज्रपेदन्दीभृतान्महामुनीन् ।
 ददर्शगच्छतो राजा राजमानांस्तपःश्रियार ॥२५३॥
 दृष्ट्वा तांस्तु निदधौ च सर्वे ऽमौ शुतिशालिनः ।
 सर्वे ऽपि मधुराकाराः सर्वे ऽपि विकसन्मुखाः ॥२५४॥
 सर्वे प्रियंवदाः सर्वे करुणारससागराः ।
 सर्वे ऽपि समताभाजः सर्वे ऽपि समतोर्विहताः ॥२५५॥

को नाम वज्रस्रामोति न जानामि करोमि किम् ।

॥ एव भगवानादौ वन्द्यो गच्छस्य नायकः ॥२५६॥

॥ विभिर्विगोपकम् ॥

पप्रच्छ च क्षणं स्थित्वा भगवन्तो मर्षयः ।

आख्यान्तु वज्रः किमयं किमेष किमभाविति ॥२५७॥

सुनयः प्रोचिरे राजश्वज्जस्थान्तिपदो वयम् ।

मा विनय तमस्मासु क्लार्कः क ज्योतिरिङ्गणाः ॥२५८॥

एवं तु सुनिवृन्देषु पृच्छन्मर्षेषु भूपतिः ।

वज्रं ददर्श मोहाद्रिवज्रं पद्याङ्गण म्यितम् ॥२५९॥

वज्रभट्टारकमथ ववन्दे वसुधाधवः ।

किरीटरत्नांशुजलैश्चापादौ अपयन्निव ॥२६०॥

सुगन्दास्तुगार्वाः ऽप्युद्याने समवासरत् ।

अश्रित्य मपरीवारमरुष्कायाप्रतिश्रयम् ॥२६१॥

महीमाथो ऽपि वज्र्यैर्निषद्यायां निषेदुषः ।

पादावर्चयद्यद्यकर्ममेव सुगन्धिना ॥२६२॥

ततश्च भगवान्वज्रः सुधामधुरया गिरा ।

चकार देशगो मोहध्वान्तधर्मैकदीपिकाम् ॥२६३॥

छोरास्तवन्निमतः श्री-श्रम्वामिगदाया ।

धर्मदेशनया राजा दत्तचित्तोऽभवत्तमम् ॥२६४॥

देशनान्ते मुनिं गत्वा राजा स्वमदमं ययौ ।

गता च मध्येऽह्नान्तं राज्ञीगमित्यनीकयन् ॥२६५॥

याप्रोद्याने दत्ताशमे वज्रस्रामदयि सुगुह ।

मयाद्य वन्दितो धर्मदेशनाक्षीरसागरः ॥२६६॥
 तं वन्दित्वा च दृष्ट्वा च तस्य धर्मं निश्चय्य च ।
 मम गात्रं च नेत्रे च श्रोत्रे चायुः कृतार्थताम् ॥२६७॥
 इदमेव दिनं मन्ये दिनत्वेन सुलोचनाः ।
 अभवद्यत्र वज्रर्षेर्ज्ञानादित्यस्य दर्शनम् ॥२६८॥
 एतावतापि धनो ऽस्मि दृष्टो वज्रमुनिर्मया ।
 किं पुनस्तन्मुखाद्भूमंमशौषमहमार्हतम् ॥२६९॥
 हे देव्यस्तथूयमपि वज्रर्षिं द्रष्टुमर्हथ ।
 त्वरितं यात ऋषयो ऽनेकबभूवुः समीरवत् ॥२७०॥
 राज्यः प्रोचुः स्वयमपि तं विवन्दिषवो वयम् ।
 तदाज्ञायत्र यदभूत्तन्मात्रा त्वपितैः सरित् ॥२७१॥
 ततश्चानुज्ञया राज्ञो राज्यो वज्रविभूषितम् ।
 पापयानाधिहृडास्तास्तदुद्यानवरं ययुः ॥२७२॥
 वज्रमागतमाकर्ण्य रुक्मिण्यपि जनैः क्लिप्तभिः ।
 तमेव चिन्तयन्त्यस्यादात्मानमिव योगिनी ॥२७३॥
 द्वितीये वासरे रुक्मिण्युवाच पितरं निजम् ।
 वज्रस्त्वाम्यागतो ऽस्मीह यं सुवूर्णम्यहं मदा ॥२७४॥
 तन्मा वज्रकुमाराय सम्प्रदत्तान्यथा तु मे ।
 मरणं शरणं तात यावन्नि रेखेव गौरियम् ॥२७५॥
 आभिजात्यसखीं लज्जां विहायैवं ब्रवीमि यत् ।

तत्रेदं कारणं वज्रो मत्पुष्पैरयमागतः ॥२७६॥
 एष प्रायेण न स्यात्तुर्ययवेह गच्छति ।
 किं ज्ञायते कदाप्येति भूयो ऽप्युद्गीनपचिवत् ॥२७७॥
 तस्मादलं विलम्बेन देहि वज्राय तात माम् ।
 चिरकौमारदौर्गा मां पश्यन्किं न हि दूयसे ॥२७८॥
 एवं धनो ऽतिनिर्वन्धादुपवज्रं मिनाय ताम् ।
 सद्यः कृत्वा विवाहार्हसर्वालङ्कारभूषिताम् ॥२७९॥
 पुत्र्या सममनैषीष धनकोटीरनेकशः ।
 प्रलोभनं वरपितुर्यथा स्यादिति जातधीः ॥२८०॥
 तददाह्यस्तने चाङ्गि वज्रे क्षुर्वति देशनाम् ।
 भक्तिमान्नागरलोकः परस्परमदो ऽवदत् ॥२८१॥
 अहो वज्रस्य सौख्यं यदीयां धर्मदेशनाम् ।
 आकर्ष्यानन्दमग्नानां सुतयवम्येव जायते ॥२८२॥
 श्रीवज्रस्त्रामिनः सर्वगुणरत्नमहोदधेः ।
 गुणानुरूपं चेद्रूपं भवेदुच्येत तर्हि किम् ॥२८३॥
 वज्रविंशतिं न मगरप्रवेगे रूपमात्मनः ।
 शङ्का क्लृप्तमेवामीत्युरक्षोभाभिग्रहया ॥२८४॥
 तदा च भगवान्वज्रस्तेषां भावं मनोगतम् ।
 सलापं च ज्ञानमलेनाज्ञामीदतिशायिना ॥२८५॥
 द्वितीये ऽङ्गि च वज्रेण विषक्ते ऽनेकमश्विना ।

277 a A स्यात्तुर्यये- B आह- D आहुर्यं c आहुर्यं । 281 a A तददोद-
 D ददरेददे । 282 a A D कोदपं । C D • दकि ।

सहस्रपत्रं कमलं कमलाविष्टरोपमम् ॥२८६॥
 कृत्वा स्वाभाविकं रूपमद्भुतं तस्य चोपरि ।
 निपीदति सा भगवान्वज्रो राजमरासवत् ॥२८७॥
 वज्ररूपं जनो दृष्ट्वा जितामरकुमारकम् ।
 शिरांसि दुधुवे गीताभ्यासं विरचयन्निव ॥२८८॥
 ऊचे च लोको वज्रस्य रूपं नैसर्गिकं ह्यदः ।
 गुणानामाकृतेत्याद्य सदृशो ऽभूत्समागमः ॥२८९॥
 मा भूवं प्रार्थनीयो ऽहं लोकस्येति हि शङ्कया ।
 सामान्यं ह्यस्तनं रूपं नूनं शक्नोष्य निर्ममे ॥२९०॥
 राजापि व्याजहारैवं विस्मयसोरमानसः ।
 यथेष्टरूपनिर्माणस्तन्निर्वञ्चमुनिः खलु ॥२९१॥
 धनश्रेष्ठ्यपि तद्वज्रसामिरूपं निरूपयन् ।
 स्नां पुत्रीं वर्णयामास सायहा तत्सत्यंवरे ॥२९२॥
 धनस्य हृदये स्वार्थप्रार्थनां कर्तुमिच्छतः ।
 न वज्रदेशनार्थो ऽस्मादत्युत्तान इवोदकम् ॥२९३॥
 देशनाम्नो ऽवददञ्च धनश्रेष्ठौ कृताञ्जलिः ।
 कृत्वा प्रसादं मत्पुत्रीमिमामुदह मानद ॥२९४॥
 क्व भवानमराकारः क्वेयं मानुषकीटिका ।
 ऊरीकुरु तथाप्येनां मद्भक्तु न वृथार्थना ॥२९५॥
 विवाहानन्तरं वज्र हस्तमोचनपर्वणि ।
 द्रव्यकोटीरसह्यातास्तुभ्यं दास्ये भवत्वदः ॥२९६॥

वञ्चसमजं विज्ञाय स्मितोचे करुणापरः ।
 पर्याप्तं द्रव्यकोटीभिः पर्याप्तं कन्यया च ते ॥२८७॥
 गितम्विन्यो हि विपद्यास्ते पुनः स्युर्विषोपमाः ।
 आपातमाचमधुराः परिणामे ऽतिदाहणाः ॥२८८॥
 विवेच्यमाना विपद्या विशिष्यन्ति विषादपि ।
 जन्मान्तरेऽप्यनर्थाय ये भवन्ति शरौरिणाम् ॥२८९॥
 ज्ञात्वा दुरन्तान्विषयान्कथमङ्गीकरोम्यमूम ।
 ज्ञातैद्यौरैरसारेऽपि यच्चीतुं न हि शक्यते ॥३००॥
 महानुभावा कन्या ते यदि मय्यनुरागिणी ।
 प्रमृग्यां तन्मयोपात्तामुपादत्तामसावपि ॥३०१॥
 इयेष मामेव यदि कुलीना मनसाप्यधौ ।
 तदेवं युज्यते कर्तुं परलोकहितेच्छया ॥३०२॥
 विवेकपूर्वमयवानुज्ञयापि मदीयया ।
 गृह्णात्वेया परिमृग्यां निर्वाणार्पणलभिकाम् ॥३०३॥
 विभीतकतरुच्छायामिवानर्यप्रदायिनीम् ।
 मा कार्पादिययामक्तिं त्वत्पुत्रो वप्ति तद्वित्तम् ॥३०४॥
 एवं भगवतो वञ्चस्वामिनः येषलोकप्रतिभिः ।
 प्रतिबुद्धा प्रवम्राजान्पकमां रुक्मिणी तदा ॥३०५॥
 धर्मो ऽयमेव हि श्रेयान्वाच निर्लोभतेष्टुमी ।
 एवं विमृश वदयः प्रतिशेधं जना ययुः ॥३०६॥

अन्यदा जन्मसंमिद्धपदानुसृतिलब्धिना ।
 मतो भगवता वज्रस्वामिनाकाशगामिनौ ॥३०७॥
 महापरिज्जाध्यनादाचाराङ्गान्तरस्थिता ।
 विद्योदधे भगवतः सङ्गस्थोपचिकीर्षुणा ॥३०८॥ युग्मं ॥
 यभाण वज्रो भगवाननघा विद्यया मम ।
 जम्बूद्वीपाक्षमणे ऽस्ति शक्तिरामानुषोत्तरम् ॥३०९॥
 ममेयं धरणीयैव विद्या देया न कस्यचित् ।
 अल्पहृद्यो ऽल्पसत्त्वाद्य भाविनो ऽन्ये ह्यतः परम् ॥३१०॥
 अन्यदा पूर्वदिग्भागाच्छ्रीवज्रो ऽगान्महासुनिः ।
 सूर्यो मकरसङ्क्रान्ताविवापाद्या उदग्दिशम् ॥३११॥
 तदा तत्र प्रवृत्ते दुर्भिक्षमतिभीषणम् ।
 बभूव भोजनश्रद्धानुबन्धविधुरो जनः ॥३१२॥
 गृहिणामन्नदारिद्र्यादल्पभोजनकारिणाम् ।
 बभूव नित्यमप्युनोदरता यतिनामिव ॥३१३॥
 संवद्रे सत्तशाला गृहस्यैरोन्मरैरपि ।
 सर्वत्राभ्युदविरलरस्तरोलाकुलैव भूः ॥३१४॥
 रक्षा विक्रीयमाणानि दधिभाण्डानि चतरे ।
 फोटं फोटं तद्दधीनि लिखिजः कुकुरा इव ॥३१५॥
 अस्थिचर्मावशेषाङ्गाः सुव्यक्तधायुमण्डलाः ।
 रक्षाः सर्वत्र सञ्चेदः परेता इव दाहणाः ॥३१६॥
 अनगारेष्वतिथितामागतेष्वन्नदण्डया ।
 अदर्शयन्मिषादोषानुपेत्य आवका अपि ॥३१७॥

यामेषु गृह्योभतेषु विष्वग्निर्धूमधामेषु ।
 अभवत्पादमञ्जाराः पयानो ऽप्यभवन्खिलाः ॥३१८॥
 ततश्च सकलः सङ्घो दुष्कालेन कदर्शितः ।
 दीनो विप्रपयामास सुनन्दानन्दनं सुनिम् ॥३१९॥
 अस्मान्दुःखार्णवादस्मात्कथंचिदवतारय ।
 सङ्घप्रयोजने विद्योपयोगो ऽपि न दुष्यति ॥३२०॥
 ततश्च वज्रो भगवान्विद्याशक्त्या गरिष्ठया ।
 पटं विचक्रे विपुलं चक्रमृच्चर्मरत्नवत् ॥३२१॥
 श्रीवज्रस्वामिना सङ्घो निर्दिष्टः सकलस्तदा ।
 पोते वणिकुसार्यं द्वाधिहरोश्च मन्त्रापटे ॥३२२॥
 वज्रपिण्डा भगवता विद्याशक्त्या प्रयुक्तया ।
 उत्पुम्बुवे पटो ध्योन्नि पवनेत्विम्रतलवत् ॥३२३॥
 तदा श्रय्यातरो दक्षगामा वज्रमहामुनेः ।
 समाधयौ सहचारिण्यहणार्थं गतो ऽभवत् ॥३२४॥
 सङ्घेन सहितं वज्रस्वामिनं स्वर्गयायिनम् ।
 निरीक्ष्य मूर्ध्नाग्नीध्रमुखायैवमुवाच सः ॥३२५॥
 श्रय्यातरो ऽहं युष्माकमभवं भगवन्पुरा ।
 अद्य माधर्मिको ऽप्यग्नि निस्तारयसि किं न माम् ॥३२६॥
 श्रय्यातरस्य तां वाचं श्रुत्वापालभगर्भिताम् ।
 दृष्ट्वा च मूगकेशं तं वज्रः सुचार्यमभ्रवत् ॥३२७॥
 ये माधर्मिकवात्सल्ये स्वाध्याये चरणे ऽपि वा ।
 तोषप्रभावनायां येषुमाप्तास्तारयेन्ममिः ॥३२८॥

आगमार्थमिमं स्मृत्वा वज्रसामिमहर्षिणा ।

पटे तस्मिन्नथरोपि सो ऽपि श्रय्यातरोत्तमः ॥ ३२८ ॥

विद्यापटोपविष्टास्ते यान्तः साद्रिषरित्पुराम् ।

सर्वे विलोकयामासुः करामलकवन्महीम् ॥ ३२९ ॥

भक्तिप्रज्ञैः पूज्यमानो मार्गस्यवन्तरामरैः ।

द्योन्नि प्रदीयमानार्चो भक्तैर्ज्योतिषिकामरैः ॥ ३३० ॥

विद्याधरैर्वर्णमानः शक्तिसम्पन्नमत्कृतैः ।

आलिङ्गमानः सुहृदेवानुकूलेन वायुना ॥ ३३१ ॥

पटस्त्रायादर्शिताधच्छायासौख्यो महीसृष्ट्याम् ।

वन्दमानो नभःस्थो ऽपि मार्गचैत्यान्यनेकशः ॥ ३३२ ॥

पटस्थो ऽपि पटस्थेभ्यस्तन्वानो धर्मदेशनाम् ।

वज्रपिराससादाथ पुरीं नाम महापुरीम् ॥ ३३३ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकं ॥

तस्यां धनकणाद्यायां सुभिन्नमभवत्सदा ।

प्रायेण आवको लोको बुद्धभक्तान्तु पार्थिवः ॥ ३३४ ॥

तस्यां जैनाय बौद्धाय स्पर्धमानाः परस्परम् ।

चक्रिरे देवपूजादि जैनैर्बौद्धान्तु जिग्यिरे ॥ ३३५ ॥

जैना हि यद्यत्पुण्यादिपूजोपकरणं पुरे ।

ददृशुस्तत्तदधिकमूख्यदानेन चिक्रियुः ॥ ३३६ ॥

नाभूवन्बुद्धभक्तान्तु पुण्याद्यादतमीश्वराः ।

ततश्च बुद्धायतनेष्वभूत्पूजा तनीयसी ॥ ३३७ ॥

बुद्धभक्तास्तु ते ह्रीणा बुद्धभक्तं महीपतिम् ।
 विज्ञय सर्वं पुष्पादि आवकाणां न्यवारयन् ॥३३८॥
 पुष्पापणेषु सर्वेषु वज्रमूल्यप्रदा अपि ।
 अर्द्धहस्तास्ततः पुष्पचृन्तान्यपि न लेभिरे ॥३३९॥
 उपस्थिते पर्युषणापर्वण्ड्वर्द्धदुपासकाः ।
 ततो रुदन्तो दीनास्या वज्रर्षिमुपतस्थिरे ॥३४०॥
 ते आवका नेत्रजलैः क्लेदयन्तो महीतलम् ।
 मत्वा घृजिघ्नपन्वज्जं खेदगद्गदया गिरा ॥३४१॥
 अर्द्धघैत्येवहरहः पूजादि द्रष्टुमचमैः ।
 यौद्धैर्वयं पराभूता भूतैरिव दुरात्मभिः ॥३४२॥
 विज्ञप्तो यौद्धलोकेन यौद्धो राजा न्यवारयत् ।
 पुष्पाणि ददतो ऽस्माकं मालिकानखिलानपि ॥३४३॥
 लभामहे वयं नाथ नागस्तिकुसुमान्यपि ।
 किं कुर्मो द्रव्यवन्तो ऽपि राजाज्ञां को ऽतिलवते ॥३४४॥
 तुलसीवर्षरोपूजापाचतां ग्रामयदवत् ।
 प्रयान्ति जिगयिमानि हृदा किं जीवितेन नः ॥३४५॥
 मार्हत्सारोपयन्तेते हृदनेत्यभिगदितैः ।
 यौद्धैः पुष्पं निषिद्धं नः केशवमहते ऽपि हि ॥३४६॥
 किं शानिगं गणयतां स्वामिग्रन्थाकमद्भुतीः ।
 आगात्पर्युषणापर्वदिनं दिग्मतयिका ॥३४७॥

पर्वण्यथागते ऽसुम्निचयं यतिवर्द्धताम् ।
 भावपूजां करिष्यामः पुण्यसम्पत्तिवर्जिताः ॥ ३४८ ॥
 पराभूय पराभूय बौद्धैर्बुद्धिभिर्वयम् ।
 जीवन्मृता इव कृता स्वामिनि त्वयि सत्यपि ॥ ३४९ ॥
 जिनप्रवचनस्याभिभूतस्यास्य प्रभावनाम् ।
 विधाय भगवच्चक्ष्मांश्च जीवयितुमर्हसि ॥ ३५० ॥
 समान्यसित हे आङ्गा यतिये वः सुतेजसे ।
 इत्युक्त्वा भगवान्योमन्युत्पपात सुपर्णवत् ॥ ३५१ ॥
 स्वामी निमेषमान्नेषाथागान्नाचेन्नरीं पुरीम् ।
 अवातारीदुपवने चैकस्मिन्निस्सयावहे ॥ ३५२ ॥
 ऊताशनाभिधानस्य देवस्योपवनं च तत् ।
 यो ऽभूदारामिकस्तत्र मित्रं धनगिरेः स तु ॥ ३५३ ॥
 अकस्मादागतं वज्रं निरीदृक्षानभ्रवृष्टिवत् ।
 आरामिकः प्रगे सद्यस्तडितास्यो मुदावदत् ॥ ३५४ ॥
 तिथिस्तिथिषु धन्येयं यत्र त्वमतिथिर्मम ।
 आत्मानं चाधुना धन्यं मन्ये ऽहं यत्स्यतस्त्वया ॥ ३५५ ॥
 दिष्ट्या सुखप्रवर्द्धं चिन्ताप्रापकतस्त्वया ।
 ममागास्त्वं यदतिथिः किमातियं करोमि ते ॥ ३५६ ॥
 वज्रसाम्यण्यभिदधे मम ह्युद्यामपालक ।
 पुण्यैः प्रयोजनं तानि प्रदातुं न त्वमीक्षिये ॥ ३५७ ॥

मालाकारो ऽवदत्पुष्पादानेनानुगृहाण माम् ।

भवन्ति प्रत्यहं पुष्पलता विंशतिरत्र हि ॥ ३५८ ॥

भगवानादिशतर्हि पुष्पाणि प्रगुणीकुरु ।

आगच्छाम इतो गत्वा यावदुद्यानरत्नक ॥ ३६० ॥

एवमुक्त्वा पृथग्दश द्वेवात्पथ्य विहायसा ।

असुद्रः सुद्रहिमवद्गिरिं वज्रमुनिययौ ॥ ३६१ ॥

गङ्गासिन्धुजलक्रीडाप्रसक्तसुरवारणम् ।

दशमास्तकुण्डाभपद्मद्वयमभोरमम् ॥ ३६२ ॥

सदावन्दारुदिविपत्तिद्वायतगमण्डितम् ।

गायत्किमुपौगीतामुचरैकदम्बकम् ॥ ३६३ ॥

अनेकधातुमङ्गुलिधृतसन्ध्याभविभ्रमम् ।

भ्राम्यदुन्मत्तचमरीभस्माभाङ्गारगङ्गरम् ॥ ३६४ ॥

जमेरुभूर्जतगरकिम्पाकाकुलमेखलम् ।

स तं हिमाद्रिमद्राचौद्धोमस्यो ऽन्य इत्यर्थमा ॥ ३६५ ॥

॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

स शायतार्धप्रतिमाः सिद्धायतनवर्तिनीः ।

वधन्ते वन्द्यमानां हि विद्याधरकुमारकैः ॥ ३६६ ॥

तरङ्गरङ्गमालास्रलास्रलासकपङ्कजम् ।

पद्मसौगन्धवहनादिव मन्यरमारुतम् ॥ ३६७ ॥

सञ्चरत्तीरजमिव क्रीडदप्सरसां मुखैः ।

चन्द्रिद्रपङ्कजरजोधिवाससुभगोदकम् ॥ ३६८ ॥

363 d B C •मुचरैक• A •मुचरैक• । 364 d C •भाङ्गारि । 367 b C लाय A लास्य C B लाय D लाय ।

श्रीदेवीदेवतागारप्रगायदमरीजनम् ।

पद्मद्गदं जगामाय वज्रपिण्ड्यामवर्त्मना ॥ ३६८ ॥

॥ त्रिभिर्विशेषकम् ॥

तदा च देवपूजार्थमवचित्यैकमम्बुजम् ।

श्रीदेव्या देवतागारं यान्त्या वज्रपिरैक्ष्यत ॥ ३७० ॥

श्रीदेवता वदन्दे तं दृष्ट्वा च मुनीश्वरम् ।

रक्तोष्णीपप्रभासोभिः स्तपयन्तीव तत्कमौ ॥ ३७१ ॥

धर्मलाभाशिषं दत्त्वा तस्मिन्वांसं तु तं मुनिम् ।

बहुधाञ्जलिः श्रीरवददाज्ञापय करोमि किम् ॥ ३७२ ॥

जगाद् वज्रो भगवानादिष्टमिदमेव ते ।

पाणिपद्मस्थितं पद्ममिदं पद्मे ममार्यताम् ॥ ३७३ ॥

स्वामिन्किमेतदादिष्टमिन्द्रोपवनजान्यपि ।

पुष्पाण्यनेतुमीशस्त्रीत्युक्त्वा सा पद्ममार्ययत् ॥ ३७४ ॥

वन्दितश्च श्रिया वज्रः पुनरुत्पत्य सत्वरम् ।

पथा यथागतेनैव ऊताशनवनं ययौ ॥ ३७५ ॥

विद्याशक्त्या च भगवान्विमानं व्यकरोदय ।

पालकस्यानुजमेव बन्धुरं विविधर्द्धिभिः ॥ ३७६ ॥

अस्यापयश्च तन्मध्ये श्रीदेव्यर्पितमम्बुजम् ।

विंशति पुष्पललाणि तस्य पार्श्वेषु तु न्यधात् ॥ ३७७ ॥

सारति सा तदा वज्रो भगवाद्भृशकागरान् ।

ते वज्रं वज्रिणशिव तत्क्षणाद्योपतस्यरे ॥ ३७८ ॥

क्षत्तयेवाम्बुजस्याधो धनगिर्यात्मभृशुनिः ।

निषद्य द्यौमयानाय विमानवरमादिशत् ॥ ३७८ ॥

तस्मिन्विमाने चलिते जृम्भका अपि नाकिनः ।

चेतुर्विमानारूढास्ते गीतवाद्यादिपूर्वकम् ॥ ३८० ॥

वैमानिकैर्विमानस्यैर्विमानस्यः समावृतः ।

पुरीं नाम पुरीं प्राप वज्रस्तां बौद्धदूषिताम् ॥ ३८१ ॥

तत्पुरीवामिनो बौद्धा विमानानि निरीक्ष्य खे ।

अभायनैवमुत्पय्या उत्पुसुषोद्यता इव ॥ ३८२ ॥

सप्रभावमहो बौद्धदर्शनं प्रेक्ष्य नाकिनः ।

बुद्धपूजार्थमायान्ति श्रीबुद्धाय नमो नमः ॥ ३८३ ॥

तेषां च वदतामेवं वज्रो ऽर्हत्सदनं ययौ ।

विमानैर्दंशयन्थोन्नि गान्धर्वनगरश्रियम् ॥ ३८४ ॥

पुनर्बौद्धैर्गभिदधे मपीधौताननैरिव ।

अहे अर्हद्दर्शने ऽभूदियं देवी प्रभावना ॥ ३८५ ॥

चिन्तितमन्ययाम्माभिरन्ययेदमुपस्थितम् ।

दृष्टिः प्रसारितायस्यादायुना गीतमञ्जनम् ॥ ३८६ ॥

ततः पर्युषणापञ्चर्हदायतने ऽमरैः ।

महीयान्महिमाकारि भूस्पृशा यो न गीषरः ॥ ३८७ ॥

जृम्भकामरहतां प्रभावनाम्

अर्हतो भगवतो निरीक्ष्य ताम् ।

बौद्धभावमपहाय पार्थिवः

सप्रजो ऽपि परमार्हतो ऽभवत् ॥ ३८८ ॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि म्यविरावनीचरिते
महाकाव्ये वज्रस्त्रागिजन्मव्रतप्रभाववर्णनो नाम द्वादशः सर्गः ॥

C A N T O XIII.

इतश्चौद्राथणनृपो जज्ञे दशपुरे पुरे ।
 सौमदेवो ऽभवदिमो रुद्रसोमा ॥ तन्मिथा ॥ १ ॥
 ब्राह्मणी रुद्रसोमा सा बभूव परमार्हतौ ।
 दयादिभिर्गुणैर्धर्मैर्द्रुमबीजैरलङ्कृता ॥ २ ॥
 तयोर्जनिफातां द्वौ तनयौ नयन्नास्तिनौ ।
 नाम्नायंरचितो ज्ञायान्कनीयाङ्कगुरुरचितः ॥ ३ ॥
 तन्नायंरचितो मौञ्जीबन्धनादप्यनन्तरम् ।
 अधीयाय पितुरेव सकाशे यदिवेद सः ॥ ४ ॥
 ततो ऽनुद्याय पितरावधेत्तुमधिकाधिकम् ।
 षाट्क्षीपुचनगरे प्रययावायंरचितः ॥ ५ ॥
 सो ऽङ्गानि वेदांश्चतुरो मीमांसान्यायविस्तरम् ।
 पुराणं धर्मशास्त्रं च तत्राद्भ्यैष्ट विमिश्रयिषीः ॥ ६ ॥
 चतुर्दशापि हि विद्याभ्यासानि निजनामवत् ।
 कृत्वा कण्ठगतान्यागात्पुरं दशपुरं पुनः ॥ ७ ॥
 शतुर्वेदो ऽयमायातः पूज्य इत्यवनीमुजा ।
 अधिरोद्वा करिस्कन्धे स प्रावेग्यत पत्तने ॥ ८ ॥
 विविधोपायनकरा लोका अपि तमभ्यशुः ।
 राजभिः पूज्यते यो हि पूजनीयो स कस्य सः ॥ ९ ॥

गृहस्य बाह्यशालायामधुवासार्यरक्षितः ।
 कुटुम्बे दददानन्दमुपदामिव नूतनम् ॥१०॥
 तं ब्रह्मचर्यमधनं पूज्यमानं महौभुजा ।
 दृष्ट्वा तदन्वयो गोचं पवित्रं मेनिरे निजम् ॥११॥
 स्वजनैस्तद्गृहद्वारे रम्यमावन्धि तोरणम् ।
 विरेष्टायाः समेथ्यन्त्या लीलादोलोपमं श्रियः ॥१२॥
 तद्गृहे तत्पुत्राभिन्यः स्वस्तिकान्स्वस्तिकारकान् ।
 लिलिखुस्तद्गुणाख्यानप्रशस्त्यक्षरसन्निभान् ॥१३॥
 बाह्यावासस्थितो ऽप्यार्यरक्षितो ऽस्त्यैर्दिनैरपि ।
 श्रीमाग्वभूव भूयोभिरागच्छद्भिदपायनैः ॥१४॥
 अन्यदा चिन्तयामास शूद्रधीरार्यरक्षितः ।
 अहो प्रमादो नाद्यापि जननीमभिवादये ॥१५॥
 भवन्ति पुनरूपेण बाह्याः प्राणा हि योषिताम् ।
 तस्य प्रवासजं दुःखं तासामति हि दुःसहम् ॥१६॥
 मत्प्रवासेन मन्माता भविष्यति कथं हि सा ।
 निद्रायामपि या नित्यं मन्माताचरवाग्मिनी ॥१७॥
 ददमेव हि धीरत्वमहो मन्मातुरहृतम् ।
 अपि देशान्तरे प्रैषीद्या मां मद्भितकास्यया ॥१८॥
 तद्गुणोपार्जनामूलां सम्पदं दर्शयन्निजाम् ।
 आनन्दयामि स्वामन्मामुत्कण्ठाग्रस्तरङ्गिणीम् ॥१९॥

इत्यार्थरत्निः सद्यो दिव्ये संवीय वाममी ।

कम्पौरजाङ्गरागेण संवर्गितवपुर्द्युतिः ॥२०॥

सुगन्धिसुमनोदामगर्भितावद्भुक्तलः ।

यीवापाण्ड्रिविन्ध्यस्तकार्तस्वरविभूषणः ॥२१॥

कर्पूरफालिकामिश्रतामूललटभाननः ।

विशदच्छलमश्रीकमौलिः स्वसदगं ययौ ॥२२॥

॥ चिभिर्विशेषकम् ॥

स आदावेव विनयी मातुः पादागवन्दत ।

कण्ठावलम्बिमौवर्णशृङ्खलाश्लिष्टभूतलः ॥२३॥

दीर्घायुश्चयो भूयाः स्वागतं तव दारक ।

इत्युक्ता सावदम्प्रातिवेशिकीवापरं न हि ॥२४॥

स पुत्रप्रेमभरभोचिनमलापलक्षणम् ।

प्रसादं पूर्ववन्मातुरपश्यन्निदमब्रवीत् ॥२५॥

अधीताशेषविद्यो ऽहं त्वत्पादान्नयुमागमम् ।

किं नालपसि मां भक्तिमर्यादामकराकरम् ॥२६॥

मम पूजां करोत्येष राजा राजगुरोरिव ।

महिमानमिमं खनोर्दृष्ट्वा किं न हि द्रव्यसि ॥२७॥

रुद्रभोमावदद्भद्र किं विद्योपार्जनेन ते ।

हिंसोपदेशकं ह्येतदधीतं नरकप्रदम् ॥२८॥

दृष्ट्वा नरकपाताभिमुखं त्वां कुक्षिमभवम् ।

कथं दृश्यामि मग्नास्मि खेदे गौरिव कर्दमे ॥२८॥
 यदि त्वं मयि भक्तो ऽसि यदि मां मन्यसे हिताम् ।
 दृष्टिवादं तदधीष्व हेतुं स्वर्गापवर्गयोः ॥३०॥
 इत्यार्यरचितो दध्यौ किमधीतमिदं मया ।
 न यस्मात्तुः प्रमोदाय तज्जया सम्पदापि किम् ॥३१॥
 विमृशैवमुवाचाम्बामार्यधीरार्यरचितः ।
 दृष्टिवादं पठिष्यामि भातरात्र्याहि तद्गुरुम् ॥३२॥
 रुद्रसोमावददत्स अमणोपासको भव ।
 दृष्टिवादस्य गुरवः अमणा एव नापरे ॥३३॥
 दृष्टिवादो हि दशमविचार इति गोभनम् ।
 नामाण्यस्येति मनसि अदधावार्यरचितः ॥३४॥
 ऊचे च मातुरादेशः प्रमाणं गुरवस्तु ते ।
 क इष्टव्या दृष्टिवादं यथाधीये तदन्तिके ॥३५॥
 रुद्रसोमापि तनयविनयोच्छ्रिता मतौ ।
 भ्रमयन्त्यसलं तस्य निजगाद प्रमादभाक् ॥३६॥
 इदानीं हि न जिह्मेमि त्वयाह तनुजन्मना ।
 मदादेशमनुष्ठातुं यदकार्षीर्मनोरथम् ॥३७॥
 मन्ति तोमनिपुत्राभ्या आचार्या आर्यरहित ।
 इतो ममैवेतुवाटे प्रतिपन्नप्रतिश्रयाः ॥३८॥
 तत्पादपद्मजोपास्तिष्ठन्मतागुरुरीकुरु ।
 ते त्वामध्यापयिष्यन्ति दृष्टिवादं तद्गुरुम् ॥३९॥
 एवं प्रातः करिष्यामीत्यभिधायार्यरचितः ।

दृष्टिवादाभिधां ध्यायन्नाशेत रजनावपि ॥४०॥
 प्रातश्चालं प्रष्टुमामार्यरचितकुम्भम् ।
 दृष्टिवादोदधिं प्राज्ञः पातुं गण्डूपलीलया ॥४१॥
 पितृमित्रमितश्चार्यरचितस्य महादिजः ।
 अभ्युदयपुरं ग्रामे पितेवात्यन्तवत्सलः ॥४२॥
 सो ऽचिन्तयन्मया हि ह्यो दृष्टो न ह्यार्यरचितः ।
 आयुश्मन्तं तदद्यापि तं पश्यामि सुदृक्पुत्रम् ॥४३॥
 इति दिजायणीरिचुयष्टीः स सकला नव ।
 तत्खण्डं वैकुण्ठादयार्थरचितमृषं ययौ ॥४४॥
 सोमदेवमुतं ज्येष्ठं गिर्यान्तं च निकेतनात् ।
 ददर्शेयं द्विभातत्वान्तमुपालक्षयन् च ॥४५॥
 को नाम त्वमसीत्युचैः सो ऽप्रच्छदार्थरचितम् ।
 आर्यराक्षत एषो ऽसीत्यमवीक्षार्थरचितः ॥४६॥
 द्विजो जगाद हे भ्रातुः पुत्र ह्यस्तनवासरे ।
 कुटुम्बकृत्यकरणप्रमादान्नामि वीक्षितः ॥४७॥
 एकेनापि गतेनाङ्गा मन्ये गतमहःशतम् ।
 यत्र त्वां नाहमद्राक्षं हल्कैरवनिशाकरम् ॥४८॥
 इत्यार्यरचितं प्रेम्णा द्विजम्मा परिरभ्य सः ।
 अवोचदित्तवो ह्येते मयानीयन्त बल्कृते ॥४९॥
 उवाच सोमभरिलुंलात मन्नातुरर्थये ।

अहं शरीरचिन्तार्थं गच्छन्नस्मि बहिर्भुवि ॥५०॥
 इदं च मातुराख्याया यद्वच्छन्त्यर्थरचितः ।
 अधुनेक्षुलतापाणिमद्वाजीदादितो ऽपि माम् ॥५१॥
 इत्यार्थरचितेनाक्तः स द्विजन्मा तथाकरोत् ।
 आर्थरक्षितमातापि सा दत्तैवमचिन्तयत् ॥५२॥
 मम सुमेरिदं श्रेयोऽभूच्छकुनमतश्च सः ।
 नव पूर्वाणि खण्डं च नूनमादास्यते सुधीः ॥५३॥
 नवाहं दृष्टिवादस्य पूर्वाण्यध्ययनानि वा ।
 दशमं खण्डमधीये दध्यौ यानिति सोमभूः ॥५४॥
 गत्वा चेत्तुग्दहदारे स्थिरधीरार्थरचितः ।
 अचिन्तयद्विज्ञातः कथमन्तर्विशाम्यहम् ॥५५॥
 राज्ञामिव शुष्कणां हि सन्निधाने यतस्ततः ।
 विदितो ऽपि नेपथ्येर्षदहं तु विदितो ऽपि न ॥५६॥
 तदचैव क्षणं स्थित्वा वसत्यन्तर्विशाम्यहम् ।
 प्रातर्वन्दनकायातश्रमणोपामकैः सह ॥५७॥
 इत्यार्थरक्षितमासौ दारे ऽपि द्वारपालवत् ।
 विदुषां रभमारभो विवेको ह्यर्गलायते ॥५८॥
 मालवकैश्चिकीमुख्ययामरागपरिस्पृशा ।
 स्वाध्यायेनापि साधूनां स यथौ लयमेणवत् ॥५९॥
 तवागाहुर्दुरो नाम श्रमणोपामकः प्रगे ।

वन्दनाय महर्षीणां हर्षणोत्फुल्ललोचनः ॥६०॥

स चिर्नपेधिकीं कुर्वन्प्रविवेश प्रतिश्रयम् ।

॥ अथैर्यापथिकीं प्रत्यक्रामदुच्चैस्तरस्तरम् ॥६१॥

तदनन्तरमाचार्यान्साधूनपि यथाविधि ।

वन्दित्वा निपसादाद्ये विष्टरं प्रतिलिख्य सः ॥६२॥

अथार्यरचितो धीमांसेन सार्धं प्रविश्य सः ।

वन्दनैर्यापथिक्यादि तस्माच्छ्रुतमधारयत् ॥६३॥

तद्दर्शितविधिं चाभिमन्यन्पठनपूर्वकम् ।

अवन्दताचार्यपादान्साधूनप्यार्यरचितः ॥६४॥

ठडुरश्रावकं तार्यरचितो न ह्यवन्दत ।

सुधीरपि निरास्त्रायं कियदिज्ञातुमौश्वरः ॥६५॥

निपष्ठं सीमतनयं तमवन्दितठडुरम् ।

॥ आचार्या विविदुः को ऽपि आद्वो ऽयं नूतनः खलु ॥६६॥

धर्मलाभाशिषं दत्त्वा भरदम्भोमलाशयाः ।

पृच्छन्ति स तमाचार्याः कुतो धर्मागमस्त्व ॥६७॥

औरवेद् बहुभोमाया स जगाद् यथातथम् ।

अमणोपासकादस्मादात्तधर्मा ऽस्मि नान्यतः ॥६८॥

ऊचिरे साधवो ऽप्येवं भगवन्नार्यरचितः ।

तनयो बहुभोमायां विद्वान्वेदाभिपारगः ॥६९॥

सत्तुर्दशविद्यास्थानोपाध्यायः पृथिवीभुजा ।

करिस्तन्वाधिरूढो ऽयं पत्तने ऽस्मिन्प्रवेशितः ॥७०॥

अथमाद्यगुणस्थानस्थितानां धुरि गण्यते ।

आश्चर्यं आवकाचारं परिसृशति किं ह्यदः ॥७१॥

अथार्यरक्षितः स्नात्तु आवको ऽस्मि हि सम्प्रति ।

किं नवो न भवेद्भावपरिणामः शरीरिणाम् ॥७२॥

इति विज्ञपयामास चाचार्यग्रचिताञ्जलिः ।

दृष्टिवादाध्यापनेन भगवंस्त्वं प्रसीद मे ॥७३॥

मया विवेकहीनेनोन्मत्तेनेव दुरात्मना ।

हिंसोपदेशकं सर्वमधीतं नरकावहम् ॥७४॥

आचार्या अपि तं शान्तं योग्यं ज्ञानैवमूचिरे ।

यदि त्वं दृष्टिवादाधिजिर्गस्तुल्यपरिमज्ज ॥७५॥

किं चान्यदप्युपात्तायां प्रव्रज्यायां द्विजोत्तम ।

दृष्टिवादं क्रमेण त्वं विद्वन्नध्यापयिष्यसे ॥७६॥

सो ऽप्युवाच परिव्रज्यामिदानीमपि दत्त मे ।

मया न दुष्करा द्विषा मन्मनोरथकामधुक् ॥७७॥

किं तु प्रसादं कुर्वन्नेर्भगवद्विनिर्जि म्रिगौ ।

विहारक्रमजं कष्टमादृत्यान्यत्र गम्यताम् ॥७८॥

मामत्र स्थितवन्तं हि राजा पुरजनी ऽपि च ।

अत्यन्तमनुरागेण प्रव्रज्यां त्याजयेदपि ॥७९॥

आचार्या अपि तस्योपरोधेन भपरिच्छदाः ।

यपुरन्यत्र सो ऽप्यग्रे स्थितो याति स भृत्यवत् ॥८०॥

तीर्थं श्रीवर्धमानस्य तदानीमनगारिणाम् ।

श्रियत्पौरोष्यवहारः प्रथमो ऽयमवतंत ॥८१॥

तदार्यरचितं भट्टमाचार्या पर्यविव्रजन् ।

साचीक्षतगुरुस्याभूद्भौतार्थः सो ऽचिरादपि ॥८२॥

तथ्यमानस्तपस्वीत्रं सहमानः परीयद्दान् ।

मादृकावदधीयाय सो ऽङ्गान्येकादशापि हि ॥८३॥

तेषामाचार्यमिश्राणां दृष्टिवादः परिस्फुटः ।

थावान्बभूव तावन्तमग्रहीदार्थरचितः ॥८४॥

तदा दृढजनोक्तैरवमश्रौषीदार्थरचितः ।

यद्भूयान्दृष्टिवादो ऽस्ति वज्रपैः साम्प्रतं स्फुटम् ॥८५॥

अभूच्च समवसतः पुयैः वज्रमुनिस्तदा ।

इति प्रतप्ये तथैव गन्तुं सोमात्मजो मुनिः ॥८६॥

ययौ चोज्जयिनीमध्ये भगवानार्यरचितः ।

भट्टगुप्ताभिधानानामाचार्याणां प्रतिशयम् ॥८७॥

गुणवन्तं तपोराशिं पूर्वावस्थाकुतूथिकम् ।

उपलक्ष्य तमाचार्याः परिप्लवजिरे मुदा ॥८८॥

जक्षुश्च वत्स धन्यो ऽसि क्षतार्थो ऽसि सुधीरसि ।

विहाय धो हि ब्राह्मणं ग्रामस्थं प्रत्यपद्यथाः ॥८९॥

अद्याहं क्षीणशेषायुःकर्मा त्वामर्थये ऽनघ ।

कर्तुंकामो ऽस्म्यनश्नं मम निर्यामको भव ॥९०॥

तथेति प्रतिपेदानं रुद्रसोमात्मजं मुनिम् ।

विहितानश्नो भट्टगुप्ताचार्यो ऽम्बुशदिति ॥९१॥

मा वज्रस्त्रामिना सार्धं वसेरेकप्रतिश्रये ।
 किं तु वत्स त्वमन्यस्मिन्नधीयीथाः क्षतस्थितिः ॥८१॥
 यो हि सोपक्रमायुष्को वज्रेण सह यामिनीम् ।
 एकामपि वसेत्सो ऽनुधियते तं न संशयः ॥८२॥
 एवं करिष्ये ऽहमिति प्रतिपद्यार्थरक्षितः ।
 तेषां निर्यामणां कृत्वा पुरीं वज्राश्रितां ययौ ॥८३॥
 नगर्या सहिरेवास्यान्तां निशामार्थरक्षितः ।
 निशाग्रेषे स्त्रप्रममु वज्रस्त्रामी ददर्श च ॥८४॥
 यदद्य ययसा पूर्णः केनाप्यस्त्रत्पतद्गृहः ।
 अपाय्यागन्तुना भूरि किञ्चिदस्याद्य तत्पयः ॥८५॥
 वज्रस्त्रामी मरुपीणां स्त्रप्रार्थं व्याकरोत्प्रगे ।
 वज्रपूर्वश्रुतपादौ को ऽप्येक्षति ममातिथिः ॥८६॥
 य उपदास्यते ऽस्त्रस्रो वज्रपूर्वश्रुतं सुधीः ।
 पूर्वश्रुतावग्रेषं तु मत्पात्रे ऽपि रक्षिष्यति ॥८७॥
 उपवज्रमुनि प्रातराययावार्थरक्षितः ।
 ववन्दे द्वादशावर्तवन्दनेन च तं गुरुम् ॥८८॥
 तं च यमच्छ वज्रर्षिः क्षुत आगाः स चावदत् ।
 तौमलिपुत्राचार्याणां पादमूलादिहागमम् ॥१००॥
 वज्रस्त्राम्यप्रवोदार्थरक्षितस्त्वं किमाख्यथा ।
 सो ऽप्याख्यादेवमिति च पुनर्वन्दनपूर्वकम् ॥१०१॥

वज्रसाम्यपि तं ज्ञात्वा सप्रसादमदो ऽवदत् ।

स्वागतं तव कुत्र त्वं प्रतिश्रयमग्निश्रियः ॥१०२॥

वह्निरावागितो ऽस्मीति तेनोक्ते साम्यदो ऽवदत् ।

महात्मन्किं न जानासि वह्निःस्थो ऽध्येयसे कथम् ॥१०३॥

सोमभृरभिधत्ते स्यात्सामिग्निश्चे प्रतिश्रये ।

उदतारिषमाचार्यभद्रगुप्तानुशासनात् ॥१०४॥

उपयोगेन वज्रर्षिर्विदित्वैवमुवाच च ।

युक्तमेतद्धि पूज्यास्तो स्यविरा नाङ्गरन्यथा ॥१०५॥

वज्रो ऽथ पृथगावाचस्थितमप्यार्यरचितम् ।

अथापयितुमारेभे पूर्वाणि प्रतिवासरम् ॥१०६॥

अचिरेणापि कालेन सोमदेवभवो मुनिः ।

पूर्वाण्यपूर्वप्रतिभो नवाधीयाय स्त्रीलया ॥१०७॥

दशमं पूर्वमध्येतुं प्रयत्नं चार्यरचितम् ।

दशमपूर्वयमकान्यधीक्षेत्यादिशङ्करः ॥१०८॥

ततो दशमपूर्वस्य वह्निं विषमगणि च ।

अध्येतुं यमकान्यार्यरचितर्षिः प्रयत्ने ॥१०९॥

इतश्च सन्दिदिशतुः पितरावाचरचितम्

नागच्छसि किमद्यापि विस्मयस्तव किं वयम् ॥११०॥

त्वं नः करिष्यस्युद्योतमिति द्वाशामकमहि ।

तवानागमने सर्वं पश्यामस्तु तमोमयम् ॥१११॥

एवमाहूयमानो ऽपि सन्देशवचनैस्तयोः ।

यावदध्ययनामको ववले नार्यरचितः ॥११२॥

तावत्ताभ्यां तमाङ्गातुमनोभ्यां फल्गुरचितः ।

प्राणप्रियो ऽनुजस्तस्य प्रैषि निर्बन्धशिवया ॥११३॥ युग्मम् ॥

द्रुतं गत्वा च गत्वा च सो ऽवादीदार्यरचितम् ।

किमेवं कठिनो ऽभूस्त्वमनुत्कण्ठः कुटुम्बके ॥११४॥

वैराग्यपङ्क्त्या किञ्च यद्यपि प्रेमबन्धनम् ।

तथापि तव कारुष्यमस्ति स्वस्तिनिबन्धनम् ॥११५॥

शोकपङ्कनिमग्नो ऽस्ति बन्धुवर्गश्च साम्प्रतम् ।

तदागत्य तमुद्धर्तुं भगवंस्तव साम्प्रतम् ॥११६॥

इति तेनानुजेनोक्तो गन्तुं तथार्यरचितः ।

श्रीवज्रसामिगं नत्वा पप्रच्छ स्रग्धमागमः ॥११७॥

अधीक्षेति ततस्तेन प्रत्युक्तः स पुनः पठन् ।

किं ते ऽस्मि विस्तृतः फल्गुरचितेनेत्यजल्पत ॥११८॥

यान्धवाश्च परिमृश्यामनोरथरथस्थिताः ।

न कुचापि प्रवर्तन्ते त्वया सारथिना विना ॥११९॥

तदेहि देहि प्रमज्ज्यां जगत्पूज्यां स्वर्गोचिणाम् ।

येयस्यपि सकर्षो ऽपि किमद्यापि प्रमाद्यसि ॥१२०॥

अथार्यरचितः आह यदि सत्यमिदं वचः ।

ततस्तं तावदादत्स्व वच सत्तरितं प्रतम् ॥१२१॥

एवमुक्तस्तस्मिन् अद्भुतनिर्धौतमानसः ।

सो ऽवदद्वेष्टि को हि स्यात्पीयूषस्य पराङ्मुखः ॥१२२॥

अथार्यरचितः प्रीतस्तस्यामृतकिरा गिरा ।

स्वयं तमनुजघाह दीक्षया शिष्यापि च ॥१२३॥

यातुमुक्तो ऽन्यदा फल्गुरक्षितेनार्यरचितः ।

अधीताशेषयमको गन्तुमूचे पुनर्गुरुम् ॥१२४॥

प्राग्बन्धिवारितस्तेन स खेदादित्यचिन्तयत् ।

स्वजगज्ज्ञानसुवाञ्चामङ्कटे पतितो ऽस्मि हा ॥१२५॥

अधीयानः पुनः प्राग्बन्धमकैभ्यः पराजितः ।

हताञ्जलिपुटो भूत्वा गुरुश्रुत्वा च सो ऽब्रवीत् ॥१२६॥

दशमस्यास्य पूर्वस्य मयाधीतं कियत्प्रभो ।

अवशिष्टं कियच्चेति सप्रसादं समादिश ॥१२७॥

जगद् गुरुरप्येवं स्मितविष्कुरिताधरः ।

बिन्दुमार्गं त्वयाधीतमन्वितुष्यं तु शिष्यते ॥१२८॥

इति श्रुत्वा गुरोर्वाचमूचिवानार्यरचितः ।

परिश्रान्तो ऽहमर्धेतुं प्रभुर्नातः परं प्रभो ॥१२९॥

शेषमप्यधिरेणापि त्वमागमयसि श्रुतम् ।

धीमन्मधीष्व धीरो ऽसि किमकाण्डे विषीदसि ॥१३०॥

एवमाश्वासितस्तेन गुरुणा करुणावता ।

पुनः प्रवृत्तः सो ऽप्येतुं भग्नोत्साहो ऽपि भक्तिमाक् ॥१३१॥ युग्मम् ॥

फल्गुरचितमन्येद्युर्मूर्तिमद्वन्धुवाचिकम् ।
 दर्शयन्नुत्तुको गन्तुं श्रीवज्रं स पुनर्जगौ ॥१३२॥
 अयमुत्साहमानो ऽपि हन्त गन्तुमनाः कथम् ।
 एवं विचिन्तयन्वज्रस्त्राम्यभूदुपयोगवान् ॥१३३॥
 सो ऽयामंस्तेत्यतो घातो नायमायास्यति ध्रुवम् ।
 स्लोकं ममायुर्मयेव पूर्वं च दशमं स्तितम् ॥१३४॥
 अनुज्ञातस्तस्येन गमनाथार्थरचितः ।
 सफल्गुरचितः श्रीवज्रं पुरं दशपुरं ययौ ॥१३५॥
 तत्राथातं च तं ज्ञात्वा सपौरः पृथिवीपतिः ।
 सहद्रुसोमः सोमश्च भक्त्या वन्दितुमाययौ ॥१३६॥
 प्रमोदाश्रुपयःपूर्णलोचनास्ते च तं मुनिम् ।
 मूर्तं धर्ममिवानम्य यथास्थानमुपाविशन् ॥१३७॥
 विदित्वा धर्मशुश्रूषां तेषां कारुण्यवारिधिः ।
 देशनां विदधे सो ऽपि मेघगभीरया गिरा ॥१३८॥
 श्रोत्रपद्मपुटीपीतदेशनात्यच्छवारिभिः ।
 तत्कालं चालयन्ति स्म विम्रितास्ते मनोमलम् ॥१३९॥
 अथार्यरचितस्यास्ते नृपः सम्यक्प्रगल्भीन् ।
 मतः सपौरस्तं गत्वा ययौ निजनिकेतनम् ॥१४०॥
 समोमा रुद्रसोमापि यन्मुभिर्वज्रभिः समम् ।
 संमारुतारकावासविरक्ता मतमाददे ॥१४१॥

इतश्च विहरन्वज्रस्वामी चोषितले क्रमात् ।
 संयमक्रमचारी च प्रययौ दक्षिणपथम् ॥१४२॥
 तमानन्दमहाकन्दकन्दलोद्भेदवारिदम् ।
 संवीक्ष्य दाक्षिणात्यो ऽभ्रलोकः केकीव हर्षभाक् ॥१४३॥
 द्योतयन्मृतत्वानि मुनिः किमयमर्थमा ।
 यच्छंस्यक्षुक्षकोराणां प्रीतिं किमुत चन्द्रमाः ॥१४४॥
 किमस्मात्कर्ममाहात्म्याद्भूमौ वा दत्तदर्शनः ।
 एवं तदीक्षणानन्दनिमग्ना जगदुर्जनाः ॥१४५॥ युग्मम् ॥
 श्रीवज्रस्वामिनो ऽन्येषुः क्षेमबाधाभवज्जृम्भम् ।
 ततः प्रुण्ठीं समानेतुं स साधुं कंचनाभ्यधात् ॥१४६॥
 साधुनानीय दत्तां च प्रुण्ठीमगठचेतसा ।
 भुक्तीनां भक्षयिष्यामीत्यतः कर्णे न्यधत्त सः ॥१४७॥
 भोजनान्ते स कर्णान्तर्वर्तिनीं प्रतिनां पतिः ।
 स्नाध्यायध्यानविवशो विमस्मार तथैव ताम् ॥१४८॥
 ततः प्रदोषे सा तस्य प्रतिक्रमणकर्मणि ।
 सुखवल्लिकया काथं प्रत्युपेक्षयतो ऽपतत् ॥१४९॥
 पतितां तां च खड्गुत्यास्मरदञ्जो मुनीश्वरताम् ।
 सा हा धिग्धिक् प्रमादो ऽयं ममेति स्वं निनिन्द च ॥१५०॥
 प्रमादे संयमो न स्यान्निष्कलङ्कः कथंचन ।
 तं विना मानुषं जन्म जीवितं च निरर्थकम् ॥१५१॥

सुर्मस्ततो वपुस्त्र्यागं वज्रस्त्रामीत्यचिन्तयत् ।
 अजायत समन्ताच्च दुर्भिक्षं द्वादशाब्दकम् ॥१५२॥
 लक्ष्मन्तोदनाङ्घ्रिर्चा यत्राङ्घ्रि लम्बाभुयाः ।
 सुभिक्षमवबुध्येथास्तदुत्तरदिनोपशि ॥१५३॥
 एवमादि समादिग्र्य स्त्रिभ्यं श्रुतपारगम् ।
 वज्रसेनमुनिं स्म्राह विहर्तुमथ सोऽन्यतः ॥१५४॥ युष्मन् ॥
 यामाकरपुरारण्यवतीं वसुमतीं ततः ।
 विहर्तुं वज्रमेनोऽपि प्रावृत्तश्रुतिपुङ्गवः ॥१५५॥
 श्रीवज्रस्त्रामिनः पार्श्ववर्तिनो व्रतिनः पुनः ।
 लभन्ते न कश्चिद्भिर्चा भ्राम्यन्तोऽपि गृहे गृहे ॥१५६॥
 विना भिक्षां लुधाक्षामकुक्षयोऽनश्वदन्तयः ।
 तेऽन्वहं गुरुभिर्दत्तं विद्यापिण्डमभुञ्जत ॥१५७॥
 द्वादशाब्दानि भोक्तव्यः पिण्डोऽयं वस्ततो यदि ।
 संयमस्य न बाधास्ति तमाहृत्य ददाम्यहम् ॥१५८॥
 नो वा तदा सहान्नेन तनोस्त्र्यागं विदधाहे ।
 इत्युक्त्वा गुरुभिर्धर्ममतयो यतयोऽभ्यधुः ॥१५९॥ युष्मन् ॥
 धिक् पोषणमिमं पिण्डं पिण्डं पोष्यमिमं च धिक् ।
 प्रभो प्रसीद येनैतत्प्रजामो दितयं वयम् ॥१६०॥
 अथादाय मुनीन्मवाञ्जरीवज्जो भुवनार्यमा ।
 गिरिं प्रत्यक्षलोकान्तरं सोतयितुं जवी ॥१६१॥

तत्रैकः क्षुल्लको नास्याद्वार्यमाणो यदा तदा ।
 कापि प्रतार्थं तं ग्रामे समारोहद्रुर्गिरिम् ॥१६९॥
 माभृद्रुणामप्रीतिर्मनसीति विचिन्तयन् ।
 त्यक्त्वा भक्तं च देहं च क्षुल्लको ऽस्याद्विरेरधः ॥१६१॥
 मध्याह्नतपनात्युष्णरोषित्ते गिलातले ।
 पिण्डवन्नवनीतस्य विलीनस्तत्त्वणादपि ॥१६४॥ युग्मम् ॥
 शुभमभ्यानगतस्थक्ता तनुं योगीव शक्तिभाक् ।
 अन्तर्देवालयं चक्रे तन्वन्तरपरिग्रहम् ॥१६५॥
 तस्मिन्देवाङ्गनासङ्गसुखमग्रे लभन्मुदः ।
 विदग्धाः पूजयामासुराशु तस्य कलेवरम् ॥१६६॥
 शीवञ्च यतथो ऽपूनुः प्रेक्ष्यावतरतः सुरान् ।
 किमवावतरन्त्येते देवाः सर्वद्वयः प्रभो ॥१६७॥
 सो ऽपूने क्षुल्लकः कार्यमिदानीं स्तुमसाधयत् ।
 महिमानं ततस्तस्य सुपर्वाणः प्रकुर्वते ॥१६८॥
 शुद्धैव मुनयो दधुः शिशुनाप्यमुना यदि ।
 स्वकार्यं साधितं वृद्धाः साधयामस्ततो न किम् ॥१६९॥
 इति संवेगिनः साधूंश्चारिचज्ञानयोगिनः ।
 आचकीभूय तत्रैवं मिथ्यादृग्देवतावदत् ॥१७०॥
 पारणं भवतामद्य भगवन्तः प्रसीदत ।
 गृहीत शर्कराघोदमोदकं पानकं च मः ॥१७१॥
 अवयहो ऽयं नैतस्याः प्रीतिहेतुस्ततो ऽन्यतः ।
 यामो ध्यानेति ते जग्मुस्तदामन्नं नगान्तरम् ॥१७२॥

कृत्वा मगसि तत्रत्यदेवतां साधवो व्यधुः ।
 कायोत्सर्गं समागत्य नत्वा तागित्युवाच सा ॥१७३॥
 अनुग्रहो ऽभावस्माकमिह यूयं यदागताः ।
 न जातु जायते कल्पतरुर्महत्पु कर्हिचित् ॥१७४॥
 त एवं तद्गिरा प्रीताः श्रीवज्रस्त्रामिना समम् ।
 छतानशनकर्माणः सत्कर्माणो ययुर्दिवम् ॥१७५॥
 मन्त्रैतद्गोचभिद्गोचं तमागत्य रयस्थितः ।
 प्रमोदात्पूजयामास वज्रादीनां वपुंयथ ॥१७६॥
 शक्राः प्रदक्षिणीचक्रे तं गिरिं सरयस्तदा ।
 वृषादीन्मयपुष्पैः स्तुदेहमिव भक्तितः ॥१७७॥ पुष्पम् ॥
 विनया एव ते ऽद्यापि विद्यन्ते तत्र पर्वते ।
 यतस्तस्याभिधा जज्ञे रथावर्त इति क्षितौ ॥१७८॥
 दुःकर्मायनिभृदज्ञे श्रीवज्रे स्वर्गमीयुषि ।
 विष्टिन्त्रं ददामं पूर्वं तुयं कंहननं तदा ॥१७९॥
 इत्यथ शिष्यो वज्रर्षेर्वज्रसेनः परिभ्रमन् ।
 पुरं श्रीभिरमम्भ्रातृपातं सोपारमौदिवान् ॥१८०॥
 यथार्चनामा तत्रामीश्वितशुर्महोपतिः ।
 प्रिया च धारिणी तस्या ममयगुणधारिणी ॥१८१॥
 श्रीमीष आवरुस्ताप जिनदत्ताभिधो धनी ।
 तस्योदरीति विद्याना दयितोमापतेरिव ॥१८२॥

सुधांशुधामधवलं सा शीलं तदशीलयत् ।
 तस्या विश्वम्भरायास्य यद्वभूव विभूषणम् ॥१८३॥
 दुर्भिक्षदोषान्निःशेषं तदा च चित्तिमण्डलम् ।
 जज्ञे धान्यैर्विनामोभिर्मौनवद्दुःखमहुलम् ॥१८४॥ ,
 धर्मप्रधाना सा बन्धून्निजानेवमथाभ्यधात् ।
 जीवितासः सुखं तावदद्य यावदमी वयम् ॥१८५॥
 विना धान्यक्रयाद्दुःखं जीवितासः कियच्चिरम् ।
 तद्वरं सविषं भोज्यमुपभुज्य समाहिताः ॥१८६॥
 सप्तपञ्चनमस्काराः कृताभजनवृत्तयः ।
 दुःखगेहस्य देहस्य सद्यस्यागं विदधते ॥१८७॥ युग्मम् ॥
 अयेत्यं बन्धवो ज्ञोचन्नस्तेवं हन्त साम्प्रतम् ।
 गच्छतो ऽस्य शरीरस्य प्राप्तकालं फलं ह्यदः ॥१८८॥
 पक्ताथान्नं सत्तमूल्या सा यावन्नाक्षिपदिपम् ।
 वज्रधेनमुनिस्तावत्तज्जीवातुरिवागमत् ॥१८९॥
 तमासीक्य मुनिं सापि हर्षादेव व्यचिन्तयत् ।
 चित्तं यित्तं च पात्रं च दिक्षा पूर्णमिदं वयम् ॥१९०॥
 दत्त्वा तदद्य पात्राय आर्घ्यं जग्म करोम्यदः ।
 कदाचिद्वैवयोगेन यदीदृक्पात्रसङ्ग्रहः ॥१९१॥
 दृष्टाय तस्मै विस्मरेच्चतुर्भिरामदत्त सा ।
 सत्तमूल्यास्य पाकस्य वृत्तान्तं च न्यवेदयत् ॥१९२॥

अयाख्यदञ्जमेनो ऽपि मा खैवं प्रतिपद्यथाः ।
 भद्रे सुभिचं यत्प्रातर्भविष्यति न संशयः ॥१८३॥
 साष्टच्छ्रवताशायि स्वयमेतदुत्तान्यतः ।
 अथोचे खो ऽप्यदो ऽभोदगर्जितोर्जितया गिरा ॥१८४॥
 श्रीवञ्जस्वामिनास्त्युक्तो यदा भिचां तमाप्नुयाः ।
 लक्षपाकोदमात्प्रातः सुभिचं भवितार तदा ॥१८५॥
 इति श्रोत्रामृतं श्रुत्वा तद्दिनं क्षणमाचवत् ।
 आविका सा सुदुर्भिचं क्षपयामास लीलया ॥१८६॥
 प्रभाते च प्रभाजालैद्युष्णंशोरिव मण्डलम् ।
 वह्निवचक्रमापूर्णं धान्यैर्दूरादयागमत् ॥१८७॥
 जनः स्वच्छमगाः सा च ततः सद्यो ऽप्यजायत ।
 कालं कंचन तत्रैव वञ्जमेनो ऽप्यवाश्रित ॥१८८॥
 जिगदत्तः सहेत्यर्थांस्तनुभिर्गञ्जभिस्ततः ।
 अर्चाद्युक्ते जिनार्षायामर्दिभ्यो ऽर्थमदत्त च ॥१८९॥
 मद्योत्सवेन ते ऽन्येद्युर्जगृह्यः शान्तचेतमः ।
 वञ्जमेनमुनेः पार्श्वे लोकद्वयद्वितं प्रतम् ॥१९०॥
 एवं शिष्यप्रशिष्यादिग्राह्याभिर्वटवचरत् ।
 श्रीवञ्जस्वामिनेो वंशः प्रसरन्त्यानये दिशः ॥१९१॥
 माधुपन्नः सुपर्वाक्षो मुक्तावासनिवन्धनम् ।
 श्रीमद्वञ्जमुनेर्वैशः कष्टं नासीन्ननीयितः ॥१९२॥

ये केचिन्नयनातिथित्वमगमन्ये वा श्रुतेर्गौचरं
 वंशास्त्रेषु तनुत्वमग्रमभजनूलं पुनः स्तूलताम् ।
 नव्यो ऽसौ दशपूर्विणो मुनिपतेः श्रीवज्रसुरेश्वरो-
 वैशो यः प्रथमं दधाति तनुतां स्फातिं पुरस्तात्पुनः ॥९०॥ १॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते परिशिष्टपर्वणि स्त्रविरावलीचरिते
 महाकाव्ये आर्यरचितव्रतग्रहणपूर्वाधिगमवज्रस्त्रामिस्त्रगंगमनतद्वंशवि-
 स्सारवर्णनो नाम त्रयोदशः सर्गः ॥

जम्बूमुनिप्रभृतिगणाधिनाथ-
 पर्वन्तसाधुजनचिचच्चरिचपुष्यैः ।
 स्रग्दामगुम्फितमिदं परिशिष्टपर्वं
 श्रिष्टात्मनां जुठस्तु कण्ठतटावनीषु ॥

॥ समाप्तो ऽयं ग्रन्थः ॥

APPENDICES.

The four disciples of Bhadrabāhu.

(Uttar. Tika 2, 7) cf vi 5—21.

रायगिहं नयरे चत्तारि वयंसा वाणियगा सह वड्डिया । ते भइ-
वाज्जस्स अंति ए धम्मं सोखा पव्वइया । ते सुयं वज्जयं अहिज्जित्ता दढ-
चित्ता एगमविहारपडिमं पडिवन्ना । ते य समावत्तीए विहरंता पुणो
वि रायगिहं नयरं संपत्ता । हेमंतो य तथा वट्ठइ । ज्ञो य^(१) केरिसे ।

वाट्ठंति^(१) दंतवीणं दरिदिणे जत्य कंपिरमरीरा ।

सन्विलीभूयजला जायंति सरा वि रथणीसु ॥

जत्य अइसीयमारुय- निहया सउणाइणे विणमंति ।

पुप्फफलदलमभिद्धा सुक्कंति दुमा वि सइम त्ति ॥

ते य भिक्षायरियं काउं तइयाए पोरिसीए पडिनियत्ता ।
तेमिं च विहारगिरिं तेणं गंतव्वं । तत्येगस्स गिरिगुहादारे चरिमा
पोरिसी ओगाढा । तत्येव ठिओ । बीयस्स नयरुज्जाणे । तइयस्स
उज्जाणममीये । चउत्यस्स नयरुज्जाणे चेव । ते तत्येव ठिया । तेमिं
कप्पो एमे । जत्य चग्गिमा पोरिसी ओगाइइ तत्येव पडिमाए
ठाइयव्वं । तत्य ज्ञो गिरिगुहाइये तस्स^(१) निरायं मीयं । सो गिरि-
मारुएण वेविरमरीरो वि मंदरो च निष्पक्कंपो मयं सइतो^(२) रथ-
णीए पढमे चेव जामे कामगओ । उज्जाणत्यो बीए । उज्जाणममी-
वत्यो तइए । ज्ञो नगरुज्जाणे^(३) तस्स नयरुज्जाए^(४) न तइ मीयं ।
तेण सो चउत्ये जामे कामगओ । मयं देवओगे उववन्ना ॥
एवं अयेहि वि मयमइयायेयव्वं जहा तेहिं अइयानियं ॥

(१) B इ । (२) B वाट्ठंति । (३) A मय । (४) A चउवन्तो (५) A चउव । (६) A मयरुज्जार ।

पुत्रिं खिरपदद्वयं नगरमासी । तत्रो उभयपुरं । तत्रो कुसुग-
 पुरं^(१) । तत्रो रायगिहं । तत्रो चंपा । तत्रो पाडलिपुत्तं । तत्पत्न्य
 मंदवंसे नवमो नंदराया । तस्मत्पत्न्य कप्यगवंसमंभूत्रो उप्पत्तियाद्व-
 उप्पत्तियुद्धिसमिद्धो सगडालो मंती । इत्रो य वररुद्धं नाम भट्ट-
 उत्तो । सो अणुदिवसं युण्ह रायाणं अउब्बेहिं अट्टुत्तरमयपमाणेहिं
 चाडुयमिलोमेहिं^(२) । त्वसए^(३) राया । पलोएद सगडालमुहं । न य
 सो पसंसद^(४) । तत्रो न देद किंपि राया । तत्रो वररुद्धा अव-
 मयपरमत्थेणं सगडालभज्जा ओल्लगिया^(५) । जाव भणियं । तुमं
 सगडालं भणसु जेण पसंसद मम पठियं । इयरोए वि दक्खिण-
 पवत्ताए भणिओ सगडालो । तेण वि अजुत्तमेयं^(६) ति तद्वा वि
 उवरोहमावत्तेण पडिवत्तं । भणियं च सेभासियं ति दिन्ना य
 करच्छोडिया । ताहे दिन्नं रत्ता दीणाराणमट्टसयं । पच्छा दिणे
 दिणे पदिन्ने सगडालो चिंतेद । निट्ठिओ रायकोषो न्ति । मंदं
 भणद । भट्टारगा किं एयस्स तुत्रे देह ॥ तुमे पसंसिओ न्ति ॥ भणद ।
 अहं पसंसामि लोदयकब्बाणि अविणट्ठाणि ॥ मंदंराया भणद । फहं
 लोदयकब्बाणि ॥ सगडालो भणद । मम धूयाओ जक्खा-जक्खदिन्ना-
 भयदिन्ना-सेणा-वेणा-रेणाभिहाणाओ सज्ज वि पढन्ति किमंग पुण
 अत्रो लोगो ॥ तामिं च पढमा एक्कमं सुयं गेण्हद । बीया दोहि तदया
 तिहिं जाव सज्जामा सत्तहिं वाराहिं ॥ तत्रो अन्नग्नि दिणे रादणा

(१) ॥ कुसुगं । (२) ॥ पसी० । (३) ॥ सुविर । (४) ॥ पसंसद । (५) ॥ संधि-
 यथा । (६) ॥ अज्जम० ।

आणावियाओ अंतैउरं । ठवियाओ अवणियंतरियाओ । आगओ
 वररुई । पढियाणि चाडुयाणि^(१) । पच्छा जक्खाए राइणो आए-
 मेण पढियाणि । वीयाए दोणि^(२) वारा सुयाणि तइयाए तिणि
 वारा पढियाणि य । एवं मत्तहि वि । राइणा पत्तीयं । वररुइस
 हारं वारियं । इयरो वि तमेव दीणारइमयपोइलियं जंतं विउविय
 गंगामज्जे ठवेइ^(३) । किल कणगमए हत्येण गंगा पयच्छइ ।
 एवंविहेण विहाणेण पयडेइ अइमयं जाव लोगो तं तारिसं पेणिय
 आउट्ठो गंगा वि से देइ सि ॥ सुया य राइणा^(४) वत्ता । कहियं
 मंतिणो । जंतपओगेण जणमज्जे अलियपमिद्धं^(५) करेइ सि गाऊण
 भणियं मंतिणा । जइ अण्ड पचपत्तं देइ तो पत्तियासे । तओ
 मंझाए पेमिओ पचइयगो^(६) पुनिओ पच्छं मंतिणा गंगं । वर-
 रुइणा वि गंगं पुणिऊण दिमावलोयं^(७) काऊण ठविया जंतो पोइ-
 लिया । गओ मट्ठाणं । इयरेण वि अवहत्तिऊण समप्पिया मंत्तिस्स ।
 पभाए मंतिमहिओ मपुरजणवओ गओ गंगं राया । वररुइणा वि
 संदुया गंगा । आइयं हत्येहिं पाएहि य जंतं । न किंचि मइइ ।
 विम्वलीहओ रायपुरओ दंभगो सि । निम्भच्छिओ राइणा । दंमिया
 मंतिणा पोइणिगा । कहिओ मंझातइयरो । सीमिओ लोगेहिं ।
 पओमगावयो मंतिगा वररुई हिदाणि^(८) मगाइ । पुनरवि ओमग्गि-
 उमारुओ गंदं । वहेइ हिदाणि । न पडिअण^(९) राया । अयया
 मियियास दीवाहे रणो^(१०) आओगो मत्तिअइ । वररुइणा गंग

दामी ओलगिया । नीए भणियं । रन्त्रो भत्तं सज्जिज्जइ आओगे य ॥
ताहे तेण चिंतियं एयं एयं किद्दं^(१) । डिंभरूवाणि मोयगे दाऊण
इमं पाढेइ ।

राय नंदु न वियाणइ । जं सगडालु करेसइ ।

नंदु राय^(२) मारेत्ता । सिरियउ रज्जि ठवेसइ ॥

ताइं पढंति । राइणा सुयं । गवेसावियं । दिट्ठा आओगसा-
मग्गी । कुविओ राया । जओ जओ सगडालो पाएसु पडइ तओ
तओ राया पराऊत्तो ठाइ । मायं च सगडालेण । अईव अनि-
यत्तओ^(३) वड्ढाविओ कोवो देवस्स । ता एयं एत्थ पत्तयालं । मम
एगस्स वहे अवगच्छइ कुडंभवो ॥ एवं चिंतिय गओ मभवणं^(४) ।
राइणो अंगरक्खो नियपुत्तो भणियो सिरियओ । भो सिरियध
ईदसो^(५) पुत्तंतो । ता एत्थ एयं पत्तयालं । मम राइणो
पायवडियस्स सिरं किंदिज्जइ ॥ एवं भणियो अहंदिउमाठत्तो
सिरियओ । हा ताय किमहं कुलक्खयंकरो उप्पत्तो जेण ईदसं
आइसमि ममं^(६) । किं वड्ढणा मं चेव तस्स पुरओ वावाएइ देइवलं
कुलोवसग्गस्स ॥ मंतिणा भणियं । न कुलक्खयंकरो तुमं किं तु
कुलरक्खंकरो^(७) । न य ममंतियमंतरेण कुलक्खयंतो इवइ । ता
कुणइ एयं ॥ कुमारेण भणियं । ताय जं होइ तं होउ । माहं
गुरुवहं करेमि ॥ मंतिणा भणियं । अहं मयमेव अत्ताणयं^(८) तास-
उडविमयवहारेण वावाइस्सं । तुमं वावन्नस्स खग्गं वाहेज्जसु^(९) ।

(१) B डिट्ठं । (२) A राय । (३) A अनि० । (४) A ममं । (५) B ईदसो ।
(६) A मं । (७) A कुलक्खयंकरो । (८) A अत्ताणयं । (९) B वाहेज्जसु ।

अलंघणीया गुरवो भवन्ति । ता संपाडेह एयं । न अवसरो अक्कंदि-
यव्वस्स । उद्धर कुलं अदवमणकूवाओ । अवलेह मज्झ अयमपकं ॥
एयं सुणित्थणं अहो संकडं समावडियं ति एगत्तो गुरुवयणलंघणं
अन्नत्तो गुरुसरौरपहरणं । ता न-याणामो किंपि काहामो । अह
वावाएमि अत्ताणयं । किं तु वावाइए अत्तए कुलक्खओ अयसो
य तहच्छिओ^(१) चेव जओ भणित्थंति लोत्था फलियं से पावं ति ॥
एवं उभयपासरञ्जू इमं ति चिंततो गुरुवयणमलंघणीयं ति भणिय
पडिवज्जाविओ सिरियओ^(२) तं सव्वं । तओ गओ रायममीवं ।
पिट्ठओ सगडालो । तं च ददूण अन्नाभिमुहो ठिओ राया । आ-
सीणो सगडालो । भणियाहं दोतिन्नि वयणाहं । न जंपियं रादणा ।
तओ निवडिओ रायचलणेसु । रोसेण अन्नाज्जत्तो जाओ राया ।
तओ अन्नवहरियस्स तालउडस्स किञ्च सीसं सिरिएणं । जाओ
हाहारवो । रादणा भणियं । किमेयं^(३) भो ॥ सिरिएण भणियं ।
देव तुह सासणाइक्कमकारी एस । तेण देवो न पायपडियस्स वि-
पयीयइ त्ति । ता किं एदणा दुरायारेण । अहं खु देवस्स सरौर-
रक्खगो । ता जो देवस्स आणं अइक्कमइ तेण पिउणा वि न कज्जं ।
एत्थद्वियस्स^(४) ममं चेव अवसरो मन्नस्स^(५) जओ एवंविहे चेव पए
गिउत्तोहं देवेण । भणियं च ।

मोत्तूण सयणकज्जं सामियकज्जं करेति वरमिच्छा ।

अन्नह चंचलनेहा आराहिज्जंति कह पडणो ॥

(१) A नयिओ । (२) A om (३) A व । (४) A एदवस्स द्वियस्स ।
(५) A मन्नइ ।

रादणा चिंतियं । एयं पि निष्पिद्याणं । लोत्रो अन्नहा मंतेइ ।
 ता नूनं वररूढणा^(१) पउत्तो डंभो एषो ति । ता अकञ्जकारी अहं
 जो एवंविहसुवेकलंतेो ठिओ ति । ता संपथं एरिसं ठावेमि एयं ॥
 तओ भणियं । कुमार जं अहं कुमयफलमेरिसं मंजायं तत्य मा
 विषायं गच्छसु । अहं ते सज्जं संपाडेमि ॥^(२) एवमासासिय सयमेव
 महाविभूईए अग्गिंमि^(३) सक्कारिओ सगडालो । भणिओ भिरिओ
 कुमारो । अमच्चत्तणं गेएहसु ॥ सो भणइ । मम भाया जेड्डो धूल-
 भदो । तस्स वारसमं^(४) वरिसं गणियाए चरं पविट्ठसु । तस्स दिज्जउ ॥
 सो सद्दाविओ रादणा भणिओ । पडिज्जसु कमागयममच्चपथं ॥ सो
 भणइ । चिंतेमि ॥ एत्य अवोगवणियाए चिंतेसु ॥ सो तत्य अद्गओ
 चिंतिउमाठत्तो । केरिसं भोगकज्जं रज्जं^(५) । रज्जकज्जवद्वित्तत्ताणं^(६)
 वज्जसावज्जवावारकारणं । अमच्चत्तणं परिपालिज्जण नरगं जाइयत्तं^(७)
 होही । एए य परिणामउत्सदा विमया । को एयकारणे दुमहं नरत्तं
 लद्धुं^(८) शारेइ ॥ भणियं च ।

वज्जविज्जज्जकुडंगि गहणि मंमारवणि

लद्धइ माणुमज्जि रग्गि तक्खणमरणि ।

जि^(९) विवेज्जणनिंदिओ^(१०) इंदियसुह महहिं

ते इह लद्धी कोडित्ताडिय हारवहिं ॥

तद्वा^(११) विमयसुहनिबंधणियज्जणाओ^(१२) परमत्यओ न
 किंचि सुहं । अवि य ।

(१) A वररूढ । (२) A अग्गिंमि । (३) A वारस । (४) A om (५) B = वित्त-
 ताणं । (६) A नरवज्जवावारणं । (७) B लद्धं । (८) A जे । (९) B निंदिय । (१०) A
 मज्ज । (११) B एहं, पियं ।

एयं चिंतिय पंचमुद्रियं लोयं काऊण पाउयं कंदलरयणं ।
 तमेव किंदित्ता रयहरणं करेत्ता रन्नो पासमागन्नो । धम्मेण
 वड्डाहि । एयं चिंतियं ॥ राया भणद । सुचिंतियं ॥ निग्गन्नो ।
 पेच्छद कवडत्तणेण गणियाघरं पविसद न व त्ति ॥ आगासः ले
 गन्नो पेच्छद । मयकलेवरस्स जणे अवसरद मुहाणि य ठएद ।
 सो भयवं तहेव जाद । राया भणद । निव्विण्णकामभोगो भयवं
 ति (१) ॥ मिरिन्नो ठविन्नो । सो संभयविजयसुरिस्स पासे पव्व-
 दन्नो ॥ मिरिन्नो वि किर भादनेहेण कोसाए गणियाए घरमसि-
 यद । सा य अणुरत्ता धूलभट्ठे अन्नं मणुस्सं (२) नेच्छद । तीसे
 कोसाए उहरिया भगिणी उवकोसा । तीए सह वररुई परिवसद ।
 सो मिरिन्नो वररुदस्स किहाणि मग्गद । सो भाउज्जायामूले भणद ।
 एयस्स निमित्तेण अन्हे पिउमरणं भाइविश्रोमं च पत्ता । तुज्ज
 विन्नो गो जान्नो । एयं सुरं पाएहि ॥ तीए भगिणी भणिया । तुमं
 सुरामत्तिधा । एम अमत्तन्नो । जं वा तं वा भणिहिदि (३) एयं पि
 पाएहि ॥ सा पाएद । सो नेच्छद । सा भणद । अनाहि मज्झ
 तुमे ॥ ताहे सो तीए अविश्रोमं मग्गंता चंदण्णं सुरं पिचद ।
 लोमी जाणद खीरं ति । कोसाए मिरियस्स कहियं ॥ अन्नया
 राया भणद मिरियं । एरिसो मम हिन्नो तव पिया आमि ॥
 मिरिन्नो भणद । परमेयं मत्तवाल्लएण अहं कयं ॥ राया भणद ।
 किं मज्झं पियद वररुई ॥ आमं ॥ कहं ॥ पेच्छद ॥ तन्नो तेणुप्पन्नं
 मयणफलभावियं (४) मणुस्सुदत्ते दिव्यं । एयं वररुदस्स देज्जाहि

इमाणि अत्रेमिं । तेण अत्याणीए^(१) समागयस्स तं वरहदस्स दिन्नं ।
तेण उस्सिंधियं भिंगारेण^(२) आगयं । निच्छूढो खिंमिश्रो । चाउ-
व्वेज्जेण^(३) पायच्छित्तं से दिन्नं । तत्ततउयं पज्जाविश्रो मश्रो ॥

धूलभद्दसामी वि संभयविजयाणं सयासे घोरागारं तवं करेइ ।
विहरतो पाडलिपुत्तमागश्रो । निखि अणगारा अभिग्गहं गेण्हंति ।
एगो सीहगुहाए । तं पेच्छंतो सीहो उवसंतो ॥ अन्नो सप्पवसहीए ।
सो वि दिट्ठिविसो उवसंतो । अन्नो कुवफल्ह ॥ धूलभद्दो कोसाए
घरे । सा, तुट्ठा परीसहपराजिश्रो आगश्रो त्ति । भणियं । किं
करेमि ॥ उज्जाणगिहे^(४) ठाणयं देहि ॥ दिन्नो । रत्तिं मव्वालंकारं-
विभ्रसिया आगथा चाउं पकया^(५) । सो मंदरो इव निक्कंपो न
सफ्फए खोभेडं । ताहे मज्झाणे^(६) पज्जुवासइ । भगवया वि पडि-
योदिया ॥ कं

सरिलक्खेहि समुद्धो वड्ढहि कट्टामणेहि जइ जनणो ।

तोमिज्जइ ता जीवो विमएहि अतित्तपुम्भो त्ति ॥ १ ॥

सुद्धं वमिउं मइ वंधवेहि रमिउण हिययइट्ठेहि ।

सुद्धं च मरीरं नालियं पि कट्ठेवि गंतव्यं ॥ २ ॥

इट्ठण धणधणं विमया पंचंगवमइ देहं ।

पट्ठपए मोत्तव्यं तहा वि दोशमजीवाणं ॥ ३ ॥

एवमाइ मोत्तण माविगा जाया । जइ रायवसेण अघेण ममं
वभेज्जा इयरहा संभर्षारिणी^(७) ॥ पुणे य अभिग्गहे ताहे सीहगुराश्रो

(१) A अत्याणी । (२) B १ । १२२. वरहद । (३) A चाउवेज्जे B चाउवेज्जे ।
(४) A उज्जाणगिहे । (५) A च उं पकया । (६) B मज्झाणे । (७) A संभर्षारिणि ।

साङ्ग आगच्छो । चत्तारि मासे उववासं काऊण आयरिएहिं ईसि
 त्ति अङ्गुट्टिओ । भणियं सागयं दुक्करकारयस्स त्ति । एवं सप्पदत्तो
 वि कूवदत्तो^(१) वि ॥ थूलभट्टमाभी वि तत्थेव गणियाघरे पददिणं
 मज्झकामगणियमाहारं गेण्हद । सो वि चउत्तु^(२) मासेसु पुत्तेसु
 आगच्छो^(३) । आयरिया सभमेणं अङ्गुट्टिया । भणियो य । सागयं
 ते अद्दुक्करदुक्करकारयस्स ॥ ते भणंति तिन्नि वि । पेच्चह आय-
 रिया रागं करेति अमच्चपुत्तो त्ति काउ । एत्थ वि लोदओ वव-
 हारो । एस सुहं सुहेणं तत्थ ठिओ । तो वि यं संसिज्जद^(४) । बीए
 वरिसे बीहगुहाखमणो गणियाघरं ववामि त्ति अभिगगहं गेण्हद ।
 आयरिया उवउत्ता । वारिओ । अण्डिसुणंते गओ । वसही
 मगिया । दिन्ना । सा सहावेण उराल्लियसरीरे विभूमिया^(५) धम्मं
 सुणेद । तीसे सरीरे अज्झोववओ ओभासद । सा नेच्चद । पडि-
 वोदणत्थं भणद । जद किंचि नवरि देसि ॥ किंदेमि ॥ सयमहस्सं ॥ सो
 मग्गिउमारद्धो । नेपालविमए सावगो राया । जो तहिं जाद तस्स
 सयमहस्समोत्तं कंवलं देद । सो तहिं गओ । दिन्ना रादणा
 एएण^(६) । वंसदंडयविवरे कोदूण^(७) एद । एगत्य चोरेहि^(८) पथो
 बद्धो । मउणो वासद । सयमहस्स एद ॥ सो चोरसेणावई जाणद ।
 नवर एज्जतं^(९) संजयं पेच्चद । वोलोणे^(१०) पुणो वि वासद । सयमहस्सं
 गयं ॥ तेण सेणावदणा गंतूण पलोदओ^(११) पुच्छिओ य । अभए

(१) B कूवफलमयत्तो । (२) B चउ । (३) B मायओ । (४) A ता वि एसिज्जति
 (५) A adds अविमुत्तिया । (६) A रायाणरण । (७) B सु० । (८) A मज्झसरेहि ।
 (९) A पज्जत । (१०) A चालोणे । (११) A पलोदओ ।

दिन्ने कहियं। अत्थि कंबलो। गणियाए नेमि॥ मुक्को॥ तओ
तीसे दिन्नी। ताए वदिणियाए कूढो। सो वारेद। मा विणा-
सेहि॥ सा भणद; तुमं एयं सोयसि। अप्पयं न सोयसि। तुमं
पि एरिसो चेव होहिमि त्ति उवसामिओ॥ कहं

मीलु^(१) सुनिमलु दीह कालि^(२) तरुणत्तणि पालिउ
आणउत्तयणहि पावपंकु तवचरणहि खालिउ।
इय^(३) हालाहलविमभरिष्कविमयास^(४) निवारहि
उज्जलवसु सुवसु धमिउ मऊं^(५) कहं हारहि॥
अन्नसिउ धीरपइ नाणवह^(६) आवज्जिउ सुणिमणह गणु^(७)।
ता संपइ उवसमि धरहि मणु आवइ तुरियं^(८) जरमरणु॥
एवमाइ अणुभाभिओ संवेगमावओ अत्ताणं निंदंतो। पेच्छह^(९)
परमनिगुणाणं वि पसंसणपिघत्तं। अहंवा

संतगुणकित्तणेण वि पुरिसा सज्जंति जे महासत्ता।
इयरा उण अलियपमंसणे वि हियए ॥ मायंति॥
तो किं। कयाइ समो वि वणेण वगो कलहंसवरियाइ।
अणुगरेइ किं खज्जोउ तुलेइ तरणिमंडलं ति॥
पसंसंतो थूलमइमहामुणिं इच्छामि अणुमिट्ठं ति भणिऊण
गओ गुरुमूलं। आलोदयपडिक्कंतो विहरइ। आयरिएहि वि
वग्घो वा सप्पो वा मरीरपीडाकरी सुणेयया।

(१) B मील। (२) A दीहकालु। (३) B इय। (४) A विरिष्क। (५)
B मंकु कइ। (६) B दिधुनवह। (७) B=मु०। (८) B तुरियउ। (९) B
पेच्छह।

(Uttar. Tika 3, 1) cf viii 191—367.

॥ चाणको ॥ गोकुविषय चणयगाभो । तस्य चणगो माहणो ।
 सो य मावशो ॥ तस्य घरे साङ्ग ठिया । पुत्तो से जाओ सह
 दाढाहिं । साहणं पाणस पाडिओ । कहियं च राया भविस्सुद
 न्ति । मा दुग्गदं^(१) जाइस्सुद न्ति दंता यट्ठा । पुणो वि^(२) आयरियाणं
 कहियं किं कस्सउ^(३) । एत्ताहे वि^(४) विवंतगिओ राया भविस्सुद
 न्ति ॥ उम्मुक्कवालभावेण चोदस विज्जाठाणाणि आगमियाणि ।

अंगादं चउरो वेया मीमंसा नायवित्तये ।

पुराणं धम्ममत्थं च ठाणा चोदम आहिया ॥ १ ॥

मिक्खा वागरणं सेव निरुत्तं हंढ-वोदमं ।

कप्पो य अवरो हेह हव अंगा वियाहिया ॥ २ ॥

सो मावगो^(५) संतुट्ठो । एगाओ भद्दमारणकुलाओ भज्जा परि-
 णीया । अन्नया^(६) भादविवाहे मा मादघरं^(७) गया । तीसे य भगि-
 णीओ अजेसिं बद्धादाणियाण^(८) दिणाओ अनंकियविभूमियाओ
 आगयाओ । सव्वो परिघणो ताहिं समं मंलवद् आयरं च करेह ।
 मा एगाणिणी अवगीया अचरह । अद्धिदं^(९) आया । घरं आगया
 दिट्ठा मसोगा चाणक्केण । पुण्डिया सोयकारणं न अपद^(१०) । केउमं^(११)
 अंसुधाराहिं विदंती कषाले नीममद दीहं । निष्वंभेण मग्गा ।
 कहियं मग्गायवाणीए जहद्वियं । चिंतियं च लेणमरो^(१२) अवमाण-
 हेज गिह्णमं जेणं मादघरे वि एवं पग्गिभेया । अहवा

(१) A दोहदः । (२) B लो । (३) B विज्जः । (४) A लो B । (५) B । (६) B । (७) B । (८) B । (९) B । (१०) B । (११) B । (१२) B ।

अलियं पि जलो धणदत्तयस्तु मयलक्षणं पयासेद ।

परमत्वं धवेण वि सज्जिष्णु इ स्त्रीणविहवेण ॥ १ ॥

तदा । कञ्जेण विणा^(१) नेहो अत्यविह्वणाण गउरवं लेण ।

पडिवसे निव्वहणं कुणंति अ ते जए विरसा ॥ २ ॥

ता धणं उवज्जिणामि केणवि उवाएण । नंदो पाडलीपुत्ते
दियार्दण^(२) धणं देद । तत्थं वच्मामि । तन्नो गंतुण कप्पियपुप्पिमाए

पुप्पलत्थे आसणे पडमे निवसो । तं च तस्स पत्नीवदस्स राउलस्स
मया ठविज्जइ । सिद्धपुत्तो^(३) च नंदेण समं तत्थ आगन्नो भणइ ।

एव वंभणो नंदवंसस्स कायं चक्कमिऊण ठिणो । भणिणो दासीए ।
भयवं बीए आसणे निवेषादि ॥ एवं होउ ॥ निजिह आसणे कुंडियं

ठवेइ । एवं तदए दंडयं^(४) । सउत्थे गणेत्थि^(५) । पंचमे अणोवदयं ।
धिट्ठो^(६) ति निष्णुओ । पदममावणो^(७) ॥ अथथा^(८) च भणइ

कोशेन भट्ठेय निवडुमूलं पुत्रैश्च मित्रैश्च विहडुमासम् ।
उत्पाप्य नन्दं परिवर्त्तयामि महाद्रुमं वायुरिवोद्यवेण ॥

निग्गन्नो मयरात्रो^(९) मग्गइ पुरिसं । सुयं च केण विवंतरिणो
राया होवामि ति ॥ नंदस्स मेरपोमगा । तेसिं गामे गन्नो परि-

व्वायगलिगेणं । तेसिं च मयहरधूयाए चंदपियणंमि होइलो । मा
ममुयाणिंतो गन्नो । पुच्छंति । सो भणइ । इमं^(१०) दारमं देइ । तो

यं पाएमि चंदं । पडिमुणंति । पडमंडओ कन्नो [तद्विवं पुप्पिमा]

(१) K वज्जविहवाण । (२) A = दणं । (३) B i. marg. कपिप्रेमितिच ।
(४) B i. वमि = चंदइ । (५) B i. marg. जपयत्तो । (६) A and B ति । (७) A
पणोय । (८) A अथथा । (९) A m. (१०) A दारमं च मं ।

मज्जे दिद्दं^(१) कयं । मज्झगए चंदे सन्नरमालूहिं दन्नेहिं संजोएत्ता
खीरस्स थालं भरियं । महाविद्या पेच्छद पिवद^(२) थ । उवरिं
पुरिमो ओच्छाडेद^(३) । अवणीए डोदले कालकमेण पुत्तो जाओ ।
चंदगुत्तो से नामं कयं । सो वि ताव वडुद ॥

चाणक्यो वि धाउविलाणि^(४) मग्गद । सो य दारएहिं समं
रमद । रायनीदेए वि भासा । चाणक्यो यं पंडिएद । पेच्छद । तेण
वि मग्गिओ । अहं वि दिज्जउ ॥ भणद । गावीओ^(५) छेहि^(६) ॥ मा
मारिजा कोद ॥ भणद । वीरभोज्जा सुहद ॥ नायं जहा विलाणं पि
से अत्थि । पुच्छिओ कस्स न्ति । दारएहिं कहियं । परिव्वायंगपुत्तो
एस ॥ अहं सो परिव्वायगो । जामु जा ते रायाणं करेनि ॥ सो तेण
समं पलाओ^(७) ॥

लोगो मिलिओ । पाडलिपुत्तं रोहियं । नंदेणं भग्गो परिव्वा-
यगो पलाओ । अस्सेहिं पच्छओ लगा पुरिमा । चंदगुत्तं पउमि-
णीमंडे कुम्भित्ता^(८) रथओ जाओ चाणक्यो । नंदमंतिएणं जववत्तीग-
किमोरएणमासवारेण^(९) पुच्छिओ । कहिं चंदगुत्तो ॥ एस पउमेमरे
पविट्ठो चिट्ठद ॥ सो आसवारेण दिट्ठो । तओ केण घोडगो चाणक्यस
अप्पिओ । रग्गं मुहं । जाव निगुंडिओ^(१०) अलोयरणाए^(११) कंसुं^(१२)
सेणद^(१३) ताव केणं रग्ग घेत्तूण दुहाकओ । पच्छा चंदगुत्तो^(१४)
एकारिय चडाविओ । पुणो पमाया । पुच्छिओ केण चंदगुत्तो ।

(१) B विद्दं । (२) A पिवदि । (३) B च्छाडेद । (४) A ओउ, B
आउ । (५) A गाविओ । (६) B छेहि । (७) B पलाएणं । (८) A कुम्भित्ता ।
(९) B अस्सेहिं पच्छिओ । (१०) A निगुंडिओ । (११) B अलोयरणाए । (१२)
A कंसुं । (१३) B सेणद । (१४) A चंदगुत्तो ।

होद्दी ॥ पडिवणं । राउलमद्गया । दो भागा कयं रज्जं । तस्य एगा
विमकण्या आसि । तस्य पव्वयगस्स इच्छा जाया । सा तस्स दिषा ।
अग्निपरियंचणे वि विमपरिगञ्जो^(१) मरिउमारद्धो । वयंमय मरिउजद् ।
चंदगुत्तो हंभामि त्ति ववसिञ्जो^(२) । चाणक्केण भिउड्डी कया इमं
नीदं वरंतेण

तुल्यार्थं तुल्यमामर्थ्यं^(३) मर्मज्ञं व्यवसायिनम् ।

अर्धराज्यहरं मृत्युं यो न हन्यात्स हन्यते ॥

ठिञ्जो चंदगुत्तो । दो वि रज्जाणि तस्स जायाणि । नद-
मणुस्सा य चोरियाए जीवन्ति । देसं अभिह्वन्ति । चाणक्को अश्वं^(४)
उगगतं चोरग्गाहं मग्गद् । गञ्जो नगरवाहिरियं^(५) । दिड्ढो तस्य
नल्लदामो कुविंदो पुत्तयदसणामरिमिञ्जो खणिकण विलं जल्लण-
पज्जालणेण मूलाञ्जो उत्थादंतो^(६) मंकोडए । तञ्जो सोहणो एम
चोरग्गाहो त्ति वाह्वराविञ्जो । सम्माणिकण य दिषं तस्समारवत्तं ।
तेण चोरा भत्तपाणादणा उवयरिऊण^(७) वीमत्था मन्ने सकुहुंपा
वावाइया । जायं निहंतयं रज्जं ॥ कोमणिमिज्जं च चाणक्केण मरि-
ट्टियकोडुविएहिं^(८) मड्ढिं आढत्तं मज्जपाणं । वायावेद^(९) होसं ।
उट्ठिऊण य तेभिं उप्फोमणत्थं गाएद् इमं पणचत्तो जीइयं

दो मज्ज धाउरत्ताद् कचणकुंडिया तिदंडं च ।

राया नियवमवत्ती य एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A अज्जो च । (२) B विमपरिगञ्जो । (३) B मर्मज्ञं i. मर्मज्ञं वामर्थ्यं ।
(४) A अश्वं । (५) A नगरं । (६) B उत्थादंतो । (७) B उवयरिऊणं च ।
वायावेदं । (८) A मरिडु । (९) B वायावेदं ।

इमं च सोऽहं अष्टो अमहमाणो^(१) कस्तुद्र अप्पयडियपुब्बं^(२)
नियरिद्धिं पयडंतो नच्चिउमारद्धो । जञ्चो

कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स रागरत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सञ्जावा पायडा हेअंति^(३) ॥

पडियं च तेण

गयपोययस्स मत्तस्स उप्पदययस्स^(४) जायणमहस्सं ।

पए पए मयमहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

अष्टो भणइ

तिलआढयस्स वुत्तस्स निप्पणस्स^(५) वज्जमदयस्स^(६) ।

तिले तिले मयमहस्सं एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ।

अष्टो भणइ

नवपाउसंमि पुणाए गिरिर्नइयाए^(७) सिग्घवेयाए ।

एगाइमदियमेत्तेण^(८) नवणीएण पालिं बंधामि ॥

एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥ अष्टो भणइ

जञ्चाण नवकिसेराण तद्विवमएण जायमेत्ताणं ।

केवेहि नइं छाएमि एत्थ^(९) वि ता मे होलं^(१०) वाएहि ॥

अष्टो भणइ

दो मज्झ अत्थि रयणाइ^(११) सालिपसुइ य गइमिया य ।

क्खिणा क्खिणा वि रुद्धंत एत्थ वि ता मे होलं वाएहि ॥

(१) A अममापो । (२) A अप्प । (३) B उंति । (४) B corrects
उप्पदययस्स, A उप्पययस्स । (५) A षट् B य । (६) B वज्जमदयस्स ।
(७) B नदीपार । (८) A निनेष । (९) MSs -वेया । (१०) A नय । (११)
A रयणा ।

अथो भणद

सयसुक्खिन्ननिचसुयंधो भञ्ज अणुव्वय नत्थि पवासे ।

निरिणो य कुपंचमओ^(१) य एत्थ वि ता मे ज्ञालं वाएहि ॥

एवं नाऊण दब्बं मग्गिय । जज्ञेसिय^(२) कोट्टागारा भरिया
सालीणं । ताओ द्विन्ना द्विन्ना पुणो जायन्ति । आसा एगदिवमजाया
मग्गिया । एगदिवमियं नवणीय ॥ सुवण्णपायणत्थ^(३) च चाणक्खेण
अंतपासया कया । केद भणत्ति^(४) वरदिणया । तओ एगो दक्खो
पुरिसो सिक्खाविओ । दीणाराण थालं भरियं । सो भणद । जइ^(५)
मम केद जिणइ तो थाल गिणइद । अइ अइ जिणामि ताहे
एगं दीणारं जिणामि^(६) । तस्स इप्पेए पासो पडति । अओ न
तीरेण जिणित् । जइ सो न जिप्पइ एवं माणुमत्तभो वि । अवि
नाम सो जिप्पेज्जा न थ माणुसाओ भट्टस्स पुणो माणुमत्तणं ॥

(१) B भगवा । (२) B जज्ञेसिय । (३) A सुवण्णपायणत्थ । (४) B भणत्ति । (५) B जइ । (६) B जिणामि ।

(Uttar. Tika 2, 43) cf. x. 1—35.

धूलभदो आयरिओ चोद्सपुव्वी कयाद् गओ एगस्स पुव्वपिय-
 मिज्जस्स घरं । महिलं पुच्छद् । सो अमुगो कहिं गओ त्ति । मा
 भणद् । वणिज्जेणं ॥ तं च घरं पुव्विं लट्ठं आसि । पच्छा पडियं
 सडियं जायं । तस्स पुव्विज्जएहिं एगस्स खंभस्स हेट्ठा दव्वं निहेत्तयं ।
 तं सो आयरिओ भाणेण जाणद् । पच्छा तत्तोद्धत्तं हत्थं काळण
 भणद् ।

इमं च एरिसं तं च तारिमं पेच्छ कैरिमं जायं ।

इय भणद् धूलभदो सन्नायघरं गओ संतो ॥

इमं एरिसं दव्वजायं सो अन्नाणेण भमद् । एवं च भणमाणे
 जणो जाणद् । जहा घरमेव पुव्विं लट्ठं दयाणिं ॥ सडियं पडियं
 दट्ठुं । अणिसयापरुवणत्थं भयवं निर्दसेद् ॥ सो आगओ । महिलाए
 सिट्ठं जहा धूलभदो आगओ आसि । सो भणद् । धूलभदेण किंचि
 भणियं ॥ न किंचि नवरं खंभज्जत्तं हत्थं दावेत्तो भणिया इओ ।
 इमं च एरिसमित्यादि ॥ तेण पंडिएण नायं । जहा एत्थ अवस्सं
 किंचि अत्थि । तेण खणियं जाव नाणापगाराणं रयणाणं भरियं
 कत्तसं पेच्छद् ॥

(Uttar. Tikā 2, 13) cf. xiii.

तेषां कालेणं तेषां समणं जीयंतसामिपडिमावदयरेण समुप्पन्नं
अत्थि दसपुरं नाम नयरं । तत्थ सोमदेवो नाम माहणो । तस्स
सुहसोमा भारिया । तीमे पुत्तो रक्खिओ^(१) । तस्साणुजो फग्गुरक्खि-
ओ । सो य रक्खिओ जं पिया से जाणइ तं तत्थेव अहिज्जिओ ।
पच्चा घरे न तीरइ पडिउं ति गओ पाडलिपुत्तं । तत्थ चत्तारि
वेए संगोवणे अधिज्जिओ^(२) । समत्तपारायणो संखापारओ काओ ।
किं बड्डणा चोइस विज्जाठाणाणि गहियाणि तेषां । ताहे आगओ
दसपुरं । ते य^(३) रायकुले सेवगा^(४) नज्जंति । रायकुले तेषां संवि-
दियं^(५) रत्तो कथं जहा एमि । ताहे ऊसियपडागं नयरं कथं ।
राया समयमेव अमोगदयाए निग्गओ । दिट्ठो सक्कारिओ । अग्गहा-
रो^(६) य से दित्तो । एवं सो नयरेण सव्वेण अभिनंदिज्जंतो हत्थि-
खंधवरगओ अप्पणो घरं पत्तो । तत्थ वि बाहिरत्तंतरिया परिमा
आडाइ [पच्चा घरं गओ]^(७) तं पि चंदणकलसाहमोभियं । तत्थ
बाहिरियाए उवट्ठाणसालाए ठिओ लोयसु अग्गं पडिच्छइ । ताहे
वयंसगे बंधू य सव्वे आगए पेच्छइ । घरं च से दुपयवउंप्पय-
हिरणसुवणादणा भरियं । ताहे चित्तेइ । अत्थं न पेच्छामि ॥
ताहे घरं अदयओ^(८) मायरमभिवाएइ । ताए ॥ भणइ^(९) मा-
गयं पुत्तं ति ॥ पुणरवि मज्झत्या अच्छइ । सो भणइ । किं न

The following story down to दसपुरं यओ is verbally taken from Haribhadra's Com on the Avasyaka Nirrukti. (१) MSS add i. marg चत्तारि before रक्खिओ । (२) A चत्तारिओ । (३) A ओम (४) H राय-कुला । (५) A भंदिमि । (६) MSS चत्ता । (७) A चंदणओ । (८) A मा-यरमभिवा, H माहे च भणइ ।

अमो तुज्झं तुट्ठी जेणं मए' सव्वं नयरं विव्हदयं चोदमाणं विज्जा-
 ठाणाणं आगमे कए ॥ सा भणइ । कच्चं पुत्तं मम तुट्ठी भविस्सइ ।
 जेणं तुमं वड्डणं सत्ताणं वड्डकरणं अहिज्जिउमागओ जेणं संसारो
 वड्डिज्जइ तेणं कच्चं तुस्सामि । किं तुमं दिट्ठिवायं पड्डिउमागओ ॥
 पच्छा सो चिंतेइ । केत्तिओ सो होवी । तं पि अज्झामि^(१) जेणं
 माउतुट्ठी ॥ भणइ । किं ममं लोणेणं तोमिएणं ॥ ताहे भणइ ।
 अमो कच्चं सो दिट्ठिवाओ ॥ सा भणइ । माह्वणं दिट्ठिवाओ ॥ ताहे
 सो नामस्स अज्जरत्थं चिंतिउमारहो । इट्ठीणां वादो इट्ठिवादः ॥
 ताहे चिंतेइ । नामं चेव सुंदरं । जइ कोवि अज्झावेइ तो अज्झामि ।
 माया वि तोमिया भवइ ॥ ताहे भणइ । कच्चं ते दिट्ठिवायजाणं-
 तगा ॥ सा भणइ । अण्ड उच्छुघरे^(२) तोसलिपुत्ता नामायरिया ॥
 सो भणइ । कच्चं अज्झासिमो^(३) । तुओ उस्सुगा चोइ ॥ ताहे सो
 दिट्ठिवायनामत्थं चेव चिंततो न सुत्तो । रत्तिं चिय दिवसे अप्प-
 भाए चेव पड्डिओ । तस्स पिइमित्तो बंभणो उवनगरग्गामे परिव-
 सइ । तेणं सहिज्जो^(४) न दिट्ठो अज्ज पेच्छामि णं ति उच्छुलट्ठीओ
 गह्वारं नव पड्डिपुत्ताओ एगं च खंडं संसुहमेइ^(५) । सो पत्तो पुच्छइ ।
 को तुमं ॥ सो भणइ । अज्जरत्तिओ हं ॥ सो तुट्ठी उववूइइ ।
 मागयं अहं तुओ दट्ठुमागओ ॥ ताहे सो भणइ । अदेहि^(६) अहं
 सत्तीरचिंताए जामि । एयाओ उच्छुलट्ठीओ अवाए पणामेज्जासि
 भणेज्जासु य । दिट्ठो मए अज्जरत्तिओ । अहमेव यदमं दिट्ठो ॥

(१) B अधिज्झामि । (२) A वल्लघरे । (३) B अधिज्झासिमि मा । (४) B सहिज्जो । (५) B adds इमो य नीति । (६) B अतोहि । marg. अतिही ।

तेण तहेव सिद्धं । सा तुष्टा चिंतेद । मम पुत्तेण सुंदरं मंगलं दिद्धं । नव
पुत्रा घेत्तव्वा खंडं च ॥ सो चिंतेद । मंए दिद्धिवायस्स नव अंगणि
अज्झयणाणि वा घेत्तव्वाणि दसमं न सव्वं ॥ ताहे गग्गो उच्छुधरं ।
तत्थ चिंतेद । किह एमेव अईमि गाहो^(१) जहा^(२) अयाणंते ।
जो एएसिं सावगो भविस्सद तेन समं पविस्सामि त्ति ॥ एगयासे
अच्छद पत्नीणो । तत्थ य ठड्डुरो नाम सावगो । सो सरीरचित्तं
काज्जण पविस्सयं वच्चद । ताहे तेण दूरट्ठिण तिन्नि मिमीहिंयाओ
कथाओ । एवं सो इरियाए ठड्डुरे गाढादणसरेण^(३) करेद । सो
पुण मेहावी तं अवधारेद । सो वि तेणेव कमेण उवगओ । सव्वेमिं
साह्मणं वंदणं कयं । सो सावगो न वंदिओ । ताहे आयरिएहिं
भायं^(४) । एस न सड्डो । पच्छा पुच्छद । कओ धम्मागमो ॥ तेण
भणियं । एयस्स सावगस्स मूलाओ ॥ साह्महि य कहियं । जहेस सड्डो-
पुत्तओ^(५) जो सो कम्म, हत्थिखंधेण अदणीओ^(६) ॥ कहं ति ॥ ताहे
सव्वं साह्मद । अहं दिद्धिवायं अज्झादउं तुअ पाममागओ ॥ आय-
रिया भणंति । अहं दिक्खाअवुवगमेण अज्झादज्जद ॥ भणद । पव्व-
यामि^(७) ॥ सो वि परिवाडीए अज्झादज्जद ॥ एवं होउ त्ति परि-
वाडीए अहिज्जामि । किं तु एत्थ न आयद^(८) पव्वदउं । अन्नत्थ
वचामो । एम राया भमाणुरंतो । अओ य लोगो पच्छा समं
वला वि नेज्जा । तन्हा अन्नहिं वचामो ॥ ताहे तं गहाय अन्नत्थ

(१) A अतोहिमाहो । (२) A जहा । (३) A om. Hārabhadra इदरेण परव ।
(४) A om । (५) B = एवो पुत्तओ । (६) B अभिहीओ । (७) A पव्वज्जामि ।
(८) MSS. आद ।

गया । एसा पढमा सेइनिप्फेडिया ॥ एवं तेण अचिरेण कालेण
 एकारम अंगणि अहिज्जियाणि । जो दिट्ठिवाओ तोसलिपुत्ताणं आय-
 रियाणं सो अणेण गहिओ । तत्थ य अज्जवदरा सुव्वंति जुगपहाणा ।
 तेसिं दिट्ठिवाओ सज्जओ अत्थि । ताहे सो तत्थ वचद उज्जेणि-
 मज्जेणं । तत्थ य भद्दगुत्ताणं येराणं अंतियं उवगओ । तेहिं अणु-
 वूहिओ धन्नो कयत्थो त्ति । अन्नं च । अहं संलिच्चियेसरौरो नत्थि
 मम निज्जामंओ । तुमं निज्जामओ हेहि ॥ तेण तह त्ति पडि-
 वन्नं । तेहिं कालं करेतेहिं भणद । मा वहरसामिणा मम अच्छे-
 ज्जासि वामं । पडिस्सुए ठिओ पढेज्जासि । जो तेहिं मम एगमवि-
 रत्तिं संबसद् सो तेण सह मरद् ॥ तेण पडिस्सुयं । कालगए गओ
 वदरसामिसगासं वाहिं ठिओ । ते वि सुविणयं पेच्छंति । जहा किर
 मम खीरपडिगदओ भरिओ आगंतुएण पीओ । समासासिओ^(१)
 य । अवसिट्ठं च थेवखीरं ॥ पभाए बाळण साहंति । ते अन्न-
 मन्नाण वागरंति । गुरु भणंति । न-याणह तुओ । अज्ज मम
 पडिच्छओ^(२) एहि त्ति । सो किंरूणं सुत्तं अहिज्जिहि त्ति ॥ पभाए
 आगओ अज्जरक्खिओ पुच्छिओ । कत्तो ॥ तोसलिपुत्ताणं सया-
 साओ अज्जरक्खिओ ॥ आमं ॥ साज्ज सागयं ॥ कहिं ठिओ ॥ वाहिं ॥
 ताहे आयरिया भणंति । वाहिं ठियाणं^(३) किं जायद अज्जादउं ।
 किं तुमं न-याणसि ॥ ताहे सो भणद । समासमणेहिं अहं भद्द-
 गुत्तेहिं भणिओ । वाहिं ठाएज्जासि ॥ ताहे उवउत्ता जाणंति ।

(१) B i. marg. ब्रह्मः । (२) A पाठि, B i. marg. प्रतीत्युक्ता प्राप्तेवका ।

(३) ॥ वदिट्ठिपाथं ।

सो तस्म खतश्चो मो वि तेमि अणुरागेण तेहि मम चेव अच्छद ।
 न पुण लिंग गेण्हद लज्जाए । किह ममणश्चो पव्वइस्स । एत्थ मम
 धूयाश्चो सुण्हाश्चो नत्तुईश्चो । तामि पुरश्चो न तरामि नग्गश्चो
 अच्छिउ ॥ सो तत्थ अच्छद । वज्जसो आचरिया भणति । ताहे
 मो भणइ । जइ मम जुवलणं कुडियाए कत्तएण उवाहणाहि
 जम्भोवदएण य मम पव्वावेह तो पाव्वयामि ॥ पव्वाविश्चो । सो पुण
 चरणकरणमज्झाय^(१) अणुयत्ततेहि गेण्हाविचय्वो । ताहे भणति ।
 अच्छइ तुम्हो कडिपट्टएण ॥ सो वि येरो भणइ । कत्तएण विणा
 न तरामि ॥ ताहे भणति । अच्छउ एय पि ॥ करमेण विणा दुक्ख
 उच्चारपासवण वोमिरिउ ॥ तहा बभसुत्तग बभणत्तिध । अच्छउ
 त्ति ॥ अवसेम सब्ब परिहरइ । अन्नया वेदयाण वदया गया
 आचरिया । वेडूवाणि गाहेति^(२) । भणइ । सब्बे सज्जणो
 वदामो एय कत्तइस्स मोत्तु ॥ ^{एव} भणिश्चो ताहे मो जाणइ ।
 इमे मम पुत्ता नत्तुया य वादज्जति । अह कील न वदिज्जामि ॥
 ताहे सो भणइ । किमह न पव्वइश्चो त्ति ॥ ताणि भणति । कि
 पव्वइयगाणोवाहणकरगकत्तबभसुत्तगाईणि भवति^(३) ॥ ताहे सो
 जाणइ । एयाणि वि मम पडिचोदति^(४) ता^(५) क्खेमि ॥ ताहे
 सो रुट्ठो^(६) । से पुत्त भणइ । अलाहि पुत्तगा कत्तण ॥ ताहे
 भणति । जाहे उण्ह होहिइ ताहे कप्पो उवरि करिहि त्ति ॥
 एव ताणि । मोत्तु करइस्स ॥ तत्थ से पुत्तो भणइ^(७) । मत्तएण

(१) B •यम• । (२) B गाहेति । (३) A भवति । (४) B •पादति । (५)
 A om (६) B om (७) A omits all down to अवा ।

चेव सणा भूमिं गमद ॥ एवं जणोवदयं पि सुयद । ताहे
 आयरिया भणंति । को वा अन्हे न-याणइ जहा बंभणा ॥ एवं तेण
 ताणि मुक्काणि । पच्चा ताणि पुणो भणंति । सव्वे वंदामो
 मोत्तुण कडिपट्टइयं ॥ ताहे मो रुद्धो भणइ । सह अज्ज^(१)
 पज्जएहिं मम^(२) मा वंदइ । अन्हे वंदेहिं ति । ममं एयं कडिपट्टयं
 न कडुमि ॥ अत्रया तत्थ माह भत्तं पच्चखादत्ता काज्जगओ ।
 ताहे तस्स निमित्तं कडिपट्टयओनिरणट्टयाए आयरिया भणंति ।
 एयं महाफल भवइ जो साज्जं वहइ ॥ तत्थ य पढमं पच्चइया
 मन्निया । तुम्हे भणेज्जाइ । अन्हे चेव वहामो ॥ एवं ते उवट्टिया ।
 तत्थायरिया भणति । अन्नं मयणवगो मा निज्जरं पावउ । जं
 तुम्हे चेव सव्वे भणइ अन्हे चेव वहामो ॥ ताहे मो येरो भणइ ।
 किं पुत्त एत्थ वज्जतरिया निज्जग ॥ आयरिया भणंति । माह
 किमेत्थ भाणियच्च ॥ ताहे मो भणइ । तो खाइ अहं पि वहामि ॥
 आयरिया भणति । एत्थ उवमग्गा उप्पज्जति । चेड्ढवाणि
 लंगति । ऊइ तरसि अहिघासेउ तो वहाइ । अह जाहियासेमि
 ताहे अन्हं न सुंदरं भवइ ॥ एवं मो येरो कओ । ताहे मो
 उक्खित्तो । माह पुरओ वधति-पच्चओ मज्झओ ठियाओ ।
 ताहे खुडुणहिं भणियपूच्चेहि कडिपट्टओ तस्स कडिओ । मो तं
 मयगं लज्जाए मोत्तुमारद्धो । ताहे अन्नेहि भणियो । मा
 सुच्चिहिमि^(३) ॥ तत्थ से अन्नेण कडिपट्टओ काऊण पुओ
 दोरेण वड्डो । ताहे मो लज्जिओ त वहइ नग्गओ । मा पेच्चति

सुण्हाओ। एव तेण वि उवसगो उट्ठिओ त्ति काऊण वूढ।
 पक्खा आगओ तहेव। ताहे आयरिया भणति। कि अज्ज खता
 दम॥ ताहे सो भणद। सो एसो अज्ज पुत्त उवसगो उट्ठिओ।
 प्राणेह माउय ति सूरिणा भणिए सो, भणद। किमेत्य माउएण।
 ज दट्ठव्व त दिट्ठ। चोलपट्टओ चेव मे भवउ। एव ताहे^{१)}
 चोलपट्टय गेण्हाविओ। तेण, पुन्नि अचेलपरीसदो माहियामिओ।
 पक्खाहियामिओ त्ति।

॥ अष्टमिण्डलस्तोत्रम् ॥

(Verses 155—218)

[जस्य य अभिनिक्रमणे चोरा सवेगमागया स्त्रिय ।
 तेण सह पञ्चदया अबु वदामि अणमार ॥ १५५ ॥
 सीहत्ता निकल्लेता सीहत्ता चेव विहरिअो भयव ।
 अबु पवरगणहरो वरणाणचरित्तमपन्नो ॥ १५६ ॥
 मगहासुं सुगामे रट्टउडो अज्जव च रेवड^१ य ।
 तेमि चिय भवदत्तो भवदेवो जिह्मपञ्चदशो ॥ १५७ ॥
 तेण कणिहो भाया परिणीओ^२ आगवासुद^३ धूय ।
 कवडेण पञ्चाविध भवदेवो ता सुरो जाओ ॥ १५८ ॥
 पडमरहरायगेहे वणमालादेविउयरमरहमो^४ ।
 नामेण भिवकुमारो कुमरो अतेउरमि ठिओ ॥ १५९ ॥
 इड^५ इट्टेण तत्र आयमिलपारणेण जो कासी ।
 दडधम्मकथाहारो भावमुणी वरिमबारमग ॥ १६० ॥
 होजण विज्जुमाली देवो बभे चट्ठु राधगिहे ।
 दण्डउडहस धागणि- पुत्तो पडिओहियकन्नसो ॥ १६१ ॥^६
 जो नउजुअणपमरे विउलियकदप्पदप्पमाहण्यो ।
 मो अबु परमरिमो अपण्हिमो जेवमो जाओ^७ ॥ १६२ ॥

(१) A चरेदय । (२) B चरेद । (३) B चरेद । (४) A चरेद । (५) A चरेद ।
 (६) In the commentaries on the 7 verses are said to be
 ७५५ and ७५६. The commentaries on the 7 verses are said to be ७५५
 ७५६. The commentaries on the 7 verses are said to be ७५५ ७५६.

सिरिजंबुदंशलेणं पडिबुद्धो परिवुडो परिजणेणं ।
 गुणमणिपभवो पभवो चउदसपुत्ती दिशउ भइ ॥१६१॥
 सिज्जंभवं गणहरं जिणंपडिमादंशलेण पडिबुद्धं ।
 मणगपियरं दसाकासियस्स निज्जुद्धं वंदे ॥१६२॥
 चउदसपुत्तिसु नमो जमभइस्सावि जसु^१ हो सीसा ।
 संभयविजयनामा येरो^२ तइ भइवाइ य ॥ १६३॥
 दसकप्पव्ववहारा निज्जुद्धा जेण नवमपुत्ताओ ।
 वंदामि भइवाइ तमपप्पिमसयससुयणाणि ॥ १६४॥
 एको गुहाइ हरिणो बीओ दिट्ठोविसस्स सप्पस्स ।
 तइओ वि कुवफलए कोसघरे घूमभइसुणी ॥१६५॥
 सीहो वा सप्पो वा सरीरपीडाकरा मुजेयत्ता ।
 नाणं व दंमणं वा चरणं व न पप्पत्ता^३ भिणुं ॥ १६६॥
 [न दुक्करं संवयनं नितोडणं न दुक्करं विमलवणविचं मए^४ ।
 तं दुक्करं तं च महाणुभावं जं हो सुणी पमयवणं नि वुत्तो^५ ॥१६७॥
 मिचं पि तस्स नमिओ कमकमलं विमलसीलकलियस्स ।
 अइदुक्करदुक्करकारयस्स सिरिधूमभइस्स^६ ॥१७०॥
 जो हावभावभिंमारसरवयणेहि जेगएवेहि ।
 वासगं पि न चलिओ तस्स नमो घूमभइस्स^७ ॥१७१॥
 कोवाए जवंतीए पुराणपूयारहस्यभणियाइं ।
 जो मणयं^८ पि न रुमिओ^९ तस्स नमो घूमभइस्स^{१०} ॥१७२॥

(1) A. १६५ भइ । (२) MS. येरो । (३) MS. ववत्ता २०० the same verso above p. 11, 12. (४) A. १६६ विमलवणं, B. has only the first १६६ of २०— १६७. (५) MS. वुत्तो. (६) MS. १६७. (७) MS. ववत्ता । (८) MS. १७०. (९) MS. १७१.

जो अक्षुब्धलायनपुत्रपुत्रेभ्यो मञ्जु अगेभ्यो ।

दिद्वेभ्यो वि न ऊ सुभिश्चो^१ तस्मै नमो धूलभदस्मै ॥ १७३ ॥*

जो मह कडक्खविक्खेवतिकलसरधारणीहि + + + + ।

मेरु न्व निष्कपो स धूलभदो चिर जयउ ॥ १७४ ॥*

अखलियमरद्वकदप्पमद्वणे लद्धजयपडागस्मै ।

तिक्काल तिविहेण नमो नमो धूलभदस्मै^२ ॥ १७५ ॥*

कोसाससग्गीए अग्गीए जो तथा सुवज्जु न्व ।

उक्खलियवज्जलतेभ्यो स धूलभदो^३ मुणी जयउ ॥ १७६ ॥*

वदामि चलणजुचल मुणिणो मिरिधूलभदसामिस्मै^४ ।

जो कमिणभुयग्गीए पडिभ्यो वि मुहे न वि डसिभ्यो ॥ १७७ ॥*

पणमामि अह निच्च पयपउम^५ तस्मै धूलभदस्मै^६ ।

अद्धच्छिपिच्छियाह कोसाउ न जेण^७ गलियाह ॥ १७८ ॥*

धनो न धूलभदो मयरउज्जवकुमिकुभनिम्माहणो ।

निम्माहियमोहमन्नो जो गुरुणा वन्निभ्यो अहिय ॥ १७९ ॥*

न खमो सहस्सायणो वि वन्निउ धूलभदझाणग्गी^८ ।

तिजयदमणो वि मयणो खय गग्गी जत्थ मवण व ॥ १८० ॥*

पणमह भन्तिभरेण तिक्काल तिविहकरणजोएण ।

मिरिधूलभदपाए^९ निहणियकदप्पमडवाए ॥ १८१ ॥*]^{१०}

भयव पि धूलभदो तिकल चकम्मिउ न^{११} उण छिन्नो ।

(१) MS ख० । (२) MS = धूलि० । (३) MS यद० । (४) The verses 164—181 are according to the commentary only found in (at that time) modern MSS. But only the first word of each verse

(५) A चकम्मिउ निउण L चकम्मिउ उण see above p 12

अग्निसिद्धाए^१ वृत्तो चाउघ्नामं^२ न वि य दड्डो ॥ १८१ ॥

चउरो मीमे मिरिभट्टवाऊणो चउहि रयणिजामेहिं ।

रायगिहे मीएणं कथनियकण्णे नमंसामि ॥ १८२ ॥

जिणकण्णपरीकणं जेा कासी^३ अस्स संयवमकासी ।

मिड्डिघरन्नि सुद्धथी तं अज्जमहागिरिं वंदे ॥ १८३ ॥

जेासंवीए जेणं दमनो पव्वाविओ तओ जाओ ।

उज्जेणीए संपद- राया जेा मंदउ सुद्धथी ॥ १८४ ॥

सोज्जण गुणिज्जंतं सुहत्तिजा नल्लिणगुणमज्जयणं ।

तक्कालं^४ पव्वदओ चरुत्तु भज्जाओ वनीस ॥ १८५ ॥

तिहि जामेहि सिवाए अवचसहिद्याउ विचियववसगा ।

साहियकउजो तिथसेहि पूरओ वंतिसुकुमालो ॥ १८६ ॥

निज्जुडा जेण तथा पन्नवणा सव्वभावपन्नवणा ।

तेवीमदमो पुरिसो पवरो जेा जयउ^५ सामउजो ॥ १८७ ॥

पढमणुओगे कासी जिणवक्किदसा^६ उरियपुव्वभवे ।

कालगसूरी^७ मज्जयं लोणुओगे निमित्तं च ॥ १८८ ॥

अज्जसमुद्दगणहरे दुम्बलिए धिप्पए पिहो सव्वं ।

सुत्तत्यचरमपोरिसि समुट्ठिए तिन्नि किदकक्षा ॥ १८९ ॥

सद्धाण गंतिभंडग- पमुहे दिट्ठंतए गमितस्स ।

मंगुस्स न किदकक्षं न य वीसुं धिप्पई^८ किंचि ॥ १९० ॥

जादसरे^९ मीहगिरी वग्गीमा आसि जम्मिमे चउरो ।

(१) B = सुद्धाए (२) B = उघ्नामे । (३) A ति० । (४) A = कासीय । (५) A = धिरे ।
(६) Comm = जेओ चउरोमपि जम्मिं प्राण जापि न दड्डते । (७) A = जाय०
B = आरे ।

जेणुद्धुरिया विज्जा आगासगमा महापरिचाओ ।
 वंदामि अज्जवयरं अपच्छिमो जो सुयहराणं ॥ २०१ ॥
 भणइ य आहिंजिज्जा जंबुदीवं इमाइ विज्जाए ।
 गंतूण माणुसनगं विज्जाए एस मे विमओ ॥ २०२ ॥
 भणइ य धारेयव्वा न ऊ दायव्वा मए इमा विज्जा ।
 अप्यद्धिया य मणुया होहिंति अओरं परं अमे ॥ २०३ ॥
 माहेसरीउं सेसा पुरीउं गीया उवावणनिहाओ ।
 गयणथलमणुवरत्ता वयरेण महाणुभावेणं ॥ २०४ ॥
 जस्सासि य वेउब्बिथ- नहमणपयासुसारिणद्धीओ ।
 तं वदे जाइसरं अपच्छिमं सुयहरं वयरं ॥ २०५ ॥^१
 नाणविणयप्यहाणेहि पंचहि षएहि जो सुविहिवाणं ।
 पाउवगओ महप्पा तमज्जवयरं नमंशामि ॥ २०६ ॥
 करुणाउ वयरसामी अं उज्जिउ उत्तमदुमस्सीणो ।
 आराहिंयं लउं तेण सुउण्णारिउं तेण ॥ २०७ ॥
 तस्स य सरीरपूयं अं काविरेहेहि लोगपारणा उ ।
 तेण रहावत्तगिरी अज्ज वि सो विस्सुओ जाओ ॥ २०८ ॥
 सीपारयमि नयरमि वयरसाहा विलिग्गया जसो ।
 सिरिवयरसामिमीस तं वदे वयरमेणरिमि ॥ २०९ ॥
 नाऊणं गहणधारण- हाणि चउहा पिहीकओ जेण ।

(१) A वय० । (२) B साण० (३) A तत्ता । (४) B माहेसरेइ । (५) B पुरीउ ।
 (६) Comin अवापि जेणुविणयवीनादण्णं पूर्वोपायं क्त्वा प्रत्येकपा रसा एकादश
 माया दृश्यते । These verses except the last one are taken from the
 Āra'yaka Nirayuktī S 40 (Hind.) १० मुक्तो० । (७) A वयर० । (८) B
 नमिउथ । (९) B वारण ।

अणुश्रोगो तं देविंद्वंदियं रक्त्वियं वंदे ॥ २१० ॥
 निष्पावकुडममाणो जेण कश्चो अज्जरक्त्विओ सरो ।
 सुत्तत्वनदुभयविओ, तं वंदे पूसमित्तगणिं ॥ २११ ॥
 गहियनवपुव्वसारो दुव्वलियापूसमित्तगणिवमहो ।
 विंझो अवंझपाढो न खोहिओ परपवाएहिं ॥ २१२ ॥
 दुभिक्षंमि पण्ढे पुणरवि मेलित्तु समणमंघाओ ।
 मज्जराए अणुश्रोगो पवत्तिओ खंदिलेण तथा ॥ २१३ ॥
 सुत्तत्वरयणभरिए खमदममद्दवगुणेहि मंपत्ते ।
 देवद्धिखमाममणे कासवगुत्ते पणिवयामि ॥ २१४ ॥
 फग्गुमिरिसमिण्णनादस मावयमवभिरिसावियायुणियं ।
 ओषप्पिणीद्द चरमं वदे दुप्पमहसुणिवमहं ॥ २१५ ॥
 एए अन्ने वि रिमी तीए ण्ण्से^१ य वट्टमाणे य ।
 भरहेरवद्विदेहे^१ पणमामि बया वि तिविहेणं ॥ २१६ ॥
 अज्जाउ बंभिसुंदरि- रायमदंउपापमुक्खाओ ।
 कालत्तए वि जाओ ताओ वि नमामि भावेणं ॥ २१७ ॥
 जो पठद गुणद निमुण्ड दणमो गुणमंयवं महरिसीणं ।
 मिरिधमघोसमणहं काउं सो लवद भिद्धिसुहं ॥ २१८ ॥

सिञ्जभवं गणहरं जिणपडिमादसणेण पडिमुद्धं ।
 मणगपियर दसाकालियस्स निञ्जुहमं वदे ॥ १ ॥
 मणमं पडुच्च सिञ्जभवेण निञ्जुहिया दसञ्जयणा ।
 वेयालिय य ठविया तन्हा दसकालियं नाम ॥ २ ॥
 कम्मासेहिं अहियं अञ्जयणमियं तु अञ्जमणमेण ।
 क्कमासा परिथाओ अह कालगओ समादीए ॥ ३ ॥
 आणदयंसु पाथे-^१ काही सेञ्जभवा तहि धेरो ।
 जसभइत्तु य पुज्जा कहणा य विद्यालथा सवे ॥ ४ ॥
 तुम्हारिमा वि सुखिवर मोहपिमाएण जइ क्खिज्जति ।
 ता साज्ज तुमं चिय धीर धीरिमा कं समलियउ ॥ ५ ॥
 दसअञ्जयणसमेय सिञ्जभवत्तरिविरदयं एयं ।
 लङ्काउयं य नाउं अट्टाए मणगसीसस्स ॥ ६ ॥
 एथाओ दो थूलाउ आलिया जक्खिणीइ अज्जाए ।
 सीमधरपासाओ भविद्यजणविसोहणट्टाए ॥ ७ ॥
 खुत्तो ऽसणदीहमी अहियं काराविओ [४] अज्जाए ।
 रयणीए कालगओ अज्जा सवेगमावसा ॥ ८ ॥
 कहमेय सजायं रिसिहणा पाविया मए धोरा ।
 ता देवयाद नीया सीमधरसामिणो पाथे ॥ ९ ॥
 सीमधरेण भणिया अज्जे खुत्तो गओ महाकप्पे ।
 मा झूरसु अप्पाणं वक्खामि य निज्जला होसु ॥ १० ॥

दत्तशसिङ्गणे ऽभूवन्पुण्यमिचर्षयस्त्वयः ।
 एको दुर्बलिकापुण्यो घृतवस्ताड्यौ परौ ॥ १०४ ॥
 यस्तु दुर्बलिकापुण्यस्तस्य विस्मरति श्रुतम् ।
 अगुण्यमानं गुणयन्दुर्बलस्तेन सो ऽधिकम् ॥ १०५ ॥
 यो घृतपुण्यमित्रो ऽसौ पूरयत्यखिले गणे ।
 घृतं द्रव्यचेत्रकालभावास्तुलितलब्धिमान् ॥ १०६ ॥
 तत्र द्रव्यं घृतं चेत्रमवन्ती कालतः पुनः ।
 ज्येष्ठापाठेषु मासेषु भावाद्भोरद्विजप्रिया ॥ १०७ ॥
 गुर्वी तस्या धनेनान्यमत्तं मौल्ययता वता ।
 यद्विर्वाचनया भावैः लक्ष्म्यादुत्पादितं घृतम् ॥ १०८ ॥
 वरमेयति चेतसाः प्रसृतायाः प्रयोजने ।
 अचान्तरे घृतपुण्यमित्रस्तां प्रार्थयेद्घृतम् ॥ १०९ ॥
 गृहान्तरं परं नास्ति दृष्टाग्रे तद्ददाति सा ।
 स यागश्च्यति सर्वर्षिन् कियतार्थो घृतेन वः ॥ ११० ॥
 यद्य यावत्प्रमाणं तत्तावत्तमै ददात्यधौ ।
 वस्तुलब्धिर्वस्तुपुण्यमित्रे ऽप्येवमनाहता ॥ १११ ॥
 द्रव्यं तत्राभर चेत्रमवन्ती मयुगायवा ।
 काल, शीतर्तुर्वर्षा वा भागतो विधमाङ्गना ॥ ११२ ॥
 लक्ष्म्येण यस्मिन्नायं तर्पका योत्तिकाजिता ।
 मान्यापान्यिष्यामि सो ऽथैव याचते मुनिः ॥ ११३ ॥

तस्मै ददाति तां तुष्टा सैवं सर्वमणस्य सः ।

तपमोजितया लब्ध्वा वासः पूरयतीप्सितम् ॥ ११४ ॥

दुर्बलिकापुष्पमित्रो नव पूर्वाण्यधीतवान् ।

अस्त्यर्चनं तानि विस्मरन्वन्यथा पुनः ॥ ११५ ॥

स तेन दुर्बलोऽत्यर्थं बन्धवोऽस्य वसन्ति च ।

पुरे दशपुरे रक्तपटपादोपजीविनः ॥ ११६ ॥

एत्यार्थरक्षितं ते तु प्राङ्गर्भो भिक्षवोऽधिकम् ।

ध्यानैकता न धुस्माकं ध्यानमस्ति न ज्ञासते ॥ ११७ ॥

आचार्याः प्रोदुरस्माकं साधवो ध्यानसाधवः ।

एष दुर्बलिकापुष्पमित्रो ध्याने न दुर्बलः ॥ ११८ ॥

तेऽप्युचुः प्रागस्मै स्निग्धाहारभोज्यभवद्भुजे ।

न चाप्नोति तमधुना तेनासावतिदुर्बलः ॥ ११९ ॥

प्राक् प्रभुरमावाज्यं विना भुङ्क्ते न कुर्क्षितम् ।

ते तं स्माहुः कुतस्तस्य प्राप्तिराप्युच्यते गुरुः ॥ १२० ॥

आनयने घृतपुष्पमित्रस्तत्प्रत्ययायते ।

दुर्बलिकापुष्पमित्रं निन्युर्गुर्वीक्षया गृहम् ॥ १२१ ॥

त भोजयन्ति ते स्निग्धं तत्र सम्भारं च श्रुतम् ।

सारे चेप द्रव्यं तस्मैऽभूत्तेन दुर्बलः ॥ १२२ ॥

भृशं स्निग्धप्रदानेऽपि कृण्वता वीक्ष्य तस्य ते ।

निर्विषा जग्दुः आद्भुतं श्रुत्वान्तिके गुरोः ॥ १२३ ॥

विन्ध्यो दुर्बलिकापुष्पमित्रस्य फल्गुगचिनः ।

गोष्टामाहिन इत्येते प्रधानास्तद्वर्णे ऽभवन् ॥ १२४ ॥

विन्ध्यो ऽन्यथतिमेधावान् सूत्रार्थग्रहणक्षमः ।

आशापकरणे सूत्रमण्डल्यां सो ऽतिखिद्यते ॥ १२५ ॥

स ग्राह भगवन्नेत्यालापको मे चिरेण तत् ।

प्रसद्य वाचनाचार्यवर्यः कश्चिन्नदीयताम् ॥ १२६ ॥

ततो दुर्बलिकापुष्पमित्रस्तचार्यरचितैः ।

आदिष्टो दत्तवान्मो ऽपि विन्ध्याय सूत्रवाचनाम् ॥ १२७ ॥

ग्राह दुर्बलिकापुष्पमित्रो ऽन्येषुः प्रभृन्प्रति ।

स्वामित्रगुणितं बन्धुगृहे विभारति श्रुतम् ॥ १२८ ॥

अतो मे नवमं पूर्वं त्वय यास्त्यचिन्तितम् ।

हृदि दध्नुष्याचार्या श्रुतज्ञानान्मुराग्रयः ॥ १२९ ॥

महामेधाविनो ऽप्यस्य श्रुत चेद्याश्चिन्तितम् ।

हा तर्हि का कथान्येषां स्वभावादल्पमेधमाम् ॥ १३० ॥

मानुषहो ऽयं प्रियेषु भगवानाचार्यरचितः ।

अनुयोगं पृथक् चक्रे चतुर्धा सूत्रगोचरम् ॥ १३१ ॥

कालिकश्रुतमेको ऽसौ द्वितीय ऋषिभाषितम् ।

तृतीयः सूर्यप्रज्ञप्तिर्दृष्टिवादस्तुर्थाः ॥ १३२ ॥

धारणाराधणाशक्तिं वीक्ष्यैव स कृपार्द्रधोः ।

कालदोषादनुयोगं चतुर्धा चतुर्वान्पृथक् ॥ १३३ ॥

अथार्यरक्षिताचार्या यया देवेन्द्रवन्दिता ।

आमस्तु योच्यते ऽन्येद्युर्जग्मुस्ते मथुरापुरीम् ॥ १३४ ॥

तत्र भूतगुहायस्य व्यन्तरस्य स्थिता गृहे ।

इतथ प्राग्विदेहे ऽगाक्षमस्तु हरीर्जिनम् ॥ १३५ ॥

नत्वा पप्रच्छ देवेन्द्रो निगोदाङ्गिविचारणाम् ।

सौमन्धरजिनेन्द्रो ऽपि तामाचख्यौ यथाश्रितम् ॥ १३६ ॥

युग. पप्रच्छ देवेन्द्रो वर्षे ऽस्मिन्को ऽपि भारते ।

एव निगोदजीवानां वक्तुं वेत्तौ च किं न वा ॥ १३७ ॥

प्रभु, प्राष्ट हरे वेत्ति वक्तुं तानार्यरक्षित ।

कौतुकाद्बहुविप्रेन्द्ररूपं कृत्वेन्द्र आययौ ॥ १३८ ॥

नत्वा स्वरूप पप्रच्छ निगोदप्राणिना हरि ।

प्राष्टार्यरक्षितः सम्यक् तच्छ्रुत्वेन्द्रो मुद दधौ ॥ १३९ ॥

प्राहेन्द्रो भगवन्त्याधिर्मन्त्ररीरे महानयम् ।

गृह्णाम्यनघन भूत कियदायुर्विलोक्य मे ॥ १४० ॥

ततस्त्रैर्विकैराधुरस्य सम्यग्विलोकितम् ।

यावद्वर्षशतमेकमागाक्षैतच्छतद्वयम् ॥ १४१ ॥

ततश्चिन्तितमाचार्यैर्भारतो ऽथ न मानव ।

विद्याधरो व्यन्तरो वा रूप चक्रे ऽन्ययात्मना ॥ १४२ ॥

यावद्वर्षसहस्राद्यैरप्यन्तो ऽस्यायुषो न हि ।

तावद्विसागरोपमप्रमाणं च तदागतम् ॥ १४३ ॥

ततो ऽस्य भवमुत्पाद्याचार्यैः प्रोक्तं भवान् हरिः ।

प्रीतः सीमन्धरकृतां प्रशंसां हरिरण्वक् ॥ १४४ ॥

माहेन्द्रः परमप्रीत्या धन्या भारतभृग्वियम् ।

ईदृशस्य मूरदस्य यचाभृदधुनोद्भवः ॥ १४५ ॥

इत्युक्त्वा गन्तुकामे ऽस्मिन्नाचार्याः प्राञ्जल्यनुदः ।

प्रतीक्षन् चणं शक यावदायान्ति साधवः ॥ १४६ ॥

ये ऽम्विराः स्मिरता तेषां स्यादने ऽद्यापि वामवाः ।

यदायान्तीति तच्छ्रुत्वा दृग्निर्गच्छे प्रभृत्प्रति ॥ १४७ ॥

सुमुच्यतः कर्मिण्यन्ति निदानं वीक्ष्य माममौ ।

नि.सत्त्वत्वेन सत्त्वेन तेन ध्यामि स्वमाश्रयम् ॥ १४८ ॥

तुह किंचिदभिज्ञानमित्युक्ते दृग्निर्गच्छेतिः ।

विधायोपाश्रयदारविपर्ययमगादित्रम् ॥ १४९ ॥

आद्यपुण्यतिनो दाग्मपगन्त इतस्ततः ।

अवायान्त्विति तुहभिहक्ते तस्यान्तराययुः ॥ १५० ॥

प्रभो किमेतदित्युक्ते साधुभिः प्रभवो ऽभ्यधुः ।

अवागाढासत्रमोन प्रातिहार्यमदः कृतम् ॥ १५१ ॥

दृष्टे ऽभविष्यसो ऽस्माभिर्नेत्रे किं लक्षितः चणम् ।

तैश्चो हेतुर्नेतेषां निदानकरणात्माकः ॥ १५२ ॥

देवैश्चवन्दितासामंता एवमाद्यंरलिताः ।

विद्वान्तो ऽन्यदा जग्मुः पुनं दम्पुराजयम् ॥ १५३ ॥

यथैवं बध्यते कर्म कथं बन्धो ऽस्य चात्मनः ।

प्रहृषयन्विचारे ऽस्मिन्नन्यथाभूत्स निह्वयः ॥ १७४ ॥

तद्विस्तरो ऽथ विज्ञेयो विज्ञैरावगच्छकागमात् ।

सुखो न विन्ध्यस्तदान्व[िदेष्ट]द्वेषाद्विष्कृतः ॥ १७५ ॥

स्वरिदुर्बलिकापुष्पमिचः प्राप्तः क्रमाद्विवम् ।

ततान तत्पदोद्गोतं ततो विन्ध्यो ऽप्यवन्ध्यधीः ॥ १७६ ॥

इत्यार्यरत्नितगुरोरनुवाञ्छ ग्रिथ-

निष्पावकुम्भमदृशस्य च विन्ध्यसाधोः ।

संबन्ध [वयं] मभिधाय यमर्यसारं

संप्राप्तवान्भवतु तेन सुखी जनो ऽयम् ॥ १७७ ॥

End of the Appendices

CORRIGENDA

- I 23a for •द्योतेन read •द्योतेन
 24c join मध्येतुधमे
 48 for मान्तरसं read मान्तरस
 59 " •मावेत्तु " •मावेत्तु
 140 " •हृत्प्राप्तुजीवति " •हृत्प्राप्तु जीवति
 152 " स्यमं " स्यमं
 191d " •वसे " वसे
 214a " बध्ना " बध्ना
 217a " बध्भि " बध्भि
 220d " जीवानु " जीवानु
 236b " पांसु " पांसु
 237cd join •शुभ्रास्तु
 252d for •मुत्तलम् read मुत्तलम्
 265c " तद्धि " तद्धि
 321d join सत्यकार
 322a for सुद्यो read सुद्य
 339c divide मा भू
 after 420 for कृष्णम् read कृष्णम्
 440a " पिता " पित
 II after 33 " कलापकं " कलापकं
 43a " •गृह्णा " •गृह्णा
 92a " •वत्ता " •वत्ता
 132c " •वसना " •वसना
 143d " मूर्त्यं " मूर्त्यं
 160b divide •विश्याहि पतनम्
 182c for •वसनाप read वसनाप
 203d " मरोदधं " मरोदधं
 210d " •हिरे " •हिरे
 262c " मद्यप " मद्यप
 322b " दुना वरेष " दुनावरेष
 323a " रक्षणाप " रक्षणाप
 341d & 341d " वारे " वारे
 394d " •विह " •विह
 445c join कृष्णवित्ता
 523c for वलकदुविहो read वलकदु ६६०

- III 50c for निमा• read •निमां
 67c „ ससार• „ संसार
 131d „ •सष्टिवत् „ सष्टिवत्
 231a „ वास्तव्य• „ वास्तव्यः
 235a „ कुर्विति „ कुर्विति
 287b „ •पदाक्षी• „ •पदक्षी•
- IV 9c divide ददा वाचं
 22a for •सुटिक• read •सट्टिक•
- VI 30 note „ •पन• „ •पन•
 68d „ •दुःखिता „ •दुःखिता
 106b join तदापत्या•
- VII 21c for •भूयस्व read •भूयस्वे
 23a „ •नित्यं „ नित्यं
- VIII 8d „ बभूव (reading of G) „ बभोभू
 24b „ पठन्ति• „ पठन्ती•
 31b „ •हिंषा „ •हिंषा
 57b „ शिरन्धि• „ शिरन्धि•
 71d „ विममर्षेति „ विममर्षेति
- 20k place the word युष्मं after verse 205
 212a for कि read कि
 415ab join निष्यादक्पापष्टि•
 463d for •चम read •चम्
- IX 90b „ •चम „ •चम्
- X 15a „ पति• „ पति•
- XI. 60a „ सर्मै „ सर्मैः
 66d „ सङ्ख्यान्यचवत्सुरे „ सङ्ख्यान्यच वत्सुरे and dele note
 70d „ •द्वृष• „ •द्वृषः
 110c „ तला• „ तैला•
 172c „ तस्यी• „ तस्यी•
- XII 47d „ •भावन „ •भावन
 69b „ •विषयवी• „ विषये वी•
 112c „ भक्षानि „ भक्षानि
 114c „ मदस्त्वव „ मदस्त्वव
 199d „ ऽप्युद्योत• „ ऽप्युद्योत•
 214d divide सोम्य शासनदेवताः
 285c for सत्ताप read संत्ताप

308c	for विद्योदधे	read विद्योदधे
314a	„ संवष्टरे	„ संवत्रिरे
318b	„ धानेषु	„ धामसु
338b	„ *दत्त*	„ *दातु*

In the Appendices Professor Leumann suggests the following corrections

- page 2 line 1 after नगरमासी add नस्य वहुमि खीये चणनपुरं निविद्धं
 „ 21 note, *delete the words* down to दसपुरं नखी
 „ 22 line 12 *add with B सा before* सुम्ने
 „ 22 „ 13 *read* रत्ति। विनिषदिषवे
 „ 22 „ 15 *divide* स विज्जो (= दस)
 „ 25 „ 5 *read* अणेष।
 „ 27 „ 5 *read* अत्रे वंदेहिंति मसं।

शुद्धिपत्रम् ।

श्लो	पङ्क्तौ	अक्षरम्	शब्दम् ।
२	१२	क्षता	क्षती
५	२५	सूतिष	सूतिषु
६	१०	च्युत्पत्सु	च्युत्पत्सु
१८	१८	लेखे	लेखे
"	१८	निर्विश्रम	निर्विश्रम
२३	२४	पूर्वपक्षा	पूर्वपक्षी
२४	१८	तथा	तथा च
२८	८	मुनि	मुनि
३०	२२	मुद्रितात्मविवेक	मुद्रितात्मतत्त्वविवेक
३३	२	आसम्भते	आसम्भते
३७	२४	चित्तम्	चित्तस्य
३८	८	पारभते	पारभते
४०	२७	परिगम्यमाण	परिगममाना
४५	१८	इत्युक्त-श	इत्युक्त-स
४६	८, १०	मी० च० १ पा० २ सू०	मी० ६ च० ८ पा० २२ सू०
४७	२०	प्रमात	प्रमीत
५८	१३	धम्म	धर्म
५९	२	श्रिष्ट्यैः	श्रिष्ट्यैः,
६१	८	सर्व	सर्वे
६८	२१	यस्य	तस्य
७०	१२	वत्सल	वत्सल !
७६	२०	लक्षणमुच्यते	लक्षणे उच्यते
८४	२१	नुयत्य	गुणत्व
८६	१२	तत्रैकादशे	तत्रैकादशे
८०	१०	भूतत्वेन	भूतत्वेन
८२	२१	मण	मूल
८६	३	‘असङ्गस्य	‘असङ्गस्य
"	११	दहस्य	देहस्य